

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 364 - 365

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1982

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπὴ Ἐπιμελείας ὑπὸ
 ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ
 ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
 ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΕΤ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
 ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
 1954—56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 1956—73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
 ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Τ Ν Α Ρ Ο Μ Α Ι
 (ἐτήσια)

Ἐσωτερικοῦ	Λογ.	800
Νομ. Προσώπων & Ὁργανο- σμιδῶν, Τραπέζων	>	1250
Κοινοτήτων & Σχολείων	>	800
Ἐξωτερικοῦ	Δολλ.	35
Τιμὴ τεύχους	Λογ.	200

Ἐμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 Α. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθήνα)
 ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
 ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (Ἀθήνα)
 ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήνα)
 ΑΝΔΡ. ΡΑΔΟΣ (Ἰάσιον Ρουμανίας)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήνα)

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πάνου Δ. Τζιόβα	: Ὁ Ἰωαννίνων Γερβάσιος Ὀρρολόγας (ιστορ. μελέτη)	Σελ. 481
Πρεσβ. Διον. Τάτση	: Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μακραλέξη Παγωνίου (ιστορ. μονογραφ.)	» 494
Ναπολ. Σταμ. Δοκανάρι	: Ἡ ληστεία καὶ τὸ ληστρικό κύκλωμα (ιστορ. μονογραφ.)	» 503
Χρήστου Κ. Ρέππα	: Ἀναστάσιος Γ. Πλέσσας (ιστορ. μονογραφία)	» 510
Λάμπρου Χ. Τασιόπουλου	: Γλωσσικὰ Κομποτίου (λαογρ. ἔρευνα)	» 517
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ (λαογρ. μελέτη)	» 522
Κων. Ἀθ. Διαμάντη	: Λαογραφικὰ Χαραυγῆς Τζουμέρκων (δημ. τραγούδια)	» 530
Ἄλεξ. Λαζάνη	: Λαογραφικὰ Κατσανοχωριῶν Ἠπειροῦ (μελέτη)	» 537
Ἄθαν. Ι. Ἀντωνίου	: Τὰ μεταλλεῖα τῆς Ἀττικῆς στὴν ἀρχαιότητα (κριτικὴ)	» 542
Ἰωάννου Ρ. Πανέρη	: Ὁ «Laetius de Amicitia» διάλογος τοῦ Κικέρωνα (με- λέτη)	» 549
Νίκου Μπλέτα - Δούκαρη	: Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα (ποίημα)	» 561
Αρσένη Γεροντικοῦ	: Ὁ Λαφονταῖν Ζωὴ καὶ Ἔργο (δοκίμιο)	» 568
José Maria de Heredia (μετάφρ. Μ. Β. Ραῖζη)	: Οἱ καταχτητὲς (ποίημα)	» 573
Ἔζρα Πάουντ (μετάφρ. Α. Φου- σκαρίνη)	: Τρία ποιήματα	» 574
Vittorio Sereni (μετ. Φ. Δέλη)	: Εὐρώπη (ποίημα)	» 575
ΤΙΑ:	: Σάμος — Γράμμα ἀπ' τὴ Ρουμανία (ὀδοιπορικὰ)	» 576
Petre Stoica (εἰσαγ. - μετάφρ. Α. Ράδου)	: Πέντε ποιήματα	» 589
Graian Ianeu (εἰσαγ. μετάφρ. Α. Ράδου)	: Δύο ποιήματα	» 591
Νίκου Α. Τέντα	: Ἀστακὸς (ποίημα)	» 592
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: Τῆς Κύπρου (ποίημα)	» 593
Ρωζάνης Παυλέα	: Τρία ποιήματα	» 593
Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	: Οἱ γειτόνισσες (διήγημα)	» 595
Ι. Παπαδημητρίου	: Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας (ποίημα)	» 597
Ἄλεξ. Μυριάλλη	: Τὸν ἥλιο κρατοῦσες μὴ δύσει (ποίημα)	» 598
Ζαωγύ (μετάφρ. Ν. Β. Λώλη)	: Μπούρμα (διήγημα)	» 599
Φωκ. Ι. Καψάλη	: Ἀφροδίτη - Ἀρσενὴ (ποίηματα)	» 603
Γιώργου Παπαστάμου	: Ἄσματα (ποίηση)	» 604
Κώστα Νίκα	: Ἡ ποίηση τοῦ Antonio Rinaldi (δοκίμιο)	» 608
Κώστα Μιχ. Σταμάτη	: Τὸ ποιμενικό στοιχείο στὰ ἱερὰ κείμενα (μελέτη)	» 613

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ὶ ῶ μ α τ α: Παοακμή (Γ. Παλαστάμου). — Τὸ 3ο Παγκό-
 σμιο Πανεπειρωτικό Συνέδριο (Α. Κόκκινου). — Πνευματικὰ πένθη (Γ. Πα-
 σιου - Χαο. Πέτσου - Δημοσθ. Νασούλης). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Ἀ-
 νακοίνωση. — Ἐκθεσὴ Διοικήτορ Ἐθν. Τραπέζης.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεις: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωργάφου 53 - Ἰωάννινα
 Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολή 15 (Α. Τοῦμπα) - Θεο)νίκη
 Ἐκτύπωση: Τυπογραφεῖο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίσσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεο)νίκη

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1982

ΤΕΥΧΟΣ 364 - 365

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΩΡΟΛΟΓΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά από το συνέδριο του Βερολίνου (1878) οι Ήπειρώτες χάνουν κάθε έλπιδα προσάρτησης στο τότε ελεύθερο Έλληνικό κράτος¹. Το συνέδριο είχε παραχωρήσει στην Ελλάδα την ως την περιοχή του Καλαμά έκταση, αλλά τελικά μόνο οι επαρχίες της Άρτας και των Τζουμέρκων ελευθερώνονται².

Ο υπόλοιπος χώρος, δηλαδή η περιοχή που ορίζεται από το Βορρά με τις κεντρικές Άλβανικές Άλπεις και τον ποταμό Σκούμπη, από τα δυτικά με την όροσειρά της Πίνδου και από το νότο με τα Τζουμέρκα, το Μακρυνόρος και τον Άραχθο ποταμό, ήταν ακόμη κάτω από την τουρκική κυριαρχία³. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας τα γεωγραφικά αυτά όρια παρέμειναν τα κριτήρια και για την πολιτική διαίρεση του χώρου, που ονομάστηκε Βιλαέτι των Γιαννίνων (έκτος της Κορυτσάς). Το Βιλαέτι των Γιαννίνων περιλάβαινε τα Σαντζακία της Πρέβεζας, της Παραμυθιάς, των Ίωαννίνων, του Άργυροκάστρου και του Βερατίου με συνολικό πληθυσ-

1. Βλ. Άλ. Λιβαδέως, Το Μητροπολιτικόν Μέγαρον Ίωαννίνων, Ήπειρωτική Έστια τ. 4, σ. 586 (1955), όπου ρητά αναφέρεται ότι «εις την Μητρόπολιν συνετάχθη και υπεγράφη υπό εκατοντάδων πολιτών έκκληση προς το Βερολίνειον Συνέδριον το 1878 δι' ης έζητειτο ή προσάρτησις της Ήπειρου εις την Ελλάδα». Βλ. Διονυσίου Α. Κόκκινου, Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, έκδοτικός οίκος Μέλισσα, τόμος 2, σ. 666, όπου αναφέρεται ότ ικ'Ο Βάδινγκτον στις 23 Ίουνίου / 5 Ίουλίου υπέβαλε πρόταση, με την όποία το συνέδριο προσκαλοΰσε την Ύψηλή Πύλη «νά συνεννοηθή προς διευθέτησιν των μεθορίων εν Ήπειρω και Θεσσαλία, φρονει δέ ότι ή όροθεσία αύτη δύναται ν' άζολοιυθήσθην την κοιλάδα του Πηνειου προς το Αιγαίον και την του Θωάμδος εν Ήπειρω».
2. Βλ. Νικολάου Β. Πατσέλη, Το Συνέδριο του Βερολίνου και ή προσάρτησις της Άρτης, περιοδικό Ήπειρωτική Έστια, τ. 14, σ. 633 κ.έ., όπου παρουσιάζεται τόσο ή έλληνική όσο και ή ξένη βιβλιογραφία ή σχετική με το συνέδριο του Βερολίνου.
3. Για τη γεωγραφική μορφή της Ήπειρου στα χρόνια αυτά βλ. Όδοιπορικά Ήπειρου και Θεσσαλίας υπό του παρά τω Ύπουργείω των Στρατιωτικων Έπιτελικου Γραφείου, εν Αθήναις 1880. — Α. Berl, Une course en Epire, «L'Hellenisme» χρ. 6, τεύχος 1 (1 Ίαν. 1909), σ. 18 κ.έπ. — Γεωργίου Πλουμίδη, Ό Έλληνισμός της Ήπειρου στις παραμονές της άπελευθερώσεώς του (1905 περ. - 1912), ανάπτυπο εκ του Στ' τόμου της «Δωδώνης» Έπιστημονικής Έπετηρίδος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων, Ίωάννινα 1977, σ 356

σιμὸ 550.000 κατοίκους⁴. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν πληθυσμὸ οἱ 330.000 περίπου ἦταν Ἑλλη-
νες, οἱ 210.000 Ἀλβανοί, οἱ 25.000 Βλάχοι, οἱ 20.000 Τούρκοι καὶ οἱ 3.000 Ἰσρα-
ηλίτες⁵.

Πάνω στὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων, ἡ ἀνίσχυρη νὰ
σταματήσει τὴν παρακμὴ Τουρκία θὰ ἐφαρμόσει μία σειρά ἀπὸ σκληρὰ μέτρα, μὲ
κύριο σκοπὸ νὰ σώσει ὅσα μπορεῖ καὶ ἰδιαίτερα τὴ ζωτικὴ, ἀπὸ στρατηγικῆς πλευ-
ρᾶς, περιοχὴ τῆς Ἠπείρου. Ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἐφαρμόστηκε ἅμεσα καὶ ἡ ἀστυ-
νόμηση τῶν κατοίκων ἦταν ἀδιάκοπη ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἀστυνομία. Οἱ διαταγές
τῆς τουρκικῆς διοικήσεως τῶν Γιαννίνων ἦταν αὐστηρὲς καὶ ἀλλοίμονο ὅς ἐκείνους
ποὺ εἶχαν κρυμμένα ὅπλα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄτυχη ἐξέγερση τοῦ 1897. Ἡ φορολογία
αὐξήθηκε καὶ οἱ φυλακὲς τοῦ κάστρου γέμισαν ἀπὸ ὑπόπτους. Ἀποτελεσμα τῆς κατὰ-
στασης αὐτῆς ἦταν ἡ πτώση τοῦ ἠθικοῦ τοῦ λαοῦ, ὁ εὐτελής ραγιαδισμὸς καὶ ἡ ἄθλια
δουλοφροσύνη⁶.

Τὴν τραγικὴ κατάσταση, ποὺ ἐκτέθηκε, τὴν ἔσωσαν οἱ Ἠπειρωτὲς τῆς Ἀθή-
νας, μὲ τὴν ἴδρυση τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐταιρείας» ἀπὸ τὸν ὑπομάρτυρα Σπυρομήλιου⁷
στὶς 25 τοῦ Μάρτη τοῦ 1906. Τὰ ὄνγματα ποὺ ἀποτελέσαν τὸ πρῶτο διοικητικὸ συμ-
βούλιο τῆς Ἐταιρείας ἦταν τὰ ἑξῆς: Γεώργιος Δούμας, Σπύρος Σπυδομήλιος, Βασι-
λειος Μελάς, Χαρίλαος Λιάμπης, Χρήστος Χριστοβασίλης, Μιλτιάδης Παναγιώτης,
Χρήστος Χρόνης, Περικλῆς Καραπάνος, Παναγιώτης Δαγκλῆς⁸, Χρήστος Μαλάμος,
Γεώργιος Γάγαρης καὶ Αὔγερινος Ἀβέρωφ. Ἡ προεδρία τῆς Ἐταιρείας δόθηκε στὸν
τότε ὑπαρχηγὸ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ ἀντισυνταγματάρχη Παναγιώτη Δαγκ-
λῆ γιὰ τὸ μέγαλο του κύρος, ποὺ εἶχε στὸ στρατό, στὴν αὐτὴ καὶ στὴν κυβέρνηση⁹.

4. Βλ. Γεωργίου Πλουμίδη, ὁ.π., σ. 357.

5. Βλ. C. Vellay. L' Irrédentisme hellénique, Paris 1913. Τὰ ἴδια περίπου στοιχεῖα ἀνα-
φέρει ὁ A. d' Apire, Le conflit gréco - albanais, «Ligne Internationale pour la défense
de Droit des Peuples. Cahiers Mensuels. Deuxième année, No 3 Décembre 1913, Paris.
Γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἠπείρου ὑπάρχουν στατιστικὲς τόσο στὰ ξένα συγγράμματα ὅσο
καὶ στὸν τύπο, ἀλλὰ διαφέρουν αἰσθητὰ μεταξὺ τους. Τὴν ξένη θέση ἐκφράζει ὁ N.
Michoff, La population de la Turquie et de la Bulgarie au xviii et au xixs, τόμ. 2—4,
Σόφια 1923—1935 καὶ τὴν Ἑλληνικὴν οἱ N. Καζάζης, Ἠπειρωτικὰ διαλέξεις, «Ἑλλη-
νισμὸς» 6 (1903), καὶ ὁ X. Χριστοβασίλης, Ἡ Ἠπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς
ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, «Ἑλληνισμὸς» 8 (1095).

6. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ τοὺς
ἀγῶνας 1912—1913, περιοδικὸ Ἠπειρωτικὴ Ἐστία, τ. 2, σ. 19 (1953). Ὁ Λιβαδέας
αὐτόπτης μάρτυρας γράφει: «Ἡ σκληρὴ δουλειὰ πέντε αἰῶνων, ἡ μεθοδικὴ καταπίεσις
τοῦ κατακτητοῦ, ἡ ἐξόντωσις παντὸς ζῶντος στοιχείου τῆς χώρας, ἡ βαρεῖα φορολογία
τοῦ πονεμένου ἀγρότου, ἡ διαβίωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπὶ μακροὺς χρόνους ὑπὸ τὸ κράτος
τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, ὁ γενικὸς ἀφοπλισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ αἱ βαρύνοντες κινήσεις αἱ
ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς παραβάτας, ἡ προσπάθεια πρὸς διακοπὴν πάσης πνευματικῆς
ἐπικοινωνίας μὲ τὸ ἐλεύθερον κράτος, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀπογοητεύσεις ἀπὸ τὰς προηγη-
θείσας ἀτυχεῖς ἐθνικὰς ἐξορμήσεις καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ ἀτύχημα τοῦ 1897, συνετέλεσαν
ὥστε τὸ ἠθικὸν τοῦ λαοῦ νὰ καταπέσῃ εἰς ἐπίπεδον χθαμαλόν, ὁ εὐτελέστατος ραγιαδι-
σμὸς καὶ ἡ ἀθλιεστάτη δουλοφροσύνη ἀπετέλεσαν τὸν κανόνα».

7. Σχετικὴ βιογραφία τοῦ Σπυρομήλιου, Βλ. Γεωργίου Ρούσου, Νεώτερη Ἱστορία τοῦ
Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμος E, σελ. 505.

8. Γενικὰ περὶ Δαγκλῆ, Βλ. Νικολάου Β. Πατσέλη, Παναγιώτης Γ. Δαγκλῆς, (1855 — 9
Μαρτίου 1824), περιοδικὸ Ἠπειρωτικὴ Ἐστία, τ. 7 (1958), σ. 828 κ.ε.

9. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, Οἱ πρόδρομοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου, Ἀθήνα 1964,
σ. 15 κ.ε.

Με τὴν ἰδρυσὴ τῆς ἡ ἑταιρεία ἔστρεψε ὅλη τῆς τὴν προσοχὴ στὴ σκλαβωμένη πατρίδα, χωρὶς ὅμως νὰ μπορεῖ νὰ προσφέρει καμμία οὐσιαστικὴ βοήθεια, γιατί ἡ ἔδρα τῆς ἦταν μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο τῆς δράσεως. Τὰ λίγα μόνον τμήματα, ποὺ δημιουργήθηκαν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ σώσουν τὴν κατάστασι ἀπὸ τὴν μία πλευρὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ οικονομικοὶ τῆς πόροι ποὺ βασίζονταν στὶς συνδρομὲς τῶν μελῶν τῆς, ἦταν πολὺ μικροί¹⁰. Ὡστόσο ἡ ἑταιρεία ἀντιμετώπισε μὲ ἐπιτυχία τὴν κατάστασι μὲ τὴν ἰδρυσι τριῶν διευθύνσεων, ποὺ ἦταν παρακλάδια τῆς σὲ τρία κύρια μέρη τῆς Ἡπειροῦ ἀπὸ ἀπόψεως σπουδαιότητος. Ἔτσι ἰδρύθησαν ἡ Αἠ δ) νση στὰ Γιάννινα, ἡ Βῆ στὴν Πρέβεζα καὶ ἡ Γῆ στὸ Ἀργυρόκαστρο. Ἡ ἀρχηγία τῆς Αἠ δ) νσης δόθηκε στὸν ὑπολοχαγὸ Κώστα Τσιριγώτη (Ἄραχθος) καὶ λειτουργοῦσε κρυφὰ στὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο τῶν Γιαννίνων¹¹.

Ἡ Αἠ δ) νση, κάτω ἀπὸ τὴν ἄξια ἡγεσία τοῦ Ἀράχθου, ἐργάζονταν ἱκανοποιητικὰ μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία πυρήνων μέσα στὴν πόλη καὶ τὴν ὁικωμοσία νέων μελῶν, ὕστερα ἀπὸ αὐστηρὴ ἐπιλογή, στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, σ' αὐτὸ τὸ ἀπάτητο κάστρο τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς ἐξέγερσης¹².

Ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασι στὸν σκλαβωμένο Ἡπειρωτικὸ χῶρο, στὶς 11 τοῦ Ἰούλη τοῦ 1908, ἡμέρα Παρασκευῆ, οἱ Νεότουρκοι τῶν Γιαννίνων μὲ ἀρχηγὸ τὸν ταγματάρχη Τζαλίμ - Μπέη ἀναγγέλλουν τὸ σύνταγμα μέσα σ' ἕνα ἀδικαιολόγητο πανηγυρισμὸ τῶν κατοίκων. Ὅλοι πίστεψαν σὲ μία ἀλλαγὴ καὶ μονάχα ὁ Μεγάλος Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' καὶ ἡ μικρὴ ὀργάνωσι τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας τῶν Γιαννίνων ἀριστα προφήτευσαν τὴ νέα τυραννία¹³.

Τὸ Τούρκικο κομμάτι «ΕΝΩΣΗ - ΠΡΟΟΔΟΣ» στὴν προσπάθειά του νὰ παρσύρει Ἑλληνας, γιὰ πολιτικοὺς καὶ ἄλλους σκοποὺς, ἄρχισε νὰ γίνεται φορτικὸ. Ἡ κατάστασι γίνεται κρίσιμη γιὰ τοὺς Ἡπειρώτες, ἀλλὰ εὐτυχῶς τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ ἐπιτυχία μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν τότε βουλευτὸν Μητροπολίτη τῶν Γιαννίνων, Ἐπίσκοπο τῆς Φωτικῆς Χρυσόστομο¹⁴ καθὼς καὶ μὲ τὰ ὄργανα τῆς Αἠ δ) νσης. Ἔτσι παρὰ τίς πιέσεις τῶν Νεοτούρκων δύο μόνον Γιαννιωτὲς προσχώρησαν, ὁ δικηγόρος

10. Βλ. Ἀλ. Λιβαδέως, ὁ.π., σ. 37.

11. Βλ. Ἀλ. Λιβαδέως, ὁ.π., σ. 37.

12. Βλ. Ἀλ. Λιβαδέως, Ὁ ὄρκος, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἐστία, τ. 1, σ. 794 κ.έ. ὅπου ἀναφέρεται στὴν ὁικωμοσία τοῦ Κρεμμύδα καὶ στὴ συμβολὴ τοῦ νεοκόρου καὶ ἐπιτρόπου τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Γιώργη Πραμαντιώτη στὸ ἔργο τῆς Αἠ δ) νσης. Βλ. Δ. Σαλαμάγκα, Καθὼς χάραξε ἡ λευτεριά, ἔκδοσι περιοδικοῦ Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας, Γιάννινα 1963, σ. 227.

13. Γιὰ τὴ στάσι τοῦ Πατριάρχη καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας, ὁ Ἀλ. Λιβαδέως γράφει: «Γνωστὰ τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων καὶ τῆς ψυχροσυνθέσεως τοῦ λαοῦ τούτου, οὐ μόνον δὲν ἀνέμενον ἀγαθὸν διὰ τὸ ἔθνος ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν ἐν Τουρκία πραγμάτων τροπῆς, ἀλλὰ τουναντιὸν πολλὰ προοιωνίζονται διενὰ ἐκ τούτου, πρῶτον ἤδη ἐπισημῶς ἐμφανιζομένου Τουρκικοῦ ἐθνικισμοῦ». Βλ. Ἀλ. Λιβαδέως, ὁ.π., σ. 46.

14. Ὁ Ἀλ. Λιβαδέως σχολιάζοντας τὴν ἀνέγερσι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Μεγάλου Ἰωαννίνων ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτη Σπυρίδωνα γράφει: «Ἐπὸ τὴν στέγην τῆς Μητροπόλεως συνεδρίαζε κατ' ἐπανάληψιν ἡ διοικοῦσα τὴν Αἠν Διεύθυνσι τῆς Η.Ε. ἐπιτροπὴ κατὰ τὰ ἔτη 1908—1909, ἐν ἀπουσία εἰς Κων)πολιν ὡς συνοδικοῦ τοῦ Μητροπολίτου Γεωργασίου (Γερασίου), ἐκπροσωποῦμένου ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδους ἐπισκόπου Φωτικῆς Χρυσόστομου, ὅστις εἶχε θέσει ταύτην εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ὀργανώσεως». Βλ. Ἀλ. Λιβαδέως, ὁ.π., σ. 586.

Ἄλξις Μέξης καὶ ὁ Γεώργιος Χατζῆς, ἐκδότης τῆς τοπικῆς ἐβδομαδιαίας ἐφημερίδας «Ἡπειρος»¹⁵.

Ἡ καθολικὴ ἀποχὴ τῶν Ἡπειρωτῶν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ κομιτάτο ὁδήγησε τὴν Ἀγ. δ) νση στὴ σκόπιμη ἴδρυση τοῦ Πολιτικοῦ συνδέσμου, ποῦ θὰ ἔρχονταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Τουρκικὸ κομιτάτο σὰν σωματεῖο μιᾶς μόνο ἐθνότητος, ὅταν αὐτὸ θὰ κρίνονταν ἀπαραίτητο. Ὁ Πολιτικὸς σύνδεσμος, στὴν οὐσία, ἦταν κρυφὸ ὄργανο τῆς Ἀγ. δ) νσης καὶ εἶχε στὸ διοικητικὸ του συμβούλιο μόνο ἑταίρους¹⁶.

Καὶ ὅμως παρὰ τὴ σοβαρὴ ἀπὸ κάθε ἀποψη κατάστασις ἡ Ἀγ. δ) νση κάτω ἀπὸ τὴν ἄξια ἡγεσία τοῦ Τσιριγώτη εἶχε νὰ ἐπιδείξει ἔργο ἀξιόλογο. Πυρῆνες εἶχαν δημιουργηθεῖ στὴν πόλιν καὶ στὰ χωριά καὶ εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀθρόα προσέλευσις νέων μελῶν. Ἀλλὰ ὁ ὀργανωτὴς Τσιριγώτης στὶς 6 τοῦ Σεπτέμβριου τοῦ 1908 ἔπαυσε μετὰθεσι γιὰ τὴν Ἀθήνα παραδίδοντας τὴν δ) νση στὸν ἀνθυπολοχαγὸ Θεόδωρο Μανέτα, ποῦ εἶχε ἔλθει στὰ Γιάννινα μαζί μὲ τὸν ἑφεδρὸ ἀξιωματικὸ Μιχάλη Λάνδο, κρυμμένο μὲ τὸ ψευδώνυμο «Νινίας»¹⁷. Ὁ Μανέτας θῆκε μιὰ πολὺ καλὴ ὀργάνωσις σὲ κάθε τομεᾶ, διάβασε τὸν κανονισμὸ τῆς δ) νσης καὶ ἄκουσε τίς γνώμεις πολλῶν παραγόντων τῆς. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ἀποφάσισε νὰ διαλύσει τὴν δ) νση καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει μὲ τὸ «πενταμελὲς συμβούλιο» ποῦ θὰ τὸ διοικούσε ὁ ἴδιος¹⁸.

Ἡ σκέψις τοῦ Μανέτα νὰ διαλύσει τὴν Ἀγ. δ) νση ἦταν ἐπόμενο νὰ δημιουργήσῃ ἀναταραχὴ στοὺς κόλπους τῆς. Ἄλλος λοιπὸν δρόμος δὲν ἔμενε ἀπὸ τὴν ἀντικατάστασις τοῦ νέου ἀρχηγοῦ, ποῦ βάλθηκε νὰ γκρεμίσῃ ὅσα εἶχαν δημιουργηθεῖ. Χωρὶς καθυστέρησι στράφηκαν οἱ παράγοντες τῆς Ἀγ. δ) νσης στὸ Ἄλφα καὶ στὸ Ὠμέγα τῆς ἑταιρείας, τὸν Σπυρομήλιο, ποῦ καθάρισε τὴν κατάστασις μὲ τὴν ἀπομάκρυνσι τοῦ Μανέτα στὶς 4 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1908. Ἡ ἀρχηγία δόθηκε στὸν ἑφεδρὸ ἀξιωματικὸ Μιχάλη Λάνδο, ποῦ ἀνέπτυξε πολὺπλευρὴ δράσι¹⁹.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ Λάνδου ἦταν ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ὀργανωμένων τμημάτων τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου. Κατάλαβε ὁ Λάνδος πὼς ἡ ἐταιρεία ἔπρεπε νὰ εἶναι συνεπὴς στὶς ὑποσχέσεις τῆς. Ἔτσι στέλνει συνέχεια ἐκθέσεις στὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Ἀθήνας ζητώντας ὄπλα, ποῦ τελικὰ ἄρχισαν νὰ ἔρχονται μέσω Καλαρυτιῶν χάρις στὸν ἑταῖρο Πίνδο²⁰, καὶ τέλος ἀναθεώρησε τὸν ἀναχρονιστικὸ παλαιὸ

15. Ὁ Γεώργιος Χατζῆς, ὅταν προσχώρησε στὸ Ἑλληνικὸ κομιτάτο, δὲν τοῦ εἶχαν καμμὶ ἐμπιστοσύνη καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοῦ ἔδωσαν καμμία ὑπεύθινη θέση. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ἐνθυγοαμίσθησε μὲ τὸν τότε Ἑλληνα Πρόξενο Φορέστη, ἔγινε ὁ ἰσχυρὸς τῆς ἐποχῆς. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 46.
16. Ἡ δευτέρη πρότασις εἶναι συμπέρασμα τοῦ συγγραφέα. Γιὰ τὸν Πολιτικὸ Σύνδεσμο ὁ Λιβαδέας γράφει: «Ὁ Πολιτικὸς Σύνδεσμος ἦτο ὄργανον τῆς Ἀγ. δ) νσεως, ἥτις ἐξεπροσωπεῖτο εἰς τὸ συμβούλιον αὐτοῦ διὰ τινων ἑταίρων αὐτῆς, συγκεκριμένων δὲ διὰ τοῦ Προέδρου Γεωργίου Τζαβέλλα, τοῦ Λιβαδέως καὶ τοῦ Γ. Χατζῆ ὡς εἰδικῶν γραμματέως». Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 47.
17. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 69.
18. Σχολιάζοντας τὴ σκέψις τοῦ Μανέτα ὁ αὐτόπτης μάρτυρας Λιβαδέας γράφει: «Βεβαίως αἱ σκέψεις αὐταὶ δὲν ἦσαν ἐστερημένα λογικῆς βάσεως. Τὴν βάσιν ταύτην ἀποτελεῖ ἡ θεωρία ὅτι τὸ ἐλλειθρον Βασίλειον, δὲν εἶχε τὴν δυναμιζότητα νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν μεγαλοπράγμονα πολιτικὴν τῆς μεγάλης ἰδέας, πράγμα τὸ ὅποιον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχεν ἀποδειχθῆ ἔν τινι μέτρῳ οὐχ ὡς ἀπολύτως ἀβάσιμον καὶ τὴν ὅποιαν ὡς ἀχρηστον καὶ ὄχληρόν μάλιστα σκευὸς εἶχεν ἀπορροφῆναι τοῦ ἐθνικοῦ σκάφους ὁ διστακτικὸς πολιτικὸς κόσμος». Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 71.
19. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 77.
20. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, Ὁ Νικόλας, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τ. 1, σ. 133 κ.έ. Ὁ συγγραφέας ἀναφαίρεται στὸν Νικόλα ἀπὸ τὴν Κοβίλιανη καὶ στὸ ὄροιο ποῦ ἔπαυσε γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὄπλων καὶ γιὰ τὴν κρύπτη τους καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐπιλογὴ νέων μελῶν.

κανονισμό της πόλης με την κατάργηση του θεσμού «γέννημα και θρέμμα», όσο και αν αυτό του στοίχισε την αρχηγία της Αης δ) νσης²¹.

Με άφορμή την κοινοτική διένεξη τοῦ 1908 ὁ Λάνδος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀρχηγία, ποὺ δίνονταν στὸν Δημοσθένη Φλωριά (Ξάνθος), ἀλλὰ ἔμεινε καὶ πάλι στὴν Αη δ) νση στὸν Ὑποδιευθυντή. Τὸν Ἰούλι τοῦ 1909 ἡ ἀρχηγία δίνεται στὸν Ἀριστείδη Χριστίδη (Γύλλιπος)²² καὶ τὸν Νοέμβρι τοῦ αὐτοῦ χρόνου περνάει ὀριστικά στὰ χέρια τοῦ Προξένου Φορέστη, ποὺ θὰ μείνει συνέχεια κεφαλὴ της μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση²³.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ρ Ω Τ Ο

Η ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ — Η ΔΙΑΔΟΧΗ — ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ — Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ Η ΕΝΘΡΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΓΕΡΒΑΣΙΟΥ — Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗ ΚΑΛΟΥΔΗ — ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Τὸν Ἰούλι τοῦ 1909 ὁ Μιχάλης Λάνδος γυρίζει στὴν Ἀθήνα. Ἡ δράση του, στή σκλαβωμένη ἀκόμα πόλη, δὲν εἶχε περάσει ἀπαρατήρητη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ ἀστυνομία, ποὺ εἶχε πάρει τὴ σύλληψή του ὡς θέμα γοήτρου¹.

Μὲ τὸ γυρισμό του στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα ὁ Λάνδος γράφει τὶς ἐντυπώσεις του γιὰ τὴν Ἠπειρο σὲ μία ἔκθεσή του, ποὺ τὴν παρέδωσε στὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Ἠπειρωτικῆς ἑταιρείας. Μὲ τὴν ἔκθεσή του, ὁ Λάνδος ζητοῦσε τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ τότε Μητροπολίτη τῶν Γιαννίνων Γερασίμου Τανταλίδη, ἐπειδὴ δὲν διέθετε τὴν ἀνάλογη ἐπιβολὴ στὸ παίρνιό του².

Ἔγινε, γράφει χαρακτηριστικά, τὸ Α' χέρι τῆς Αης δ) νσεως. Βλ. τοῦ ἰδίου, Ἡ Ἠπειρωτικὴ ἑταιρεία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας 1212—13, περ. Ἠπειρωτικὴ Ἔστια, τόμος 2, σ. 20 κ.έ., ὅπου ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ διετὲς διάστημα τῆς δρασεώς της (1906—2908) ἡ Αη δ) νση μετέφερε 1450 ὅπλα Γκρά ἀπὸ τῶν συνόρων εἰς τὴν ὑπόδουλον.

21. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π. σ. 77, ὅπου σκιαγραφεῖται τὸ ἔργο τοῦ Λάνδου καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τῆς Αης δ) νσης, ὕστερα ἀπὸ ἐπέμβαση τοῦ ἡγέτη τῆς Βλιώρας Κίγκου.

22. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, Ὁ Γύλλιπος, περιοδικὸ Ἠπειρωτικὴ Ἔστια, τ. 2, σ. 484 (1953) κ.έ., ὅπου γενικὰ ἀναφέρεται ἡ δράση του κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα καθὼς καὶ βιογραφικὰ του στοιχεῖα. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, Καθὼς χάραζε ἡ Λευτεριά, περιοδικὸ Ἠπειρωτικὴ Ἔστια, τ. 9 (1960), σ. 589 κ.έ., ὅπου δημοσιεύεται τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γύλλιπου.

23. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 77 κ.έ.

1. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 73 κ.έ., ὅπου ἀναφέρονται οἱ λόγοι τῆς ἀναχώρησης τοῦ Λάνδου στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

2. Ἡ ἔκθεση Λάνδου δημοσιεύθηκε ἀπ' ὅτὸν Λιβαδέα καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ Μητροπολίτου Γερασίμου γράφει: «Ὁ νῦν Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γεράσιμος ἀνήρ χρηστῶν ἡθῶν, εὐθέως χαρακτήρος καὶ ἀρκετῆς μορφώσεως, ὕστερεῖ λόγῳ σθένους καὶ δυνάμεως εἰς τὴν δ) ναιν τοῦ παιμνίου του. Ἐκ πεποιθήσεως δὲ πάρος καὶ φύσει ἀντικειμενικὸς καὶ εὐγενής, ἀδυνατεῖ νὰ ἀντεπεξέλθῃ καθ' ὅλης τῆς κυκλούσης αὐτὸν φαιλόλητος καὶ παραστροφόμενος καταλείπει τὸ σκάφος του ἔρμαιον εἰς χεῖρας ἀκαταλλήλων κυβερνητῶν. Ἰερόαρχος δυνάμενος νὰ διαπρέψῃ ἐν τῇ ἐλευθέρῳ πατρίδι, δὲν εἶναι ὅμως

Ἡ ἔκθεση Λάνδου κίνησε τὴν Ἑπειρωτικὴ ἑταιρεία καὶ πέτυχε τὴν μετάθεσιν τοῦ Γερασίουμ στὴ Ρόδο, στίς 14 τοῦ Μάρτη τοῦ 1910³. Μὲ τὴν μετάθεσιν τοῦ Γερασίουμ ὁ θρόνος τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως τῶν Γιαννίνων ἔμεινε κενὸς καὶ γύρω του τὰ παρασκήνια ἄρχισαν νὰ πλέκουν τὸν ἴσθμ τῆς ἀράχνης. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ διαδοχὴ στὴν πρώτη αὐτῆ πράξιν πῆρε μία μορφή πάλης ἀνάμεσα στὰ κοινοτικὰ σωματεῖα τῆς πόλεως, τοὺς βουλευτὲς τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων, στὸ Πατριαρχεῖο καὶ στὸ Κομιτάτο (Αἰ δ) νση). Τὸ ἐπίμαχο πρόσωπο τῆς διαδοχῆς, ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων⁴, ἦταν μέλος τοῦ Κομιτάτου⁵ καὶ πόλος ἐλξῆς τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς Αἰς δ) νσης, ἐνῶ ἡ ἀντίθετη πλευρὰ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν τὰ κοινοτικὰ σωματεῖα, ἀντιδρούσε ἀποφασιστικά.

Ἄλλα ἄρχισαν ἀπὸ μία εἰδησι-κεραυνό. Ὁ ἀποκηρυγμένος ἀπὸ τὴν ἐπαρχία του Μητροπολίτης τῆς Καισαρείας Γερβάσιος⁶ φερόταν ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς Συνοδοῦ τῶν Πατριαρχείων σὰν ὑποψήφιος Μητροπολίτης τῶν Γιαννίνων μὲ τίς περισσότερες πιθανότητες ἐκλογῆς⁷. Τὸ γεγονός αὐτὸ θορύβησε τοὺς βουλευτὲς τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων καὶ ἰδιαίτερα τὸν Δημήτριον Κίγκο καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Πατριάρχη Ἰωακείμ ὑποδεικνύοντας, σὰν τὸ πιὸ κατάλληλο πρόσωπο, τὸν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνα Βλάχο⁸.

Ὁ Δημήτριος Κίγκος γιὰ χρόνια ἡγέτης τοῦ κόμματος τῆς Βλιώρας δὲν εἶχε τὴν αὐτὴ γνώμη τέσσερα χρόνια προηγουμένως, ὅταν ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν τῶν Γιαννίνων ὁ τότε Μητροπολίτης Σωφρόνιος Χρηστίδης σὰν ἀκατάλληλος λόγῳ γήρατος⁹. Τότε, στὰ 1906, ὁ Δημήτριος Κίγκος ἦταν μέλος τῆς ἐφοροεπιτεροπειίας καὶ ὑπέγραψε τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο τηλεγράφημα, σχετικὸ μὲ τὸ διάδοχο τοῦ Σωφρονίου:

ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος ἵνα προΐσταται τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἀπαιτοῦσης ἄνδρα πυγμῆς, ἵνα ἐπιβληθῆ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἐξουδετερώσει τὸν Τοῦρκον τὰς παραφύρους καὶ ἀδίκους ἐνεργείας, διαμαρτυρούμενος ἐντόνως καὶ προβάλλων τὴν αἴγλην τοῦ ἀξιώματός του καὶ τὴν ἐκ ταύτης προκύπτουσαν δύναμιν εἰς τὰς ἐκάστοτε κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀσουμέναις πιέσεσι». Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 260.

3. Ὁ Γεράσιμος ἦταν ὑποψήφιος Μητροπολίτης Ρόδου μαζί μὲ τὸν πρόην Χίου καὶ τὸν Θεοφιλέστατο Ἅγιο Ἐλαίας καὶ ὕστερα ἀπὸ κανονικὴ ἐκλογὴ ἐκλέγεται παμψηφεί Μητροπολίτης Ρόδου ὁ Ἰωαννίνων Γεράσιμος. Βλ. ἐφ. Πρόοδος Κων)πόλεως, φύλ 1935/14-3-1910.
4. Γενικά περὶ Σπυρίδωνος Βλάχου καὶ βιογραφία. Βλ. Ἄνονίμου, Βιογραφία Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σπυρίδωνος Βλάχου, Ἡ Δωδὸνη, τ. Α' (1956—1960), Ἀθήνα, ἔκδ. γ'.
5. Ὁ Σπυρίδων ὀρκίστηκε στὰ 1906 στὴν Ἀθήνα καὶ πῆρε τὸ ψευδώνυμο Δρίνος. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέως, ὅ.π., σ. 70 κ.ἐ.
6. Γιὰ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ Γερβάσιου. Βλ. Ἐφ. Πρόοδος, φύλλα 1929/10-3-1910, καὶ 1937/18-3-1910 καὶ γενικά γιὰ τὴ δράση του στὴν Καισαρεία. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, Γεργάσιος Ὁρολογᾶς ὁ Πόντιος, ἐφημερίδα Ἐλευθερία, σειρά φύλλον ἔτους 1980.
7. Βλ. ἐφημερίδα Πρόοδος, φύλλο 1933/14-3-1910.
8. Βλ. ἐφημερίδα Πρόοδος, φύλλο 1935/16-3-1910. Ἡ ἐφημερίδα σὲ σχετικὸ τῆς σχόλιό γράφει: «Οἱ βουλευτὰ Ἰωαννίνων ὑπέδειξαν εἰς τοὺς Ἁγίους Συνοδικούς, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς ἐπαρχίας τῶν ἀπαιτεῖ, ὅπως Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἐκλεγῆ ἀρχιερεὺς γνώστης τῆς ἐκεῖ καταστάσεως καὶ ὡς τοιοῦτον ἐδήλωσαν ὅτι θεωροῦσι τὸν Παν. Μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Κονίτσης κ. Σπυρίδωνα. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὁμίλησε πρὸς τὴν Α.Θ.Π. καὶ ὁ ἐπισκεφθεὶς Αὐτὴν βουλευτὴς κ. Κίγκος».
9. Βλ. Ἄνεκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτεροπειίας Ἰωαννίνων, ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίον ἐτῶν 1905—1915, ἀριθ. πρακ. 756/21-11-1905, σ. 22.

«Οικουμενικὸν Πατριάρχην Κων) πολιν - Φανάριον

Γνωσθείσης ἀποδοχῆς παραιτήσεως Μητροπολίτου Σωφρονίου βαθυσεβάστωσ καὶ ἑμοφώνῳ γνώμῃ πόλεωσ καὶ ἐπαρχίας ὑποδεικνύοντες Καίσαρειάσ Γερβάσιον καὶ Σερρών Γρηγόριον, παρακαλοῦμεν ὑμετέραν Παναγιώτητα καὶ Ἱερὰν Σύνοδον ψηφισθῆναι ἐνὰ τούτων, ἐν Ἰωαννίνασ τῇ 28 Μαΐου 1906. Ἀντιπροσωπεία πόλεωσ καὶ ἐπαρχίασ»¹⁰.

Οἱ βουλευτῆσ τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων, βλέποντασ πιθανῇ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γερβάσιου καὶ θέλοντασ νὰ πετύχουν τὴν ἀντίστοιχὴν τοῦ Σπυρίδωνα, προειδοποίησαν τοὺσ Συνοδικούσ γιὰ τὴν ἀντίδραση τῶν χριστιανῶν τῆσ ἐπαρχίασ τουσ, ὅταν θὰ ἐκλέγονταν ὁ Γερβάσιωσ καὶ κατηγορηματικὰ δήλωσαν ὅτι σὲ ἀντίθετη περίπτωσῃ οἱ κάτοικοι τῶν Γιαννίνων θὰ ἀναγκαστοῦν νὰ τὸν ἀποκηρύξουν¹¹.

Ἡ ὄλη κίνησῃ τῶν βουλευτῶν ἐνισχυόταν τόσο ἀπὸ τὴν πόλην τῶν Γιαννίνων, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶ ἐξωτερικῶν τῇ Ἑλλάδασ. Ὁ ἀρχηγὸσ τῆσ Ἀησ δ) νσησ καὶ Ἑλληνασ Προξένου τῶν Γιαννίνων Ἀγγελωσ Φορέστησ παίρνει ἐντολῆσ ἀπὸ τὸν Ἑλληνα πρεσβευτῆ τῆσ Κων) πολησ νὰ σηκώσῃ στὰ πανιὰ τὴν Δημιογεροντία τὸ Μικτὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον καὶ τὴν ἐφοροεπιτροπείακ γιὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τὴν ἀνακήρυξην τοῦ Σπυρίδωνα¹² καὶ οἱ ἀνώτεροι τότε ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργεῖου τῶν ἐξωτερικῶν Δραγουμίησ καὶ Σαχτούρησ, φίλοι τοῦ Σπυρίδωνα, βοηθοῦσαν τὴν ὄλη κίνησῃ ἀπὸ τὴ δικὴν τουσ πλευρά¹³.

Ἀλλὰ ὁ Σπυρίδων μὲ τοὺσ τόσοσ δυνατούσ προστάτεσ εἶχε δημιουργήσῃ δυσἀρέσκειασ μὲ τὰ κοινοτικὰ σωματεία τῆσ πόλησ καὶ μὲ τὴν Ἀησ δ) νση μὲ τὴν σκανδαλώδη ἐπέμβασήν του στὰ ἐκλογικὰ τοῦ 1908. Ἡ ἀνάδειξη τοῦ Κίγκου καὶ τοῦ Σούβλα, σὰν βουλευτῶν τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων, ἦταν δικὸν τοῦ ἔργοσ παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τῆσ Ἀησ δ) νσησ, ποὺ πολὺ καὶ αὐτὴ τὸν λιθάδιζε¹⁴.

Τὰ κοινοτικὰ σωματεία τῆσ πόλησ μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν ἀπαράδεχτην κατὰστασῃ τῆσ αἰσχρῆσ ρουσφετολογίασ ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὸν κενὸν θρόνον τῶν Γιαννίνων ὅλουσ

10. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείασ Ἰωαννίνων, ὅ.π., σ. 30, ἀριθ. 863/28-5-1906.
11. Οἱ βουλευτῆσ δήλωσαν: «ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ οἱ χριστιανοὶ θὰ δεχθοῦν ὡσ μητροπολίτην τὸν Σεβ. ἁγ. Καίσαρειάσ καὶ ὅτι, ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Ἱερὰ Σύνοδοσ παρὰ τὸ ἐκπεφρασμένον φρόνημα τοῦ λαοῦ, προῆλθῃ εἰσ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἁγίου Καίσαρειάσ, οἱ χριστιανοὶ θὰ εὐφροῦσιν εἰσ τὴν λυπηρὰν θέσιν νὰ ἀποκηρύξωσιν αὐτόν». Βλ. ἐφημερίδα Πρόδοσ φύλλο 1935/16-3-1910.
12. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 769—770/16-3-1910 ἔγγραφο τοῦ Ἑλληνα Προξένου τῶν Γιαννίνων Ἀγγελου Φορέστη πρὸσ τὸ Δ. Σ. τῆσ Ἡπειρωτικῆσ Ἑταιρείασ, ποὺ οητὰ γράφει: «Παρὰ τῆσ ἐν Κων) πόλει προεσταμένησ ἀρχῆσ μου μοῦ ὑπεδείχθη ὁ Κόνιτησ, τὰ ἐνταῦθα σωματεία δὲν τὴν θέλουν καὶ ἐγὼ συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην των ὅτι θὰ εἶναι ὄργανον τοῦ Κίγκου καὶ ἄνθρωποσ τῆσ οὐκίματ». Βλ. Ἄλ. Λιθαδέωσ, ὅ.π., σ. 260.
13. Βλ. Ἄλ. Λιθαδέωσ, ὅ.π., σ. 93.
14. Ὁ Λάνδοσ κρίνοντασ τὸν Μητροπολίτην Βελλᾶσ καὶ Κόνιτησ γράφει στὴν ἐκθεσήν του: «Ὁ Μητροπολίτησ Βελλᾶσ Σπυρίδων δὲν στεροεῖται ἰκανότητοσ καὶ σθένουσ, ἀλλὰ μάλλον εἰσ τὰ ἴδια ἀποβλέπον σμφέροντα, κανονίζει τὴν κατεῦθυνσιν τῆσ ἐργασίασ του κατὰ τὸ δοκοῦν. Εἰσ τὰσ βουλευτικὰσ ἐκλογὰσ σκανδαλωδέστατα ἐπενέθη πρὸσ ἐπιβολὴν ὡσ ὑποψηφίων των δύο βουλευτῶν Κίγκου καὶ Σούβλα, ἐγένετο δὲ ἀφορομὴ τῆσ διασπάσεωσ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου καὶ τῆσ δημογοργίασ δυσἀρεσκειῶν, ὧν τὸν ἀντίκτυπον ἰσχυρόν ἡσθάνθη ἡ ἔθνικὴ μασ ἐργασία. Ἐχον σμφερόντα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ νῦν βουλευτοῦ Σούβλα, εἰσ δν κριώωσ ὀφείλει τὴν προαγογήν του οὐδαμῶσ ἐπείσθη εἰσ τὰσ παροτρύνσεισ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενεῖου, ἔφθασε δὲ μέχοι τοῦ σημείου νὰ ματαιώσῃ καὶ αὐτὴν τὴν παροάτησιν ἐκ τῆσ βουλευτικῆσ ὑποψηφιότητοσ τοῦ Κίγκου, ἦν ἐπετύχομεν ἐξασκήσαντεσ ἐπ' αὐτοῦ ἠθικὴν πίεσιν». Βλ. Ἄλ. Λιθαδέωσ, ὅ.π., σ. 260.

τους Μητροπολίτες της Ήπειρου εκτός από τον δογηθό του τέως Γερασίμου Έπίσκοπο της Φωτικής Χρυσόστομο¹⁵. Αυτή τους την απόφαση τὰ κοινοτικά σωματεία των Γιαννίνων την ανακοίνωσαν στον Οικουμενικό Πατριάρχη Ίωακείμ με τὸ παρακάτω τηλεγράφημα:

«Τρία Σωματεία συνελθόντα ὁμοφώνως ἀπεφάσισαν ὅπως εὐλαβῶς υποβάλωσιν εὐχὴν Μητρὶ ἐκκλησίᾳ πληρωθῆναι Μητροπολιτικὸν θρόνον Ἰωαννίνων δι' ἐπισκόπου Φωτικῆς συγκεντροῦντος ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν, συμπαθείας ὁλοκλήρου ἐπαρχίας. Δημογεροντία, Μητροπολιτικόν, Ἐφοροεπιτροπή»¹⁶.

Τὸ Πατριαρχεῖο, γνωρίζοντας ὅλες τὶς παρασκηνακῆς ἐνέργειες καὶ πιεζόμενο ἀπὸ τοὺς βουλευτὲς τοῦ Σαντζακίου τῶν Γιαννίνων, ἀποφάσισε νὰ δώσει τέρμα στὴν ὅλη ὑπόθεση στηριγμένο στὰ πλαίσια τῆς νομιμότητας. Ἔτσι ἡ ἐκλογή τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γιαννίνων ἀφέθηκε στὴν κρίση τῆς κάλπης. Στις 16 τοῦ Μάρτη τοῦ 1910 συνέρχεται ἡ Ἱερά Σύνοδος καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τρεῖς ὑποψηφίους ἐκλέγει τὸν Γερβάσιο Μητροπολίτη τῶν Γιαννίνων¹⁷.

Ἡ ἐκλογὴ ἤτοι ἀνακοινώθηκε τηλεγραφικὰ στὴν πόλη τῶν Γιαννίνων με τὸ παρακάτω λακωνικὸ τηλεγράφημα τοῦ Πατριάρχου ἀπευθύνονταν στὴν ἐνιαία διοικητικὴ Δημογεροντία: «Μητροπολίτου ἡμῶν (sic) μετατεθέντος Μητροπολίτης ἐξελέγη ὁ Καισαρείας Γερβάσιος Συγχαίρομεν ἀπάσῃ ἐπαρχίᾳ Πατριάρχης Ἰωακείμ»¹⁸.

Ἀμέσως μετὰ τὴ γνωστοποίηση τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γερβασίου τὸ ἑβδομαδιαῖο δημοσιογραφικὸ ὄργανο τοῦ Πολιτικῆς Συλλόγου, ποὺ τηροῦσε στὴν ὅλη ὑπόθεση στάση ἀναμονῆς σχολιάζει: «Ὅτως ὥστε τὸ ζήτημα τὸ μητροπολιτικὸν τὸ ἀπασχολῆσαν εὐλόγως τὴν κοινὴν γνώμην ὑέται κατ' εὐχὴν καὶ κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν διὰ τῆς ἀναδείξεως ὡς Μητροπολίτου Ἰωαννίνων τοῦ τέως ἐν τῷ Α' θρόνῳ τῆς Καισαρείας καὶ Γερβασίου, ποιμενάρχου συγκεντροῦντος ἐν αὐτῷ ἀρετὰς ἀνεκτιμήτους καὶ σπανίας, ἧς διηγείται ἡ μέχρι τοῦδε πολιτεία του, ὡς τοιοῦτου Κορυτσᾶς καὶ Καισαρείας»¹⁹.

Περαιτωθείσης τῆς ἐκλογῆς καὶ σὲ σχετικὸ τηλεγράφημα τοῦ Γερβασίου ἀπὸ τὴν Καισαρεία, τὰ τρία σωματεία τῆς πόλης ὑπέδειξαν ἐπίτροπό του τὸν ἄμισθο σχολάρχην τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῆς Νήσου Ἐπίσκοπο τῆς Περιστερᾶς Μελέτιο Γεωργιάδη²⁰.

Ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς φαίνονταν πὺς ἔκλεισε ὀριστικά, νέες ἐπειβάσεις ἄρχισαν ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν κανονικὴ ἐκλογή τοῦ Γερβασίου. Ὁ Πρόξενος Φορέστης ἀλλάζει στρατόπεδο ὑποστηρίζοντας ἀνοιχτὰ τὸν Σπυρίδωνα καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Κορυτσᾶς ἐπεμβαίνει καὶ αὐτὴ ζητώντας ἐπίμονα γιὰ ποιμενάρχην τῆς τὸν Βελγᾶς²¹ ἐνῶ ἐκεῖνος δήλωνε ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴν ἐπαρχία του²². Ἔτσι τὸ ὅλο θέμα ἄρχισε νὰ γίνεται λαβύρινθος.

15. Σχετικὰ ἡ ἐφημερίδα πρόοδος τῆς Κοινολογίας γράφει: «Χθὲς ἐπὶ Συνόδου ἀνεγνώσθη τηλεγράφημα τῆς ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, ζητούσης, ὅπως, Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἐκλεγῆ ὁ Σεβ. ἄγ. Ἰωακείας ἡ ὁ ἄγ. Τραπέζουτος, ἀποκλειομένων τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων». Βλ. ἐφ. Πρόοδος, φύλλο 1930/17-3-1910.

16. Βλ. ἐφημερίδα Ἠπειρος, φύλλο 28/21-3-1910.

17. Βλ. ἐφημερίδα Ἠπειρος, φύλλο 28/21-3-1910.

18. Βλ. ἐφημερίδα Ἠπειρος, φύλλο 28/21-3-1910.

19. Βλ. ἐφημερίδα Ἠπειρος, φύλλο 28/21-3-1910.

20. Βλ. ἐφημερίδα Ἠπειρος, φύλλο 28/21-3-1910. Φωτίου Γ. Οἰκονόμου, Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησία, Ἀθήνα 1966, σ. 29.

21. Βλ. ἐφημερίδα Πρόοδος, φύλλο 1939/26-3-1910, 1940/27-3-1910.

22. Βλ. ἐφημερίδα Πρόοδος, φύλλο 1941/28-3-1910.

Ὁ Σπυρίδων βλέποντας νὰ χάνεται ἡ ὄλη ὑπόθεσις κάνει ἀρίστες δηλώσεις, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τῶν Γιαννίνων τὸν ξεσκεπάζουν. Ὁ Πρόξενος Φορέστης τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1910 συναντιέται μὲ τὸν Σπυρίδωνα καὶ ἔχει μαζί του μουσικὲς συνομιλίαι πού εἶχαν σὰν βάση τὴ μεταθήσει τοῦ Γερβασίου στὴ Νίκαια καὶ τὴν ἀντίστοιχη τοῦ Σπυρίδωνα στὰ Γιάννινα. Τὸ περιεχόμενον τῆς συνάντησης αὐτῆς μᾶς δίνεται στὸ παρακάτω ἔγγραφο τοῦ Προξένου Φορέστη, πού ἀπευθύνονταν στὸ διοικητικὸ συμβούλιον τῆς Ἡπειρωτικῆς ἑταιρείας, μὲ ἡμερομηνία 9-4-1910.

«Πρὸ τριῶν ἡμερῶν — γράφει ὁ Πρόξενος — διέτριβε ἐνταῦθα ὁ Ἅγιος Βελγίας, διὰ μακρῶν ἐν πνεύματι τῆς ὑπ' ἀριθ. 769—770 ἐκθέσεώς σας τοῦ ὠμίλησα. Μοὶ ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι εἶναι προθυμώτατος νὰ ἐργασθῆ κατὰ τὸν ἐπιδεικνυόμενον αὐτῷ τρόπον, ἐὰν δὲ μέχρι τοῦδε δὲν ἐξετέλεσε τὰς ὑποχρεώσεις του αἰτίας εἶναι ὁ Λάνδος μεθ' οὗ ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συναρπασθῆ. (Ἐν ἐκτάσει νὰ γίνῃ ἐνέργεια νὰ μὴν φθάσῃ εἰς Ἰωάννινα ὁ τοποθετηθεὶς ἐκεῖ νέος Μητροπολίτης Γερβασίος μετατιθέμενος εἰς Νίκαιαν, τῆς ὁποίας ἐχίρυσεν ὁ θρόνος)»²³.

Γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ὄλη ἡ ἀλήθεια, εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθεῖ ἀπάντησις σ' ἓνα ἐρωτηματικὸ πού κραυγάζει. Καὶ τὸ ἐρωτηματικὸ εἶναι: Γιατί ὁ Σπυρίδων δὲν ἤθελε νὰ συναρπασθῆ μὲ τὸν Μεγάλῃ Λάνδο; Στὸ ἐρώτημα, πού εἶναι τὸ κλειδὸ τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας, ἀπαντᾷ ὁ ἀντικειμενικὸς ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτόπτης μάρτυρας Ἄλ. Λιβαδέας μὲ τὰ ἑξῆς: «Ὁ Δρίνος (Σπυρίδων) κατηγοροῦσε τὸν Λάνδο ὅτι θησαυρίζει εἰς θάρος τῆς Ἡπειρωτικῆς ἑταιρείας καὶ ὅτι δὲν τοῦ δόθηκαν τὰ ἀπαραίτητα 100 ὄπλα, διὰ νὰ ἐξοπλίσει τὴν ἐπαρχία του. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τοῦ Λάνδου κατηγορία τοῦ Δρίνου εἶχε ἄλλα αἰτία. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ Τουρκικοῦ κοινοβουλίου — ἕμισος ἐκλογὴ δι' ἐκλεκτόρων — ὁ Δρίνος διαθέτων τοὺς ἐκλέκτορας τῆς ἐπαρχίας του ἤλθεν εἰς Ἰωάννινα πρὸς συνεννόησιν διὰ τὴν ὑπόδειξιν τῶν ὑποψηφίων, ἠρνήθη δὲ κατηγορηματικῶς νὰ ἔλθῃ εἰς οἰανδήποτε ἐπαφὴν μὲ τὴν Αἴν ὀνισ. Αὕτη μὴ ἐνδιαφερομένη διὰ πρόσωπα, ἐπιδείκνυε τὰ θαρραλεώτερα καὶ καλύτερα στοιχεία, τὰ ὅποια διέθετεν ὁ τόπος, ἦσαν δὲ ταῦτα οἱ δικηγόροι Γ. Τζαβέλλας, Νικ. Βλαχείδης καὶ Η. Γκάλγκος. Ἐναντι τούτων ὁ Δρίνος ὑπεστήριξε ἀνευδότης τὸν Ἀλθανόφωνον Μ. Τῷ ὑπεδείχθη ὅτι ἡ μετάδοσις εἰς τὸ Τουρκικὸν κοινοβούλιον ἐνὸς Ἀλθανογλώσσου ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Σαντζακίου Ἰωαννίνων θὰ ἐγένετο ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τῆς Ἀλβανικῆς καὶ τῶν φιλικῶν αὐτῇ προπαγανδῶν Ἰταλικῆς καὶ Αὐστριακῆς. Τὰ ἀκλονήτως ταῦτα λογικὰ ἐπιχειρήματα δὲν ἔπεισαν ἀτυχῶς τὸν Δρίνον. Τελικῶς ἡ Αἴν ὀνισ ἠναγκάσθη νὰ ἀπειλήσῃ τὸν Δρίνον ὅτι ὁ προστατευόμενός του θὰ ἐφρονεύτετο, ἐὰν ἀναδεικνύετο βουλευτής. Πρὸ τῆς ἀπειλῆς ἠναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόσωπον τοῦτο. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν ταύτην ἐπέμεινε καὶ τελικῶς ἐπέτυχε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κ. Σούρλα καὶ Δ. Κίγκου. Ἡ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου», πού ἐξεδίδετο τότε εἰς Ἀθήνας ἐχαρκτηρίσει τὴν ἐνέργειαν τοῦ Δρίνου πρᾶξικὸν καὶ συναλλαγὴν ρουσφετολογικὴν»²⁴.

Ὁ Πρόξενος Φορέστης στὸ ἴδιον ἔγγραφο χαρακτηρίζει τὸν Δρίνον ἀπολυταρχικὸ καὶ ἄνθρωπο μὲ πολλὰς ἀδυναμίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ πιστεύει πὺς εἶναι καλὸς πατριώτης καὶ ἀκόμη πὺς εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος γιὰ τὴ Μητρόπολη τῶν Γιαννίνων. Ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν πλευρὰ του βλέπει τὸ συμφέρον του καὶ δηλώνει ὑποταχὴν στὶς ἀξιώσεις τοῦ Προξένου δεχόμενος τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ διαχείρισιν

23. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέας, ὁ.π., σ. 88—91, ὅπου δημοσιεύονται καὶ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τῶν Γιαννίνων.

24. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέας, ὁ.π., σ. 88—91.

των κοινών του μεγάλου ήγέτη του λαϊκού κόμματος της Βλιώρας Κίγκου και της κλίμας του²⁵.

Ἀλλά ἡ ὄλη υπόθεση πήγαινε πολὺ μακρύτερα ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται. Ὁ πρῶτος γῦρος τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς εἶχε διδάξει τὸν Πρόξενο Φορέστη γὰ προσέξει στὴν ἐπιλογή τοῦ δρόμου, ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε Ἡξερὲ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο τὶς παρασκηνιακὲς ἐνέργειες ποὺ ἔγιναν στὶς κοινοτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1909 καὶ ποὺ ὀδήγησαν στὴν παταγώδη ἀποτυχία τῆς Βλιώρας. Στὴν τότε ἐκλογικὴ κοινοτικὴ μάχη τὰ ὄργανα τῆς Ἀγῆς δ' νοῆς κατόρθωσαν νὰ παρασύρουν ἐν ὀνόματι τῆς κατάρρευσης τοῦ ἀναχρονιστικοῦ θεσμοῦ «γέννημα θρέμμα» τοὺς δικαιοῦχους πολίτες μὲ τὸ κόμμα τῆς Κόσσας, ποὺ κέρδιζε τελικὰ τὴν ἐκλογικὴ μάχη μὲ μεγάλη πλειοψηφία²⁶. Ὁ Σπυρίδων, ἐνῶ ἡ κοινότητα ἦταν κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀναθεωρητικῶν δῆθεν παραγόντων, τάχθηκε ἀνοιχτὰ μὲ τὸ ἡττημένο κόμμα ὑποστηρίζοντας τὸν ἡγέτη του, Δημήτριον Κίγκου καὶ ἐπιβάλλοντάς του, μὲ τὸ ἔτσι θέλω, ὑποψήφιο βουλευτὴ στὸ Σαντζάκι τῶν Γιαννίνων²⁷. Ἡ ἀντίθετη στάση του στὸ πρόγραμμα τῆς Ἀγῆς δ' νοῆς, ὅσο ἀφορᾶ τὰ ἐκλογικὰ, ὅπως εἶναι φυσικὸ, εἶχαν δημιουργήσει κακὲς ἐντυπώσεις γιὰ τὸ πρόσωπό του. Τὰ τρία σωματεία τῆς πόλης εἶναι ἀπόλυτα ἀποδειγμένο ὅτι ζήτησαν τὴν ἐκλογή τοῦ ἐπισκόπου τῆς Φωτικῆς Χρυσοστόμου καὶ ἀπέκλεισαν κατηγορηματικὰ ὄλους τοὺς Μητροπολίτες τῆς Ἡπείρου. Ἀπὸ αὐτὰ ξεκινώντας ὁ Πρόξενος Φορέστης ἔβαλε στὸ χορὸ τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τῆς Ἡπειρωτικῆς ἐταιρείας, γιὰ νὰ πετύχει αὐτὸ, μέσῳ τοῦ Προξενείου τῆς Κωνσταντινούπολης, τὴ μετὰθεση τοῦ Γερβάσιου στὴ Νίκαια. Αὐτὸ φαίνεται ξεκάθαρα ἀπὸ τὴν ἀπάντηση τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ στὸν Πρόξενο τῆς Κων) πόλης Γρυπάρη, σὲ σχετικὴ παράστασή του, ποὺ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Καθίστε καλά, καθίστε φρόνιμα, τὸ Πατριαρχεῖον διόρισε τὸν ἰκανώτατον, τὸν ἀριστον σ' αὐτὴ τὴν λίαν εὐαίσθητην περιοχὴ τῆς Ἡπείρου, στὰ Ἰωάννινα, ὡς Μητροπολίτην τῆς πόλεως αὐτῆς, τὸν Γερβάσιον. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν νὰ παύσει ἀδεξίους χειρισμοὺς καὶ λάθη»²⁸.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπεισόσεις οἱ παρασκηνιακὲς ποὺ ἐκτέθηκαν προξένησαν ἀναταραχὴ στὴν κοινότητα τῶν Γιαννίνων. Αὐτὸ δεβαιώνει τὸ παρακάτω ἀνέκδοτο κείμενο τοῦ ἐπισκόπου τῆς Περιστερᾶς Μελετίου, μὲ ἡμερομηνία 26 τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1910:

«Σεβασμιώτατε — γράφει ὁ Μελέτιος στὸν Γερβάσιο — διὰ τῆς ταπεινῆς μου ταῦτης μετὰ λύπης προάγομαι ν' ἀναγγείλω Αὐτῇ τὸ ἐξῆς δυσάρεστον. Ἐνῶ Σεβασμιώτατε μέχρι τῆς Παρασκευῆς τῆς διακαινισίμου, ἅπαντα τὰ σωματεία πόλεως καὶ ἀπαξάπαντες οἱ χριστιανοὶ τῆς θεοσώστου αὐτῆς ἐπαρχίας ἦσαν κυριολεκτικῶς καταγοητευμένοι ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ ἀνοπομόνως ἀνέμεναν τὴν εἰς τὰ ἐνταῦθα αἰσίαν Αὐτῆς ἀφιξίν, αἴφνης καὶ παρὰ προσδοκίαν τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ παρετηρήθη ἐξέγερσις, ὡς μὴ ὄφειλε, κατὰ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ αὐθωρὶ συνε-

25. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέωφ, ὅ.π., σ. 279, ὅπου χαρακτηριστικὰ τονίζεται ὅτι ὁ Βελλὰς ὑποσχέθηκε στὸν Πρόξενο ὅτι τὸν Κίγκον καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν θὰ τοὺς ἀπομακρύνει τῆς Μητροπόλεως καὶ ὅτι θὰ ἐργασθῆ μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ τοῦ ὑποδειχθῆ σὲ ὅλες τὶς γοαμμές.

26. Βλ. Ἄλ. Λιβαδέωφ, ὅ.π., σ. 90, ὅπου χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται ὅτι οἱ μεμνημένοι ὑπήκουσαν εἰς τὴν Ἀγῆν δ' νοῆν καὶ κατεψήφισαν τὴν πανίσχυρον μερίδα τοῦ Κίγκου, ἂν καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν παλαιὰ στελέχη τοῦ κόμματος.

27. Τὸ Σαντζάκι τῶν Γιαννίνων περιλάμβανε τοὺς ἐξῆς καζάδες: Ἰωαννίνων, Μετσόβου, Κονίτσης, Λεσκοβίου, Βλ. Γεωργίου Πλουμίδη, ὅ.π., σ. 356 κ.ε.

28. Βλ. ἀρχεῖο συγγραμῶν, διάλεξη Κώστα Κοντοσάκου ποὺ πραγματοποιήθηκε τὸν Φλεβάρη τοῦ 1978 στὰ Γιάννινα. Τὸ κείμενό της δακτυλογραφημένο μοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο ὀμιλητὴ καὶ ἀποτέλεσε τὸ σκελετὸ τῆς ἐργασίας μου αὐτῆς.

τάχθη τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α.Θ. Παναγιώτητα οὕτως τὸ περιεχόμενον ἀγνοῶ. Μὴ εὐρισκομένης τῆς ὑμετέρας Σαθασιμότητος ἐν Κων) πόλει ἔσπευσα δι' ἐπιστολῆς μου ν' ἀναγγεῖλω ταῦτα τῇ Α.Θ. Παναγιώτητι. Ἔχω δὲ δι' ἐλπίδος, Σεβασμιώτατε, ὅτι τὰ πάντα θὰ ματαιωθῶσι, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ τετραμελής τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐφορία καὶ τινὲς τῶν δημογερόντων ἀπεδοκίμασαν τὸ διάδημα τοῦτο καὶ μάλιστα εἰς ἕκ τῶν δημογερότων ὁ κ. Στ. Ἀράπης τηλεγραφικῶς ἐξέφρασε τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ ὑπρὸς τὴν Α.Θ. Παναγιώτητα, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπογράφοντες τὸ δυσάρεστον τηλεγράφημα φαίνεται ὅτι μετεμελήθησαν»²⁹.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μελετίου, ἀδιάσειστο στοιχεῖο τῆς ἱστορουμένης ἐποχῆς, παρουσιάζει μὲ ἀκρίβεια τὶς κινήσεις τῶν παρασκηνίων πού, θλίποντας τὰ πάντα νὰ ναυαγοῦν, προσπάθησαν νὰ θροῦν ἕνα καινούργιο δρόμο. Καὶ ὁ καινούργιος δρόμος δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ ἕναν συμβιβασμὸ πού ἀπαιτοῦσε ἡ περίστασις. Ἔτσι τὸ ὅλο θέμα τοποθετήθηκε πάνω στὸ πλαίσιο τῆς ἀμειψαίας μετὰθεσης, δηλ. ὁ Γερβάσιος νὰ ἀναλάβει τὴν Μητροπολὶ τῆς Βελλᾶς καὶ ὁ Σπυρίδων τὴν ἀντίστοιχη τῶν Γιαννίνων. Ἀλλὰ καὶ ὁ συμβιβασμὸς αὐτὸς ἀποκρούστηκε ἀπὸ τὰ κοινοτικά σωματεία τῆς πόλης³⁰, χωρὶς ὥστόσο τὸ θέμα νὰ τελειώσει. Στὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1910 οἱ παράγοντες τῆς ἀντίδρασης προσπάθησαν νὰ ρίξουν νέο λάδι στὴ φωτιὰ καὶ νὰ καλλιεργήσουν ἕνα κλίμα γενικῆς ἀποδοκιμασίας καὶ ἐπεσήμαναν στὸ Πατριαρχεῖο τὴν ἀντίθεση τῶν κοινοτικῶν σωματείων τῶν Γιαννίνων στὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Γερβασίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα τους προσπάθεια ναυάγησε ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Περιστερᾶς Μελέτιο πού τηλεγράφησε στὰ Πατριαρχεῖα τὰ ἀντίθετα³¹. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ τελευταία μάχη τῶν σκοτεινῶν παρασκηνίων. Τὸ Πατριαρχεῖο εἶχε ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του. Τοὺς φόβους καὶ τὶς ἀνησυχίες τοῦ Γιαννιώτικου λαοῦ, πού περίμενε τὸ νέο του ἀρχηγό, τὶς σκορπάει τὸ μαχητικὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο τῆς Ἀγῆς δ) νσης, ἡ ἔφημερίδα «Ἡπειρος», πού στὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1910 σχολιάζει τὴν παρακάτω εἰδηση:

«Διὰ γράμματος πρὸς τὸν ἐπίτροπόν της, τὸν Ἅγιον Περιστερᾶς κ. Μελέτιον³², ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ.κ. Γερβάσιος ἀγγέλλει ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ τρέχοντος μηνὸς θὰ εὐρίσκειται ἐνταῦθα. Ἡ εἰδησις γνωσθεῖσα ἀνεκούφησε πάντας τοὺς συναισθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς παρουσίας ἐν τῷ χειμαζομένῳ καὶ πολλαχῶς κλυδωνιζομένῳ θρόνῳ Ἰωαννίνων Ἱεράρχου σθεναροῦ, δεξιῦ κυβερνήτου καὶ ἐπιβλητικῶ λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου, δυναμένου τὰ πάντα νὰ διευθετήσῃ κατ' εὐχὴν»³³.

Στις 17 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1910 ὁ λαὸς τῶν Γιαννίνων ξεχύνεται στοὺς δρόμους, γιὰ νὰ ὑποδεχθεῖ τὸ νέο του πνευματικὸ ἀρχηγό. Δύο κλιμάκια τῶν τότε κοινοτικῶν ἀρχόντων τὸν περίμεναν. Τὸ πρῶτο κλιμάκιο, πού τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πόλης καὶ τῆς ἐπαρχίας³⁴, τὸν περίμενε στὸ χάνι τοῦ Καλπακίου. Τὸ δεῦτερο στὸ χωριὸ Περίδλεπτος, ὅπου μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀφιξὴ του γευμάτισε καὶ τὸν προσφώνησε

29. Τὴν ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Μελετίου μοῦ τὴν παραχώρησε ὁ δικηγόρος Σωτήριος Σωτηριάδης, ἀνεμῶς τοῦ Γερβασίου, ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο καὶ ἀσχετὰ ἐνδιαφέρον ἀρχεῖο τοῦ πατέρα του. Ἀπὸ τὴ θέση αὐτῆ θεομὰ τὸν εὐχαριστῶ.

30. Βλ. ἔφημερίδα Προόδος, φύλλο 1977/28-4-1910.

31. Βλ. ἔφημερίδα Προόδος, φύλλο 1998/19-5-1910.

32. Ὁ Μελέτιος χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος στὰ 1899 Ἡ χειροτονία του ἔγινε σὺν ἡθικῇ θὰ λέγαμε ἀμοιβή γιὰ τὴ μεγάλη του ὠθηρεσία στὴν Ἱερατικὴ σχολὴ τῆς Νήσου. Βλ. Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου, Ἡ Ἱερατικὴ σχολὴ τῆς Νήσου Ἰωαννίνων (1872—1922), περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἔστια, τ. 2 (1953), σ. 894.

33. Βλ. ἔφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 46/16-5-1910.

34. Βλ. τὸ ἀρθρο 9 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1908. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἦταν 44 ἴητοι δέκα τῆς πόλης καὶ 34 τῶν τμημάτων (Λοχεῖο συγγραφέα).

ἐκ μέρους τῆς πόλεως ὁ Γιάννης Χαρισιάδης. Ἡ ὄλη πομπή μετὰ τὸ γεῦμα φτάνει στὰ πρόθυρα τῆς πόλης, ὅπου τὸ σπῆτι τοῦ Νεομάρτυρα Ἁγίου Γεωργίου τὸν περιμέναν ὁ βοηθὸς τοῦ ἐπίσκοπος Μελέτιος μὲ τίς κοινοτικὲς ἀρχές, ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν δασκάλων, οἱ μαθητὲς ὄλων τῶν σχολῶν καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ ὄρφανοτροφείου τοῦ Γεωργίου Σταύρου³⁵.

Τίς ἀπογευματινὲς ὥρες στὶς 17 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1910 ὁ Γερβάσιος πατάει τὸ πόδι του στὴν πόλη καὶ μετὰ τῆ σύντομη προσφώνηση τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Περιστερᾶς κατευθύνθηκε στὸ Ναῖδριο τοῦ Νεομάρτυρα, ἀσπάσθηκε τὴν εἰκόνα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πεζός, ἀκολουθώντας τὴ σημερινή ὁδὸ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἔφτασε στὴ Μητρόπολη, ἐνὸς τὰ πλήθη φώναζαν ἄξιος³⁶. Στὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τὸν περιμέναν ὁ Ἑλληνας Πρόξενος Ἄγγελος Φορέστης, οἱ διερμηνεῖς τῶν ξένων Προξένων καὶ ἕνα πλήθος ἀμέτρητο, ποὺ εἶχε κατακλύσει τὸ ναὸ καὶ τὸν περίβολό του. Ἡ δοξολογία γιὰ τὴν ἐνθρόνιση εἶναι στὸ τέρμα τῆς μετὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Πατριαρχικοῦ γράμματος τοῦ διορισμοῦ τοῦ Γερβασίου καὶ ὁ Γυμνασιάρχης τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, Γιώργος Καλούδης, διαβάζει τὸν παρακάτω θαυμάσιο λόγο του:

«Σεβασμιώτατε, Οὐδέποτε ἴσως οὐδεμία ἐπαρχία μετὰ πλείονος ἀνυπομονησίας ἀνέμενε τὴν ἀφιξὴν νέου Αὐτῆς Μητροπολίτου ἢ νῦν ἢ ἡμετέρα μετὰ τοσούτῳ λοιπὸν μείζονος χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως χαιρετάζομεν σήμερον τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποιμνίου παρουσία Σου καὶ δικαίως. Διότι καὶ τὰ καθόλου πράγματα καὶ ἡ ἰδιαίτερα τῆς ἐπαρχίας κατάστασις ἀπαιτοῦσι τὴν σπιθαμὴν χεῖρα θεοῦ οἰκοστροφου. Σεβασμιώτατε, δὲν ἐλλείπουν παρ' ἡμῶν ἄνδρες «τὰ δέοντα καὶ γινῶναι καὶ εἰπεῖν δυνάμενοι» ὁ δὲ λαὸς καθόλου εἶνε ἱκανῶς ὀξὺς καὶ ἀντιλαμπάνηται καὶ κρίνη ὀρθῶς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Ἀλλὰ νῦν λείπει ὁ ἀνὴρ ὁ ἔχων τὴν θέλησιν καὶ δύναμιν γὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὴν τὰ χρηστὰ στοιχεῖα, ἀφοῦ ἀνεύρη ταῦτα ὁ ἀνὴρ, ὅστις θαθεῖαν ἔχων συναίσθησιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων φράττει τὰ ὦτα οὐδ' εὐήκοα παρέχει ταῦτα εἰς τὰ κηλίματα τῶν σειρήνων, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὅστις καταφρονῶν τῶν χαμηρῶν καὶ ἰδιοτελῶν ἐπιτηδείων ἀνέχεται τὴν πικρὰν καὶ φιλαπεχθήμονα φωνὴν τῆς ἀληθείας καὶ εὐκρινείας. Σὺ λοιπὸν, Σεβασμιώτατε, φάνηθι ὁ τοιοῦτος, κατηχηρᾶσον δὲ ἀμελιόκτως πᾶν ἔλκος καὶ κατάφερε θαρὺν τὸν πέλευν τῆς δικαιοσύνης ἐπὶ τοὺς τυχόν ἐν τοῖς κοινοτικοῖς ἢ εὐαγέσι καθιδρύμασιν ἀκολασταίνοντας. Οἱ τοιοῦτοι εὐτυχῶς παρ' ἡμῶν δὲν εἶνε οὔτε πολλοὶ οὔτε ἰσχυροὶ· μὴ λοιπὸν πτοηθεῖς κόσμηματα βατράχων ἀδλαβῆ, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ Σου ἀκολουθεῖ, προχώρει εὐθαρσῶς. Καὶ ἄλλα δὲ ζητήματα φλέγοντα θὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἤδη λίαν καλῶς καὶ ἐνταῦθα γνωστὴν γενομένην δραστηριότητά Σου καὶ τὴν ἰσχυρὴν τῆς θελήσεώς σου. Ἄς ἀναφέρω μόνον τὴν διοίκησιν τῶν μονῶν καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ κλήρου. Ὅστε τὸ ἔργον Σου εἶναι θαρὺ, ὁμολογῶ· ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ σμικρὸν γὰ ἀναγραφῆν τὸ σεπτόν Σου ὄνομα εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγαλωνύμων τῆς Ἡπείρου εὐεργετῶν. Σεβασμιώτατε, καὶ οἱ καιροὶ εἶνε χαλεποί, περὶ ὧν οὐδεμία ἀνάγκη πρὸς ἄμεινον ἐμοῦ γιγνώσκοντα γὰ μακρηγορήσω. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ περιεβλήθη στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ὁ Σταυρὸς ἐκεῖνου ὑπῆρξεν ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος. Βεβαίως νῦν δὲν ἀπαιτοῦνται τοιαῦτα θυσία ὅπως δὲ πάντες πολλάκις ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων Σου καὶ θὰ ταραχθῆς καὶ θὰ ἀγρυπνήσης καὶ θὰ ἀδημονήσης. Ἀλλ' ἐγκατέρρησον. Τὸ παίμνιον θὰ ἀκούῃ τὴν φωνὴν Σου καὶ θὰ περιστοιχίζει τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ ποιμένα. Σὺ μόνον ἀπόφευγε τὰς ψευδεῖς ἐπιδείξεις ἐργασίας ἀνυπάρκτου τῆς τοιοῦτου βλαπτούσας, ἐργάζου δὲ ἡσύχῃ καὶ ἄθροῦθως, ὄχι τὸ «δοεῖν» ἀλλὰ τὸ

35. Βλ. ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 52/27-6-1910.

36. Τὴ σκηνὴ τῆς ἀφιξῆς τοῦ Γερβασίου μὲ τὴν περιέγραψαν οἱ Κώστας Κοντοσάκος, Σωτήρης Ζοῦμπος καὶ Θανάσης Τσεκούρας. Οἱ ἀφηγήσεις τους συμπλήτουν στὰ κῆρια σημεῖα ὄχι ὅμως καὶ στίς λεπτομέρειες.

«είναι» ἔστι τὸ ἐμβλημα Σου. Ἀλλὰ καὶ τόλμα συνετῶς ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῶν δικαίων τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Ἐν τῷ συνταγματικῷ ἡμῶν κράτει θριαμβεῖ ἐπὶ τέλους τὸ δίκαιον καὶ θὰ ἐννοηθῇ τὸ ἀληθές συμφέρον. Ἐπὶ τούτοις Σεβασμιώτατε, σύμπασα ἡ ἐπαρχία Σου προσφωνοῦσα Σε εὐσεβάτως καὶ ἐνθέρμως δι' ἑμοῦ ἀποδέχεται τὰς πατρικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας Σου»³⁷.

Ἀπαντώντας στὴν προσφώνηση τοῦ Γυμνασιάρχου Καλοῦδη, ὁ Γερβάσιος τόνισε τὴν ἀνάγκη τῆς συναδέλφωσης, τῆς ὁμόνοιας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ποιμνίου «ἵνα ἠγνωμένον καὶ ἀδελφὸν προάγῃ πᾶσαν ἐργασίαν τοῦ Γένους ἢ τῆς κοινότητος»³⁸.

Τὴν ἀποθεωτικὴ ὑποδοχὴ ποῦ τοῦ ἔκανε ἡ πόλη, ἡ ἐφημερίδα «Ἡπειρος», σὲ σχετικὸ σχόλιό της, τὴ χαρακτηρίζει «παλλομένην καὶ αὐθόρμητον» καὶ καταλήγει: «Ἐκ τῆς εἰλικρινείας δὲ τῆς ὑποδοχῆς ταύτης ἀδύνατον νὰ διέφυγε τὴν δεξυδέρκειαν τῆς Α. Σεβασμιότητος πόσον ὁ τόπος οὗτος καὶ ὁ λαὸς ὅλος ἐπόθησαν ἀρχὴν ἐκκλησιαστικὴν στιβαράν, σῶφρονα, δεξιάν, δικαίαν καὶ ἀμάλαγον, ὅταν ὑπὸ χρηστὰς ἐλίπιδας καὶ ἐχέγγυα ἐδεξιώθη τὴν Α.Σ. τὸν κ.κ. Γερβάσιον»³⁹.

Ἡ ἴδια ἐφημερίδα στὴν ἐπόμενη μετὰ τὴν ἐνθρόνιση ἔκδοσί της καὶ στὴν πρώτη σελίδα, ἐντὸς πλαισίου, φιλοξενεῖ ἄρθρο τοῦ συνεργάτη της Μ. ποῦ εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀρθρογράφου της Κώστα Μέρτζου, μὲ τίτλο «Ἐλπίδες καὶ εὐχαί». Τὸ ἄρθρο τοῦ Μέρτζου ἀνάμεσα στ' ἄλλα γράφει: «Ἀπασα αἱ διαψευθεῖσαι μέχρι τοῦδε ἐλπίδες μας καὶ τὰ χρυσὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὄνειρα καὶ οἱ μεγάλοι τῆς καρδίας ἡμῶν πόθοι ὑφοῦνται γιγάντια ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ νέου ἡμῶν Σεβαστοῦ Μητροπολίτου Κυρίου Γερβασίου καὶ μεγαλύνονται μέχρι οὐρανοῦ ἐν τῇ μόνῃ πεποιθήσει τῆς χριστιανικῆς καὶ πατριωτικῆς Αὐτοῦ δράσεως ἐν τῇ θεοσωστῇ ἡμῶν ἐπαρχίᾳ»⁴⁰.

37. Ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 52/27-6-1910.

38. Ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 52/27-6-1910.

39. Ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 52/27-6-1910.

40. Ἐφημερίδα Ἡπειρος, φύλλο 52/27-6-1910.

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΔΗΜ. ΤΑΤΣΗ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΑΡΑΛΕΞΗ - ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Συμβολή στην ιστορία της

1. Η ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

Στό βουνό Μουργκάνα που έχει υψόμετρο 1.806 μ., ανάμεσα στα χωριά 'Αγία Μαρίνα, Κάτω Λάβδανη και Κουρεμάδι, στην έπαρχία Πωγωνίου, είναι χτισμένη η 'Ιερά Μονή Μαραλέξη, που ανήκει στη δικαιοδοσία της 'Ι. Μ. Δρυινοπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσας.

Σε μιὰ περιοχή δασωμένη από δρύες, σε τόπο ξηρμό και θυσιμένο στη σιωπή, 'Η τοποθεσία του είναι καθαρά μοναστική. 'Η ήσυχία όμιλει μ' ένα ξεχωριστό τρόπο και ό νους του ανθρώπου διεσόδει στο χώρο της καρδιάς. Σ' αυτόν τόν όμορφο τόπο, «έν γη έρήμω και άβάτω», όχι όμως «και άνύδρω», βρίσκεται τό μοναστήρι που είναι άφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

'Ο δρόμος για νά φτάσει κανείς, από την έπαρχία Πωγωνίου, είναι από τό χωριό 'Αγία Μαρίνα. Από τά βορεινά σπίτια της μέχρι τό μοναστήρι χρειάζεται μιὰ περίπου ώρα πεζοπορία σε σχετικά καλό μονοπάτι. Τά πρόσφατα χρόνια από την περιοχή της Κάτω Λάβδανης έχει γίνει δασικός δρόμος που φτάνει μέχρι την Παναγία!. Έτσι πήγαινε αυτόκίνητο εκεί! Σήμερα είναι δύσκολο γιατί ό δρόμος έγκαταλείφθηκε. 'Οπωσδήποτε και από τό άλλο χωριό, τό Κουρεμάδι, που συνορεύει με τό μοναστήρι, υπήρχε μονοπάτι, του όποιου βέβαια σήμερα είναι άμφίβολο άν σώζονται ίχνη του.

'Ο σημερινός προσκυνητής του μοναστηριού έχει αίσθηση ότι βρίσκεται στα έρειπια μιās δόξας που ξεψυχάει! Προτού ακόμη φτάσει στην Παναγία, βλέπει τά χωράφια, που άλλοτε καλλιεργόντουσαν και έδιναν πλούσιους καρπούς, νά είναι χέρσα, γεμάτα άγκάθια και τριβόλους. Τά καρποφόρα δέντρα έχουν παραμορφωθεί και γίνανε άκαρπα. Τά έπνιξαν οι κισσοί και τά άλλα αναρριχώμενα. Τά πάμπολλα κλήματα στέγνωσαν και βσα ακόμη άντέχουν δέν καρπίζουν από την έγκατάλειψη. Και τά πλούσια νερά του σήμερα δέν υπάρχουν γιατί ή κοινότητα της Λάβδανης τά συγκέντρωσε σε δεξαμενή και τά διοχετεύει στο χωριό! Δέν άφησε ούτε μιὰ δρύση για τόν κουρασμένο όδοιπόρο της Παναγίας! ('Ο πρόεδρος της Κοινότητας Χ. Φέτας μις υποσχέθηκε ότι θα μεριμνήσει σχετικά).

Μόλις άντικρύσει τό μοναστήρι καταλαμβάνεται από μιὰ θλιμμένη χαρά! Τό προάυλιο είναι στοιχειωμένο! Τοίχοι γκρεμισμένοι, πατώματα σαπισμένα, στέγες κελλιών βουλιαγμένες, μάντρες σωριασμένες, δέντρα αλάδευτα και άκαρπα, άγκά-

1. 'Ολόκληρη ή δασική έκταση του μοναστηριού σήμερα άνήκε στην κοινότητα της Λάβδανης, που την εκμεταλλεύεται συστηματικά. Οι έμποροι που ξυλεύουν τό δάσος για κάβουνα, φρόντισαν ν' ανοίξουν δρόμους. Σχετικά ό Βασίλης Τσιάτης στο βιβλίο του, Της Παναγίας στού Μακρολέξη, γράφει: «Αυτόκινήτοδρομος για τό μοναστήρι! Ποιός τ'όλεγε και — πολλή λιγότερο — ποιός νά τό πίστευε πριν από λίγα, — έλάχισια — χρόνια; Και όμως γίνηκε, και σχετικά γρήγορα, από τόν καιρό που ήρσαν εκείνοι οι Κουλουριώτες και έπιδόθηκαν στη συστηματική εκμετάλλευση του πυκνού και έκτεταμένου δάσους» (σελ. 7).

θα και βάτσουινές, καταπράσινοι κισσοί, χορτάρια ένα μπόι². Όλα αυτά γύρω γύρω από το καθολικό (κεντρικός ναός) του μοναστηριού. Τόπος άπάτητος. Υπάρχει όμως κάποια γριούλα από την Κάτω Λάβδαναη που δεν παραλείπει κάθε Κυριακή να πάει και να ανάψει τα καντήλια³.

2. Η ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Υπάρχουν τέσσερις έκδοχές για την εξήγηση της επωνυμίας «Μακραλέξη» που φέρει το μοναστήρι⁴. Πολλοί ισχυρίζονται ότι ο κτίτορας λεγότανε Ἀλέξης που καταγότανε από το χωριό Λόγγος της Βορείου Ἡπείρου, που είναι το άμεσα επόμενο μετά τη γειτονική Κοσοβίτσα, και επειδή ήτανε ψηλός τον φώναζανε «μακρό Ἀλέξη». Ἐνώθησαν οι δύο λέξεις και στο στόμα του λαού έγιναν Μακραλέξη.

² Άλλοι διηγούνται το ἔξης για την επωνυμία του μοναστηριού:

Ἡ εικόνα της Παναγίας λένε θρισκόταν πρὸ της κτίσεως του μοναστηριού στο ἐξωκλήσι «Παναγιά» του κοντινού χωριού Καστάνιανη (σημ. Καστανή). Ἀπ' ἐκεῖ μετέστη και πήγε σὲ μιὰ χαράδρα, κοντὰ στή σημερινή τοποθεσία του μοναστηριού, όπου τότε υπήρχε ἀσκητᾶριο μὲ ξακουσμένους ἁγίους μοναχοὺς. Ἡ ἐμφάνιση της θαυματουργοῦ εικόνας ἐντυπώσισε τοὺς μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι θελήσανε νὰ τὴ μεταφέρουν στήν ἀρχική της θέση. Καὶ πάλι ἡ εικόνα ἔφυγε και πήγε στὸν ἴδιο τόπο! Ἔτσι ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν πρὸς τιμὴν της τὸ μοναστήρι. Ἐπειδὴ ἡ Παναγία «μακρὰν εἶλξε» (τράβηξε) τὴν εικόνα της ὀνομάστηκε τὸ μοναστήρι Μακραλέξη ἀπὸ τὴ συγχώνευση τῶν δύο λέξεων «μακρὰν» καὶ «εἶλξε».

Ἡ τρίτη ἐκδοχή λέγει, ὅτι ὁ κόσμος γιὰ νὰ ἐπαινέσει τὸν Ἀλέξη που δαπάνησε πολλὰ χρήματα γιὰ τὸ χτίσιμο του μοναστηριού τὸν ἀποκαλοῦσε «Μακάριο Ἀλέξη». Ἀπὸ τὴν ἔνωση τῶν δύο λέξεων προήλθε τὸ Μακραλέξη.

Ἡ τέταρτη ἐκδοχή λέγει ὅτι ὁ κτίτορας Ἀλέξης κατοικοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὸ μοναστήρι που ἔχτισε καὶ ὁ κόσμος ἔλεγε ὅτι εὐρίσκεται «μακριὰ ὁ Ἀλέξης», φράση που ἀπλοποιήθηκε και ἔγινε Μακραλέξη.

³ Ἀπὸ τὰ ὅσα σημειώσαμε πρὸ πάνω ἓνα εἶναι σίγουρο και δὲ χωραὶ ἀμφιβολία, δηλ. ὅτι ἓνας Ἀλέξης ἔπαιξε πρωταγωνιστικὸ ρόλο γιὰ τὴν προκοπὴ του μοναστηριού. Ἄν αὐτὸ τὸ πρόσωπο ἦτανε λαϊκὸς ἢ κληρικὸς, μοναχὸς ἢ ἡγούμενος, κτίτορας ἢ δωρητὴς δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἐξακριβώσουμε, γιατί δὲν υπάρχουν ἱστορικὰ στοιχεῖα. Σημειώνουμε ἐπίσης ὅτι στήν παλιὰ κτιτορικὴ ἐπιγραφή που χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1599 δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του.

3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Τὸ ἱερό μοναστήρι του Μακραλέξη, σύμφωνα μὲ δυὸ ἐπιγραφές που σώζονται, χτίστηκε τὸν 16ο αἰῶνα. Στὴ νότια πλευρὰ του ναοῦ, ἐξωτερικά, εἶναι γραμμένη μὲ κεραμίδια ἢ χρονολογία κτίσεως. Δυστυχῶς εἶναι ἀρκετὰ κατεστραμμένη και δυσανάγνωστη. Κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ ἐπιγραφή λέγει ὅτι ὁ ναὸς χτίστηκε τὸ 7.093 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, δηλ. τὸ 1585 μ.Χ. (7.093 — 5.508 = 1585). Τὸ ἴδιο σημειώνει

2. «Ἰδούθηε ὁ πάνσεπτος ναὸς στο ἐπιβλητικὸ τοπιὸ της Μουγκάνας ἀνάμεσα σὲ λευκὲς καὶ πλατάνια, δοῦς καὶ καστανιές, καρνές καὶ λεφτοκαρνές, χρονιές καὶ ἀσημόφυλλους ἀριάδες», γράφει ὁ Βασίλης Τσιάτης, ὅπ. Παρ. σελ. 1516.

3. Πρόκειται γιὰ τὴ γιαγιά Τοῦλα «που ἡ θεοσεβεία της, μολονότι πλησιάζει τὰ ὀγδόντα και στὶς πατοῦσες ἔχει σοβαρὴ ἀναπηρία, τὴ φέρνει κάθε Κυριακὴ μὲ τὸ γομάρι ἀπὸ τὰ Πλιακάτικα σὲ δρόμο ἀνηφορικὸ και δύσβατο γιὰ νὰ σκουπίσει, νὰ ξεσπονίσει, ν' ἀνάψει καντήλια και κεριά!». Βασ. Τσιάτης, ὅπ. παρ. σελ. 9.

4. Μερικοὶ ὀνομάζουν τὸ μοναστήρι «του Μακραλέξη».

και ὁ Σπύρος Στούπης στό βιβλίον του «Ποικωνησιακά και Βηρσανιώτικα». Μεταφέρουμε τὸ σχετικὸ κείμενο: «Ἡ Ἱ. Μονὴ τῆς Παναγίας Μακρालέξῃ εὐρίσκεται στίς ὑπάρχεις τοῦ ὄρους Μουργκάνα και σύμφωνα με μιὰ μεταγενέστερη ἐπιγραφὴ ποὺ ὑπάρχει στό ὑπέρθυρο τοῦ ναοῦ ἐκτίσθη τὸ 1068 ἐπὶ τῆς βασιλείας Κων) νου τοῦ Μοναρχου. Κατεστράφη τὸ 1568 και ἐκτίσθη ἐκ νέου τὸ 1585»⁵ Τῇ μεταγενέστερῃ ἐπιγραφῇ ποὺ ἀναφέρει ὁ Στούπης δὲν μποροῦμε νὰ θροῦμε πουθενά, παρ' ὄλο ποὺ πολ- λές φορές ἐρευνήσαμε⁶.

Στὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, ἐξωτερικά, διαβάζουμε τὴν παρακάτω ἐπιγραφὴ ποὺ εἶναι πολὺ κατεστραμιμένη:

«ΑΝΗΣΤΟΡΙΘΗ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΘ...
ΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ
ΘΕΟΤΟΚΟΥ Κ... ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝ...
ΔΡΥΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΙ...
ΙΑΣ ΤΟ ΥΚΥΡΙΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ
ΕΚ ΧΩ. ω...αβος Βασίλειος...
Χρῆστος ἐκ χωρίου μπαμπου...».

Μὲ εὐκολία διαπιστώνουμε ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ μεταγενέστερη ἐπιγραφὴ⁷. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ὑπέρθυρη κτιτορική ἐπιγραφὴ ποὺ θρίσκεται στὸν κυρίως ναό. Διατηρεῖται σὲ πολὺ καλὴ κατάστασι καὶ εἶναι εὐανάγνωστη. Γράφει:

«ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΚΑΙ ΑΝΗΣΤΟΡΙΘΗ Ο ΘΗΟΣ
ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΠΕΡΑΓΙΑΣ
ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ Θ (ΕΟΤΟΚΟΥ) ΚΑΙ ΑΠΠΑΡΘΕΝΟΥ
ΜΑΡΙΑΣ ΔΗΑ ΣΗΝΔΡΟΜΗΣ ΚΟΠΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΥΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΗΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ
ΔΕΜΕΤΙΟΥ ΗΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥJ ΑΧΗΡΙΘΗ ΙΟΥΝΙΟ Α' ΚΑΙ
ΕΤΕΛΙΟΘΗ ΑΥΓΟΥΤΟΥ Ε· ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΗΜΩΝ ΖΩΓΓΡΑΦΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΕΚ Θ ΧΟΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ
ΑΗΝΟΤΟΠΙ ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ,ζρζ'».

Ἀπὸ τὴν παραπάνω ἐπιγραφὴ πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ ναὸς ἀγιογραφήθηκε, «ἀνιστορήθη», τὸ ἔτος 1599. Ἡ χρονολογία εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Ἔτσι 7.107 — 5.508 = 1599. Εἶναι δὲ κοντὰ ἡ χρονολογία ἀνιστορήσεως με ἐκείνη ποὺ σημειώ- νεται ἀπ' ἔξω, δηλ. τῆς κτίσεως. Συμπεραίνουμε ὅτι τὸ 1585 χτίστηκε τὸ μονα- στήρι και τὸ 1599 «ἀνιστορήθη»⁸. Ὅλα ὅσα ἰσχυρίζονται προφορικά διάφοροι ἀνθρω-

5. Τόμος Α', σελ. 178—179.

6. Καὶ ὁ Βασίλης Τσιάτης ἀναφέρει μιὰ χρονολογία ποὺ ἐμεῖς δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακρι- βώσουμε. Γράφει: «σὲ μιὰ πλειοῦά τοῦ τρούλλον κατὶ γράμματα ἀπὸ συναρμολογημένα γεραμῖδια, δυσανάγνωστα. Οἱ ἀριθμοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν σὰ νὰ σχηματίζουν κατὶ σὰ 1061 ἢ 1063, πιθανὴ χρονολογία ποὺ προϋποθέμελιώθηκε τὸ μοναστήρι», στό «Τῆς Πα- ναγιαῖ» στοῦ Μακρालέξῃ», σελ. 8.

7. Σὲ ἐπιστολὴ του ὁ ἐγγονὸς τοῦ Παλασταύρου Χρῆστος Παλασταύρου, ποὺ χρημάτισε καὶ ὑπονογός, μᾶς εἶχε γράψει: «Ἔχω ζήσει μαζί του στοῦ Μακρालέξῃ τὸ 1909 ἕως τὸ 1913 καὶ τὸν ξελειτουροῦσα. Ἐπίσης τὸ 1918—1920. Ἐτοποθετήθη ὡς ἱερεὺς τὸ 1867; Ἐμεινε ὡς τὸ 1920».

Μὲ τὸν Χρ. Παλασταύρου ὅταν ζοῦσε εἶχαμε ἀλληλογραφήσει μήπως μποροῦσε νὰ προσφέρει κατὶ στό μοναστήρι. Περιορίστηκε στίς συγκεκριμένες ἀναμνήσεις καὶ προ- τάσεις περὶ...

ποι της περιοχής σχετικά με το έτος ίδρύσεως της μονής δεν μπορούμε να τα δεχτούμε ανεπιφύλακτα.

Στο ιστορικό του χειρόγραφο σημείωμα για την Ί. Μ. Μακραλέξη, ο Δημήτριος Οικονόμου⁸ αναφέρεται σε μιὰ σφραγίδα, που δυστυχώς δεν έχουμε υπόψη. Γράφει σχετικά: «Ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς μεταλλικῆς σφραγίδος τῆς Ί. Μονῆς φερούσης χρονολογίαν 1.071 μ.Χ. καὶ ἔξοχον καλλιτεχνικὴν λάξευσιν τῆς σκηνῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μητρὸς τοῦ Σωτῆρος μας Χριστοῦ...». «Ὁ ἀληθεύει ἢ πληροφορία αὐτὴ μπορούμε νὰ υποθέσουμε ὅτι προῦπήρχε μοναστήρι, τὸ ὁποῖο ἀπὸ κάποια αἰτία καταστράφηκε. Ἴσως ἢ σφραγίδα νὰ εἶναι ἐκείνης τῆς πολὺ παλιᾶς ἐποχῆς.

Ἄλλες ιστορικές πληροφορίες τῆς ἐνδοξῆς ἐποχῆς τοῦ μοναστηρίου δὲν ἔχουμε. Ἐκεῖνο πὸν γνωρίζουμε εἶναι ὅτι ἡ Παναγία τοῦ Μακραλέξη εἶχε μεγάλη κτηματικὴ παρουσία καὶ ἀναπτυγμένη κτηνοτροφία. Γι' αὐτὰ ὁμως θὰ κάνουμε λόγο πιὸ κάτω.

4. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Σήμερα ὅταν λέμε μοναστήρι, ἐννοοῦμε μόνο τὸ γὰρ πὸν διατηρεῖται σὲ σχεδὸν καλὴ κατάσταση. «Ὅλα τὰ ἄλλα κτίσματα ἔχουν πέσει, ἐκτὸς ἀπὸ δύο κελλιὰ πὸν τὰ τελευταῖα χρόνια συντηρήθηκαν.

Ἡ Παναγία τοῦ Μακραλέξη πέρασε δύσκολες ἐποχές. Πολλὰ χτυπήματα δέχτηκε καὶ κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ '30, ὅταν ἔγινε ὀρμητήριον τῶν ἐλλήνων ἀναρτῶν κατὰ τῶν ἐλλήνων στρατιωτῶν! Δυστυχῶς! Τὸ βουνὸ τῆς Μουργκάνας «ἔφαγε πολλὰ κορμιάκια» καθὼς λέει ὁ λαὸς. Τσακίστηκαν πολλὰ κόκκαλα, κύλησε ποτάμι τὸ αἷμα! Στὰ χιώματά της κρύβονται ὀστᾶ ἡρώων, πὸν θάφτην δίχως δάκρυ καὶ ψάλσιμον. Γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, ἐλληνοπούλα θλαστάρια!

Παρ' ὅλες λοιπὸν τίς περιπέτειες ὁ ναὸς διατηρεῖται καλὰ. Εἶναι οἰδοκομημένους «μὲ λευκόκκριζο, βουνήσιο λιθάρι καὶ γιὰ σκεπὴ πλάκα ὀμοιόχρωμη. Στὴν κορυφῇ τοῦ συμμαζεμένου ὀχτάγωνου τροῦλλου προβάλλει, λίγους πόντους παραπάνω ὁ ἀπέριπτος σιδερέμιος σταυρός⁹. Ἐσωτερικὰ ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος ἀπὸ βυζαντινὲς ἀγιογραφίες, ἀξιόλογες καὶ ὠραίες. Μόνο στὸ ἱερὸ ὑπάρχουν μερικὲς πὸν εἶναι μεταγενέστερες, ἄτεχνες καὶ κακόγουστες. Ἄξιος ἰδιαίτερης προσοχῆς εἶναι ὁ Παντοκράτορας στὸν τροῦλλο, καθὼς καὶ οἱ τοιχογραφίες τοῦ νάρθηκα πὸν σώζονται σὲ ἀριστη κατάσταση. Στὴ βόρεια πλευρὰ ἡ ὑγρασία ἔχει ἀλλοιώσει κάπως τὰ χρώματα τῶν παραστάσεων. Δὲν παύουν ὁμως νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσες.

Τὸ τέμπλο εἶναι ἀπλὸ καὶ ὑπάρχουνε τέσσερις εἰκόνες: τοῦ Κυρίου πὸν εἶναι πλαισιωμένη ἀπὸ τοὺς μαθητῆς Του, τῆς Παναγίας, τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς Κοιμήσεως¹⁰. Ἴσως νὰ εἶναι φρεσκαρισμένοι. Δὲν εἶναι μεγάλης τέχνης, οὔτε καὶ ἔχουν ἀρ-

8. Ἐχουμε στὴ διάθεσή μας τὸ τρισέλιδο χειρόγραφο κείμενο τοῦ βαθύγερον διηγηγὸρον Δημητρίου Κ. Οἰκονόμου, κατολαβδανιώτη, πὸν χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1954. Παρουσιάζει ἐνδιαφέρον γιὰτὶ μᾶς δίνει ἀκριτεὲς πληροφορίες. Βέβαια οἱ προσωπικὲς ἀπόψεις τοῦ σ. σὲ μερικὰ σημεῖα εἶναι λίγο ὑπερβολικὲς. Γενικὰ εἶναι γραμμένο «μὲ παραγωγὸν ψυχῆς» γιὰτὶ βλέπει τὴ διάλυσή της. Στὸ τέλος τοῦ κειμένου ὑπάρχει σημείωση πὸν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ἱερὰ αὐτὴ Μονὴ Π. Μακραλέξη ἔχει χαρακτηρισθεῖ ἱστορικὸν διατηρημένον μνημεῖον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1207)2685 ὑποσημειῆς ἀποφάσεως Ἰ. Πουργ. Παιδείας καὶ Ὁμοσχευμάτων, ΦΕΚ 143)45».

9. Βασίλη Τσιάτη, ὀπ. παρ., σελ. 8.

10. Στὸ βιβλίον τοῦ «Ποιογονησιακὰ καὶ Βησανιώτικα», τόμος Β', σελ. 78 σημειώση, ὁ Σπύρος Στούπης γράφει: «Ἡ Μονὴ Μακραλέξη φέρει διπλὸ νάρθηκα καὶ τροῦλλο μὲ σταυροθόλια, ἔχει δὲ βυζαντινὸ διάκοσμο σπουδαῖότατα. Στὸ εἰκονοστάσι τοῦ Ναοῦ της

χαιολογική άξια. Υπάρχουν ακόμη, στο τέμπλο και μικρές εικόνες των Ἀποστόλων, καθώς και θημόρυσθα με ώραιες θυζαντινές παραστάσεις. Τὸ δάπεδο είναι ἀπὸ μεγάλες πλάκες. Τὸ φῶς πού μπαίνει στὸ ναὸ εἶναι ἐλάχιστο.

Ὁ ναὸς ἔχει ἀνακαινισμένο χαγιάτι μὲ τόξα στὶς πλευρὲς καὶ στὰ δεξιὰ εἶναι τὸ καμπαναριό. Στὴν ἀνατολική πλευρὰ καθὼς καὶ στὴ δυτική, οἱ ἐπιφάνειες εἶναι σκεπασμένες ἀπὸ κισσοῦς. Ὁ Τροῦλλος στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ χτίσιμο ἔχει μερικὲς διακοσμῆσεις μὲ κεραμίδια. Ἡ στέγη εἶναι μὲ πλάκες.

5. ἈΛΛΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Τὸ μοναστήρι τὴν ἐποχὴ τῆς δόξης τοῦ εἶχε, ὅπως προαναφέραμε, μεγάλη κτηματικὴ καὶ δασικὴ περιουσία¹¹. Παράλληλα διατηροῦσε πολλὰ ζῶα. Εἶναι ἐνδιαφέροντα τὰ ὅσα σημειώνει στὸ χειρόγραφό του ὁ Δημήτριος Οἰκονόμου: «Ἡ Μονὴ εἶχε καὶ ἱκανὴν ἰδιοκτησίαν. Εἶχε 22 στρέμματα ποτιστικῶν ἀγρῶν καὶ ἄλλα ξηρικῶν ἀρκετά. Εἶχε δύο ὕδρομύλους, ἓνα ἐλαιῶνα, λειβάδια, κήπους, ἀμπέλια, πολλὰ ὄπωροφόρα δένδρα, πολλὲς κυψέλες μελισσῶν, ἀφθονα πουλινικά, σιτηρά, νοπούς καρπούς καὶ ξηρούς, πολλὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα, κρέας, μαλλιὰ, καθόσον ἡ Μονὴ ἔτρεφε 600—700 γιδοπρόβατα, τὸ γάλα τῶν δέ, διοχετεύετο εἰς τὴν Μονὴν διὰ σωλήνων (κιούγκιᾶ) ἐξ ἀποστάσεως ἀπὸ τὰ ποιμνιστάσια τρισχιλίων καὶ πλέον μέτρων, λειψάνα δὲ τῶν τοιούτων σωλήνων σώζονται καὶ σήμερον. Πολὺ κρασί παρήγαν ἡ Μονὴ διότι σώζονται καὶ σήμερον πελώρια θαρέλια καὶ γενικῶς εἶχε πᾶν εἶδος διατροφῆς ἐκ τῆς παραγωγῆς τῆς, εἴτε ἐπιστασίας, εἴτε ἐκ γεωμιῶν τῶν κτημάτων τῆς. Εἰρήσθω ὅτι ἔτρεφε καὶ ἀγελάδας καὶ βόδια διὰ τὰς καλλιεργείας τῆς περὶ τὰ 30 καὶ εἶχε καὶ 5 ἡμίονους διὰ τὰς μεταφορὰς καὶ μετακινήσεις τῶν μοναχῶν τῆς, χρειὰς τρεχούσης. Εἰς ταῦτα δεῖν νὰ προστεθῶσι καὶ αἱ δωρεαὶ τῶν χριστιανῶν προσκυνητῶν ἐξ ἄλλης τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Β. Ἡπείρου, ὡσάκις εἴχομεν ἐλευθεροκοινωνίαν, τὰ ἀφιερῶματα καὶ τὰ κειμήλια. Εὐνόητον μὲ τοὺς 40 μοναχοὺς πού ἐκεῖ ἐμόναζον καὶ τοὺς ἐργάτας καὶ καλλιεργητὰς λαϊκοὺς, ἐκεῖ ὑπῆρχε μίᾶ προσδευτικὴ κοινωνία».

Σχετικὰ μὲ τὴ μεταφορὰ τοῦ γάλακτος συμπληρώνουμε καὶ τὰ ἐξῆς: Τὸ γάλα τὸ μετέφεραν στὸ μοναστήρι ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ δουνου, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα λιβάδια, ἀπὸ «τὸ σιάδι τοῦ καλόγερου» ὅπως λέγεται ἡ περιοχὴ. Χρησιμοποιοῦσαν εἰδικὲς κἀναλες φτιαγμένες ἀπὸ ψημένο χῶμα, «σοῦγιαλο», προφυλαγμένες ἀπὸ τὸ πάνω μέρος. Στὶς στάνες ρίχνανε οἱ τσοπάνηδες τὸ γάλα πού ἀρμέγανε καὶ αὐτὸ ἔφτανε στὶς καρδάρες τοῦ μοναστηριοῦ. Ἀπὸ τὴν ποσότητα πού ἔφτανε καταλάβαινε ὁ ἡγούμενος ἂν ὑπάρχουν ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἂν ἔστελναν οἱ ὑπεύθυνοι ὄλο τὸ γάλα.

Στὸ μέρος τοῦ δεξιοῦ ψάλτη, πίσω του καὶ κάπως ψηλά, ὑπάρχει εἴσοδος κρύπτῆς. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἐκεῖ λειτουργοῦσε κρυφὸ σχολεῖο. Μαθαίνανε τὰ ἑλληνόπουλα γράμματα κατὰ τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς. Καὶ σήμερα τὸ βλέπει ὁ προσκυνητῆς. Μάλιστα μπορεῖ νὰ μπεῖ καὶ μέσα. Εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρο

ὑπάρχει εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος πού ἔχει ὡς πλαίσιο του 318 Πατέρες πού ὑπερμάχησαν στὴ Νίκαια κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, καθὼς ἐπίσης ἐπιγραφή δείχνει τὰ ὅρια τῆς περιοχῆς τῆς Μονῆς. Τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος δὲν τὴν ἔχομε δει πουθενά. Μᾶλλον θὰ πρὸκειται γιὰ σύγχυση, γιατί ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πού βρίσκεται στὸ τέμπλο εἶναι πλαίσιομην ἀπὸ τοὺς Μαθητὲς καὶ ὄχι Πατέρες. Τὴν ἴδια πληροφορία ἀναφέρει καὶ ὁ Φώτιος Γ. Οἰκονόμου στὸ νέο βιβλίό του «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἡπείρου», Ἀθήνα 1982, σελ. 170.

11. Στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ὑπάρχουν διαχειριστικοὶ φάκελλοι πού ἀναφέρονται στὰ κτήματα τῆς Μονῆς Μακρολέξη.

και διακλαδίζεται. Ο Σπύρος Στούπης επιβεβαιώνει την παράδοση: «Είναι βέβαιο ότι στις Ἱ. Μονές της Βελλάς, ἄθελ. Μακραλέξη, Βομπλοῦ, τοῦ Σωσίνου, τῆς Ἀρτσιτάς, τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου τῆς Πολίτσας, τῆς Μολυβδοσκεπάστου κ.ἄ., ἔχῃ μόνον τὰ διδάγματα τῆς πίστεως ἀπὸ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλὰ καὶ οἱ φιλιππικοὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Γοργίας τοῦ Πλάτωνος, ἠκούοντο μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀριστουργήματα»¹².

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας ἡ Μονὴ Μακραλέξη ἦταν καταφύγιο τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας Κλεφτῶν καὶ Ἀρματολῶν. Μάλιστα διέθετε καὶ χρηματικὰ ποσὰ καθαρὰ γιὰ ἐθνικοὺς σκοποὺς¹³.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς σὲ κάποια περιόδεια τοῦ ἐπισκέφθηκε καὶ τὴ μονή. Σὲ ἐρώτηση μάλιστα ἑνὸς ἀδελφοῦ πὼς βλέπει τὴ μονή, ἀπάντησε ὅτι σήμερα εἶναι ὅλα καλά. Θὰ ἔρθει ὅμως ἄτυχος καιρὸς ποῦ θὰ λένε ὅτι κάπου ἐδῶ ὑπῆρχε ἓνα καλὸ μοναστήρι. Καὶ σὲ ἄλλη ἐρώτηση τότε τοῦτο θὰ συμβεῖ, ἀπάντησε: "Ὅταν οἱ χριστιανοὶ γίνουν ἀτομιστές, ὑλόφρονες καὶ ἀδιάφοροι!"¹⁴

Κατὰ τὴν περίοδο 1940—1950 τὸ μοναστήρι ἔγινε καταφύγιο καὶ ὀρμητήριο. Ἀπὸ τότε μένει ἔρημο καὶ ἀπροστάτευτο, χωρὶς κανένα μοναχό¹⁵.

6. ΜΟΝΑΧΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ

Τίποτε τὸ ἐπίσημο δὲν ἔχουμε ἀπὸ τὸ ὁποῖο νὰ μπορούμε νὰ μάθουμε μερικὰ ὀνόματα μοναχῶν. Σὲ μὲ ἀπὸ τίς ἐπισκέψεις μας στὸ μοναστήρι, βρήκαμε ἓνα μαυρισμένο καὶ λαδωμένο χαρτί, κολλημένο σὲ ξύλο. Εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Βασίλειο Παπασταύρου, ἐπιστάτη τῆς μονῆς, ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Λίστα τῶν Φιλιατῶν. Ἐπειδὴ δὲν διαθέτουμε ἄλλο σημαντικότερο στοιχεῖο μεταφέρουμε τὸ κείμενο αὐτοῦσις, κάνοντας τίς διορθώσεις τῶν ἀνακρίβειῶν του μέσα σὲ παρένθεση:

«ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΑΚΡΑΛΕΞΗ

Ἔτος κτίσεως 1064, ὑπὸ Διονυσίου ἡγουμένου χωρίου Λόγγου (πρόκειται περὶ ἀβασανίστου πληροφορίας). Ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία ἐξωγραφίσθη ὑπὸ Λεοντίου ἡγουμένου τὸ ἔτος 1074 (ἀνακρίβεια). Ἐπέρασαν καὶ ἄλλοι ἡγούμενοι, ἀλλὰ δὲν ἐγράφησαν εἰς τὸν κώδικα διὰ τὰ εὐόμοκοντα εἰς ἐνθῆμιον. Πρῶτος Παῖσιος Τσίπης ἡγούμενος ἐκ χωρίου Λαβδάνης. Δεύτερος Χρῆσανθος ἡρομόναχος ἀπὸ τὴν Βρασιτοῦδᾶ. Τρίτος Κωνσταντῖος ἡρομόναχος ἀπὸ τὸ χωριὸν Λάβδαρη. Τέταρτος Παπασταύρος ἡρεὺς ἐκ χωρίου Λίστης Φιλιατῶν ὑληρεῖσας εἰς τὴν Μονὴν 55 ἔτη μόνιμος. Πέμπτος Χριστόφορος ἡγούμενος ἐκ τοῦ χωρίου Δολιανὰ τελευταῖος.

Ἐγένετο ἐπιμελεία Ἀρχιεπισκόπου Δημητρίου Πωγωνίου ὁ διορισμὸς εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Μακραλέξη ὡς ἐπιστάτου τὸν Βασίλειον Παπασταύρου ἐκ χωρίου Λίστης πρὸς διόρθωσιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ὅπου ἔχει καταστραφεῖ. Ἐπεσκευάσθη καὶ διορθώθη ὁ θεῖος ναὸς τῆς Μονῆς καὶ ὅλη ἡ περιφέρεια ἔσωθεν

12. Πρωγ. & Βησ. τόμος Α', σελ. 56.

13. Σπύρον Στούπη, ὄπ. παρ., σελ. 179.

14. Τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ἁγίου Κοσμά στὸ μοναστήρι τὴν ἀναφέρει ὁ Δ. Οἰκονόμου.

15. Στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» τοῦ 1952, σελ. 680—681, ὁ Γ. Α. Οἰκονόμου γράφει σχετικὰ γιὰ τὸ μοναστήρι: «Πλοῦσια Μονὴ μὲ σχολεῖον. Τὴν ἐλήστευσαν ἀτυχῶς, τῆς ἀφήρεσαν πολῦτιμον Εὐαγγέλιον, Ἐπιτάφιον καὶ χρυσὸ ἀδαμαντοκόλλητον Ἅγιον Ποτήριον, ποῦ εἶχε ἡ Μονὴ αὐτὴ τοῦ Μακαρίου Ἀλεξίου». Στὴν συνέχεια ἀναφέρεται στὰ πρόσφατα γεγονότα τῶν τελευταίων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων.

καὶ ἐξώθηεν ὑπὸ τοῦ ἱεροφάντου, ἀναγνώστου καὶ ἐπιστάτου τῆς Ἱεροῦς Μονῆς Μακροαλέξῃ τὴν 30 Ἰουνίου 1950.

Βασίλειος Παπασταύρου ἐκ χωρίου Αἰσιτῆς
Φιλιατῶν Θεσσαλονίκης^{15α}.

Συμπληρωματικὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὸ 1954 ἡγούμενος ἦταν ὁ ἀρχιμ. Θεοφάνης Τάσης ποὺ διατηροῦσε καὶ τὴν ἐνορία τῆς Βραστοβάς καὶ Κάτω Λαβδάνης. Ἐγγαμιος ἐν χρεῖα. Σὲ ἔγγραφο ἐπίσης ποὺ εἶναι «κατάλογος τῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς ἐπαρχίας Δρυινοῦπόλεως, Πρωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης» καὶ φέρει τὴν ὑπογραφή τοῦ Μητροπολίτου Δημητρίου καὶ τὴν ἔνδειξη «Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 28 Αὐγούστου 1954», σημειώνεται γιὰ τὸ μοναστήρι ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὸ ἐξῆς: «Μοναχοί. Ὑπηρέτησαν πολλοὶ Μοναχοὶ καὶ Ἠγούμενοι ὧν δὲν εἶναι ἐξηκριθωμένα τὰ ὀνόματα καθόσον ἡ Μονὴ κατεστράφη καὶ κατὰ τοὺς πολέμους καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα ὡς κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μουργκάνα». Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἐνθύμηση τοῦ πρεσβ. Δημοσθένη Καπώνη: «Σὲ μιὰ ἐπίσκεψή μου εἰς τὴν Μονὴν ὅπου ἐφημέρευε, καθὼς ἐνθυμοῦμαι ὁ ἡγούμενος π. Χριστόφορος μοῦ εἶχε πεῖ ὅτι ἡ μονὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς ἀρχαιότερες τῆς περιφέρειας, ἐμόνασαν ἐκεῖ διαπρεπεῖς ἡγούμενοι, μοναχοὶ καὶ ἐπίσκοποι ἀκόμη. Οἱ τάφοι τῶν πρὸ διαπρεπῶν ἐξ αὐτῶν εἶναι κάτωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ καθολικοῦ, χωρὶς νὰ ἀνοίγωνται. Διατὶ δὲν γνωρίζει»¹⁶. Ἐπίσης δυὸ ἄλλες πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Βασίλης Τσιάτας: «Ὁ τελευταῖος ρασοφόρος τοῦ Μακροαλέξῃ — ὁ Θωμᾶς ὁ καλός ἐρως ἀπὸ τὸ Μαυρόπουλο ποὺ τὸν εἶχαν ἀφήσει ντερβέναγα κι ἐνῶ πρῶτα τραβοῦσε τὸ καπίστρι τοῦ μουλαριοῦ μὲ τὸ γούμενο καβαλάρη τώρα τὸ γλεντοῦσε ὁ ἴδιος ἀνεβοκατεβαίνοντας γιὰ φύλλου πήδημα κάτω στὰ χωριά καὶ ὁ θροντόλαλος κύπρος τοῦ ζῶου προμήγυε ἀπὸ μακρὰ τὴν ἀφιξή του — ἀποχώρησε τότε στὴς παραμονὲς τοῦ πολέμου». Μέχρι ποῦ ἦταν διορισμένος γούμενος ὁ Παπατσιούλος, ὅλα πήγαιναν καλά, μολοντὶ εἶχε λιγιστέφει τὸ προσωπικὸ καὶ τὸ «βιὸ» δὲν ἦταν πιά ἀπὸ Θεοῦ μεριά»¹⁷.

Ἀπὸ τὸ 1955 περίπου καὶ ἐδῶ ἐξυπηρετεῖ τὸ μοναστήρι στὴ μνήμη του ὁ σημερινὸς ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ Χαραυγῆ, ποὺ παράλληλα λειτουργεῖ στὴν Ἁγία Μαρίνα καὶ Κάτω Λαβδάνη, π. Χρῆστος Γιάννος.

7. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

Στὸ στόμα τοῦ λαοῦ σφίζονται πολλὰ θαύματα, ποὺ γίνανε κατὰ καιροὺς στὸ μοναστήρι τοῦ Μακροαλέξῃ. Σημειώνουμε μερικά:

α'. Ἐπὶ τουρκοκρατίας κατέλυσε ἓνα ἀπόγευμα στὸ μοναστήρι μικρὸ ἀπόσπα-

15α. Στὴν ἐφημερίδα «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» τῆς 30-10-1978, δημοσιεύθηκε ἐπιστολὴ τοῦ Χρ. Παπασταύρου στὴν ὁποία σημειώνει καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Μονῆς ὅταν ἀνέλαβεν ὁ Παπασταύρος (ὁ παππούς του) ἦτο ὄχι καλὴ). Τὸ ποίμιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 5 γιδοπρόβατα. Καὶ μὲ προσφορὰς ἰδικῶν του καὶ ἀφιερώματα πιστῶν ἔφθασε τὰ 400 γιδοπρόβατα, ἔκανε ποιμνιοστάσιον μακρὸν περὶ τὰ 200 μέτρα καὶ σταῦλον διὰ 20—25 μεγάλα ζῶα, τὰ ὁποῖα συνετήρουν ποιμένες καὶ ἀγελαδοτρόφοι. Ἀπέκτησε ἡ Μονὴ οἰκονομικὴν ἀνθησαν τεραστίαν. Κήπους, δενδροκομίαν (καστανιές, κερυδιές ἀμπόλλες καὶ ἀφιερώματα ἀμπόλλα. Εἶχεν ἀγρούς καὶ στὴν Κάτω Λαβδάνη καὶ Μετόχι σην Ξηροπόταμον, εἰς δὲ τὴν Κοκκινιά - Φιλιατῶν ἐλαιῶνα. Ἐθεωροῦτο τὸ καλλίτερον Μοναστήρι καὶ τὸ πλουσιώτερον. Διετῆρει πολλοὺς καλογήρους στὰ 20 κελλιὰ του, ἴδια παρήλας. Ὁ οἰτισμὸς τὸν ἐγένετο σὲ εἰδικὴ Τράπεζα, τραπεζαρία ὁμαδική. Ἐκτὸς τῶν καλογήρων διέμενον καὶ ἄποροι, μὴ ἔχοντες οἰκογένειαν».

16. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γράφοντα μὲ ἡμερομηνία 25-5-1979.

17. Τῆς Παναγιᾶς τοῦ Μακροαλέξῃ, σελ. 12 καὶ 16.

σμα τούρκων. Κουρασιμένοι κάθησαν στο χαμηλό πρόναο και συζητούσαν στη δική τους γλώσσα. "Ένας απ' αυτούς κοίταζε με περιέργεια την εικόνα της Παναγίας, που βρίσκεται πάνω από την κυρία είσοδο. Νόμιζε ότι τον κοίταζε και αυτή για κακό, και χωρίς να το σκεφθεί παίρνει το γκρά του και την τουφεκίζει λέγοντας: — «Τί με κοιτάς» τούτο το Παγαγία;» Η σφαίρα όμως γυρίζει και τον χτυπάει στο μέτωπο, αφήνοντάς τον νεκρό. Οι άλλοι τούρκοι εγκατέλειψαν το μοναστήρι τρομαγμένοι.

β'. Η περιουσία της μονής εκείνη την εποχή ήταν πολύ μεγάλη. Πολλοί για να αποφύγουν τους βαρείς φόρους των τούρκων γράφανε τα χωράφια τους στο θασκούφι με την υποχρέωση να δίνουν το γεώμορο στη μονή. Μια φορά λοιπόν ξεκίνησε μια καλογριά να μαζέψει τα όφειλόμενα. Πήγε και σε κάποιον ο οποίος αρνήθηκε να της δώσει τον αναλογούντα καρπό. Μάλιστα την έβρισε και την απέπειψε. Έκείνη θύμωσε και λυπημένη γύρισε στην Παναγία όπου την παρακάλεσε να τον τιμωρήσει αυστηρά. Και πράγματι δεν άργησε η δικαιοσύνη του Θεού. Ένα σύννεφο πήγε πάνω από το σπίτι του, στο χωριό Αγία Μαρίνα, και το σκέπασε. Όλα τότε έγιναν άνω κάτω. Το σπίτι έγινε σωρός από ξύλα και πέτρες. Το γεγονός αυτό αποδόθηκε από τους κατοίκους του χωριού στην Παναγία, η οποία δεν ανέχτηκε να αφήσει ατιμώρητο τον πονηρό άνθρωπο που αρνήθηκε να αποδώσει το γεώμορο στη μονή.

γ'. Την εποχή που οι τούρκοι αλωνίζανε τον ελληνικό τόπο έγινε και τούτο το θαύμα: "Ένα θράδυ χύμηξαν στο μοναστήρι, για να κλέψουν τα άλογά του και έτσι άλλα χρήσιμα ζώα υπήρχαν, κάμποσοι τούρκοι. Οι καλόγεροι φοβήθηκαν και δεν αντέδρασαν καθόλου. Εκείνοι με διασύνη έτοιμασαν τα ζώα για να τα θγάλουν από τον περίβολο της μονής και να τα πάρουν κοντά τους. Τράβηξαν απ' εδώ, τράβηξαν απ' εκεί, αλλά δεν τα κατάφεραν να θρούν την έξοδο. Μέσα στη νύχτα πάλαιψαν χωρίς αποτέλεσμα. Έκαναν σαν παλαθοί! Είχανε γίνει θεόστραβοι. Πασχίζανε να φύγουν και στην ίδια μεριά μένανε! Κατά τα χαράματα διαπίστωσαν το πάθημά τους. Αμέσως το αποδώσανε σε θαύμα της Παναγίας και έγιναν άφαντοι. Φοβήθηκαν μη πάθουν τίποτε χειρότερο.

δ'. Ένας Κατωλαβδανιώτης διηγείται το εξής που του συνέβη: Βοσκούς τα ζώα του στο μοναστήρι. Τότε υπήρχε ένας γέροντας μοναχός. Εκεί πήγαινε και έτρωγε σύκα από τις συκιές. Χρησιμοποιούσε το τσεκούρι του σαν κλούτσο για να τα φτάνει από τα κλωνάρια. Ο γέροντας μοναχός πάντοτε τον παρακαλούσε να μη φτάνει τα χαμηλά σύκα, αλλά σά νέος που ήταν ν' ανεβαίνει πάνω στα δέντρα, αφήνοντας τα χαμηλά για τον γέροντα. Εκείνος δεν έδινε σημασία. Μια μέρα λοιπόν αφού έφαγε κάμποσα σύκα από τα χαμηλά κλωνάρια, έβαλε το τσεκούρι του στο ζωνάρι και κίνησε να φύγει. Προχώρησε αρκετή απόσταση. Κατάλαβε ότι του έλειπε το τσεκούρι, ενώ αυτός το είχε πάρει μαζί του. Άνησυχισε. Απόρησε. Γυρίζει πίσω ψάχνοντας. Φτάνει στη συκιά που είχε κόψει τα σύκα. Κοιτάει αλλά πουθενά το τσεκούρι. Ρίχνει μια ματιά προς τα πάνω και βλέπει το τσεκούρι να είναι κρεμασμένο από ένα πολύ ψηλό κλωνάρι. Αμέσως θυμήθηκε τα παρακάλια του γέροντα μοναχού. Κατάλαβε ότι κάτι το θαυμαστό είχε γίνει. Μετανοιωμένος έφυγε από το μοναστήρι και αποφάσισε να μη ξαναπειράξει στη ζωή του το θασκούφικο.

ε'. Το καλοκαίρι του 1977 μεγάλη πυρκαγιά ξέσπασε στη Μουργάνα από το θεσπρωτικό, η οποία κατέδαινε προς το μοναστήρι με πολύ γρήγορο ρυθμό. Την ενοούσε και ο άνεμος. Δυνάμεις στρατού και άλλων σωμάτων μάταια προσπαθούσαν να την σταματήσουν. Οι φλόγες πλησίαζαν προς το μοναστήρι. Όλοι το είχανε ξεγράψει. Και όμως! Ένώ η πυρκαγιά έφτασε λίγα μέτρα από το μοναστήρι ένας σφοδρός άνεμος αντίθετος γύρισε προς τα πάνω τις φλόγες και έτσι σώθηκε η Παναγία. Όλοι

ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θέαμα. Παραδέχτηκαν τὴ θαυματουργὴ δύναμη τῆς Παναγίας τοῦ Μακραλέξη¹⁸.

8. ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Ἡ μονὴ Μακραλέξη εἶναι τὸ ἱερὸ προσκύνημα τῆς περιοχῆς. Παλιότερα στὴν πανήγυρι, 15 αὐγούστου, συνέρρεαν ἀπ' ὅλα τὰ γειτονικὰ χωριά εὐλαβεῖς προσκυνητές. Μάλιστα εἶχανε ξεχωρισμένα καὶ τὰ κελλιά. Τὸ κάθε χωριὸ πήγαινε στὰ δικὰ του. Ἐρχονταν ἀπὸ τὴ Λίστα, τὸ Κουρεμάδι, τὴ Λάβδανη, τὴν Κοσοβίτσα, τὴν Καστάνιανη κ.ἄ. Καὶ σήμερα οἱ δύο κοινότητες Κάτω Λάβδανης καὶ Ἀγίας Μαρίας διοργανώνουν τὴν πανήγυρι, πού ἕμως χρόνο μὲ τὸ χρόνο ἀτονεῖ. Τὸ μοναστήρι σήμερα λειτουργεῖται μόνον στὴν πανήγυρι!¹⁹.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὅπως γιὰ τὰ περισσότερα μοναστήρια μας δὲν ἔχουμε βιβλιογραφία, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν Παναγία τοῦ Μακραλέξη δὲν ὑπάρχει ἔστω καὶ ἓνα συστηματικὸ κείμενο. Ἐλάχιστες σκόρπιες πληροφορίες συναντοῦμε στὰ παρακάτω βιβλία:

α'. Φ. Γ. Οἰκονόμου, Ἡ ἐν Ἡλείῳ Ἐκκλησία Δρινουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης, Ἀθήναι 1971, σελ. 47. Τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνονται καὶ στὸ νεότερο ἔργο τοῦ συγγραφέα πού φέρει τὸν τίτλο «Ἡ ἐν Ἡλείῳ Ἐκκλησία», Ἀθήναι 1982, σελ. 170.

β'. Σπύρου Στούπη, Πωγωνισακὰ καὶ Βησσαϊώτικα, στὸν πρῶτο τόμο στίς σελίδες 56 καὶ 178 καὶ στ' ὀδευτέρου τόμο στὴ σελ. 78.

γ'. Βασίλη Ε. Τσιάτη, Τῆς Παναγίας τοῦ Μακραλέξη, Πειραιῶς 1979, σελ. 5—23. Πρόκειται γιὰ λογοτεχνικὸ βιβλίο πού περιέχει διηγήματα καὶ χρονικά. Περιγράφει ιδιαίτερα τὸ πανηγύρι πού γινότανε πρὸ 50 περίπου ἐτῶν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀδύλογο τοῦ μοναστηριοῦ. Παρέχει χρήσιμες πληροφορίες καὶ ἰνσταλγιζὲς ἀναμνήσεις. Ὁ σ. κατάγεται ἀπὸ τὴν Κάτω Λάβδανη.

δ'. Διονυσίου Τάτσι, πρεσβ., Ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μακραλέξη, ἐκκλησιαστικὸ Μνημεῖο τῆς ἀκριτικῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου, ἄρθρο στὸ «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1978.

Ἐπίσης στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τοῦ 1952 καὶ στὴ σελ. 680—681 ὁ Γ. Α. Οἰκονόμου κάνει βραχύτατο λόγο γιὰ τὸ μοναστήρι.

Ἔτσι μὲ τὰ ἐλάχιστα ἱστορικὰ στοιχεῖα καὶ τὴν προφορικὴ παράδοση τοῦ τόπου ἀποτομήσαμε νὰ γράψουμε τὴν ἱστορία τῆς μονῆς Μακραλέξης. Ἡ προσπάθεια ἀντιμετώπισε πολλὰς δυσκολίες, ὅσες ἀντιμετωπίζει ὁ οἰκοδόμος ὅταν δὲν ἔχει τίς ἀναγκαῖες πέτρες καὶ τὸ νερὸ γιὰ νὰ χτίσει, ἢ τὰ ἐπαρκῆ ξύλα καὶ κεραμίδια γιὰ νὰ ἀποτελειώσει τὴ στέγη. Γι' αὐτὸ τὸ κείμενο πού προηγήθηκε εἶναι σ υ μ β ο λ ῆ στὴν ἱστορία τῆς Μονῆς Μακραλέξη.

18. Τὸ θαῦμα τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Βασίλης Τσιάτης στὸ σχετικὸ του βιβλίο, σελ. 11.

19. Στὸ φύλλο τοῦ Δεκ. 1979 τῆς ἐφημερίδας «Παυλὸς τῆς Ἀετόπετρας» ὁ Φάνης Μούλιος σημειώνει τὰ παραπάνω του γιατί χρησιμοποιήθηκε ἀσβέστης στὸ μοναστήρι καὶ «στὰ πεταχτά» σημειώνει μερικὲς γνωστὲς πληροφορίες. Μ' ἀφορμὴ αὐτὸ κείμενο ὁ Παν. Ἱ. Μάνος μὲ ἐπιστολὴ του στὴν ἴδια ἐφημερίδα (Μάιος 1979) πρότεινε «νὰ συσταθεῖ τὸ πρῶτο μιά τοιμελὴς ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ σωτηρία καὶ ξαναζωτάνεμα — γιατί ὄχι; τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Μακραλέξη». Στὸν κ. Μάνο ἀπαντήσαμε μὲ ἐπιστολὴ πού δημοσιεύτηκε στὸ φύλλο τοῦ Ἰουνίου - Ἰουλίου 1979 προτείνοντας μερικὲς ἐπείγουσες ἐργασίες πού πρέπει νὰ γίνουν προκειμένου νὰ διατηρηθεῖ ὁ ναός. Πρέπει κάποτε κάτι νὰ γίνει, τουλάχιστον νὰ σταθεῖ ὀρθὸς ὁ ναός. Γιατὶ φοβοῦμαι ὅτι σὲ λίγα χρόνια θὰ γίνει καὶ αὐτὸς βουβὸς σωρὸς λίθων, ξύλων καὶ εἰκότων ὄγιων προσώπων.

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ

Φιλολόγου

(Αντ)ρχου Χωροφυλακής

Η ΛΗΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΛΗΣΤΡΙΚΟ ΚΥΚΛΩΜΑ

Ε'. Ο ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΛΗΣΤΕΙΑΣ

(Από τής έξοντώσεως του τρομερού Ληστάρχου Κοντοβουνήσιου στην Πελοπόννησο μέχρι τή ληστεία τής Πέτρας)

Ἐπικοί ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τῶν ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς (Ἀξιωματικῶν, Ὑπαξιωματικῶν καὶ Χωροφυλάκων) ἐναντίον τῶν ληστῶν καὶ ληστανταρτῶν σὲ ὅλη τὴν περίοδον τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '30 ὅποτε κατεστάλη ὀριστικά. Ἀναφέρονται περιπτώσεις Ὀμηρικῶν συγκρούσεων ἀνάμεσα σὲ ἄνδρες τῆς Χωροφυλακῆς καὶ σὲ ληστὲς ὅπως ἐκεῖνη πού ἔλαβε χώρα στίς 18 Μαρτίου 1836 στή μονή Ἀδενίτσας τῆς Φθιωτιδοφωκίδας κοντά στά Τουρκικά σύνορα ὅπου 8 Χωροφύλακες καὶ λίγοι Ἐθνοφύλακες μὲ ἐπικεφαλῆς ἕναν Ἐνωμοτάρχη ἀγωνίστηκαν ἡρωϊκά ἐπὶ ἕνα 24ωρο ἐναντίον τῆς 150μελοῦς ληστοσυμμορίας τῶν ληστάρχων Καλαμάτα καὶ Ρουμπάκη. Ὁ Ἐνωμοτάρχης ἐμφύχωνε τοὺς κλεισμένους στή Μονή ἄνδρες του καὶ πολεμοῦσε ἀδιάκοπα ἄρθιος καὶ ἀκάλυπτος καὶ ὅταν διαπίστωσε ὅτι καὶ οἱ 8 Χωροφύλακές του εἶχαν σκοτωθεῖ συνεχίσε μόνος του μὲ μεγαλύτερη ἔνταση τὸν ἀγῶνα μέχρι τῆ στιγμῆ πού μιὰ ληστρική σφαῖρα τὸν βρῆκε στὸ κεφάλι καὶ τὸν ἄφησε ἄπνουν. Ὁμοίως σὲ ἄγρια συμπλοκῇ πού ἔλαβε χώρα στὸ Χρυσὸ Λοκρίδος ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς δυνάμεως Χωροφυλάκων καὶ Ἐθνοφυλάκων Ἐνωμοτάρχης Παναγιώτης Χολέβας διεύθυνε ἐπιτυχῶς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἕνα 24ωρο καὶ προκάλεσε τρομερὴ φθορὰ στοὺς ληστὲς. Σὲ μιὰ στιγμῆ ὅμως πού διαπίστωσε ὅτι τὰ πολεμοφόδια εἶχαν σωθεῖ ἄρπαξε ἕνα γυμνὸ γιαταγάνι πού βρισκόταν δίπλα σ' ἕνα σκοτωμένον ληστὴ καὶ φωνάζοντας μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του γιὰ νὰ ἐμφυχῶσει τοὺς ἄνδρες του: «Ἀπάνω τους παλληκάρια γιὰ τὴν πατρίδα γιὰ τὸν Βασιλιά», ὅρμησε ἐναντίον τῶν ληστῶν καὶ ἀφοῦ σκότωσε τρεῖς ἔπεσε καὶ αὐτὸς νεκρὸς «ἀπὸ πελώριαν ἄλθανικὴν μάκαιραν». Ὁ ἱστορικὸς Ἀντωνίου περιγράφοντας αὐτὲς καὶ ἄλλες παρόμοιες συμπλοκὲς σημειώνει²¹: «Δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν παρόμοια παραδείγματα δι' οἰανδήποτε στρατὸν καὶ δι' ὅλας τὰς ἀστυνομίας τοῦ κόσμου». Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπεκταθοῦμε σὲ λεπτομερεῖς ἀφηγήσεις τῶν συνεχῶν συγκρούσεων καὶ συμπλοκῶν στίς ὁποῖες ἔπαιρναν μέρος οἱ ἄνδρες τῆς Χωροφυλακῆς στήν τιτανική πάλη τους ἐναντίον τῶν ληστῶν καὶ πού θὰ μπορούσαν νὰ γεμίσουν τόμους βλόκληρους, ἀλλὰ θὰ περιοριστοῦμε στή συνοπτικὴ καὶ μόνο παρουσίαση τῶν πιὸ χαρακτηριστικῶν φάσεων τοῦ κατὰ τῆς ληστείας Ἀγῶνα.

Τὸ 1835 ὀλόκληρη ἡ Πελοπόννησος ληστακρατιόταν, οἱ φοβεροὶ λήσταρχοὶ Χονδρογιανναῖοι ἔσπερναν τὴ φωτιά καὶ τὸν τρόμο στοὺς νομοὺς Ἀχαιοῦλιδος καὶ Ἀρχαδίας, ὁ τρομερότερος δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς Χονδρογιανναῖους λήσταρχος Κοντοβουνήσιος δρούσε σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο καὶ εἶχε καταστρεῖ τὸ φόβητρο τῆς περιοχῆς.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 328 καὶ τέλος.

21. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ: ὕ.π., σελ. 234.

Ἐναντίον τῶν ἀνωτέρω ληστάρχων ἀγωνίστηκαν οἱ Μοίραρχοι τῆς Πελοποννήσου 1) Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης, Διοικητὴς Μοιραρχίας Μεσσηνίας, 2) Δημήτριος Δεληγιώργης, Δ) τῆς Μοιραρχίας Ἀρκαδίας, 3) Μιχαὴλ Σισίνης, Δ) τῆς Μοιραρχίας Ἀχαΐας, 4) Νικόλαος Πετμεζᾶς, Δ) τῆς Μοιραρχίας Λακωνίας καὶ 5) Γεώργιος Κλεώπας, Δ) τῆς Μοιραρχίας Ἀργολίδας καὶ Κορινθίας. Ἰδιαίτερα διακρίθηκαν στὴ δίωξη τῆς ληστείας οἱ Νικόλαος Πετμεζᾶς καὶ Δημήτριος Δεληγιώργης. Ὁ Δεληγιώργης τὴν 7-3-1835 κατόρθωσε νὰ ἐγκλωβίσει τὸ ληστάρχο Γεώργιο Κοντοβουνήσιο, στὴν περιοχὴ Ἁγίας Παρασκευῆς Ὀλυμπίας καὶ νὰ ἐξοντώσει αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ ὀλόκληρη τὴ συμμορία του²². Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1846) ὁ Δεληγιώργης, σὲ συνεργασία μὲ τὸ Μοίραρχο Ἀχαΐας Ἡλία Πανᾶ, ἀπαλλάσσει τὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τρομεροὺς ληστάρχους Χονδρογιανναίους. Ὁ Δεληγιώργης γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐναντίον τῆς ληστείας καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὸ ὑπηρεσιακὸ καθήκον, ὀνομάσθηκε ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του «Τερτσέτης τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας».

Ἡ κατάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἦταν πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1835 ὁ Δ) τῆς τῆς Μοιραρχίας Φθιωτιδοφωκίδας Ἰωάννης Βελέντζας, στὴν παραμεθόριο περιοχὴ Ρεντίνας, κατορθώνει νὰ ἀποκλείσει τὴ μεγαλύτερη ληστοσυμμορία τῆς Στερεᾶς καὶ νὰ τὴ διαλύσει. Ἀπὸ τὰ 100 μέλη τῆς συμμορίας 40 σκοτώθηκαν στὴ μάχη καὶ ἄλλοι τόσοι τραυματίστηκαν. Ὁ Βελέντζας εἶχε ἀναπτύξει σχέδιο δικῆς του ἐμπνευσης γιὰ τὴ δίωξη τῆς ληστείας. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ προσεταιρισθεῖ τοὺς ληστοτρόφους καὶ τοὺς μικροληστές γιὰ νὰ παίρνε πληροφορίες γιὰ τίς κινήσεις καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν μεγάλων ληστρικῶν συμμοριῶν. Δυστυχῶς ὅμως τὸ σχέδιο τοῦ Βελέντζα, πού ὑπῆρξε ὁ Μουσχοντήης τῆς ἐποχῆς του στὴ σύλληψη σχεδίων, δὲν ἔγινε κατανοητὸ ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντες καὶ κατηγορήθηκε ἄδικα ὅτι συνεργαζόταν μὲ τοὺς ληστές. Δικαιώθηκε βέβαια ἀργότερα ἀλλὰ ἐμποδίστηκε νὰ ἐφαρμόσει τὸ σωτήριο σχέδιό του πού θὰ ἀπάλασσε τὴ Ρούμελη ἀπὸ τοὺς ληστές.

Ἐπέροχη δράση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀνέπτυξε καὶ ὁ Δ) τῆς τῆς Μοιραρχίας Αἰτωλοακαρνανίας Κων)νος Βλαχόπουλος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ διετία 1834—1836 εἶχε σημαντικὲς ἐπιτυχίες καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ καὶ στὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Ἀκαρνανία τὴν ὁποία εἶχαν ἐξεγείρει ὁ Νικόλαος Ζέρβας καὶ οἱ καπετάνιοι τοῦ Βάλτου Στρατέου. Στὴ συνέχεια παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ βιογραφία τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου²³ πού ἐξέδωσε τὸ Τμήμα τοῦ Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς καὶ στὸ ὁποῖο ἀπόσπασμα διαφαίνεται ἡ δράση τῶν ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς στὸ Νομὸ Αἰτωλοακαρνανίας κατὰ τὴ διετία 1834—1836:

«Στὸ διάστημα τῆς παραμονῆς τοῦ στὴ Μοιραρχία Αἰτωλοακαρνανίας ὁ Κων)σταντῖνος Βλαχόπουλος συμμετεῖχε προσωπικὰ στὴν καταδίωξη τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν πού λυμαίνονταν τὴν περιοχὴ. Αὐτὸ ἐπισημαίνεται καὶ ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἐκτακτὸ Ἐπίτροπο καὶ Νομάρχην Αἰτωλοακαρνανίας Α. Μοναρχίδη σὲ ἀναφορὰ τοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν μὲ ἡμερομηνία 7 Ἰουλίου 1835²⁴.

Ὁ παλαίμαχος τοῦ Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας Μοίραρχος δὲν μπορούσε νὰ

22. α) ΕΦΗΜΕΡΙΣ «ΣΩΤΗΡ» τῆς 14 Μαρτίου 1835 καὶ β) ΕΦΗΜΕΡΙΣ «ΕΘΝΙΚΗ» τῆς 22 Μαρτίου 1835 «Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι χωρὶς τὸν δραστήριον καὶ ἀκάματον κ. ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗΝ, οἱ λησταὶ δὲν θὰ συνελαμβάνοντο, ἴσως, τόσον ὀγλήγορα».

23. ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ: «Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ (Ἐπὶ ἐκτύπωση στὸ τυπογραφεῖο Χωροφυλακῆς)».

24. ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ — ΑΡΧΕΙΟ ΑΝΑΚΤΟΒΟΤΑΙΟΥ — ΘΘΩΝΟΣ Φ. ΙΧ (Ἀσφάλεια Ληστεία). Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Νομάρχην Α. Μοναρχίδη πρὸς τὸ

ήσυχάσει παραμένοντας στο Μεσολόγγι και ή ύπαιθρος χώρα της Αιτωλοακαρνανίας να καταδυναστεύεται από τους ληστές. Γιαυτό συχνά άφηγε την έδρα του και έτίθετο έπικεφαλής των καταδιωκτικών δυνάμεων της Χωροφυλακής. Ειδικότερα κατά τή χρονική περίοδο, Άπρίλιος 1835 — Μάιος 1836, πού σημειώθηκε μεγάλη έξαρση τής ληστείας στην περιοχή του ό Κων)νος Βλαχόπουλος άφησε προσωρινό αντικαταστάτη του στη Διοίκηση τής Μοιραρχίας, στο Μεσολόγγι, τον Υπομοίραρχο Δημήτριο Καρβούνη²⁵ (ή Καρπούνη) και τέθηκε ό ίδιος έπικεφαλής των καταδιωκτικών δυνάμεων Χωροφυλακής και σε συνεργασία με τις στρατιωτικές και διοικητικές άρχες άρχισε δεινή καταδίωξη εναντίον των μεγάλων ληστρικών συμμοριών πού δρούσαν στην περιοχή τής Αιτωλοακαρνανίας.

Οί φοβεροί λήσταρχοι Χοσιάδας, Καλαμάτας, Ρουπακιάς, Μελισσόδας, Μπαϊρακτάρης, Γιαταγάνας, Χαμηκούγας, Πεσλής, Γιαμιάς και άλλοι, καταδιωκόμενοι από τους άνδρες του Κων)νου Βλαχόπουλου, από περιοχή σε περιοχή και από θράχο σε θράχο, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τήν Αιτωλοακαρνανία και να εισέλθουν στη γειτονική Φθιώτιδα, όπου τους περίμενε νέα καταδίωξη από τους άνδρες τής Μοιραρχίας του γενναίου Μοιράρχου Βελέντζα²⁶.

Τέλος, κατά τό στασιαστικό κίνημα πού ξέσπασε στην Άκαρνανία τό Φεβρουάριο του 1836, ό Κων)νος Βλαχόπουλος τίθεται έπικεφαλής τής δυνάμεως Χωροφυλακής τής περιοχής του (3 Ένωμοτιών ίππέων και 4 Ένωμοτιών πεζών Χωροφυλάκων) και σε συνεργασία με τους Κίτσο Τζαβέλλα, Άνδρέα Ίσκο και λοιπούς στρατιωτικούς, συνέβαλε αποφασιστικά στην καταστολή του. Έτσι ό άποστάτης Νικόλαος Ζέρβας και οι προσχωρήσαντες σ' αυτόν Στρατέοι έτέθησαν υπό δεινή καταδίωξη από τους άνδρες του Κων)νου Βλαχόπουλου σε συνεργασία με τις στρατιωτικές δυνάμεις τής περιοχής. Ούτε ή 200μελής ληστρική συμμορία των άρχιληστών Χοσιάδα, Ρουπακιά, Καλαμάτα, Μελισσόδα και των λοιπών ληστάρχων, πού ήρθαν σε ένίσχυση των άποστατών, δέν μπόρεσαν να μεταβάλουν τά πράγματα για τους άποστάτες, πού ή δύναμή τους ξεπερνούσε τους 600 άνδρες.

Ό Κων)νος Βλαχόπουλος από τήν Κομποθέκλα τής Άμβρακίας, πού θρισκόταν με τήν ύπ' αριθ. 18 από 25 Μαρτίου 1836 μακρά άναφορά του προς τήν έδρα τής Μοιραρχίας, εκθέτει με σαφήνεια και παραστατικότητα τά διατρέξαντα γεγονότα και τις φονικές συγκρούσεις πού έλαβαν χώρα γύρω από τό Μοναστήρι Βαρυτάδων και τά χωριά Βαρυτάδες και Σαρδίνινα, ανάμεσα στους ληστοεπαναστάτες και στις κυβερνητικές δυνάμεις. Άναφορικά με τή δράση των ανδρών Χωροφυλακής, πού με τις προσωπικές τους θυσίες κράτησαν τό Μοναστήρι Βαρυτάδων, παρά τήν αριθμητική ύπεροχή των επαναστατών και έσωσαν τήν κατάσταση, ό Κων)νος Βλαχόπουλος κλείνοντας τήν άνωτέρω άναφορά του γράφει τά έξής:²⁷

«Κοινοποιών ταύτα προς τήν Μοιραρχίαν δέν δύναμαι να άποσιωπήσω τον ζήλον και προθυμίαν, τήν όποιαν έδειξεν άπασα ή κάμνουσα μέρος εις τήν έκστρατείαν ταύτην Χωροφυλακή, έξόχως δε ό διοικητής του μεταβατικού σώματος κύριος Μ. Γρίβας και ό ένωμοτάρχης Θεοδόσιος Βράσκας, καθώς και ό ένωμοτάρχης Δημήτριος Βίκος και τινες χωροφύλακες του μεταβατικού σώματος, ότινες, άφ' ου ώρμησαν δις κατά των άνταρτών και τους ώπισθοδρόμησαν, και τάς δύο ταύτας φο-

¹ Πλουργείο Έσωτερικών είναι καταχωρημένη και στην Εισαγωγή του «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ» Νικολάου Κασμοούλη πού έπιμελήθηκε ό Καθηγητής κ. Έμμ. Γ. Προτομάλης (σελ. 27—29).

26. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΤΕΝΙΔΗ, ό.π., σελ. 165.

27. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΚΑΣΟΜΟΤΑΗ «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ» (Έπιμέλεια Προτομάλη), σελ. 33—34 (Δίωξις ληστείας).

ράς ἔκαμον τὴν ἐπαινετὴν ταύτην πράξιν ὅπου καταλαβόντες τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ἐκράτησάν ἀνδρείως ἕως οὗ οἱ ἀντάρτα ἔφυγον.

Κ. Βλαχόπουλος
Μοίραρχος»

Ἡ Χωροφυλακὴ κατὰ τὶς συγκρούσεις αὐτὰς (ἀπὸ 21—24 Μαρτίου 1836) εἶχε καὶ τὰ θύματά της, σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Βλαχόπουλου:

«Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθησαν ἕκ τῶν ἡμετέρων ἐννέα καὶ ἐπληρώθησαν εἴκοσι. Μεταξὺ αὐτῶν ἐφονεύθη ὁ Ἐνωμιοτάρχης τῆς 13ης Ἐνωμιτίας τῶν πεζῶν Σπυρίδων Γιαννακόπουλος καὶ ἐπληρώθησαν τρεῖς χωροφύλακες τῆς 60ῆς Ἐνωμιτίας, ἐξ ὧν οἱ μὲν δύο ἔλαφρως, ὁ δὲ εἰς βαρέως, οἱ ὅποιοι ὄλοι, ὁ φονευμένος καὶ πληγωμένος, εἶναι τοῦ μεταβατικουσώματος. Ἐκ τῶν ἀποστατῶν ἐφονεύθησαν... ὀκτώ καὶ ἐπληρώθησαν δεκαεπτά, μεταξὺ τῶν φονευθέντων εἶναι καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ν. Ζέρβα».

Ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε τὸ Διοικητὴ τῆς Μοιραρχίας Βοιωτίας Μοίραρχο Βακάλογλου Πέτρο πού τὸν Ἰούλιου τοῦ 1856 στὴν περιοχὴ τοῦ Ζεϊμενοῦ κατόρθωσε νὰ ἐξοντώσει τὴν ἑμάδα τῶν φοβερῶν ληστάρχων Νταβέλη, Κακαραπή, Φουντούκη, Ζαφεύρη καὶ Τζώπα καὶ νὰ ἀπαλλάξει τὴν περιοχὴ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπικίνδυνου αὐτοῦ ἐγκληματίε²⁸.

Ὁ Βλαχόπουλος πού μετὰ τὴν ἀποστρατεία του ἀπὸ τὴν Χωροφυλακὴν χρημάτισε γιὰ ἕνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα καὶ Νομάρχης ἄφησε ἀξιόλογο ἀρχεῖο τὸ ὁποῖο εὐρίσκεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ εἶναι πολὺ διαφωτιστικὸ γιὰ τὴν δράση αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τοὺς ἀγῶνες τῆς Χωροφυλακῆς ἐναντίον τῆς ληστείας²⁹.

Ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ στὸν ὑπέροχο Μοίραρχο Τζήνο Δημήτριου πού ὑπῆρξε τὸ πρότυπο τοῦ ληστοκτόνου Ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς. Ὁ Τζήνος³⁰ εἶναι ὁ ἀνεπανάληπτος Ἀξιωματικὸς τῆς Χωροφυλακῆς στὴ δίωξη τῆς ληστείας καὶ τοῦ κοινοῦ ἐγκλήματος, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν προσωπικὴ του τύχη ὑπάκουε μόνον στὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του καὶ γιὰ τὴν πίστη του αὐτὴ διαβλήθηκε, διώχτηκε, ἀποτάχθηκε, φυλακίστηκε καὶ ὑποβλήθηκε σ' ἕνα σωρὸ ταλαιπωρίες, πού μόνον ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ ἐνὸς Τζήνου μποροῦσε νὰ κρατήσει, τελικὰ θρῆκε τὴ δικαίωσή του. Μία μονογραφία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Τζήνου θὰ προσέφερε πολλὰ στὴν πολιτικὴ Ἱστορία τοῦ τόπου μας.

Ὅπως εἴπαμε στὸ εἰσαγωγικὸ τῆς ληστείας κεφάλαιο πολλὰ ἀπὸ τὶς θάρβαρας καὶ ἀπάνθρωπες πράξεις τῶν ληστῶν συνετάραξαν τὸ πανελλήνιο καὶ ἐξέθεσαν τὴ χώρα διεθνῶ³¹. Μία τέτοια ἀπάνθρωπη πράξη πού ἐξέθεσε τὴ χώρα μας εἶναι

28. α) ΕΦΗΜΕΡΙΣ «ΑΘΗΝΑ», φύλλο τῆς 28ης Ἰουλίου 1856, στὸ ὁποῖο εἶναι καταχωρημένη ἡ ἐκθεση τοῦ Βακάλογλου. β) ΚΩΝΝΟΤ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὅ.π., σελ. 363—376. Ἡ Κυβέρνηση μὲ τὸ Β.Δ. τῆς 26ης Ἰουλίου ἀπένευμε στὸ Βακάλογλου τὸν «Ἀστυνοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος» σὲ ἀναγνώριση τῶν ὑπηρεσιῶν πού εἶχε προσφέρει γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν 5 ληστρικῶν συμμοριῶν.

29. ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ Κ. 24 «Ἀρχεῖο Βακάλογλου».

30. Γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Τζήνου στὴ δίωξη τῆς ληστείας καὶ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἐμπέδωση τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας βλέπε: ΚΩΝΝΟΤ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὅ.π., τόμος Α', σελ. 108, 109, 123, 152, 185, 260, 251, 254, 257, 258, 259, 261, 262, 269, 270, 272, 292, 314, 350 καὶ 574.

31. ΣΠΥΡΟΥ Β. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗ, ὅ.π., σελ. 32, 33.

και η ληστεία του Δήλεσι³². Στις 30 Μαρτίου του 1870 οι λησταρχοί αδελφοί Άρθα-νιτάκη, Δημήτριος και Χρήστος, με 18 συντρόφους τους έσπησαν ένεδρα στην παρά το Πικέριμ γέφυρα και περίμεναν να επιστρέψουν από το Μαραθώνα που είχαν μεταβεί για επίσκεψη οι: Άγγλος λόρδος Μονκάστλερ με τη γυναίκα του, οι γραμματείες των Πρεσβειών στην Άθήνα Άγγλίας και Ιταλίας Έρβετ και Μπουλ, ο δικηγόρος Λούδ και ο περιηγητής Βίνερ, έ διερμηγέας Άνεμογιάννης και μερικές γυναίκες, για να τους συλλάβουν. Τους ξένους επισκέπτες του Μαραθώνα συνόδευσαν τέσσαρες μόνο έφιπποι Χωροφύλακες, δύο προπορευόταν και δύο ακολουθούσαν τη συνοδεία των ξένων επισήμων. Οι ληστές είχαν πιάσει τις στενωπούς γύρω από τη γέφυρα Πικερμιού και καθώς οι έπιοι των Χωροφυλάκων και των άμαξών των ξένων έπισκεπτών του Μαραθώνα είχαν ανακόψει ταχύτητα, η κύκλωση πέτυχε άπόλυτα. Οι Χωροφύλακες αντιληφθέντες την κύκλωση άρχισαν να πυροβολούν τους ληστές αλλά με τους πρώτους πυροβολισμούς των ληστών οι δύο προπορευόμενοι Χωροφύλακες τραυματίστηκαν θανάσιμα και οι άλλοι δύο συνελήφθησαν αιχμαλώτοι. Η τρομερή σκηνή έλαβε χώρα την 14η ώρα της 30ης Μαρτίου του 1870 και η είδησή της συνεκλόνησε το πανέλληνιο και την Εύρώπη όλόκληρη. Οι ληστές μετέφεραν τους συλληφθέντες στην κορυφή της Πεντέλης και το άπόγευμα άφησαν ελεύθερες τις γυναίκες, τους άμαξηλάτες και τους δύο Χωροφύλακες για να όδηγήσουν τις γυναίκες στην Άθήνα. Η Κυβέρνηση καταθρουβήθηκε και καθώς πιεζόταν από τις Κυβερνήσεις της Άγγλίας και της Ιταλίας ήρθε σε συνδιαλλαγή με τους ληστές και προσπαθούσε να επιτύχει την άπελευθέρωση των ξένων επισήμων. Οι ληστές όμως ήσαν άνένδοτοι προβάλλοντες όρους άπαραδέκτους για το έπίσημο κράτος, άφου άξίωναν εκτός των άλλων και τη χορήγηση άμνηστείας που άπαγορευόταν από το Σύνταγμα. Έπακολούθησε διακοπή των διαπραγματεύσεων και οι ληστές έτοιμάζονταν να μεταφέρουν τους αιχμαλώτους τους σε βορειότερα μέρη. Άπεφασίσθη τότε η διά των όπλων άπελευθέρωση των αιχμαλώτων αλλά οι ληστές έπικειμένης της συλλήψεώς τους, καθώς είχαν κυκλωθεί από ισχυρές δυνάμεις του Στρατού και της Χωροφυλακής, έφονευσαν τους Έρβετ και Λούδ. Στις Άγγλία άρχισε μία έκστρατεία κατασπιλώσεως της τιμής και της ύπολήψεως της χώρας μας και η Άγγλική Κυβέρνηση έξεβίαζε με αντίποινα την Ελλάδα. Οι Άγγλικές έφημερίδες άποκαλούσαν τους Έλληνες ληστές και δολοφόνους και τη χώρα μας «Πατρίδα κακούργων», «Φωλιά ληστών και πειρατών», «Σπήλαιο δολοφόνων» κτλ. Ο θόρυβος αυτός σκοπίμως έλαβε από Άγγλικής πλευράς μεγάλες διαστάσεις και το άποτέλεσμα ήταν να εκτεθεί η χώρα διεθνώς και να ταπεινωθεί ο Έλληνικός λαός. Έπειτα όμως από τα συνταρακτικά αυτά γεγονότα της ληστείας του Δήλεσι, η Κυβέρνηση έλαβε άυστηρά μέτρα και η Χωροφυλακή ένισχυμένη από έπίλεχτες δυνάμεις του στρατού μπόρεσε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να περιορίσει τη δράση των ληστών σε άπολύτως άνεκτή όρια. Η Κυβέρνηση με άφορμή την ληστεία του Δήλεσι έλαβε σειρά νομοθετικών μέτρων εναντίον της ληστείας και η Τουρκία με τη μεσολάβηση της Άγγλικής Κυβερνήσεως έξαναγκάστηκε να κλείσει τα σύνορά της για τους ληστές και να λάβει άυστηρά μέτρα εναντίον τους. Όλα αυτά είχαν ως άποτέλεσμα την έξαφάνιση σχεδόν της ληστείας για μία όλόκληρη 20ετία. Έτσι ο ιστορικός Σπύρος Λάμπρου σημειώνει στο «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ» Κ. ΣΚΟΚΟΥ του έτους 1887, ότι «η ληστεία άνήκει πλέον εις το παρελθόν»³³. Πάντως η ληστεία με έξάρσεις και ύφέσεις

32. ΣΠΥΡΟΥ Β. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗ, ό.π., σελ. 30, 31. Ο Μαρκεζίνης κάνει την καλύτερη περιγραφή της ληστείας του Δήλεσι από όλους τους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό.

33. Κ. ΣΚΟΚΟΥ: «ΕΤΗΣΙΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ 1887» (άρθρο του Σπύρου Π. Λάμπρου: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΗΣΤΡΙΚΗΣ ΣΥΜΜΟΡΙΑΣ») σελ. 68—71.

και λόγω της έμπολέμου καταστάσεως (πόλεμος 1897 — Μακεδονικός Άγώνας — Βαλκανικοί πόλεμοι — Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος — Μικρασιατική Έκστρατεία) θά συνεχισθεί μέχρι τὸ τέλος τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ αἰώνα μας. Οἱ φοβεροὶ γιὰ τὶς κακουργίες τους λήσταρχοι Γιαγκούλας, Μπαμπάνης, Τζατζῆς, Ρεντζαῖοι καὶ ἄλλοι, σιγματούζουν τὸν πολιτισμὸ τοῦ 20οῦ αἰώνα. Ἡ ληστεία τῆς Πέτρας, πού ἔλαβε χώρα τὴν 13ῃ Ἰουνίου τοῦ 1926 ἡμέρα Κυριακή, ὑπῆρξε ἡ μεγαλύτερη ληστεία στὰ Ἑλληνικά χρονικά καὶ συνεχίγησε θαύτατα τὸ πανελλήνιο ἀπὸ τὴν ἀγριότητα καὶ ἐκτελέσεώς της³⁴. Πρωταγωνιστὲς τῆς ληστείας αὐτῆς ἦσαν οἱ ἄδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος Ρέντζος μὲ τὴν πολυμελῆ συμμορία τους. Οἱ Ρεντζαῖοι πού εἶχαν διαπράξει σωρεία ληστειῶν καὶ ἀνθρωποκτονιῶν καὶ εἶχαν ἀποβεῖ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος ὀλόκληρης τῆς Ἠπείρου μὲ τὴ μεσολάβηση φίλων τους «ἰσχυρῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν» εἶχαν ἀμνηστευθεῖ καὶ διέμεναν στὰ Ἰωάννινα φαινομενικά σὰν φιλήσυχοι πολίτες. Εἶχαν ὀργανώσει τέλειο κατασκοπευτικὸ δίκτυο καὶ εἶχαν μελετήσει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴ ληστεία πού διέπραξαν σὲ βάρος χρηματαποστολῆς τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στὴ θέση «Πέτρα» μεταξὺ γεφυράς Καλογήρου καὶ Λούρου παρὰ τὸ 330 χιλιόμετρο τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Πρέβεζας - Ἰωαννίνων. Οἱ Ρεντζαῖοι καὶ οἱ συνεργάτες τους, τὴν 9ῃ πρωινῇ ὥρᾳ τῆς 13ῆς Ἰουνίου τοῦ 1926, αἰφνιδίασαν τὸ αὐτοκίνητο τῆς χρηματαποστολῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πού μετέφερε 15.000.000 δραχμὲς ἀπὸ τὴν Πρέβεζα γιὰ τὰ Ἰωάννινα. Σὲ μία ἐπικίνδυνη στροφή, κοντὰ στὸ χωριὸ Πέτρα τῆς Πρέβεζας, ἔφραξαν τὸ δρόμο μὲ κορμὸ δέντρου καὶ τὸ αὐτοκίνητο τῆς χρηματαποστολῆς ἀναγκάστηκε νὰ ἀνακόψει ταχύτητα. Οἱ Ρεντζαῖοι μὲ τοὺς συνεργάτες τους, πού σημειωτέον ἦταν ἀθέατοι, πυροβόλησαν τοὺς τροχοὺς καὶ τὴ μηχανὴ τοῦ αὐτοκινήτου καὶ τὰ ἀκίνητοποιήσαν. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου σκοτώθηκε μὲ τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς καὶ τὸ ἔχημα ἀναποδογυρισμένο καὶ ἀκυβέρνητο σταμάτησε στὸν κορμὸ ἐνὸς δένδρου 3 μέτρα ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ. Οἱ ληστὲς ἀφοῦ σχότωσαν τοὺς συνοδοὺς χωροφύλακες καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τράπεζας, τὸ ὄλον 8 ἄτομα, ἄρπαξαν τοὺς σάκκους τῆς χρηματαποστολῆς πού περιεῖχαν τὸ τεράστιο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη χρηματικὸ ποσὸν τῶν 15.000.000 δραχμῶν. Οἱ Ρεντζαῖοι μετὰ τὴν πράξη τους ἐπέστρεψαν στὰ Ἰωάννινα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ παρουσιάσουν ἄλλοθι. Ἡ Χωροφυλακὴ Ἠπείρου εἶχε τεθεῖ ἐπὶ τὰ ἔγχη τῶν αὐτοργῶν τῆς τρομερότερης ληστείας τοῦ αἰώνα μας, ἀλλὰ ἐμποδιζόταν νὰ προβεῖ στὴ σύλληψη τῶν Ρεντζαῖων ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς προστάτες τους. Γιὰ τὸ τοὺς ἔθεσε σὲ παρακολούθηση καὶ φρόντιζε γιὰ τὴ συλλογὴ περισσοτέρων στοιχείων προκειμένου νὰ προβεῖ στὴ σύλληψή τους. Οἱ Ρεντζαῖοι ὅμως καθὼς ἔβλεπαν τὴν ἀνακριτικὴ τανάλια τῆς Χωροφυλακῆς νὰ περισφίγγεται στὸ λαϊμὸ τους, δραπέτευσαν στὴν Ἀλβανία. Ἀπὸ ἐκεῖ κατέφυγαν μὲσω Σερβίας στὴ Ρουμανία γιὰ νὰ καταλήθουν τελικὰ στὴ Βάρνα τῆς Βουλγαρίας ὅπου καὶ συνελήφθησαν δύο χρόνια ἀργότερα³⁵. Τὸ κακούργοδικεῖο Κερκύρας κατεδίκασε τοὺς Ἰωάννη καὶ Εὐθύμιο Ρέντζο στὴν ποινὴ τοῦ θανάτου καὶ ἐξετελέσθησαν διὰ τουφεκισμοῦ στὴν Κέρκυρα στὰ τέλη τοῦ 1929.

Ἡ τελευταία πράξη τοῦ ληστρικοῦ δράματος μὲ πανελλήνια ἀπήχηση ὑπῆρξε ἡ ἀπαγωγή ἀπὸ τὴ ληστοσυμμορία ΚΟΥΜΠΑΙΩΝ τῶν ὑποψηφίων Βουλευτῶν τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων³⁶ 1) Ἀλεξάνδρου Μυλωνᾶ καὶ 2) Ἀλεξάνδρου Μελά. Οἱ ἀνωτέρω ὑποψήφιοι τὶς πρωινῆς ὥρες τῆς 6-8-1928 ἐπιβαίνοντες αὐτοκινήτου εἶχαν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα γιὰ ἐκλογικὴ περιόδα στὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς Καλπακίου. Τὴν 9.30 πρωινῇ ὥρᾳ καὶ ἐνῶ τὸ αὐτοκίνητό τους εἶχε φθάσει στὸ ὕψος

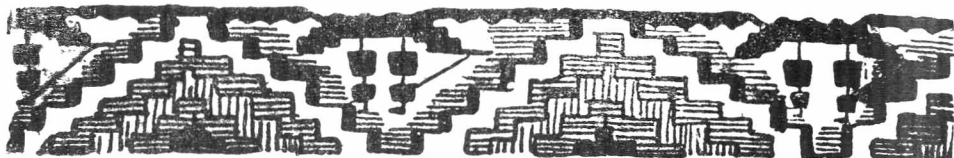
34. ΚΩΝ)ΝΟΥ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὁ.π., τόμος Γ', σελ. 1370—1374.

35. ΚΩΝ)ΝΟΥ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὁ.π., τόμος Γ', σελ. 1374.

36. ΚΩΝ)ΝΟΥ Σ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ, ὁ.π., σελ. 1395—1394.

τῆς γεφύρας Γέροντα, παρά τὸ 12½ χιλιόμετρο τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Καλπακίου, θρέθησαν περικυκλωμένοι ἀπὸ τὴν ληστοσυμμορία ΚΟΥΜΠΑΙΩΝ καὶ συνελήφθησαν. Οἱ ΚΟΥΜΠΑΙΟΙ ἄφησαν ἐλεύθερους τοὺς συνοδοὺς τῶν ὑποψηφίων καὶ ἐκράτησαν τοὺς ΜΥΛΩΝΑ καὶ ΜΕΛΑ τοὺς ὁποίους ἄφησαν τὸν μὲν ΜΥΛΩΝΑ μετὰ τετραήμερον, τὸν δὲ ΜΕΛΑ μετὰ 8ήμερον καὶ ἀφοῦ εἶχε καταβληθεῖ ἀπὸ τοὺς οἰκείους των στοὺς ληστὲς τὸ ὑπέρογκο ποσὸ τῶν 5.850.000 δραχμῶν ὡς λύτρα. Τὴν ἴδια μέρα τῆς ἀπαγωγῆς ἔφθασε στὰ Ἰωάννινα γιὰ περιοδεία καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος συγκινήθηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ὀδυρῆ πράξιν τῶν ληστῶν, ὥστε ἀπὸ τὴν πλατεία τῶν Ἰωαννίνων, πού μίλησε τὸ βράδυ, ἐβεβαίωσε τοὺς Γιαννιωτὲς καὶ κατεπέκτασε δλόκληρο τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ὅτι μετὰ τὴν ἐκλογὴν θὰ ἐργασθεῖ μὲ ὅλες του τὴς δυνάμεις γιὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ αἵσχους τῆς ληστείας. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος πού κέρδισε τὴν ἐκλογὴν ἐκράτησε τὴν ὑπόσχεσίν του. Τὸ ἔτος 1929, ἐπὶ Ὑπουργίας ἐσωτερικῶν τοῦ Κων) νου Ζαβιτσιάνου, ἡ μάλιστα τῆς ληστείας ἐξέλειπε ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν χώρα μας, χάρις στοὺς νόμους πού θέσπισε καὶ τὰ μέτρα πού ἔλαβε ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου³⁷.

37. ΣΠΗΤΡΟΥ Β. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗ, ὁ.π., σελ. 28.

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΡΕΠΠΑ

Μοιράρχου

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΠΛΕΣΣΑΣ

Ὁ Ἡπειρώτης ἀρχηγὸς Χωροφυλακῆς καὶ ἀγωνιστῆς τοῦ '21

Πάντως ὁ Ἀναστάσιος Πλέσσα, στὸν πίνακα τῶν ἐκδουλεύσεών του δὲν ἀναφέρει ὅτι πολέμησε μαζί μὲ τὸν πατέρα του στὴν Ἐπανάσταση. Ἡ δική του παρουσία — ὅπως ἀναφέρει — σὲ μάχες τοῦ 1821 στὴν Ἡπειρο καὶ τὴν ὄρεινὴ Αἰτωλία, θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ περιστασιακὴ στὸ πλευρὸ τοῦ πατέρα του. Ὁ τελευταῖος, ἐγκαταλείποντας τότε τὰ Γιάννινα, ἦταν ἐπόμενο νὰ βρεθεῖ στὸ ἐπίκεντρο μαχῶν κατὰ τὴν φυγὴ του πρὸς τὰ νότια. Ἄλλωστε εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πολλὰς πηγὰς ἢ ἐμπλοκὴ τὸ 1821 ἀμαχοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπέιρου σὲ μικρὰς καὶ μεγάλας συμπλοκάς, πού τοῦ ἔτυχαν στὸν δρόμο τῆς ψυχῆς του σὲ περιοχὰς ἐλεγχόμενες ἀπὸ τοὺς ἑπαναστάτες⁶².

Ἡ δῆλωσι τοῦ Ἀναστασίου Πλέσσα ὅτι ὑπῆρξε μπουλουξῆς ἀπὸ τὸ 1823, ἀπὸ χεῖ μὴ ἀπὸ τὶς ἐντυπωσιακὰς — καὶ ἀπίστευτες σήμερα — πραγματικότητες ἐκείνου τοῦ καιροῦ. Ἡ συμμετοχὴ στὸν ἔνοπλο ἀγὼνα ὄχι μόνον παιδιῶν καὶ ἐφήβων ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, ἀποτελεῖ βασικὸ γινώρισμα τοῦ '21. Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀξιολογήσουμε καὶ τὴν συμμετοχὴ τοῦ 17χρονοῦ μὲ 18χρονοῦ Πλέσσα στὴν τελευταία πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου νεώτερόι του σὲ ἡλικία πολεμοῦσαν ὅπως καὶ οἱ μεγάλοι, χρησιμοποιοῦντας ἀκόμη καὶ πέτρες⁶³.

3. Η 40ΧΡΟΝΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

Στὸν πίνακα ἐκδουλεύσεων τοῦ Ἀναστασίου Πλέσσα ἀναφέρεται ὅτι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1834, διορίσθηκε οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητῆς στὸ σῶμα ἐθνοφυλάκων τοῦ Συνταγματάρχη Τζανετᾶκη. Μὲ τὴν ιδιότητα αὐτή, πῆρε μέρος στὴν ἐκστρατεία γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς Μεσσηνιακῆς στάσης καὶ «ἐπηνέθη δι' ἐπισήμου ἐγγράφου τῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν». Ἀπὸ τὸ ἐγγράφο αὐτό, πού δημοσιεύθηκε πολλὰ χρόνια ἀργότερα, μαθαίνουμε ὅτι τοῦ ἐκφράσθηκε ἡ ὑπουργικὴ εὐαρέσκεια, ἐπειδὴ μετὰ τὴν διάλυση τοῦ σώματος τοῦ Τζανετᾶκη, κατάθεσε στὸ Ὑπουργεῖο σωστοὺς λογαριασμοὺς καὶ στὸ δημόσιο ταμεῖο τὸ χρηματικὸ περίσσειμα⁶⁴.

Στὸν πίνακα ἐκδουλεύσεων τοῦ Πλέσσα ἀναφέρεται ἀκόμη ὅτι στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1834 ἐντάχθηκε στὸ Σῶμα Χωροφυλακῆς μὲ τὸν βαθμὶ τοῦ Ὑπομοιράρχου Β'

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 349 καὶ τέλος.

62. Βλ. πρόχειρα: Ἄ θ α ν α σ ῖ ο υ Ψ α λ λ ῖ δ α: Ἱστορία τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων 1820—1822 Εἰσαγωγή - σημειώσεις Ἄ γ γ ε λ ο υ Ν. Π α π α κ ῶ σ τ α ΝΚ 2(1962) σσ. 25 κ.έ. καὶ Ν. Χ. Π α π α κ ῶ σ τ α: Ἡπειρωτικά τ. Α' Ἀθήνα 1967, σσ. 126 κ.έ.

63. Γ ἰ ἄ ν ν η Β λ α χ ο γ ἰ ἄ ν ν η: Ἀπὸ τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι — Πετροπολεμιστὲς «Π ρ ο ῖ α» φ. 9-4-1933.

64. «Α ἰ ῶ ν» φ. 2903/18.4.1873.

τάξεως καὶ μέχρι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1842 «διωρίσθη εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Μεταβατικόν, καθὼς καὶ εἰς τὴν κατὰ τὴν Ἀστικὴν καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν ἀρχιληστῶν Δέδε καὶ Μπουρδομπᾶ».

Γιὰ τὴν μέχρι τότε προσφορά του στὴν δημοσίαν τάξην καὶ ἀσφάλεια, τιμῆθηκε (25-1-1842) μὲ τὸν ἀργυρὸ σταυρὸ τοῦ τάγματος τῶν ἵπποτων⁶⁵. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1839 ὑπηρετοῦσε στὴν Μοιραρχίαν Φωκιδολοκρίδος, ὅταν μὲ ἀναφορά του ζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν νὰ ἐξετάσει τὸ θέμα τῆς προαγωγῆς του, ὑπενθυμίζοντας τὴν ἐπαναστατικὴν του δράσιν καθὼς καὶ τὴν ἄχρονη παραμονήν του στὸν ἴδιον βαθμὸν⁶⁶.

Χρειάσθηκε ὁμοίως νὰ περάσει ἀρκετὸς ἀκόμη καιρὸς μέχρι νὰ προαχθεῖ (1844) στὸν βαθμὸ τοῦ Ὑπομοιράρχου Α' τάξεως⁶⁷. Στὸ διάστημα 1844—1850, ὑπηρετήσε στὶς Μοιραρχίαι Πρωτευούσης, Ἀχαϊολίδου, Φθιώτιδος καὶ Κυκλάδων⁶⁸. Ἡ προαγωγή του (1851) στὸν βαθμὸ τοῦ Μοιράρχου θεωρήθηκε φυσιολογική, ἐπειδὴ τὴν ἀρχαιότητά του «πρὸ πολλοῦ κατεπάτησαν ἄλλοι» ὅπως παρατηροῦσε σχετικὸ δημοσιογραφικὸ σχόλιον⁶⁹.

Σὲ συζήτηση ὁμοίως πού ἔγινε λίγο ἀργότερα στὴ Γερουσίαν γύρω ἀπὸ διάφορα στρατιωτικὰ θέματα, ὁ γερουσιαστὴς Τάτσης Μαγγίνας, θεώρησε ὡς «κατάχρησιν» τὴν ὑπαρξὴ 6 ὑπεαρίθμων Ἐνωμοταρχῶν καὶ τὴν προαγωγήν τοῦ Πλέσσα «ὡς μὴ ὑπαρκούσης οὐδεμιᾶς κενῆς θέσεως»⁷⁰. Ἀνεξάρτητα τοῦ ἂν ἡ παρατήρησις αὕτη εἶχε νομικὸν ἔρεισμα, ἡ ἱστορικὴ διαπίστωσις εἶναι ὅτι ἐκείνη τὴν ἐποχὴν ἡ δύναμις τῆς Χωροφυλακῆς ἦταν συντριπτικὰ δυσανάλογη πρὸς τὴν σχέσιν μὲ τὴν ὑπηρεσιακὴν ὑποχρεώσιν⁷¹.

Τὸν ἐπόμενον χρόνον (1852) ὁ Πλέσσης τοποθετήθηκε Διοικητὴς τῆς Μοιραρχίας Λακωνίας⁷². Μὲ τὴν ιδιότητα αὕτη ἐπαίξε σημαντικὸν ρόλον στὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως στὰ γνωστὰ «Χριστοφορικὰ» ἢ «Παπουλάκεια», ἐνῶ παράλληλα σὲ σύντομον χρονικὸν διάστημα ἐξουδετέρωσε ἐπικίνδυνους κακοποιοὺς πού λυμαίνονταν ὀλόκληρον τὸν Νομὸ Λακωνίας. Γιὰ τὴν προσφοράν του αὕτη τοῦ ἀπονειμήθηκε ὁ χρυσοῦς σταυρὸς τοῦ τάγματος τοῦ σωτήρος, ἐνῶ παράλληλα τοῦ ἐκφράσθησαν οἱ εὐαρέσκειες τῶν Ὑπουργῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χωροφυλακῆς⁷³.

Στὸ διάστημα 1853—1860 ἡ ὑπηρεσιακὴ δραστηριότητα τοῦ Πλέσσα ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ σπουδαία. Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη παραμονὴν στὴ Μοιραρχίαν Φθιώτιδος, ὅπου ἡ συμβολὴν του στὴν καταδίωξιν τῆς ληστείας εἶχε καταλυτικὸν χαρακτήρα⁷⁴. Γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν του αὕτη, ἐπαινέθηκε ἀπὸ τὸν τύπον⁷⁵ καὶ τὴν Πολιτείαν καὶ προδιᾶσθηκε στὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου⁷⁶.

Ὁ Πλέσσης ἐκτὸς ἀπὸ δραστήριον, ἦταν καὶ φωτισμένος ἀξιωματικὸς. Τὰ προσόντα του αὐτὰ φαίνονται σ' ἓνα πολυσέλιδον ὑπόμνημά του μὲ θέματα τὴν ληστεία,

65. «Ζ ε φ υ ρ ο ε ς» φ. 90—91/29.1.1842 καὶ «Α ι ὶ ὠ ν» φ. 326/28.1.1842.

66. Γ Α Κ φ. 68 (Ὁθων. Ἀρχ. — Ὑπ. Στρατ. — ΜΑ).

67. Γ Α Κ φ. 606—Α (Ὁθων. Ἀρχ. — Ὑπ. Στρατ.).

68. «Α ι ὶ ὠ ν» φ. 554/23.8.1844, 732/23.10.1846, 1097/16.9.1850.

69. «Α θ η ν ᾶ» φ. 1772/16.6.1851.

71. Κ ω ν / ν ο υ Σ. Ἀ ν τ ω ν ῖ ο υ: Ἱστορία τῆς Χωροφυλακῆς Ἀθῆνα 1964 τ. Α'. σσ. 135 κ.έ.

72. «Α θ η ν ᾶ» φ. 1897/11.8.1852.

73. «Α θ η ν ᾶ» φ. 2284/8.1855, «Α ι ὶ ὠ ν» φ. 2903/18.4.1873.

74. «Α θ η ν ᾶ» φ. 2308/1.9.1855.

75. «Α θ η ν ᾶ» φ. 2310/7.9.1855, «Ε λ π ῖ ε ς» φ. 887/26.1.1857.

76. «Α ι ὶ ὠ ν» φ. 2903/18.4.1873.

πού έγραψε στη Λαμία τόν Ιούλιο τού 1857. Στο κείμενο αυτό κυριαρχούν ή άβρογγή σύνταξη και ή δλόπλευρη σύλληψη και παρουσίαση τού σοβαρού αυτού θέματος. Έτσι ώστε να άποτελεί σήμερα πολύτιμη ιστορική πηγή στο σύνολό του και ιδιαίτερα στα κεφάλαια εκείνα που αναφέρονται στην ζωή και τις συνήθειες τών ληστών και στον τρόπο τής σωστής αντιμετώπισης τού προβλήματος. Αναφορικά με τó τελευταίο άποφαινóταν με έπιγραμματικό τρόπο ότι «τό όπλον και τό ξίφος μόνο, δέν δύνανται να έπαρκέσουν εις τήν καταδίωξιν τής ληστείας»⁷⁷.

Άξίζει να σημειωθεί ότι ο Πλέσσας έγραψε τó υπόμνημα αυτό, έχοντας πάρει προσωπική εντολή από τόν ίδιο τόν Όθωνα⁷⁸. Αυτό φανερώνει ότι ο Όθων, πέρα από τήν φιλοφροσύνη που έδειχνε για τόν Πλέσσα⁷⁹, τόν θεωρούσε ικανό και έμπειρο αξιωματικό. Ο Πλέσσας δέν ώφελήθηκε αλλά ούτε και έπιδίωξε να ώφεληθεί από τή στάση αυτή τού Όθωνα. Όπως είδαμε άλλωστε, σε δλόκληρη τήν όθωνική περίοδο υπηρέτησε σε δύοσολες Έπηρεσίες, οι προαγωγές του είχαν μεγάλη χρονική συχνότητα, ενώ ή άπόδοσή του υπήρξε εξαιρετικά σπουδαία. Θα πρέπει άκόμη να σημειωθεί ότι τó 1873 ή φιλοκυβερνητική έφημερίδα «Λαός», στην προσπάθειά της να θρει έπιχειρήματα για να δικαιολογήσει τήν άδικη, όπως θα άποδειχθεί στα έπόμενα δύο κεφάλαια, μεταχείρισή του από τήν Κυβέρνηση Δεληγιώργη, υποστήριξε ότι είχε τάχα εύνοηθεί από τόν Όθωνα, αλλά όστόσο απέφυγε να αναμυχθεί στα γεγονότα που μεσολάβησαν λίγο πριν από τήν έξωσή του⁸⁰.

Ο Πλέσσας διακρινόταν άκόμη για τήν ευθύτητα και τήν άμεροληψία του. Τά προσόντα του αυτά έλαμψαν και από τις στήλες τού τύπου τόν Όκτώβριο τού 1858, όταν άπάντησε έπόνυμα και με άντικειμενικό τρόπο σε άνόνομα δημοσιεύματα, που ύπονόμειαν τήν στρατιωτική πειθαρχία και τήν παραδοσιακή άρμονική συνεργασία Στρατός - Χωροφυλακής στην καταδίωξη τής ληστείας⁸¹.

Τόν Ιανουάριο τού 1860, μετά από πρόταση τού Έπουργού Έσωτερικών Λ. Κουντουριώτη, τοποθετήθηκε Διευθυντής τής Διοικητικής Αστυνομίας Άθηνών και Πειραιώς⁸². Στη θέση αυτή έμεινε μέχρι τόν Ιούνιο τού 1862, όταν παραιτήθηκε και τόν διαδέχθηκε ο Ταγματάρχης Χωροφυλακής Πέτρος Βακάλογλου⁸³. Η παραιτήσή του έγινε για να φροντίσει τήν κλονισμένη υγεία του στο έξωτερικό και παράλληλα να συναντήσει μετά από πολλά χρόνια τόν άδελφό και τήν άδελφή του⁸⁴. Άφήνοντας άρίστas άναμνήσεις⁸⁵ από τήν θητεία του στην Έπηρεσία αυτή, τιμήθηκε με ευάρέσκειες τού Όθωνα και τού Έπουργού Στρατιωτικών και πρώην Άρχηγού Χωροφυλακής Σπ. Μίλιου και τοποθετήθηκε Διοικητής τής Μοιραρχίας Πρω-

77. «Α λ κ η Ψ ω μ α (Ένωμοτόρχου - Έρευνητού): Ένα Έπόμνημα - Συμβολή στην ιστορία τής ληστείας ΕΧ (1982) σσ. 171—173.

78. Α. Ψ ω μ α ς: όπ.π. σ. 171.

79. Ο Όθων καλούσε τόν Πλέσσα σε έπίσημους χορούς κ.ά. εκδηλώσεις. Σε χορό που δόθηκε τó 1885 για οικονομική ενίσχυση τών οικογενειών τών θυμάτων τής χολέρας, με προαιρετικές συνεισφορές τών καλεσμένων, ο Πλέσσας διάθεσε 10 δραχ. Άνάλογα ποσά διάθεσαν ο Ταγματάρχης Δ. Τζίνος, οι Μοίραρχοι Κ. Γενοβέλης και Ξ. Παβασκόλ και οι Έπομοίραρχοι Α. Άβραάμ, Π. Δούκας, Χ. Κυριάκου, Α. Λέκκας Α. Μοσσοβάκης ΓΑΚ φ. 51 (Όθων. Άρχ. — Έπ. Στρατ. — ΜΑ).

80. «Α α ό ς» φ. 11.1.1873.

81. «Α θ η ν α» φφ. 2702—3, 6—7, 9 Σεπτ.—Όκτ. 1858.

82. «Ε λ π ι ς» φ. 1035/16.1.1860.

83. «Α ι ώ ν» φ. 2042/21.6.1862.

84. Ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη και στην Ιταλία («Α ι ώ ν φ. 2903/18.4.1873 «Α α ό ς» φ. 5.4.1873.

85. «Α ι ώ ν» φ. 2042/21.6.1862.

τευοήσης, παίρνοντας για τον σκοπό που προαναφέραμε, βιγνή, άδεια προτού αναλάβει τὰ νέα του καθήκοντα⁸⁶.

Στις ἐκλογές του 1865, ὁ Πλέσσας ἐκλέχθηκε βουλευτής Φθιώτιδος με τὸ κόμμα του Ἀλέξανδρου Κουμουνδούρου, ἐνῶ τὸν Ὀκτώβριο του 1867 προβιβάσθηκε στὸν βαθμὸ τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου⁸⁷. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ὑπῆρχε καὶνὴ θέσση, κράτησε μόνον τὴν βουλευτικὴ του ιδιότητα.

Στὰ μέσα του 1869, ἀνακλήθηκε στὴν ἐνέργεια καὶ τοποθετήθηκε Ἀρχηγὸς τοῦ Μεταβατικοῦ Σώματος Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος⁸⁸. Μετὰ τὴν ιδιότητα αὐτὴ θεμελίωσε μιὰ ὀργανωμένη καταδίωξη τῆς ληστείας, ἐφαρμόζοντας μετὰ σωφροσύνη τὸν — νέο τότε — καὶ ἱστορικὸ Νόμο ΤΟΔ «περὶ καταδίωξεως τῆς ληστείας»⁸⁹. Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του αὐτές, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1872, τιμήθηκε μετὰ εὐαρέσκεια⁹⁰ καὶ προβιβάσθηκε στὸν βαθμὸ τοῦ Συνταγματάρχου, ἀναλαμβάνοντας ταυτόχρονα καὶ τὴν Ἀρχηγία τοῦ Σώματος⁹¹. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Πλέσσας εἶναι ὁ πρῶτος Συνταγματάρχης Χωροφυλακῆς⁹².

4. ΑΔΙΚΗΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗ

Ὁ Πλέσσας τὸν Ἰούλιο τοῦ 1872, τέθηκε σὲ διαθεσιμότητα ἀπὸ τὴν νέα Κυβέρνηση Δεληγιώργη, πού διόρισε Ἀρχηγὸ Χωροφυλακῆς τὸν Συνταγματάρχη Πεζικοῦ Δημ. Βότσαρη. Ἡ ἀντικατάσταση αὐτὴ βρισκόταν μέσα στὰ πλαίσια τακτικῆς τῆς Κυβέρνησης πού τὴν συνέχισε καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησή της στίς ἐκλογές τοῦ 1873. Στὸν Πλέσσα ὁμως ἐπιφύλαξε ἀκόμη πῖθ σκληρὴ μεταχείριση, στερώντας του τὴν ιδιότητα τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ γιὰ ἓνα διάστημα τὴν προσωπικὴ του ἐλευθερία.

Ἡ ὄλη πλεκτάνη σὲ θάρος του ἐκδηλώθηκε στίς 11 Ἰανουαρίου 1873, ὅταν φιλοκυβερνητικὴ ἐφημερίδα, δημοσίευσε ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν φίλο του νομομαθὴ καὶ πολιτικὸ Γ. Ζηγνόπουλο, πού βρισκόταν τότε στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του τὸ Αἰτωλικό, γιὰ νὰ ὀργανώσει τὸν προεκλογικὸ του ἀγῶνα.

Μετὰ τὸ κείμενο αὐτὸ ὁ Πλέσσας ἔκανε μιὰ διεξοδικὴ παρουσίαση τῶν πολιτικῶν ζυμώσεων στὴν Ἀθήνα, ἀναφερόμενος εἰδικώτερα στίς προθέσεις τῶν ξένων πρεσβευτῶν, καθὼς καὶ στίς σχέσεις Δεληγιώργη - Γεωργίου. Γιὰ τοὺς τελευταίους, παρατηροῦσε ὅτι «εἶναι ἄδηλον τίς ἐκ τῶν δύο ἀπατᾶ τὸν ἕτερον»⁹³.

Ἡ δημοσίευσή του φαίνεται νὰ ἔγινε ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Στρατιωτικῶν Δημ. Γρίβα, πού εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν προεκλογικὴ του περιοδεία στὴν Αἰτωλοακαρνανία, ὅπου, κατὰ τὰ γραφόμενα τῆς ἴδιας ἐφημερίδας τοῦ ἐπιφυλάχθη ἐνθουσιαστικὴ ὑποδοχή, μετὰ ἐξαιρεση τὸ Αἰτωλικό, δηλαδὴ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ ἀντιπάλου του Ζηγνόπουλου. Πρόσθετες ἐνδείξεις ἀποτελοῦν ἡ ἰδιαίτερα σκληρὴ, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, μεταχείριση τοῦ Πλέσσα ἀπὸ τὸν Γρίβα καὶ ἡ ἀναδημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ

86. «Α ἰ ὦ ν» φ. 2903/18.4.1873.

87. «Α ἰ ὦ ν» φ. 2287/26.10.1867.

88. «Α ἰ ὦ ν» φ. 2473/21.8.1869.

89. Κ. Ἀ ν τ ω ν ἰ ο υ ὄπ.π. σσ.568—569.

90. «Α ἰ ὦ ν» φ. 2782/11.5.1872.

91. Κ. Ἀ ν τ ω ν ἰ ο υ ὄπ.π. σ. 570.

92. Ὁ Κ. Ἀ ν τ ω ν ἰ ο υ (ὄπ.π. σ. 517) λάθος θεωρεῖ ὡς πρῶτο Συνταγματάρχη τὸν Κωνίνο Γενοβέλη κάτοχο τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ τὸ 1865. Ὁ Γενοβέλης τὸ 1867 ἦταν Ἀντισυνταγματάρχης («Α ἰ ὦ ν» φ. 2287/26.10.1867) καὶ ἀποστρατεύθηκε ἔχοντας τὸν ἴδιο βαθμὸ (ΜΣΝΕ/Ε 2 (1928) σ. 509).

93. «Α α ὀ ς» φ. 11.1.1873.

άλλη φιλοκυβερνητική εφημερίδα⁹⁴. Ο «Αιών» σε πρωτοσέλιδο άρθρο του, χαρακτήριζε την δημοσίευση της άκεφαλής επιστολής του Πλέσσα αποτέλεσμα συκοφαντίας, πολιτικής ραδιουργίας, κατάφορης παραβίασης της συνταγματικής επιταγής για τὸ ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐξώθησης «εἰς τὴν διασπορὰν ἐπιθυμῶν καὶ ὀλεθρίων ἰδεῶν παρὰ τῆ λαφ».

Ὁ ἀρθρογράφος του, στὴν ἐπίμαχη φράση «τίς ἐκ τῶν δύο ἀπατᾷ τὸν ἕτερον», ἔδινε τὴν ἐρμηγεία τοῦ πολιτικοῦ ἐλιγμοῦ καὶ ὄχι τῆς ἐξυβρίσης. Μάλιστα ὑπενθύμιζε ὅτι ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες ὁ Χρηστίδης σὲ δημόσια συζήτηση, εἶχε ἀπακαλύψει ἀνάλογες ἐνέργειες παλαιότερα τοῦ Γεωργίου σὲ θάρος τῆς πολιτικῆς τοῦ Δεληγιώργη. Ἀναφερόμενος στὸ σύνολο τοῦ ἀποσπάσματος τῆς ἐπιστολῆς, τὸ θεωροῦσε ἡπιώτερο ἀπὸ ὅσα ἄλλα πολιτικὰ κείμενα δημοσιεύονταν τότε στὲς εφημερίδες⁹⁶.

Ἀπὸ τὸν «Αἰώνα» μαθαίνουμε ὅτι ὁ Πλέσσας ἦταν κρατούμενος σὲ αὐστηρὴ ἀπομόνωση μέσα σὲ στρατώνια, καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ οὔτε καὶ ὁ γιατρός του. Μαθαίνουμε ἀκόμη ὅτι ἔγινε ἔρευνα στὸ σπίτι του καὶ κατασχέθηκαν μερικὰ γράμματα «γελειωδέστερα τοῦ δημοσιευθέντος» ἀπὸ ἀποψη συνωμοτικοῦ περιεχομένου.

Ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἴδιας εφημερίδας, συνεχίζοντας τὴν μεστή κριτικὴ του, ὑπενθυμίζει ὅτι σύμφωνα μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐπιστολὲς ποὺ εἶχαν βρεθεῖ στὰ χέρια τῶν ληστῶν τοῦ ἄγλεσι, εἶχαν θεωρηθεῖ ὅτι δὲν συνιστοῦσαν ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν τέλεση ἐγκλήματος. Ἄλλα — παρατηροῦσε μελαγχολικὰ — «τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν ὅπερ εἶναι ἱερὸν διὰ τοὺς ληστὰς καὶ ὑπὲρ κακουργημάτων, ποδοπατεῖται διὰ τοὺς περὶ πολιτικῶν γράφοντας...»⁹⁶.

Ἡ εφημερίδα ποὺ πρωτοδημοσίευσε τὴν ἐπιστολή, προσπάθησε νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐνέργειά της μὲ διάφορους ἰσχυρισμούς, δίνοντας στὴν ὑπόθεση πολιτικὸ καὶ συνωμοτικὸ χαρακτήρα⁹⁷. Ὁ «Αἰών», ἔχοντας ἀνατρέψει τοὺς ἰσχυρισμούς αὐτοῦς, ζητοῦσε νὰ παρουσιασθεῖ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε παραδώσει τὴν ἐπιστολή γιὰ δημοσίευση. Ζητοῦσε ἀκόμη νὰ ἀφεθεῖ ἐλεύθερος ὁ Πλέσσας ἐπειδὴ τὸ ἐπίμαχο κείμενο εἶχε δημοσιευθεῖ παρὰ τὴν θέλησή του καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε διαπράξει ἀδικημα⁹⁸.

Τελικὰ ὁ Πλέσσας κατηγορήθηκε γιὰ ἐξυβρίση τοῦ ἀνώτατου ἄρχοντα καὶ στὶς 5 Φεβρουαρίου 1873 τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸ Ἀνακριτικὸ Συμβούλιο μὲ ἀπόταξη, στέριση τῆς ιδιότητος τοῦ ἀξιοματικοῦ καὶ μέρους τῆς σύνταξής του⁹⁹. Ὁ ἐκδότης τοῦ «Αἰώνα» καὶ σπουδαῖος νομικὸς Τιμολέων Φιλίμων — αὐτὸς ἦταν ὁ ἀρθρογράφος — μὲ σειρά ἄρθρων του¹⁰⁰, ποὺ ἔχουν τὸν χαρακτήρα τῆς ἀπόλυτα τεκμηριωμένης ἐπιστημονικῆς διατριβῆς, ἀπέδειξε ὅτι ἡ ποινικὴ καὶ πειθαρχικὴ δίωξη τοῦ Πλέσσα ἦταν παράνομη καὶ ἀντισυνταγματικὴ.

Ἡ φιλοκυβερνητικὴ εφημερίδα ποὺ εἶχε δημιουργήσει τὴν ὅλη σκευωρία, ἀδυνατώντας νὰ ἀντιτάξει νομικὰ ἐπιχειρήματα, προσπάθησε νὰ ὑποβαθμίσει τὴν ἐπαστατικὴ καὶ ὑπηρεσιακὴ δράση τοῦ Πλέσσα, παρουσιάζοντάς τον εὐνοούμενο ἀπὸ τὲς προηγούμενες Κυβερνήσεις καὶ ἐξαρτώμενο ἀπὸ τὸν Δημ. Γρίβα¹⁰¹.

Ὁ Φιλίμων μὲ τὰ ἄρθρα ποὺ προαναφέραμε, ἀπέδειξε ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοῦ

94. «Ε φ η μ ε ρ ῖ ς τ ῶ Σ υ ζ η τ ῆ σ ε ω ν» φ. 11.1.1873.

95. «Α ἰ ῶ ν» φ. 2873/16.1.1873.

96. «Α ἰ ῶ ν» φ. 2874/18.1.1873.

97. «Α α ὀ ς» φ. 18.1.1873.

98. «Α ἰ ῶ ν» φ. 2875/20.1.1873.

99. «Α ἰ ῶ ν» φ. 2881/13.2.1873.

100. «Α ἰ ῶ ν» φφ. 2879/80—81 Φεβρ. 1873 2890—92, 96 Μαρτ. 1833 καὶ 2903, 2906 Ἄπρ. 1873.

101. «Α α ὀ ς» φφ. 24.2.1873, 5.4.1873.

ήταν άδάσμητοι και κακόβουλοι. Αναφερόμενος στην δήθεν εξάρτηση του Πλέσσα από τον Γρίβα, απέδειξε ότι η στρατιωτική και πολιτική σταδιοδρομία του πρώτου, ήταν ασύγκριτα σπουδαιότερη. Ολοκληρώνοντας την επιχειρηματολογία του για το ζήτημα αυτό, δημοσίευσε πρόσφατη αλληλογραφία των δύο ανδρών, από την οποία φανερωνόταν ότι ο Γρίβας αναγνώριζε την μεγάλη αξία του Πλέσσα καθώς και την δραστηριότητα και την άμεροληψία του «την γνωστήν τοίς πάσι» όπως του έγραφε χαρακτηριστικά σε μια επιστολή του¹⁰².

Η επίμονη συνηγορία του «Αίωνα» για τον Πλέσσα, φανερώνει ότι ο εκδότης του είχε συνειδητοποιήσει όχι μόνο το μέγεθος της αδικίας αλλά και της αξίας του. Η ιστορική αυτή εφημερίδα, ποτέ άλλοτε στην μακρόχρονη έκδοσή της αφιέρωσε τόσα πολλά και μακροσκελέστατα πρωτοσέλιδα άρθρα για την παρουσίαση και ανάλυση προσωπικών περιπτώσεων. Αλλά και για μεγάλα εθνικά ή πολιτικά θέματα, ή άρθρογραφία της, λίγες φορές ξεπέρασε τον χώρο που διάθεσε για την υπεράσπιση του Πλέσσα.

5. Η ΔΙΚΑΙΩΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Η δικαίωση του Πλέσσα έγινε δυό χρόνια αργότερα με διαδικαστικό και όχι χαρισματικό τρόπο. Τον Ιούνιο του 1875, το δικαστήριο των Έφετων, απέρριψε έφεση του Δημοσίου κατά της άθωωτικής για τον Πλέσσα απόφασης του Πρωτοδικείου¹⁰³.

Ακολούθησε ανάρεση του Δημοσίου στον Άρειο Πάγο, αλλά το ακυρωτικό δικαστήριο αποφάνθηκε τελεσίδικα για την άθωότητά του. Ο Πλέσσας μετά τον τερματισμό της δοκιμασίας του, με αίτησή του ζήτησε να επανέλθει στην ενεργό ύπηρεσία.

Ο Υπουργός Στρατιωτικών Σπ. Καραϊσκάκης, συγκρότησε για την περίπτωση ειδικό Συμβούλιο, που το αποτελούσαν ο πρόταγμας του Πανεπιστημίου Κ. Κόκκινος, οι καθηγητές της Νομικής Σχολής Β. Οικονομίδης και Π. Παπαρηγόπουλος, οι Εισαγγελείς Άρειου Πάγου Κ. Παπαδιαμαντόπουλος και Έφετων Α. Οικονόμου, ο Συνταγματάρχης Πυροβολικού Β. Σαπουτζιάκης και ο Αντισυνταγματάρχης Πεζικού Κ. Δεσιδέρης.

Το Συμβούλιο αποφάνθηκε ότι η απόταξη του Πλέσσα ήταν παράνομη. Για να άρθει η αδικία, πρότεινε να κηρυχθεί το σχετικό διάταγμα «ως μὴ υπάρχον» και με την έκδοση νέου «ό παθών να επανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του».

Ο Υπουργός Στρατιωτικών κατέθεσε την γνωμοδότηση στο Υπουργικό Συμβούλιο, που την δέχθηκε όμοφωνα. Έπακολούθησε έκδοση διατάγματος με το οποίο ο Πλέσσας επανήλθε στην ενεργό ύπηρεσία¹⁰⁴, με ταυτόχρονη ένταξη στο Στράτευμα, όπου χρημάτισε Έπιθεωρητής του. Αποστρατεύθηκε στις 13-2-1883 με τον βαθμό του Υποστρατήγου¹⁰⁵.

Ακολουθώντας την μοίρα όλων εκείνων που αφιερώνονται ολοκληρωτικά στην ύπηρεσία του Έθνους, δεν άξιώθηκε, όπως φαίνεται, να δημιουργήσει οικογένεια, αλλά και ούτε να απολαύσει για πολύ καιρό την ανέμελη ζωή του συνταξιούχου. Στις 3 Άπριλιου 1884, τὰ ξημερώματα, έσβησε ήσυχά σε ηλικία 76 χρονών, έχοντας αναλώσει τὰ 63 σε άσταμάτητους αγώνες.

Οι εφημερίδες δημοσίευσαν έκτεταμένες νεκρολογίες εξυμνώντας στην κυριολε-

102. «Α ἰ ὦ ν» φ. 2903/18.4.1873.

103. «Α ἰ ὦ ν» φ. 3037/11.7.1874.

104. «Α ἰ ὦ ν» φ. 3191/9.12.1875.

105. ΜΣΝΕ/Ε 5 (1930) σ. 490.

ξία τὸν Πλέσσα γιὰ τὶς σπάνιες, ὅπως τὶς χαρακτηρίζαν, ἀρετὲς τους, τὴν μεγάλη ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ προσφορά του καὶ τοὺς ἀσταμάτητους μέχρι τὸν θάνατό του ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου μὲ τὴν δημιουργία μυστικῶν διασυνδέσεων¹⁰⁶

Ἡ ἀπήχηση τῶν ὑπηρεσιῶν του ἦταν διάχυτη ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ζοῦσε. Τὸ 1880 ὁ Ἄντ. Γεωργίου τύπωσε ἕναν ὕμνο μὲ τίτλο «Εὐχαὶ τῆς μητρὸς πατρίδος Ἑλλάδος πρὸς τὰ τέκνα αὐτῆς διὰ τὸ νέον ἔτος». Στὰ 6 τετράστιχά του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πλέσσα καὶ πολλοὺς ἄλλους, ἐξυμνοῦνται δύο ἀκόμη ἀξιωματικοὶ τῆς Χωροφυλακῆς: Ὁ Κωνσταντῖνος Παλάσκας καὶ ὁ Γεώργιος Πτολεμαῖος¹⁰⁷.

Ἀπὸ τὸ ἀγγελτήριο τῆς κηδείας τοῦ Πλέσσα, μαθαίνουμε ὅτι ἀπὸ τὸ σπίτι του, πού θρισκόταν στὴν ὁδὸ Σόλωνος, τὸν συνόδευσαν στὴν τελευταία του κατοικία οἱ ἐξαδέλφες του Εἰρήνη Δούκα Παππᾶ καὶ Μαυρέττα Γ. Κίτσου καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Πέτρος Κατσογιάννης¹⁰⁸.

Ἡ κηδεαία του ἔγινε στὶς 5 Ἀπριλίου στὸν Μητροπολιτικὸ ναὸ μὲ μεγάλη ἐπισημότητα. Τὴν παρακολούθησαν ὁ Πρωθυπουργὸς Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Α. Κοντόσταυλος, ὁ πολιτικὸς Γ. Ζηρόπουλος, ὁ καθηγητὴς Πανεπιστημίου Π. Παπαρρηγόπουλος, ἀνώτατοι καὶ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ ἄλλες προσωπικότητες. Στὴν νεκρώσιμη ἀκολουθία χοροστάτησε ὁ τότε Μητροπολίτης Φωκίδας Δαβίδ, ἐνῶ τὸν ἐπικήδειο ἐκφώνησε ὁ καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ν. Δαμαλᾶς. Τιμὲς ἀπέδωσαν στρατιωτικὰ τμήματα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Συνταγματάρχη Ἡρακλῆ Πετριεζᾶ¹⁰⁹.

Μὲ αὐτὸν τὸν λαμπρὸ τρόπο ἀποδόθηκε ὁ ὕστατος φόρος τιμῆς στὸν Ἀναστάσιο Πλέσσα. Τὸ σκλαδόπουλο τῆς Ἡπείρου, πού ἀναδείχθηκε πρωτοστάτης σὲ ἐθνικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ἀγῶνες ὅπως τόσοι ἄλλοι ὁδοιπόροι ταπεινοὶ πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, ταγμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴν μοῖρα τοῦ Ἔθνους νὰ προσφέρουν τὶς δότιμητες ὑπηρεσίες τους σὲ τοῦτον τὸν πολὺπαθὸ μὰ ἡρωϊκὸ τόπο...

106. «Νέα Ἐφημερίς» φφ. 102/5.4.1884, 103/12.4.1884, «Παλιγγενεσία» φ. 5953/5.4.1884, Στὸ ἄ φ. 91/5.4.1884, «Αἰὼν» φ.

4440/4.4.1884,

«Ἀξόπολις» φ. 736/5.4.1884.

107. Ἀντ. Γεωργίου: Πολιτικὸν κάτοπτρον τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀθήναι 1880 σσ. 153—154.

108. «Ἀξόπολις» «Στὸ ἄ» φφ. τῆς 5.4.1884.

109. «Ἀξόπολις» φ. 737/6.4.1884.

ΔΑΜΠΡΟΥ ΑΠ. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ

Από τὸ 1941 ὠ τὸ 1944 δὲν ἔλλειπον οἱ Ἴταλοι στρατιῶτες ἀπὸ τὸ χωριό. Ἀπὸ τὰ διαβατικά στρατεύματα ξέκοβαν τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τρόφιμα ἢ καὶ γιὰ ξεκούραση, ὀμάδες στρατιωτῶν ἢ καὶ ὀργανομένα τμήματα. Ἡ Καραμπαναρία τὸ εἶχε πιάσει μόνιμα ἐδῶ. Πλούσια τὰ «ἐλέη» τοῦ χωριοῦ: αὐγά, κόττες, τυριά, ψωμιά, λάδια, ὄσπρια, σιτηρά, ἀρνιά καὶ βόδια ἀκόμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ τρία τέσσερα γομάρια τοῦ χωριοῦ, πὺν ἔπεσε νύχτα ἀπάνω στὸν Ἴταλὸ σκοπὸ χωρὶς σύνθημα καὶ παρασύνθημα, ἔθρεψαν πολλοὺς Ἴταλοὺς μὲ συνέπεια νὰ γεμίσουν οἱ δρόμοι τοῦ Κομποτιοῦ παλιόχαρτα τῆς CASSA MEDITERRANEA!..

Τὸ MINISTERO DELLA GUERRA — GABINETTO — UFFICIO PROPAGANDA φρόντισε νὰ ἔχουν οἱ στρατιῶτες τὸ FRASARIO ITALO — GRECO ἔκδοσης ROMA 1941 — XIX, γιὰ νὰ μὴ δυσκολεύονται στὶς... συναλλαγές τους.

Τὸ κομπράε — ἀγκοράντζω καὶ τὸ παγκάε — πληρώνων πάινε καπνός!

Τὸ οὐόβα φρέσκι καὶ τὸ φορμάντζιο. Τὸ γκάλλο — γκαλλίνα καὶ τὸ φαρίνα τὰ εἶχαν μάθει ὅλες οἱ γριές. Πολλὰ παιδιὰ μιλοῦσαν γιὰ ταρταροῦγες καὶ γιὰ ράνες. Καί, ὅσο ἦταν οἱ Ἴταλοί, φαρσί τὰ μιλοῦσαν αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ οἱ κάτοικοι καὶ ἄς ἔλεγαν κάπου κάπου οἱ γέροι καὶ τὸ τούρικο γιόκ, ἀντὶ τοῦ ἱταλικοῦ νό! Φεῖγοντας ὅμως οἱ Ἴταλοι τὸ πῆραν μαζί τους τὸ φρασάριό τους καὶ ἀπὸ τὴ γλώσσα τους τίποτα δὲν ἀκοῦς τήμερα! Ἡ γλώσσα, λένε, εἶναι σὰν τὸ κλαρί. Ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει τὴ μεταφύτευσή της καὶ τὰ χρόνια μεγαλώνουν καὶ ἀπλώνουν τὶς ρίζες της. Ἔχει τὸν καλλιογητὴ της; ριζώνει καὶ ἀπλώνει κλωνάρια. Ἐλλειψε αὐτός; μαράθηκε αὐτή!.. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων χρονολογοῦνται οἱ σχέσεις μας μὲ τοὺς Λατίνους, τοὺς Ρωμαίους, τοὺς Ἑνετοὺς, τοὺς Σικελούς... αἰῶνες τώρα!.. Ἐμπορική, τεχνική, ἐπιστημονική ἢ συνεργασία μας χρόνια! Μᾶς κατέκτησαν αὐτοὶ μὲ τὰ ὄπλα τους, τοὺς κατακτήσαμε κι ἐμεῖς μὲ τὸν πολιτισμὸ μας! Ὅχτακόσιες ὀγδόντα ἔξι λέξεις τοῦ τοπικοῦ μας λεξιλογίου εἶναι καὶ λέξεις τῶν λεξιλογίων ἐδῶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων αὐτῶν λαῶν! Δὲν θοῖσκαζι τόδες στὸ τουρξικὸ λεξιλόγιο. Μ' αὐτὸ τὸ λαὸ λιγώτερα χρόνια εἶχαμε... συναλλαγές. Πεντακόσιες εἴκοσι μία οἱ λέξεις μας στὰ λεξικά τῶν δύο λαῶν. Στὸ ἑλληνικὸ καὶ στὸ γαλλικὸ λεξικὸ λιγώτερες ἀκόμα, τρακόσιες ἐνενηντα ὀχτὼ οἱ λέξεις μας. Εἶναι πιὸ μακρυνὴ ἢ Γαλλία. Περισσότερες μὲ τοὺς Ἄγγλους οἱ συναλλαγές μας καὶ λιγώτερες μὲ τοὺς Σλάβους, τοὺς Ἀραβες, τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς Ἰσπανούς. Ἔτσι καὶ οἱ λέξεις στὰ λεξιλόγια μας! Χρόνια οἱ ἐδῶ Ἑβραῖοι «κατάπιναν» τὴ γλώσσα τους! Τὸ λεξιλόγιο τῆς συναλλαγῆς μας μὲ τοὺς ὅποιους λαοὺς ὀνόματα οὐσιαστικὰ χρειάστηκε. Ἐπίθετα λίγα! ἓνα 2%, ρήματα 1%, ἐπιρρήματα 1%, ἐπιφωνήματα 0,5% καὶ προθέσεις 1%. Σπάνια τὰ ἄρθρα, οἱ ἀντωνυμίες, οἱ μετοχές, οἱ σύνδεσμοι. Ξηρὴ ἢ γλώσσα τῆς συναλλαγῆς, χωρὶς τὸ «σὲ παρακαλῶ, μὲ συγχωρῆς, δὲν ὑπερβάλλω» λογικὸς οἱ τιμές τῶν εἰδῶν, πὺν διαθέτομε». Αὐτὰ, ἐμεῖς τὰ λέγαμε, ἐμεῖς τ' ἀκούαμε! Οὔτε «παρακαλῶ» οὔτε «συγχωρῶ» οὔτε «ὑπερβάλλω» οὔτε «διαθέτω» ἦθελαν ὁ Ρωμαῖος καὶ ὁ Τοῦρκος! «θετούλι» — «βάρακα», ἔλεγε ὁ πρῶτος καὶ ὠδηγοῦσε ὁ βοσκός μας τὸ ζωντανό του ἀπὸ τὸ κοπάδι του κάτω στὴν Κόπραϊνα!.. «ἀλισθερίσι» — «βερεσέ», ἔλεγε ὁ Τοῦρκος καὶ μᾶς τὸ ἔπαιρνε ἀπλήρωτο, χωρὶς πολλὰ λόγια, ἔλεγαν οἱ παπποῦδες μας! «γκόλ», φωνάζουν ὅλα τὰ

παιδάκια σήμερα. Στη «βεράντα» θά καθίσω, λέει ο γέροντας. Τη «ρόκκα» μου πήρα, νά γνέσω, λέει ή νοικοκυρά του χωριού. Ούτε εκείνα κι εκείνος μιλάνε την αγγλική ούτε ή νοικοκυρά από γερμανικά σκαμπάζει! "Όσο ζούσε ο Δίας, έλεγε με θυμό στην Ήρα του: «εσύ την ήλακάτη σου νά κοιτᾶς και ὅ,τι σου λέω εγώ νά τὸ βάνης στο μυστικό σου' ἴσοι δὲν εἶμαστε, τί και ἂν εἶσαι θεά;». Τώρα δὲν ἀκούς τὴ λέξι ήλακάτη' ρόκκα ἀκούς! Τὸ Ἑλληνόπουλο ἐδῶ και τὸ Ρουμανόπουλο στὴ Ρουμανία τρῶνε πρῶτὶ «μαμαλίγκα», εὐχαριστιοῦνται «κολάστρα» ἀπὸ τὶς «μπλιόρες», βγάζουν τὴν «κατσιοῦλα» ἀπὸ τὸ κεφάλι και τρέχουν στο λιβάδι για «παπαροῦνες!» Τὸν ἰσπανικό χορὸ «σάμπια» χόρευαν οἱ νέοι. Παλιότερα χόρευαν και τὴν πολωνέζικη «πόλκα»!

Βαβυλωνία γλωσσῶν τὸ τοπικό λεξιλόγιο τοῦ χωριού μας. Δυὸ χιλιάδες ἕκα τὸν δέκα (2100) λέξεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες χίλιες ἐφτακόσιες ἐβδομήντα ὄχτῶ (1778) κοινές σὲ καθημερινή χρήση, ὅπως τὶς μιλάνε στὴ χώρα τους Ἕλληνοι, Ἄλβανοί, Ἄραβες, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἑβραῖοι, Ἰάπωνες, Ἰνδοί, Ἰσπανοί, Ἰταλοί, Πέρσες, Πολωνοί, Ρουμᾶνοι, Σλάβοι, Τοῦρκοι, χωρὶς και νά ἔχωμε ζήσει μ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἢ και νά μοιάζουμε στὴ φυσιογνωμία, στο χαρακτήρα, στὶς ἰδέες, στὰ συναισθήματα! Ἐμεῖς, Ἕλληνες στὰ ὄλα μας, ξεχωρίζουμε: στο κόψιμο τοῦ καρμιοῦ μας, στο πλάσιμο τῆς ψυχῆς μας, στὴν ὁμορφιά τοῦ νοῦ μας! Διαμάντια αὐτά! Τί, και ἂν τὰ πάτησαν και τὰ ξαναπάτησαν λαοί; διαμάντια εἶναι και ἀστράφτουν! «Τὸ αἶμα νερὸ δὲν γίνεται», λένε ἐδῶ στο Κομποτί. Αἶμα ἑλληνικό ρέει στὶς φλέβες μας, και ἂς διαβιάνουν στὴ ροή τοῦ λόγου μας τόσες λέξεις, ποὺ παρακάτω παραθέονται, πῆραν τὴ θέση τους στο λεξιλόγιο τοῦ Κομποτιοῦ, ἴδιες και ἀπαράλλαχτες, ὅπως τὴν πῆραν και στὰ λεξιλόγια τόσων ἄλλων λαῶν:

1. Ἄγγλιας

- βάτ: μονάδα μετρήσεως ἡλεκτρισμοῦ (watt)
 βεράντα: ἐξώστεγο (veranda)
 βίντσι: γερανὸς (winch)
 βισταβίζιον: λήψη και προβολὴ κινηματογραφική (vistavision)
 βόλεϋ - μπόλ: χειροσφαίριση (volley - balle)
 γκάγκστερ: κακοποιὸς (gangster)
 γκέϋζερ: θερμοπίδακας (geyser)
 γκόλ: τέσμα (goal)
 γκόλφ: παιγνίδι (golf)
 γορίλας: πίθηκος (gorilles)
 γουῶτρ - πόλο: ὕδατοσφαίριση (water polo)
 δολλάριο: νόμισμα (dollar)
 ἴντσα: δάκτυλος γυάρδας (inch)
 κάμποτ: χοντρὸ ὕφασμα (cabot)
 καρολίνα: εἶδος ρυζιοῦ (carolina)
 κέϊκ: γλυκὸ (cake)
 κλάμπ: λέσχη (club)
 κλάξον: κόρνα (klaxon)
 κλόμπ: ρόπαλο (club)
 κλόουν: ἠθοποιὸς τσίρκου (clown)
 κοκτέιλ: μῆγμα ποτῶν (cocktail)
 κολλέγιο: σχολή (college)
 κόρνερ: ποινὴ γωνιαίας κλοτσιᾶς (corner)
 κουάκερ: ἀλεύρι βορώμης (quaker)

- κόρν - φλάουρ: καλαμποκάλευρο (corn - flour)
 φόλκ - λόρ: λαογραφία (folk - lor)
 λίβινγκ - ρούμ: δωμάτιο διαμονής (living - room)
 λок - άουτ: άνταπεργία ξεργοδότου (lock - out)
 λόρδος: κύριος (lord)
 μάνατζερ: σύμβουλος - πάτρωνας - προπονητής (manager)
 μάτς: άγώνας (math)
 μίκυ - μάους: κινούμενα σχέδια (miky - mouse)
 μίς: δεσποινίς (miss)
 μπάρ: ποτοπωλεϊο (bar)
 μπάρμαν: διευθυντής μπάρ (barman)
 μπάσκετ - μπόλ: καλαθοσφαίριση (basket - ball)
 μπέικον: παστό χοιρινό (bacon)
 μπέμπης: παιδάκι (baby)
 μπόξ: πυγμαχία (box)
 μπουλντόγκ: ράτσα σκυλίων (bulldog)
 μπράντι: είδος ποτού (brady)
 μπουλντόζα: έκσκαφέας (bulldozer)
 μπράουνινγκ: είδος όπλου (browing)
 μπριστόλ: χαρτί πολυτελείας (bristol)
 νάυλον: πλαστική ύλη (nylon)
 ντάμπινγκ: πώληση σέ χαμηλή τιμή (damping)
 ντέρμπυ: ποδοσφαιρική συνάντηση (derby)
 ντάνσιγκ: χορευτικό κέντρο (dancing)
 ούισκυ: ποτό (whisky)
 παρκάρισμα: στάθμευση αυτοκινήτων (parking)
 πάρτυ: φιλική δεξίωση (party)
 πέναλτυ: ποινή ποδοσφαίρου (penalty)
 πινγκ - πόνγκ: τένις τραπεζιοϋ (ping - pong)
 πιζάμα: άνδρικό νυχτικό (pyjama)
 πικ - άπ: ήλεκτρογραμμόφωνο (pich - up)
 πόκα: χαρτοπαίγνιο (poka)
 πόκερ: χαρτοπαίγνιο (poker)
 πόλιςμαν: άστυφύλακας (poliseman)
 πόλο: άθλοπαιδιά (polo)
 πόντσι: ποτό (punch)
 ποπλίνα: ύφασμα (poplin) :
 πούλμαν: λεωφορείο (pullman)
 πουλόβερ: γιλέκο πλεχτό (pull - over)
 πουριτανός: άσστηρός στά ήθη (puritan)
 προπέλλα: έλικας πλοίου (propeller)
 ράλλυ: άγώνας αυτοκινήτων (rally)
 ραμί: χαρτοπαίγνιο (rammy)
 ραντάρ: ραδιοεντοπιστήρας (radar)
 ρεπόρτερ: δημοσιογράφος (reporter)
 ρεπουμπλικάνος: δημοκρατικός (republican)
 ρίγκ: στίβος πυγμαχίας (ring)
 ροσμπίφ: φαγητό (roast - beef)
 ροταριανός: σύλλογος έμπόρων (rotary)
 ρούμι: ποτό (rum)

σάντουιτς: ψωμί με βούτυρο (sandwich)
 σαφάρι: κυνήγι θηρίων (safari)
 σεβιότ: είδος μαλλιού (cheviot)
 σέρ: τίτλος ευγενείας (sir)
 σερίφης: αστυνόμος (sheriff)
 σίριαλ: συνεχές δημοσίευμα ή ταινία κινηματογραφική (serial)
 σκέτς: μικρό θεατρικό έργο (sketch)
 σμόκιν: επίσημο κοστούμι (smoking)
 σνόμπ: ματαιόδοξος (snob)
 σόκιν: αίσχρολογία - άσεμνο (shoc king)
 σόρτς: κοντό πανταλόνι (shorts)
 σουίγκ: χορός (swing)
 σουίπ - στέικς: λαχείο ίπποδρομίας (sweep - stakes)
 σουτ: κλωτσιά μπάλας δυνατή (choot)
 σπόρτσμαν: άνθρωπος των σπόρ (sporsman)
 σπόρ: αθλητικός - παιγνίδι (sport)
 στάνταρ: σταθερή βάση (stantard)
 στάρ: διαπρεπής ήθοποιός κινηματογράφου (star)
 στόπ: στάση (stop)
 ταμπού: απαγορευμένο - ξερό (tabo)
 τάνκ: άρμα μάχης (tank)
 τένις: αντισφαίριση (lawn - tennis)
 τεντιμπόης: αθλητόπαιδο (tendy - boy)
 τέστ: δοκιμασία (test)
 τζάζ: μουσική (jazz)
 τζέντλεμαν: αριστοκράτης (gentleman)
 τζόκεϋ: καβαλλάρης (jockey)
 τρανζίστορ: κρυσταλλολυχνία (transistor)
 τράστ: ένωση επιχειρήσεων (trust)
 τρόλεϋ: ηλεκτρικό λεωφορείο (trolley)
 τσάρλεστον: χορός (charleston)
 τσέκ: τραπεζοεπιταγή (cheque)
 τσέρυ: ποτό (cherry)
 τσίκλα: μαστίχα (chicle)
 τσίτι: ύφασμα (city)
 τσίφ: παραδοτέο στον προορισμό του (cif)
 ύαρδα: μονάδα μήκους (yard)
 φάουλ: αντικανονικό (foul)
 φέρι - μπότ: πορθμείο πλοίο (ferry - boat)
 φίλμ: πλάκα φωτογράφησης (film)
 φόξ - τρότ: χορός (fox - trot)
 φούλ: γεμάτο (full)
 φούτ - μπόλ: ποδόσφαιρο (foot ball)
 χιοϊμορ: εύθυμο - ειρωνικό (humour)
 χόλ: προθάλαμος (hall)

2. Άλβανίας

άμπάριζα: άθλοπαιδιά (abarese)
 βλάμισσα: σταυραδεληφή (vlam)
 γκέκας: Άλβανός (φάρα) (gegé)

γκιώνης: νυχτοπούλι (g'on)
 γκορτσιά: άγριοαχλαδιά (goritse)
 κατσίκι: έριφιο (kats)
 κοκορέτσι: μεζές έντοσθίων (kokoreci)
 κούλουμα: Καθαρή Δευτέρα (colum)
 λιάπης: Άλβανός (φάρα) (liap)
 μαρκάλισμα: γονιμοποίηση προβάτων (marr - kal)
 μπάλιος: άσπρόμαλλος (balio)
 μπαμπέσης: δόλιος — άπιστος (pabesé)
 μπέσα: λόγος τιμής — έμπιστοσύνης (bese)
 μπίρος: φίλος (biron)
 πίπιζα: φλογέρα (pipéza)
 πλιάτσικο: άρπαγμα προϊόντων (placke)
 σβέρκος: αυχέννας (sverk)
 σεγκούνα: πανωφόρι μάλλινο (sigûn)
 τσούπρα: κορίτσι (tsupa - tsupre)
 φάρα: γένος — φυλή (fara)
 φέρμελη: γιλέκο με στολίδια (fermel'é)
 φλογέρα: αυλός — σουράβλι (flogere)

3. Άραβίας

άζαπος: άσύδοτος (azap)
 άλγεθρα: άριθμητική (al - djabr)
 άλκαλι: σόδα (al - quali)
 άλκοόλ: οινόπνευμα (alcoool)
 άχτι: έκδίκηση (ahd)
 βεδουΐνος: άνθρωπος της έρήμου (Beduin)
 βερικοκκιά: ή βερικοκκιά (berkuk)
 γαζί: ραφή (kazzy)
 γαϊδούρι: όνος (cadur)
 γομάρι: όνος (humar)
 δράμι: (dirhem)
 ζάφτω: ρουφάω (zapt)
 καραβάνι: πολλά ζώα σέ ταξίδι (kirvan)
 κόμμα: καουτσούκ (kema)
 κουλουβάχατα: φύρδην μίγδην (kullu - wahad)
 λαμπίκος: άποστακτήρας (al - ambik)
 μούμια: πτώμα ταριχευμένο (mumija)
 ναδίρ: ή κάτω άκρη του ουρανού (nabhir)
 νούφαρο: τó άνθος νυμφαία (noufar)
 σάβανο: σεντόνι νεκρού (sabaniijat)
 σερίφης: πρίγκιπας (sharif)
 σαμούν: άνεμος έρήμου (samun)
 σιναμική: καθαρτικό — κασσία (sinai - meki)
 ταμάμ: άκριβώς, όσο πρέπει (tamam)
 τσόφλι: κέλυφος (djofl)
 φακίρης: θαυματοποιός (faqir)
 τζίφος: χαμένες δουλειές (zife)
 χαλίφης: διάδοχος του Μωάμεθ (khalifa)
 χασές: ύφασμα (hassa)

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχῆς Κρυφοβοῦ Ἠπειροῦ

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρῶτο Βραβεῖο Κουτλιδαίου Διαγωνισμοῦ 1977—1978
τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ (ΙΙΙ)

Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Η Ζ Ω Η Τ Η Σ Ο Ι Κ Ο Γ Ε Ν Ε Ι Α Σ

Α΄ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

α) Θέση τῆς οἰκογένειας στήν κοινωνία τοῦ χωριοῦ

Τις οἰκογένειες ἀπό παλιά στο χωριό τις χαρακτηρίζουν: «Καλές», «οἰκογένειες τῆς σειρᾶς», «φτωχιές» καί «παλιοοικογένειες».

«Κ α λ ῆ ς» λένε τις εὐπορες. Αὐτές πού ἔχουν χωράφια, γιδοπρόβατα πολλά. Μιά τέτοια οἰκογένεια τή λένε καί «ἐχοῦμεν», «νοικοκύρ'ς», «οἰκογένεια πού κρατιέται καλά».

«Ο ἰ κ ο γ ἑ ν ε ι α τ ῆ ς σ ε ι ρ ᾶ ς». λένε τις περισσοότερες, πού ἔχουν λίγα κτηματάκια, λίγα πρόβατα (50—100), βγάζουν τὸ ψωμί τῆς χρονιάς ἀπὸ τὰ χωράφια. Ἔχουν ζευγάρι γιὰ τὰ χωράφια, μουλάρι ἢ ἄλογο ἢ 1—2 γαῖδουράκια. Πηγαίνουν στήν πόλη (Γιάννινα) «παζαρόξυλα» (καυσόξυλα), μὲ κάρρο. Ἄλλες διακριτικὲς ὀνομασίες καὶ χαρακτηρισμοὶ γιὰ τις οἰκογένειες αὐτές: «Ἔχουν τὸ ψωμί τῆς χρονιάς», «Γυρίζ'ν», (ἔχουν τὰ πρὸς τὸ ζεῖν). «Κρατιοῦνται», «Δὲν δυσκολεύονται».

«Φ τ ο υ χ ι ᾶ ο ἰ κ ο γ ἑ ν ε ι ᾶ», χαρακτηρίζουν στο χωριό ἐκεῖνη πού δυσκολεύεται ὅλες τις ἐποχὲς τοῦ χρόνου. Δὲν ἔχει τὸ ψωμί τῆς χρονιάς. Δὲν ἔχει χωράφια. Μόνο κανένα «λαχίδι» (λωρίδα). Ἀπὸ γιδοπρόβατα λίγα, ὄχι πάνω ἀπὸ 20. Ξενοδολεύουν στὰ ξένα χωράφια καὶ παίρνουν τὴν πληρωμὴ σὲ «πράμα» (δηλ. ἂν θερίσει τοῦ δίνουν λίγο σιτάρι). Πᾶνε στήν πόλη μὲ τὸ γαῖδουράκι καὶ πωλᾶνε «παζαρόξυλα».

Τοὺς λένε καί: «πεθαμέν'ς», «τουφεκαλεύρηδες» (τουφεκᾶνε τὸ ἀλεύρι, δὲν ἔχουν καὶ ψάχνουν μὲ τὸ τουφέκι, πού λένε, νὰ τὸ βροῦνε). «Διακοναράιους» (ζηπάνους).

«Π α λ ι ο ο ἰ κ ο γ ἑ ν ε ι ε ς», εἶναι ἰδιαίτερος χαρακτηρισμὸς ξεπε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 375 καὶ τέλος.

ομένων ἠθικὰ οἰκογενειῶν. Μπορεῖ μιὰ τέτοια οἰκογένεια νὰ «κραπέται καλὰ οἰκονομικά», μὰ οἱ γυναῖκες τῆς νά ναι ἀνήθικες «νὰ πασίν' μι' ἄλλουὸς ἄντρας». Γιὰ νὰ χαρακτηριστεῖ μιὰ οἰκογένεια τέτοια, θὰ πρέπει κάποτε μιὰ γυναῖκα «νάχει κάνει μπασιτί». Παλιότερα, πρὶν ἀπὸ τὸ 1912, πιστεύανε πὼς κάθε θεομηνία εἶχε σκοπὸ νὰ ξεθάψει κάποιον «μπασιτί», πὺ τὸ ἔχει θάψει κάποια γυναῖκα, γιὰ νὰ κρύψει τὸν ξένο καρπὸ. (Περὶσσότερα κοίταξε: Λαϊκὴ Λατρεία Κρυφοβοῦ, Ἠπειρ., Ἑστία τόμ. 1979—80). Κάθε παλιοοικογένεια θὰ βαρύνεται στὸ παρελθόν τῆς μὲ «πόμπημα», «γάνωμα», «ἀφόρρισμα». Ἄλλιῶς τὶς λένε: «Πρόστυχες οἰκογένειες», «Οἰκογένεια τ' διαβόλ'».

Ἄρχοντες στὸ χωριὸ δὲν ὑπῆρχαν. Οὔτε ἀρχοντικές οἰκογένειες. Τὰ χωράφια ἀπὸ πολὺ παλιὰ τὰ εἶχαν οἱ μπέηδες. Κατὰ τὸ 1850, ἐξουσία στὸ χωριὸ εἶχε ἕνας ἄρχοντας Ζαγορίσιος, Χριστιανὸς βέβαια. Γι' αὐτὸ κάμποσα χωράφια τὰ λένε «ἀρχοντικά», ὡς τὰ σήμερα. Δὲν ἔμεινε ὅμως τοῦτος στὸ χωριό. Μόνον ὁ μπέης ἔμεινε στὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ.

(Οἱ συνήθειες νὰ χαρακτηρίζουν ἔτσι τὶς οἰκογένειες ἦταν καθαρὸς ὡς τὰ 1960 περίπου. Μετὰ ὑπάρχουν, μὰ ὄχι μὲ τὴν παλιὰ τὴν βαρῦτητα. Πληρ. ἀπὸ: Σωτ. Καρανίκα, Μαρ. Σιούτη, Κων. Τοιάπα).

β) Διάκριση σὲ κοινωνικὲς τάξεις

Καθαρὸς χωρισμὸς σὲ κοινωνικὲς τάξεις δὲν ὑπῆρχε στὸ χωριό. Ἄρχοντας γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ χωριοῦ δὲν ὑπῆρχε. Ἡ διάκριση στὶς οἰκογένειες πὺ ἀναφέραμε ὑπῆρχε καὶ αὐτὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς διάκριση.

Ἄπὸ παλιὰ ὡς τὸ 1930 περίπου ξεχώριζαν στὸ χωριὸ οἱ τσελιγκάδες. Μετὰ τὴν Κατοχὴ ὑπῆρξαν μόνον μικροὶ τσελιγκάδες. Μετὰ τὸ 1960 δὲν ὑπάρχει κανένας.

Γιὰ νὰ ἦταν κάποιοι τσελιγκας ἔπρεπε νάχει:

Πρόβατα πάνω ἀπὸ 300—500. Ἄλογομούλαρα, βόδια ζευγάρια καὶ κοπάδι γελάδια. Τζιομπαναραίους νὰ φυλᾶνε τὸ κάθε κοπάδι. Γίδια καὶ τὸν τζιομπάνο τους. Ἄλογο καθάλας εἰδικὸ γιὰ τὸν «ἀφέντη, τὸν τσελιγκά», μαθημένο ὕστερα ἀπὸ «κουστέκιασμα» (κατάλληλο δέσιμο ποδιῶν νὰ περπατᾶ ρυθμικά), νὰ περπατᾶ «ριβανί» (τὸ ρυθμικὸ βάδισμα τῶν ἀλόγων καθάλας). Εἶχε «κοπέλια» (ὕπηρετες) στὴν αὐλή του. Τὸ καλοκαίρι ἔβγαινε «μὲ τὸ βιὸ» στὸ βουνὸ καὶ τὸ χειμῶνα κατέβαινε στὰ χειμαδιά.

(Μετὰ τὸ 1927 περίπου ἄρχισαν νὰ πέφτουν τὰ τσελιγκάτα καὶ μὲ τὸ νόμιον τοῦ Μεταξᾶ διαλύθηκαν τὰ κοπάδια τῶν γιδιῶν).

Τοὺς τεχνίτες (βαρελάδες, καλανιζήδες, ραφτάδες, τσαρουχάδες καὶ τσαγκάρηδες κλπ. τοὺς θεωροῦσαν ὡς μέτριες οἰκογένειες, πὺ βγάζαν τὸ ψωμί τους μὲ τὸ μεροκάματα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό. Τοῦτοι δὲν πῆγαιναν μὲ «παζαρόξυλα» στὰ Γιάννινα καὶ δὲν κρατοῦσαν ζῶα ἐκτὸς ἀπὸ καμιά γίδα μανάρα.

Ὡς τὰ 1961 μερικοὶ πὺ κρατοῦσαν μαγαζιά στὸ χωριὸ ἔπαιρναν τὴν ἰδιότητα ἀφέντη - ἐκμεταλλευτῆ, γιὰτὶ εἶχαν τοὺς κτηνοτρόφους καὶ τὶς φτωχὲς οἰκογένειες «στὸ χέρι» τους.

Οἱ κτηνοτρόφοι δανείζονταν ἢ ἔπαιρναν ἔναντι χρήματα ἀπὸ δαύτους, νὰ τὰ ξεπληρώσουν μὲ τὸ γάλα τῶν προβατιῶν τους.

Οἱ φτωχοὶ ξεπλήρωναν τὸ χρέος μὲ δουλειὰ τῆς ἐποχῆς τῆς καλλιέργειας καὶ συγκομιδῆς στὰ κτήματα τοῦ πιστωτῆ τους. Καὶ δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ βάλουν τὸ γάλα σ' ἄλλον ἔμπορο, οὔτε νὰ δουλέψουν σ' ἄλλα κτήματα.

Σήμερα αὐτοὺς τοὺς ἐμπόρους δὲν τοὺς «χαμπεριάζουν στὸ χωριό».

γ) Διακριτικὰ γνωρίσματα στὶς κατηγορίες οἰκογενειῶν καὶ στὶς τυπικὲς τάξεις

Ὁ τσέλιγκας ἐκτὸς ἀπὸ γνωρίσματα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω: Φοροῦσε καινούρια «σκουτιά» πάντα (μάλλινα ρούχα ἀπὸ τὰ πρόβata). Τσαρούχια μὲ εὐρωπαϊκὰ φούντια. (μὲ μαλλὶ εὐρωπαϊκὸ φτιαγμένη). Στὸ χέρι κρατοῦσε κλίτσα πυξαρένια. Κομπολόι κεχριμπαρένιο. Στὸ κεφάλι σκούφα μαύρη. «ἀρναούτα» τὴ λέγανε. Κάπα «μούργκα». (ἀπὸ μαλλὶ κανούτων γιδιῶν). Μποραζάνα ἄσπρη καὶ γιλέκο μὲ γαϊτάνια. Στὸ τσεπάκι τοῦ γιλέκου ρολόι μ' ἄσημνια ἀλυσίδα. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1912 οἱ τσελιγκάδες τὶς γιορτερὲς μέρες, φοροῦσαν φουστanέλα. Στὸ ἄλογο ποὺ καβαλῆκευε πάντα ἢ σέλα ἢ τὸ σαμάρι εἶχε «ἀμπατὴ» (κεντητὸ ποὺ πέφτει στὰ καπούλια τοῦ ἄλoγoυ). Ὅταν περνοῦσε ὁ τσέλιγκας οἱ ἄλλοι χωριανοὶ τὸν χαιρετοῦσαν ἔτσι: «Γεῖά σου, τσέλογκα» οἱ ἄντρες. «Καλ'μέρα, ἀφέντ'» οἱ γυναῖκες. Στὸ δρόμο «ἀναμέραγαν» (ἔκαναν μέρος) νὰ περάσει. Ὅταν τὸν φιλοξενοῦσαν στὴ σtάνη ἢ σὲ ὑπαίθριο μέρος, τοῦ ἔστρωναν τσιόλι καὶ τοῦ ἔβαζαν προσκέφαλο νὰ κάτσει. Ἄν πότιζαν στὴ βρύση τοῦ ἔκαναν τόπο, γιὰ νὰ ποτίσει τ' ἄλογο του.

Ὁ τσέλιγκας δὲν καταδεχόταν νὰ πάρει ζημιὰ ἀπὸ φτωχὸ ἢ παρακατιανό του ποὺ τοῦ ἔκανε στὰ χωράφια του μὲ τὰ ζῶα του. «Στ' χαρίζω τὴ ζημιὰ, τί νὰ πάρω ἀπὸ σένα ποῦεσαι πεθαμένος νιπ». Οἱ γυναῖκες τῆς οἰκογένειας τοῦ τσέλιγκα δὲν δουλεύανε στὰ χωράφια καὶ φοροῦσαν καλὰ ρούχα.

Οἱ ἄλλες «οἰκογένειες τ'ς σειρᾶς» φοροῦσαν ρούχα σκούτινα (δίμπτα καὶ κάλτσινα). ἀπὸ μαλλὶ προβάτου καὶ ὑφασμένα στὸν ἀργαλειὸ τοῦ σπιτιοῦ. Τσαρούχια μὲ φούντια ἀπὸ μαλλὶ προβάτου. Κάπα, μαύρη συνηθισμένη. Κλίτσα ξύλινη ἢ σιδερένια. Σκούφια ἀπὸ μαῦρο ἀπλὸ ὑφασμα. Φοροῦσαν καὶ ὑπαλωμένα ρούχα καὶ παπούτσια. Ἄρμεγαν τὰ πρόβata μόνοι τους. Τὰ φύλαγαν ἐπίσης μόνοι τους. Τὸ σπῆτι ἦταν στρωτὸ ἢ ἡμιδιώροφο ἀπλὸ. ἐνῶ τοῦ τσέλιγκα ξεχώριζε ἀπ' ὅλα, γιὰτὶ ἦταν μεγάλο καὶ ἡμιδιώροφο.

Καὶ μερικοὶ ταξιδιωτὲς (ξενιτεμένοι) εἶχαν καλὰ σπῆτια.

«Οἱ φτωχοὶ» δὲ φοροῦσαν βρακί. Τὰ ρούχα τους παλιὰ καὶ μπαλωμένα.

Ὡς τὸ 1930 περίπου, δὲ φοροῦσαν οἱ γυναῖκες βρακί οὔτε στηθόδεσμο στὸ σύνολό τους σχεδόν. Ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ποὺ εἶχαν κάνει παρέκει (ταξίδεψαν μὲ τοὺς ἄντρες τους). Τὸ φόρεμά τους ἦταν μακρὸ καὶ στὰ πόδια εἰφούσια πλεχτὴ μάλλινη. Τσαρούχια μὲ φούντες καὶ ἀργότερα (μετὰ τὸ χαν κάλτσες μάλλινες χοντρὲς «τὰ τσερέπια». Τὶς καθημερινὲς φοροῦσαν 1930) παπούτσια δετὰ μὲ λουρίδα καὶ ψηλούτσικο τακουνάκι.

Γιὰ μικροδιαφορὲς κτηματικὲς ἢ γιὰ ζητήματα οἰκογενειακὰ πῆγαιναν καὶ στὸν «νοικοκύρη» ἢ «τὸν τσέλιγκα» νὰ βοηθήσει στὴ λύση ἢ στὴ διευθέτηση οἱ ἄλλες οἰκογένειες.

«Πᾶμε καὶ στὸ ν'κοκὺρ' νὰ ποῦμε τὴν ὑπόθεση νὰ μᾶς πεῖ ποιὸς ἔχ' κὶ ποιὸς δὲν ἔχ' δίκιο». (Ἄπὸ τὸ στόμα Π. Δημητρίου. Αὐτὸ γνόταν πρὶν ἀπὸ τὸ Δώδεκα. Μὰ καὶ λίγα χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴν κατοχὴ πῆγαιναν στὸν «ν'κοκὺρ'» νὰ λύσουν διαφορὲς ἀντὶ νὰ πᾶνε στὰ δικαστήρια. Ἐκεῖνος τοὺς συμβίβαζε πάντα φοβερίζοντας καὶ τοὺς δύο. «Νὰ μὴ ξαναμαλώσι, γιὰ τὰ σύνορα γιὰτὶ θάχιτι νὰ κάνετε μὲ τ' ἐμένα!».

«Μὲ τὸν «ἐχοῦμενο ἢ ν'κοκὺρ'» δὲν τὰ βάζε ποτὲ ὁ παρακατιανὸς σὲ δικαστικὸ ἀγῶνα, γιατί καὶ δίκιο νά 'χε δὲν τὰ ἔβγαζε πέρα.

(Οἱ διακρίσεις ἄρχισαν νὰ διαλύονται μετὰ τὴν κατοχὴ. Σὲ τοῦτο ἐκτός τῆν ἐξέλιξη συντέλεσαν καὶ οἱ σοσιαλιστικὲς ιδέες. Ἡ μετανάστευση ἔδωσε τὸ τελεωτικὸ χτύπημα στὴ διάκριση. Φτωχὲς οἰκογένειες «πεθαμμένες», «γίγχαν μὴ λιφτά»).

δ) Ἐπιγαμία ἀνάμεσα σὲ ἀνώτερες καὶ κατώτερες τάξεις

Ὁ τσέλιγκας ἢ ὁ νοικοκύρης ποτὲ δὲν πάντρευε τὴν κόρη του μὲ νέο παρακατιανῆς οἰκογένειας. Ἐξαιροῦνταν μόνο μιὰ περίπτωση. Ὅταν τὰ παιδιὰ «τὰ 'φκίαναν». Ἄλλὰ καὶ τότε ἔπρεπε ὁ νέος νὰ πάει γαμπρὸς στὴν οἰκογένεια τοῦ νοικοκύρη. Συνηθισμένες περιπτώσεις στὸ χωριὸ ἦταν οὗτες: Τὸ κορίτσι τοῦ νοικοκύρη τὰ ἔφτανε μὲ τὸν νέο πού ἦτανε στὴ δούλεψη τοῦ νοικοκύρη (τζιομπάνος, κοπέλι, ζευγάς). Τότε ὁ νοικοκύρης δικαιολογοῦταν ἔτσι: «Ἄς εἶνι φτουχός. Θὰ τὸν κάνουν γαμπρὸ νὰ μὴ τιμῶ». Ἄλλες φορές τέτοια εἰδύλλια κατάληγαν σὲ σκοτωμούς.

Ὅταν τὸ παιδί τοῦ νοικοκύρη παντρεύονταν κοπέλα παρακατιανῆς οἰκογένειας, τότε ὁ πατέρας του «τό 'κανε πέρα» (τὸ ἔδιωχνε).

Κορίτσια πού ἔπρσαν ἀπὸ ἐχοῦμενες οἰκογένειες σὲ φτώχεια πέθαναν «ἀπὸ μαράζι». Ἀναφέρουμε μιὰ ἀληθινὴ ἱστορία ἀπὸ τὸ Κρυφοβό.

Κάποια ἐχοῦμενη ἀπ' ἐδῶ ἔφχε ἀπὸ τὸν πατέρα τ'ς ποῦεταν νκουκουρόσπιτο κὶ παντρεύκε μὴ τὸν τζιουμπάνο πού εἶχαν νὰ τ'ς φλάει τὰ γίδια. Τ'ν κατάφερε κὶ τὴν πῆρι στοῦ χωριὸ τ'. Οὐ πατέρας τ'ς τί νὰ 'κανι. Τὴν ἔδωσε ἀφοῦ κὶ μουναχὶ τ'ς τόηθελε. Τ'ς ἔλεγε ὁ ἄντρας τ'ς. Ἔχ' ὁ πατέρας μ' πρόβατα πουλά. Τάνε στὸ βουνό. Ἐτοίμασε δυὸ τηπιὰ ψουμι γιὰ τὰ σκυλιά. Ἐτοίμασε κὶ ψουμι γιὰ τ'ς τζιουμπαναρέους. Κὶ πάμι. Τὴν πῆγι σ' ἔνα κουτσομάντρι μὲ καμιὰ εἰκοσαριὰ προβατάκια. Γυναίκα. τ'ς λέει. Ἰτουὺ εἶνι κὶ τὰ πουλά κὶ τὰ λίγα μας. Ἡ γυναίκα ἀπὸ κείνη τῆ στιγμῆ μαράζουσι κὶ σ' ἔνα μῆνα πέθανε. Μῆνα κόταγε κὶ νὶ γυρίσ' κὶ στοῦν πατέρα τ'ς!...» (Ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Μαρίας Σιούτη).

Κατώτερη οἰκογένεια ὅταν συμπεθέριαζε μὲ ἀνώτερη τό 'χε σὲ καμάρι. Ἡ μάνα τοῦ νέου παινεύονταν: «Εἶνι τὰ νιάτα τ' πιδιού μ' περσότερα ἀπὸ τὰ πλούτια του».

Κορίτσια ἀπὸ παλιοοικογένειες δὲν ἔπεφταν σὲ καλὲς ποτέ. Οὔτε ἄλλες καλὲς ἔδιναν κορίτσια σ' αὐτές. Οἱ οἰκογένειες αὐτὲς πάντρευαν τὰ κορίτσια τους ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ μακριά. Ἐπαιρναν νύφες ἀπὸ σπίτια πάλι τῆς Ἰδίας κατηγορίας. «Ταίριαζαν κὶ συμπεθέριαζαν», ὅπως λέγανε.

Φράσεις χαρακτηριστικὲς πού λέγονται ὡς τὰ σήμερα:

«Εἶσαι ἀπὸ σόι». «Ναί, δὲν τὸ τρῶς σὰν καὶ νὰ 'σαι ἀπὸ σόι». «Θέλεις κὶ καλὰ ροῦχα σὰν καὶ νὰ 'σαι ἀπὸ σόι». «Παλιόσοι». «Βρωμοσοί». «Γυφτοσοί».

Τρὸς πολὺ μελαχροινούς στὸ χωριὸ τοὺς λένε γύφτους καὶ δὲν συμπεθεριάζουν.

Β' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

α) Οἰκογενειακὲς γιορτὲς

Οἰκογενειακὲς γιορτὲς εἶναι οἱ ὀνομαστικὲς τῶν ἀρσενικῶν μελῶν τῆς

οικογένειας. Δηλ. τοῦ πατέρα, τοῦ παπποῦ, τοῦ μεγάλου ἀδερφοῦ, καθὼς καὶ κάθε ἀρσενικοῦ μέλους τῆς οἰκογένειας ἀπὸ 15 χρονῶν περίπου καὶ πάνω. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Σαράντα δὲ γιόρταζε καμιά γυναίκα. Ὡς τὸ 1960 κάπου κάπου καμιά. Καὶ τότε τὴ λέγανε «ξιβγαλ'μέν'».

Ὅταν γιορτάζουν στὴν οἰκογένεια λένε: «Γιουρτάζ' οὐ ἀφέντις τ' σπιτιοῦ». «Γιουρτάζ' ὁ πατέρας». «Ἐχ' τ' γιουρτή τ' ὁ (πχ) Γιάν'ς». «Ἐχουν γιουρτάς' πέρα στοῦ (πχ) Σιοτέϊκο».

Στὰ γιορτάσια τῶν ἀρσενικῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας «σηκῶνουν ὕψωμα». Στὰ θηλυκὰ μέλη ποὺ ἄρχισαν νὰ γιορτάζουν τώρα τελευταῖα δὲ «σηκῶνουν ὕψωμα». Μετὰ τὸ φαγητό, στοῦ σπιτι ποὺ γιορτάζει, ἀκολουθεῖ γλέντι. (Περὶσσότερα γιὰ ὀνομαστικὰς γιορτὲς καὶ ὕψωμα γράφουμε στὴν ἐργασία μας: Λαϊκὴ Λατρεία. Βραβ. Λυκείου Ἑλλην. 1976 Ἡπειρ. Ἑστία 1978—80).

Εὐχὲς καὶ φράσεις: «Χρόνια πολλά», «Νὰ χαίρισι τ' γιουρτή σ'», «Νὰ τὸν χαίρισι», «Ἄν εἶναι ἀνύπαντρο τὸ μέλος: «Ἄει κὶ μὶ μιὰ νύφ'».

Ἄλλη οἰκογενειακὴ γιορτὴ εἶναι τὰ βαφτίσια. Ἐχει μεγάλη χαρὰ ἢ οἰκογένεια ὅταν βαφτίζει ἀρσενικὸ παιδί. Γλέντι σὲ βάφτιση θηλυκοῦ οὔτε γίνονταν κὶ οὔτε γίνεται. Στὸ τραπέζι τῆς οἰκογένειας κάθονται: Παπὰς, κουμπάρος, οἱ συγγενεῖς, οἱ γείτονες κὶ ἄλλοι χωριανοί. Γλέντινε μετὰ τὸ φαγητό ὡς τὸ βράδυ. Ἦ μετὰ τὸ δεῖπνο ὡς πέρα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Ὁ παπὰς συνήθως φεύγει μετὰ τὸ φαγητό. Μένουν οἱ ἄλλοι. «Εὐχὲς ποὺ λένε» «Νὰ σὰς ζήσ'» «Καὶ σ' χαρὰ τ' νὰ ξανάρθουμι». «Νὰ σ' ζήσ' κουμπάρι». «Ἄει πάντα τέτοια νὰ ἔχουμε». «Ἄει κὶ σ' ἄλλα μὶ ὑγεία».

Οἰκογενειακὴ γιορτὴ γίνεται καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησι μέλους τῆς οἰκογένειας γιὰ τὴν ξενιτειά. Ἀκόμη κατὰ τὴν ἐπιστροφή ἢ ξενιτεμένου.

Ἡ οἰκογένεια ποὺ περιμένει ξενιτεμένο μέλος τῆς λέει: «Ἄει ἅμα ἔρθ' (πχ) ὁ Νάσιος ἀπὸ τὰ ξένα θὰ τοῦ κάψουμε στοῦ γλέντι». Οἱ ἔξω ἀπὸ τὸ σπιτι λένε γιὰ τὸ σπιτι ποὺ γιορτάζει γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ξένου: «Ἐχουν γιουρτάς' σ' (τάδε). Γύρσι ἀπὸ τὰ ξένα». Σφάζουν σφαχτὸ ὀπωσδήποτε. Μάλιστα τυχαίνει νὰ τό'χουν ταμμένο. Αὐτὸ τό'χουμι νὰ τὸ σφάξουμι ὅταν γυρῶ οὐ Νάσιος. Εὐχὲς ποὺ λένε: «Καλῶς τὸν δέχκες. Καλῶς τὰ δέχκες (τοῦ μιδί σ', τοῦν ἄντρα σ'».

Παλιότερα πρὶν ἀπὸ τὸ 1912 ὅπως μολογᾶνε οἱ γέροντες γινόταν γλέντι καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησι τοῦ ξενιτεμένου. Ἐκαναν τραπέζι τὸ βράδυ στοῦ σπιτι, ὅπου ἔπαιρναν μέρος συγγενεῖς καὶ φίλοι, γλέντουσαν καὶ τὸ πρῶν ἀποχαιρετοῦσαν μέσα σὲ κλάματα τὸ μέλος τῆς οἰκογένειας ποὺ θὰ ἔφευγε. Ἀπὸ τὸ χωριό μας πήγαιναν κυρίως στὴν Ἀνατολή (Μικρασία). Εὐχὲς: «Καλὸ ταξίδ'». «Ἄει νὰ πᾶς κ νὰ γυρίεις μὲ τὸ καλό». (Ἐκαναν καὶ διάφορα ξόρκια καὶ λατρευτικά. Αὐτὰ τὰ παρουσιάσαμε στὴν Λαϊκὴ Λατρεία, ὅπως προαναφέραμε).

Σὲ μιὰ οἰκογενειακὴ γιορτὴ παίρνουν μέρος οἱ συγγενεῖς κατὰ «ζῶνες συγγένειας». Ἡ καλύτερα ὅπως λένε στοῦ χωριό: «Τ' ἀδέρφια μόνο». Δηλ. πῆραν μέρος μόνο τ' ἀδέρφια. «Κάλεσαν κὶ τὰ πρῶτα ξαδέρφια». Δηλ. πῆραν μέρος μέχρι πρῶτα ξαδέρφια. «Κάλεσαν κὶ δεύτερα ξαδέρφια». Δηλ. ἀπλώθηκε μέχρι καὶ δεύτερα ξαδέρφια. «Κάλισι ὄλου τὸ χουριό». Πῆραν μέρος ἀδιακρίτως ὄλοι.

Οί κοντινοί γειτόνοι και ἑξαίρεση παίρνουν μέρος πάντα σ' ὅλους τοὺς κύκλους. (Ἡ συνήθεια στὸν τρόπο τοῦ γλεντιοῦ συνεχίζεται).

β) Ἐπισκέψεις

Ἐπισκέψεις κάνουν «στά γιορτάσια». Τότε ἡ οἰκογένεια δέχεται ἐπισκέψεις ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ ὅλο τὸ χωριό.

Δὲν ἔρχονται ἐπίσκεψη μόνο μ' ὄσους ἡ οἰκογένεια «δὲν κρέντιπ» (δηλ. δὲν μιλοῦνται γιατί εἶναι μαλωμένοι).

Τὶς ἐπισκέψεις λένε «βίζ'τες», ὅταν ἔρχονται πολλοὶ μαζί ἐπίσκεψη στὸ σπίτι. Συνήθως οἱ παρέες λένε: Πάμπι βίζ' τις σίς Κουστάδες». Οἱ γυναῖκες κάνουν παρέα μόνες τους. Οἱ νεαροὶ μόνοι τους καὶ οἱ ἄντρες μόνοι τους. Ἄλλοτε λένε: «Τ' Ἀι-Γιαντιοῦ ἔχουμι πολλές βίζ'τες γιατί οἱ Γιάνδες τ'ς εἶνι ὅαν τὰ γουμάρια».

«Βίζ'τες» περνᾶνε καὶ τὴ Δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα σ' ὅλα τὰ σπίτια, ἀδιάκριτα ἂν ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν Ἀνέστη καὶ Λάμπρο. (Τούτη ἡ συνήθεια συνεχίζεται καὶ σήμερα. Μόνο πὸς οἱ ἐπισκέπτες εἶναι «οἱ φευγάτοι χωριανοί» (ὄσοι κατοικοῦν στὶς πόλεις) πὸς βγαίνουν τὴ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς στὸ χωριό.

Δῶρα στὶς ἐπισκέψεις δὲν πηγαίνουν ὅπως στὶς πόλεις. Ὁ νοικοκύρης κερνάει λουκούμι ἢ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ. Στους ἄντρες θάνει καὶ μεζέδες, κρακιά, κρασιά.

Ἐπισκέψεις στὴν οἰκογένεια γίνονται καὶ στὶς παρακάτω περιπτώσεις:

«Μ ἐ λ ε χ ω ν' κό». Ὡπου νὰ σαραντήσει ἡ λεχώνα, συγγένισσες καὶ φιλενάδες πηγαίνουν μὲ «λεχων' κό». Δηλ. «Κλούρα, κρασι μαυροδάφνη». Ἡ κουλούρα γίνεται μὲ «καθάριο» (σταρένιο ἀλεύρι) καὶ ἀλείφεται μὲ αὐγὸ καὶ σουσάμι. (Ἡ συνήθεια μὲ τὸ λεχων' κό συνεχίζεται, μόνο μετὰ τὸ 1960, πηγαίνουν κρασι καὶ ροῦχα γιὰ τὸ μωρό).

«Μ ἐ π α ρ η γ ο ρ ι ᾶ». Πηγαίνουν ὡς τὰ σαράντα σὲ σπίτι πὸς ἔχασε ἄνθρωπο. Παίρνουν οἱ ἐπισκέπτες μαζί τους καφέ, ζάχαρη καὶ φαγητὸ μαγειρεμένο (ἐκτὸς κρέας καὶ γλυκά). Τὰ ἀνοίγουν καὶ τρῶνε ὅλοι μαζί (σπιτικοὶ καὶ ἐπισκέπτες). Οἱ μακρινοὶ ἐπισκέπτες κάθονται καὶ κοιμοῦνται οἱ κοντινοὶ μετὰ τὸ δεῖπνο φεύγουν. Τὸ βράδυ γίνονται συνήθως οἱ ἐπισκέψεις «παρηγοριάς». Φράσεις: «Πάει παρηγοριά (πχ) στ' Γιάννη Γιώτη». (Ἡ συνήθεια συνεχίζεται καὶ σήμερα).

Ἐπισκέψεις στὸ σπίτι ἔχουν κι ὅταν ἔρθει ξενιτεμένος ἀπὸ τὰ ξένα. Ἐρχονται οἱ γειτόνοι στὸ σπίτι, οἱ συγγενεῖς, οἱ χωριανοί. Τους κερνᾶνε γλυκὸ ἢ ποτό, εὔχονται καὶ φεύγουν. Οἱ συγγενεῖς πὸς ἦρθαν ἀπὸ μακριὰ μένουν στὸ σπίτι γιὰ γεῦμα ἢ δεῖνο. Τρῶνε μαζί μὲ τὸν ξενιτεμένο. Μετὰ φεύγουν, παίρνοντας καὶ τὸ δῶρο, ἂν τοὺς ἔχει ὁ ταξιδεμένος.

Ἐπισκέψεις στὸ πανηγύρι. Ἐρχονται, συγγενεῖς ἀπὸ τὸ ἄλλο χωριό, φίλοι, γνωστοί. Ὅλοι λέγονται μουσαφίραιοι. Τους κερνᾶνε. Στρώνουν τραπέζι «γιόμα κι βράδυ». Βγαίνουν μαζί μὲ τὴν οἰκογένεια στὸ μεσοχώρι. (Ἡ ὥραία αὐτὴ συγγένεια ἑξασθένησε μετὰ τὸ 1965 περίπου. Γιατὶ τὰ πανηγύρια γίνονται στὰ καφενεῖα τοῦ χωριοῦ. Ὑποδέχονται ἐκεῖ τοὺς ἐπισκέπτες καὶ τοὺς κερνᾶνε. Δηλ. οἱ μουσαφίραιοι δὲν πηγαίνουν ὅλοι στὸ σπίτι. Πολλοὶ δὲν πάνε στὰ πανηγύρια ἢ καὶ ἂν πάνε δὲν περνᾶνε στὸ σπίτι.

π. Κάθονται σ' ένα τραπέζι κα παραγγέλνουν μόνοι τους. Τοῦτο ἔγινε ἀπὸ τοὺς ξενιτεμένους ἀπὸ τὴ Γερμανία πὸ «χαλᾶνε» στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, κάνοντας ἐπίδειξη τῆς τσέπης τους).

γ) Κοινωνικὲς σχέσεις

Κάθε οἰκογένεια συνδέεται μὲ τὶς ἄλλες:

1) Μὲ συγγένεια ἀπὸ αἷμα. «Τὸ συγγενολὸί μας», ὅπως λένε. Πρῶτα ξαδέρφια, δεῦτερα ξαδέρφια. Στὸ βαθμὸ τρίτα ξαδέρφια λίγες οἰκογένειες κρατοῦνε τὴ συγγένεια. Ἄφου παντρεύονται στὸ βαθμὸ αὐτὸ μεταξὺ τους. «Χάν'τι ἢ συγγένεια ἀπὸ τρίτα καὶ πάνω», ὅπως λένε. Γι' αὐτὸ λέγεται καὶ ἡ φράση: «Γεῖά σου ξάδερφε, πορδὴ σ' ἀγγόν'». Ἡ «ξάδερφος ἀπ' τ'ς κάπας τὸ μανίκι».

Ἄκὸμη στενὴ συγγένεια εἶναι: παπποὺς - ἐγγόνια, μπάρμπας - ἀνεψίδια.

2) Συμπεθερία. (Συγ. ἀπὸ ἀγχιστεία). Φωνάζονται μεταξὺ τους «Συμπέθερε, συμπεθέρα» μικροὶ καὶ μεγάλοι. Ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη στὴν οἰκογένεια πὸ μπαίνουν, λογαριάζονται σ' ἀδέρφια. (Ἡ συνήθεια συνεχίζεται).

3) Μὲ κουμπαρία. Ἡ οἰκογένεια ἔχει σχέσεις μὲ τοὺς κουμπάρους πὸ τῆς βάφτισαν τὰ παιδιά. Καὶ ἐπίσης σχέσεις μὲ τὶς οἰκογένειες πὸ ἡ ἴδια τοὺς βάφτισε παιδιά. Ἡ κουμπαρία μὲ «ἀναδεχτὸ» ἀγόρι (βαφτιστῖρι) συνεχίζεται σὲ πολλὰς γενιὰς τῆς οἰκογένειας. Δηλ. κουμπάροι οἱ παπποῦδες, κουμπάροι οἱ πατεράδες, κουμπάροι τὰ παιδιά, τὰ ἐγγόνια. Ἡ κουμπαρία μὲ κορίτσια ἀναδεχτούδια, μετὰ τὸ γάμο τους χάνεται. Ἀπλῶς μπορεῖ νὰ φωνάζονται ὁ νουνὸς καὶ ὁ πατέρας κουμπάροι ὅσο ζοῦνε. Μετὰ τὸ θάνατό τους κόβεται ἢ κουμπαρία. Τὸ παιδὶ «ὁ ἀναδεχτὸς» λέει τὸν ἀνάδοχο «νουνό». Οἱ ἄλλοι ὄλοι προσφωνοῦνται «κουμπάροι».

Οἱ κουμπάροι μαλώνουν πολλὰς φορὲς καὶ τότε θεωρεῖται «μεγάλῃ ἀμαρτία». «Κουμπάρ' κὶ μαλώνουν', θὰ τ'ς ξεσυνεριστεῖ ὁ Θεός. Ὅταν μαλώνουν λένε: «Πάρ' τὸ λάδι πίσω» καὶ κόβουν τὶς σχέσεις. «Τ' γύροι τὸ λάδ'». (Ἐκοψαν τὴ σχέση τῆς κουμπαραίας).

(Ἡ συνήθειες τῆς κουμπαραίας συνεχίζονται χωρὶς ἀλλοίωση).

4) «Οἱ βλάμηδες». «Τοὺς πᾶνει» ὁ γαμπρὸς στὸ γάμο του. Δηλ. τότε τοὺς διαλέγει καὶ μένουν προσφιλῆ πρόσωπα στὴν οἰκογένεια. Λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο λέει ὁ γαμπρὸς σὲ συνομηλικούς του: «Σὲ παίρνω βλάμ' γιὰ τὸ γάμο». «Σὲ κάνω βλάμ'».

Παλιότερα (πρὶν ἀπὸ τὸ 1930) οἱ βλαμάδες λέγονταν «σταυραδέλφια». Καὶ ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ. «σταυρομάνα». (Σήμερα ὁ θεσμὸς τοῦ βλάμη ἔχει ἐξασθενήσει. Ὁ γαμπρὸς ὀρίζει στὸ γάμο βλαριάδες ἀπλῶς γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ ξεχνιοῦνται).

5) Ἀδελφοποιοί. Ἡ συνήθεια νὰ γίνονται ἀδελφοποιοὶ ἔπαψε στὸ χωριὸ κατὰ τὸ 1930. Ὅσοι γέροντες ἔγιναν παλιότερα φωνάζονται ὡς τὰ σήμερα «Ἀδελφοποιοί». Ὁ ἀδελφοποιοὸς ἦταν σὸν ἀδερφὸς καὶ κάτι παραπάνω. Μπορεῖ τ' ἀδέρφια νὰ μάλωναν μεταξὺ τους, οἱ ἀδελφοποιοὶ ὅμως ποτέ. Θεωροῦνταν μεγάλῃ ἀμαρτία νὰ μαλώσουν. Οὔτε ἐπιτρέπονταν νὰ παντρευτοῦν οὔτε ν' ἀποκτήσουν ἐρωτικὲς σχέσεις. Σὰν ἀδέρφια ἦταν δηλαδὴ.

Ἀδελφοποιτοὶ γίνονταν «σιτὸν παπά» ὅπως λέγανε. Δηλ. μπροστὰ στὸν παπὰ ἀφοῦ τοὺς διάβαζε τὴν εὐχή. Μετὰ τὸ διάβασμα τῆς εὐχῆς φιλοῦσαν τὸ χέρι τοῦ παπᾶ, τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἀσπάζονταν μεταξύ τους σὰν ἀδέρφια. Γίνονταν νέος μὲ νέο καὶ νέος μὲ νέα. Κορίτσι μὲ κορίτσι καὶ ἀγόρι μὲ κορίτσι, καθὼς καὶ ἀγόρι μὲ ἀγόρι.

Ἀδελφοποιτοὶ γίνονταν τρία καὶ πέντε ἀγόρια μὲ μιὰ κοπέλλα. Τὴν εἶχαν ὅλα σὰν ἀδερφή τους. Τότε «παλάμιζαν» τὸ Εὐαγγέλιο. Δηλ. ἔβαζαν τὸ χέρι πάνω ὅλα καὶ ὁ παπὰς τοὺς διάβαζε τὴν εὐχή. Μετὰ φιλοῦσαν τὸ χέρι τοῦ παπᾶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἀσπάζονταν μεταξύ τους σὰν ἀδέρφια. Μία εὐχή γιὰ νὰ γίνονται ἀδελφοποιτοὶ ἔχει τὸ παλιὸ μικρὸ εὐχολόγιο τῶν παπάδων.

Ἀναφέρουμε μιὰ ἄλλη πού καθὼς μᾶς εἶπε ὁ ἱερέας Κρυφοβοῦ τὴν ἔχει κατὰ παράδοση ἀπὸ ἄλλον παλιὸ παπὰ. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν ἔ διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Λαζάρου συνδεθεῖς, Αὐτός, Κύριε, καὶ (τὰς δούλας σου ἢ τοὺς δούλους σου τάδε τὰ ὀνόματα) σύνδεσον αὐτοὺς (αὐτὰς) δι' ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ φιλίας, ἐργαζομένους διὰ πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Ὅτι σὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λίῳ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

(Τὶς πληρ. γιὰ τοὺς ἀδελφοποιτοὺς ἔχουμε ἀπὸ: Κ. Τοσιάπα 74 χρονῶν, Μαρ. Σιούτη καὶ Μαρ. Σκανδάλη).

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΡΟΔΑΥΓΗΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

12. Ο ΔΙΠΛΑΣ

Ὁ Δίπλας πέρα πέρασε, πέρα κατ' τὶς κουμπάρες,
ἀλλοῦ νὰ μάσει τοὺς μαχτούς· νὰ μάσει τὸ χαράτσι.

13. Η ΠΡΕΒΕΖΑ

— Βάστα, καημένη Πρέβεζα, τ' Ἀλήπασια τ' ἀσκέρια.
— Τί νὰ βαστάξω ἢ γι ὄρφανή, τί νὰ βαστάξω ἢ μαύρη.
Χίλια παιδιά ἔχει ὁ Ἀλήπασιας καὶ δυὸ χιλιάδες τοιοῦτρος.

14. Η ΛΑΜΠΡΩ

Κεῖ πέρα βγαίνει ἓνας καπνός, σὺν τί καπνός νὰ βγαίνει;
Οἱ Βλάχοι κάνουν μιὰ χαρά, παντοῦρουνε τὴ Λάμπρω.

15. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΛΥΚΟΣ

Ποιὸς εἶδε τέτοιο θιάσασμα σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι:
ν' ἀρπάξ' ὁ λύκος τὸ παιδί ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας;
Χίλιοι τὸν κυνηγοῦν πεζοὶ καὶ πενταχόσιοι καβάλλα,
κ' ἡ μάνα πῶχ' τὸν πόνο τῆς (ἢ: πῶχῃ τὸν καημὸ) σκίξει τὰ μονοπάτια.

- 5 Πέτρα σὲ πέτρα οἰχτήκε, λιθάρι σὲ λιθάρι.
Πῆγε καὶ τὸν διασταύρωσε σ' ἓνα βαθὺ λαγκάδι:
— Λύκε μου, φάε τὰ πρόβατα καὶ δός μου τὸ παιδί μου.
— Πρόβατα ἐγὼ ματάφαγα, παιδί δὲν ἔχω φάει
— Φάγε, λύκο μ', τὰ γίδια μου καὶ δῶσε μ' τὸ παιδί μου.
- 10 — Γίδια ἐγὼ ματάφαγα, παιδί δὲν ἔχω φάει.
— Φάγε, λύκο μ', τὰ γίδια μου καὶ δῶσε μ' τὸ παιδί μου
— Βώδια, σοῦ λέω, ματάφαγα, παιδί δὲν ἔχω φάει.
Καὶ τὸ παιδί ἀντικρίθηκε μέσ' ἀπ' τοῦ λύκ' τὸ στόμα: —
— Σῦρε, μάνα μ' στὸ σπίτι σου, σῦρε καὶ στὰ παιδιά σου.
- 15 Ἐμένα στὸ λύκο μ' ἔταξες κι ὁ λύκος θὰ μὲ γάει

16. Η ΑΛΕΞΩ

Μὴ μπᾶς, Ἀλέξω μ', γιὰ νερὸ στὴ βρύση τραγουδώντας,
τί ἔχουν οἱ Τούρκοι μάζωξη, ποτίζουν τ' ἀλλογά τους.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 361.

- Τὴ μάνα δὲν ἀκούομαζε, τὴ μάνα δὲν ἀκούει.
 Τὸ βαρελάκι νᾶδραζε, τὸ μαστραπᾶ στὰ χέρια:
- 5 — Καλ' μέρα σας 'Αγάδες μου!
 — Καλῶς 'ν 'Αλέξω πού 'ρθε!
 — 'Αλέξω μ', πιᾶσε τ' ἄλογο, 'Αλέξω μ', καβαλλίκα,
 νὰ πάμε στὴν 'Αρβανιτιά καὶ στ' 'Αρβανιτοχώρια,
 νὰ κάμεις Τούρκα πεθερά, Τουρκόπλα συγγενάδια
 — Τί λές αὐτοῦ, Παλιότουρκε, κι αὐτοῦ, Παλιαρβανίτη!
- 10 'Ἡ μάνα μ' ἦταν παπαδιά κι ἐγὼ παπαδοπούλα

17. Ο ΓΙΑΝΝΟΣ ΚΙ Ο ΔΡΑΚΟΣ

- 'Ο Γιάννος βάδιζε καὶ συναντήθηκε μὲ τὸ Δράκο:
- "Άσε με Δράκε μ', ἄσε με νὰ πάω νὰ παντρευτῶ νᾶρθω μὲ τὴν καλή μου.
 — Ποιὸν θὰ μοῦ βάλεις 'γγυητή, ποιὸν θὰ μοῦ βάλς κιφίλη;
 — Τὰ δέντρα βάνω 'γγυητή καὶ τὰ βουνά κιφίλες.
- 5 Οἱ μήνες παραπέρασαν καὶ οἱ μέρες κοντεύουν.
 Παίρει καὶ σκίζει τὰ βουνά, τὰ δέντρα ξεριζώνει.
 Γιά τος κι ὁ Γιάννος πῶρχεται μαζὶ μὲ τὴν καλή του.
 — Καλημερά σου, Δράκε μου!
 — Καλῶς τὸ γιόμα πού 'ρθε!
 Καλημεράει κ' ἡ νύφη του.
 — Καλῶς τὸ δεῖπνο πού 'ρθε!
- 10 — Τὸ γιόμα σου εἶναι πέτρες, τὸ δεῖπνο σου λιθάρι.
 — Νύφη μ', ποῦθ' εἶν' τὸ σόϊ σου, ποῦθε τὰ γονικά σου;
 — Τὸ σόϊ μ' εἶναι καταχνιά, τὰ γονικά μ' ἀντάρα
 — κι ἐγὼ εἶμαι τ' ἀστραπόβολο, π' ἀστραποβολάει τοὺς Δράκους.
 'Αστραποβόλησα ὡς ἐδῶ σαράντα πέντε Δράκους.
 "Ένας ἀκόμα μῶμεινε κι αὐτὸν τὸν τριγυρίζω.
 — "Άϊτε, Γιάννο μ', ἄϊτε, καὶ σῶρε στὸ καλό σου!
 'Εγὼ γιὰ ψέμμα τῶλεγα καὶ πίστεψες ἀλήθεια.

18. ΟΛΟΙ ΝΑ ΠΑΝ ΣΤΟ ΓΑΜΟ ΣΟΥ

.....
 "Όλοι νὰ πᾶν στὸ γάμο σου κι ἐγὼ στὰ κόλλυβά σου.

19. Ο ΚΩΣΤΑΣ

'Ολων τὸ σῶμα νὰ λυθεῖ κι ὀλων χῶμα νὰ γένει,
 κι ὁ Κῶστας μου νὰ μὴ λυθεῖ (ἤ: λειωθεῖ) καὶ δίχωμα νὰ γένει.

20. ΞΕΡΩ ΚΑΙ ΥΦΑΙΝΩ ΚΑΜΠΙΚΑ

... Ξέρω καὶ υφαίνω κάμπικα καὶ διάζομαι φελούνα.

21. ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ

"Όρα καλή, παιδάκια μου, καὶ νὰ καλοστρατίστε (ἤ: καὶ πίσω νὰ γυρίστε, ἤ:
 (καὶ σῶρε στὸ καλό)

κι ὁ Κώστας μ' τὸ μικρότερο πίσω νὰ μὴ γυρίσει
 Στὸ δρόμο νόπου λήγαιναν τὰ τρία ἀδέρφια δίψασαν πολὺ
 κι ὅταν ἤρρηξαν ἓνα πηγάδι, κοίταξαν μέσα

5 κι ἦταν πολὺ βαθύ, δὲν ἔδειχνε ἄν ἔχει νερό.

Ἔρριξαν σκορδίτσα (= κλήρο, λαχνὸ μὲ δύο ἄνισα ξυλαράκια πὺν τραβᾶνε
 σὲ ποῖον θὰ πέσθῃ τὸ κοντότερο) γιὰ νὰ ἰδοῦν ποιὸς θὰ κατεβεῖ μέσα μὲ τὴν
 τριχιά νὰ βγάλει νερὸ καὶ ἡ κοντὴ ἔπεσε στὸν Κώστα.

Ἦταν ὁ Κώστας ἔφτασε στὸν πάτο, ἄρχισε νὰ φωνάζει:

10 — Τραβᾶτε με, ἀδερφάκια μου, γιὰτὶ εἶναι ξεροπήγαδο καὶ δὲν ἔχει νερό.
 Τοὺς φώναξε πολλὲς φορὲς νὰ τὸν τραβήσουν. Αὐτοὶ τὸν τραβᾶγαν,
 ἀλλ' ἦταν ἀσήκωτος.

— Τραβᾶτε με, ἀδερφάκια μου, γιὰτὶ τίποτα δὲν ἦρα.

— Ὅλοι τραβᾶμε, Κώστα μου, ἀλλὰ ἐσὺ δὲν ταράζεσαι.

15 Βάλτε καὶ τ' ἄλλογὸ μου γιὰ νὰ τραβᾶει κι αὐτό.
 Κι αὐτὸ τραβᾶει, Κώστα μου, μὰ ἐσὺ δὲν ταράζεσαι.

— Ὡρα καλὴ, ἀδερφάκια μου, καὶ σῦρτε στὸ καλὸ,

— τί ἐμένα μ' ἔφαε τὸ στοιχειό.

Πέστε καὶ τῆς μανούλας μου, πὺν μὲ καταράστηκε.

22. Ο ΒΑΡΥΠΟΙΝΙΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΣ

Τριάντα χρόνους ἔκαμα στῆς φυλακῆς τὸν πάτο.

Ἐννιά καροῦλες φύτεμα στῆς φυλακῆς τὸν πάτο
 κι ἀπ' τῆς ἐννιά καρπόφαγα καὶ βῆκα κι ἀναστέναξα.

23. Ο ΒΕΡΕΜΗΣ

Ἀπρίλη μ' Ἀπριλάκη μου καὶ Μάη μὲ τὰ λουλούδια,
 σ' ὄλον τὸν κόσμον ἔρριξες καλούδια καὶ λουλούδια
 καὶ μένα βαρυφόρτωσες τὸν ἄσχημον τὸν ἄντρα.

Τοῦ κᾶνω δεῖπνο, δὲ δεῖπνεῖ, τοῦ στρώνω, δὲν κοιμᾶται,

5 τοῦ στρώνω πέντε στρώματα, χρουσὲς προσκεφαλάδες:

— Σήκω, βερέμη, πλάγιασε, σήκω, βερέμη, πέσε.

Κι ἄπλωσε τὸ χεράκι σου στὸν ἀργυρὸ μου κόρφο,
 νὰ βρεῖς τοῦ Μάη τῆς δροσιές, τ' Ἀπρίλη τὰ λουλούδια.

24. ΜΑΝΑ Μ' ΜΕ ΚΑΚΟΠΑΝΤΡΕΨΕΣ

— Μάνα μ', μὲ κακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους.

Καὶ γὼ στοὺς κάμπους δὲ βαστῶ, ζεστὸ νερὸ δὲν πίνω.

Οἱ κάμποι τρέφουν ἄλογα καὶ τὰ θουνὰ λεβέντες.

25. ΤΟ ΚΕΝΤΙΣΜΑ ΕΙΝΑΙ ΓΛΕΝΤΙΣΜΑ

Τὸ κέντισμα εἶναι γλέντισμα κι ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι

κι αὐτὸς ὁ ἔρμος ἀργαλειὸς (ἢ: καὶ τὸ κριτσιὶ κι ὁ ἀργαλειὸς) εἶναι σκλαβιά
 (μεγάλη).

26. ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΟΥΣ ΕΚΑΜΑ

Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετᾶνος.

Ψωμί ζεστό δὲν ἔφαγα, κρύο νερὸ δὲν ἔπγα.
Τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθὶ μου στρωῶμα

27. Ο ΔΥΣΣΕΟΣ

— Δυσσέο μ', ποῦ ξεχείμασες τὸ φετινὸν χειμῶνα,
ποῦ ἦταν τὰ χιόνια τὰ πολλὰ καὶ τὰ βαρεῖα χαλάζια;
— Στὴν Πρέβεζα ξεχείμασα...

28. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΤΖΙΟΠΑΝΟΥ

— Θέ μου, γιὰ πιᾶσε μιὰ βροχὴ κ' ἕνα βαρὺν χειμῶνα,
νὰ κατεβάσουν τὰ βουνά, νὰ πέσ' ἀντρί χαλάζι,
γιὰ νὰ σαποῦν τὰ ράμματα, νὰ πέσουν τὰ κουδοῦνια,
νὰ χάσ' ὁ ἀντράς μ' τὰ πρόβατα, νὰ χάσει καὶ τὰ γίδια
καὶ νάρθει στὴ γυναίκα του, νάρθει καὶ στὰ παιδιὰ του.

29. ΓΙΑ ΜΕΝΑ ΒΡΕΧΟΥΝ ΤΑ ΒΟΥΝΑ

Γιὰ μένα βρέχουν τὰ βουνά, γιὰ μένα χαλαζιῶνται,
γιὰ μένα τρέχει ὁ πόταμος θελὸς καὶ ματωμένος.

30. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑΣ

Νοικοκυρὰ συντάχτηκε νὰ πάει στὸ Κάτω Κόσμο.
'Ανασκελάει τὴ ρόκα τῆς καὶ χώνει τὴ φωτιά τῆς
καὶ λέει καὶ στὰ παιδιὰ τῆς:

— Ποτέ, παιδιὰ μου,

μὴ μὲ πεντεχάινετε καὶ μὴ καρτερεῖτε.

5 Ἐγὼ θὰ πάω στὴν Ἀλημονιὰ π' ἀλημονιῶνται ὁ κόσμος.

Ἀημονάει ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα.

Ἀημονιέται καὶ τ' ἀντρόγυνο τὸ πολυαγαπημένο,

... τὸ πρωτοστεφανωμένο.

10 Ὅταν ἀνθίς' ὁ ξέροκας καὶ βγάλει νιὸ βλαστάρι.

Ὅταν ἀσπίρς' ὁ κόρακας καὶ γένει περιστέρι.

Ὅταν θὰ στίψ' ἡ θάλασσα νὰ γένει περιβόλι,

τότε νὰ μὲ πεντεχάινετε...

31. ΘΑΝΑΤΟΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

— Ποῦ πᾶς, ψηλέ, ποῦ πᾶς, λιχνέ, ποῦ πᾶς, καμαρωμένε;

Μῆνα σὲ γάμο πᾶς, μῆνα σὲ πανηγύρι;

— Οὔτε σὲ γάμο πάω, οὔτε σὲ πανηγύρι.

Μόν' παίρω δίπλα τὰ βουνά κι ὀρθὰ τὰ κορφοβούνια,

5 ἄλλου νὰ μάσω ἀμάραθο κι ἀπ' ὅλα τὰ βοτάνια,

νὰ φάει ἡ γῆς τ' ἀμάραθα κι ἡ πλάκα τὰ βοτάνια.

Μὴν φάει ἐμένα τὸ κορμί, τὸ λεβεντοκορμί μου,

αὐτὸ τὸ χρυσοκούρμι μου μὴν τὸ πειράξει τίποτα,

ποῦ ἦμουν λεβέντης καὶ ψηλοκαμωμένος.

10 Γυναίκα δὲν καμάρωσα...

32. Ο ΑΜΑΡΑΝΘΟΣ

Ποιὸς εἶδε τὸν ἀμάρανθο σὲ τί γκορεμὸ φυτρώνει;
 Δίχως δροσιά δροσίζεται, δίχως ἄερα κ' νιώται.
 Τὸ τρῶν τὰ λάφια καὶ ψοφῶν, τ' ἀρκοῦδια καὶ μερεῖον.
 Τὸ τρῶν τὰ λάϊα πρόβατα καὶ ἀλλημονῶν τ' ἀρνιά τους.

- 5 Ὅποιος τὸ κόψει, κόβεται, καὶ ὅποιος τὸ φάει, πεθαίνει.
 Καὶ ὅποιος τὸ πάει στὸ σπίτι του, ριζὶ δὲν ἀπομένει.
 Νὰ τοῦχε φάει κ' ἡ μάνα του, νὰ μὴ 'χε κάμ' καὶ ἐμένα.

33. ΤΩΡΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΤΩΡΑ ΤΑ ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ

Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια, τώρα οἱ πέρδικες
 συχνολαλοῦν καὶ λένε:

— Ξύπνα, ἀφέντη μου!

Ξύπνα φίλησε δυὸ μάτια λιγωμένα καὶ ἄσπρονε λαιμό,
 θυζιὰ σὰν δυὸ λεμόνια, σὰν τὸ κρύο νερό.

34. ΚΛΑΨΕ ΜΕ, ΜΑΝΑ Μ', ΚΛΑΨΕ ΜΕ

Κλάψε με, μάνα μ' κλάψε με, μὲ ἥλιο, μὲ φεγγάρι.
 Καὶ τὴν αὐγοῦλα μὲ δροσιά, ὅσο νὰ σκάσ' ὁ ἥλιος.
 Ὅσο νὰ σκάσ' ὁ Αὐγερινός, νὰ πάει ἡ Πούλια γιόμα,
 νὰ βγοῦν τὰ λάφια στὶς βοσκὲς καὶ οἱ γι ὄμορφες νὰ πλύνουν.

35. Η ΒΛΑΧΑ

Ἀφήνω γειὰ στὶς ὄμορφες, ν ὑγειὰ στὶς μαυρομάτες.
 Ἐγὼ εἶμ' ἡ Βλάχα ἢ γι ὄμορφη, ἢ Βλάχα ἢ παινεμένη,
 πῶχω τὰ χίλια πρόβατα, τὰ πεντακόσια γίδια.
 Λύκος νὰ φάει τὰ πρόβατα καὶ τσιάκαλος τὰ γίδια.

- 5 Καὶ ἐγὼ θὰ πάω στὰ Γιάννινα, στοῦ Μπέη τὰ σαράγια.
 — Γειὰ σου χαρά σου, Μπέη μου!
 — Καλῶς τὴ Βλάχα ποῦρθε!

36. Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ

— Τ' ἔχεις, καημένε Πλάτανε, καὶ στέκεις μαραμένος,
 μὲ τίς ριζοῦλες στὸ νερό, μὲ τὴ δροσιά στὰ φύλλα;
 — Πέρασε ἀπὸ τὸν ἥσχιο μου τ' Ἀλήπασια τ' ἀσκέρι
 καὶ στὸ σημάδι μ' ἔβαλαν...

- 5 Ἄλλοι βαροῦν στὰ φύλλα μου καὶ ἄλλοι βαροῦν στοὺς κλώνους
 καὶ αὐτὸς ὁ Γερο-Ἀλήπασιας μέσ' στὴν καρδιά μου ρίχνει

37. ΝΑ ΗΤΑΝ ΟΙ ΚΑΜΠΟΙ ΘΑΛΑΣΣΕΣ

Νὰ ἦταν οἱ κάμποι θάλασσες καὶ τὰ βουνὰ ποτάμια
 νὰ πνίγονταν ὁ τάρταρης πὺν φέρνει τὰ φερμάνια

38. ΘΕΛΕΤΕ ΔΕΝΤΡΑ ΑΝΘΙΣΕΤΕ

Θέλετε, δέντρα, ανθίσετε, θέλετε ξεραθείτε.

Στὸν ἥσκιό σας δὲν κάθουμαι, μνηστὴρ καὶ στὴ δροσιά σας.

Ἄν κάτω Μάη καὶ Θεοῦτη κι οὐλὸν τὸν Ἄλωνάρη,
ἄν κάτω κι ἅπ' τὸν Αὐγουστο πεντέξι δέκα ἀέρες.

39. ΟΤΑΝ ΞΟΥΡΙΖΟΥΝ ΤΟ ΓΑΜΠΡΟ

Σήμερα νᾶσπρος οὐρανός, σήμερα νᾶσπρη μέρα,

σήμερα νιὸς ξουρίζεται. . .

Ξουράφια ἀπὸ τὰ Γιάννινα κι ἀκόνια ἀπὸ τὰ Τρίκαλα

Γιὰ σπουδίαξε, μερπέρη μου, γιὰ σπουδίαξε τὸ χέρι σου,

5 τί ἔχομε στραῖτες μακρονέες, ποτάμια ἀπέραγα.

Ποτάμια θὰ περάσουμε, τὴν πέριδικα θὰ πιάσουμε,

νὰ τὴ βάλουμι στὸ κλουβί, νὰ κελαηδεῖ κάθε πρῶϊ.

40. ΟΤΑΝ ΞΕΚΙΝΑΕΙ Η ΝΥΦΗ

— Ἀφήνω γειά, μανούλα μου!

— Καὶ στὸ καλὸ, παιδάκι μου!

— Ἀφήνω γειά, πατέρα μου!

— Καὶ στὸ καλὸ, παιδάκι μου!

— Ἀφήνω γειά στ' ἀδέρφια μου!

— Καὶ στὸ καλὸ, ἀδερφοῦλα μας!

— Ἀφήνω γειά, γειτόνισσες!

— Καὶ στὸ καλὸ, γειτόνισσα!

5 — Καὶ γὼ πάω στὸ σπίτι μου. . .

41. ΟΤΑΝ Η ΝΥΦΗ ΦΤΑΝΕΙ ΣΤΗΝ ΠΕΘΕΡΑ

— Καλ'στέρα σας, γειτόνισσες!

— Καλῶς τὴ νύφη πόρχεται!

— Γιὰ ἔβγα, μάνα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ τῆς νύφης!

Ἔβγα νὰ δεῖς τὴν πέριδικα πῶς περπατεῖ λεβέντικα!

Γιὰ ιδέστε τὴν, γιὰ ιδέστε τὴν! Ἦλιο, φεγγάρι πέστε τὴν!

5 Γιὰ ιδέστε τὴν πῶς περπατεῖ σὰν ἄγγελος μὲ τὸ σπαθί.

Αὐτοῦ στὴν πόρτα ποὺ θὰ μπεῖ, ν ἥλιος, φεγγάρι νὰ φανεῖς.

(Τραγοῦδια ποὺ συνοδεύονται μὲ ὄργανα)

42. ΤΗΣ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑΣ

Σειῶνται τὰ δέντρα, σειῶνται, Ζαχαρούλα, σειῶνται καὶ τὰ κλαριά.

Σειῶται κ' ἡ Ζαχαρούλα, Ζαχαρούλα, μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά.

Ἔβγα στὸ παραθύρι, Ζαχαρούλα, κρυφὰ ἅπ' τὴ μάνα σου,

καὶ κάμε πὼς ποτίζεις, Ζαχαρούλα, τὴ μαντζουράνα σου.

5 Αὐτόνο τὸ λεβέντη, μωρὴ μάνα, πολὺ τὸν ἀγαπῶ.

Κι ἂν δὲν τὸν πάρω ἄντρο, μωρὴ μάνα, στὴ μαύρη γῆς θὰ μπῶ.

Τσαρούχια τελατ'νένια, Ζαχαρούλα, καὶ παρδαλὴ ποδιά, καὶ φρούστα κόκκινη,
 νὰ βάλει ἡ Ζαχαρούλα, Ζαχαρούλα, νὰ πάει στὴν Ἐκκλησιά, ν' ἀνάψει δυὸ
 (κεριά).

Τῶνα στὸν Ἄι-Γιάννη, Ζαχαρούλα, τ' ἄλλο στὴν Παναγιά

43. ΤΗΣ ΒΛΑΧΑΣ

Ψηλὰ σ' ἐκεῖ — μωρὴ Βλάχα μου — ψηλὰ σὲ κεῖ-νε-νο τὸ βουνὸ
 καὶ στ' ἄλλο παραπέρα παραπέρα — μικρὴ Βλαχοῦλα μου — (ἴ: δὲ βγαίνεις
 (νὰ σὲ ἰδῶ),

καὶ στ' ἄλλο παραπέρα παραπέρα — Σαρακατσιάνισσα.

Μωρέ, πῶχει ἀνταρού-νου-λα στὴν κορφή, καὶ καταχνιὰ στὸν πάτα-νε-στὸν πάτο,
 μικρὴ Βλαχοῦλα μου, καὶ καταχνιὰ στὸν πάτο-νε-στὸν πάτο, Σαρακατσιάνισσα.
 Στὴν ἀπὸ κεῖ-μωρὴ Βλάχα μου- στὴν ἀπὸ κεῖ-νε-θε τὴ μεριά
 δυὸ ἀδέρφια σκοτωμένα τὰ καημένα-μικρὴ Βλαχοῦλα μου-
 δυὸ ἀδέρφια σκοτωμένα τὰ καημένα-Σαρακατσιάνισσα.

44. ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΛΑΣ

— Ποῦ ἦσουν Παναγιωτοῦλα μου, καὶ λείπεις τόσην ὥρα;

— Πῆγα νὰ μάσω λάχανα μὲ τ' ἄλλα τὰ χορῖτσια.

Κι ἐκεῖ καθόνταν τρεῖς αἰτοί, κ' οἱ τρεῖς καλοὶ λεβέντες.

ν' Ἔνας μὲ μῆλο μὲ βαρεῖ κι ἄλλος μὲ δαχτυλίδι

5 κι ὁ τρίτος ὁ καλύτερος μὲ μιὰ χρυσὴ βεργούλα.

45. ΘΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.

Μῆνα βουβάλια σφάζονται: μῆνα θεριά παλαίβουν;

Μουηδὲ βουβάλια σφάζονται, μουηδὲ θεριά παλαίβουν.

Θὰ πάρουμε τὰ Γιάννινα, θὰ πάρουμε τὴν Κρήτη.

5 Σκάσε, γλυκειὰ φλογέρα μου, γιὰ δὲ λαλεῖς σὰν πρῶτα;

γιὰ τῆς χρυσῆς Χρυσάιδως τὸν καημό. . .

46. Η ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ

Κάτω στὰ δασιά-να-πλατάνια, στὴν κονόβουση, Διαμαντοῦλα μ' - στὴν κονόβουση.

Κάθονταν δυὸ πα-να-λληγκάρια καὶ μιὰ λυγερή - Διαμαντοῦλα μ' - καὶ μιὰ λυγερή.

Κάθονταν καὶ τρωῖγαν καὶ πίναν καὶ τὴν ξέταζαν:

— Διαμαντοῦλα μ', τί 'σαι κίτση καὶ μελαχροινή;

5 Μὴν ὁ ἥλιος σὲ πατάει, μὴν ἀφάντασμα;

— Μὴδ' ὁ ἥλιος μὲ πατάει, μὴδὲ φάντασμα.

Μὲ πατάει τὸ παλληκάρι τὰ μεσάνυχτα.

(Σ υ γ ε χ ἰ ζ ε τ α ἰ)

ΑΛΕΞ. ΛΑΖΑΝΗ

Συνταξιούχου Διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ*

Β'. ΚΑΤΑΡΕΣ

Τις Κατάρεις δὲν τις κατατάσσω ἀνάλογα μὲ τὴν κάθε περίπτωση ποὺ λέγονται. Αὐτὸ γιατί πολλές ἀπ' αὐτὲς ἐκφέρονται σὲ πολλές ἀφορμὲς οἱ ἴδιες. Κι ἔπειτα εἶναι μιὰ δουλειὰ πολλὴ δύσκολη ποὺ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει καὶ σὲ λανθασμένο δρόμο ἢ κατατάξῃ. Γι' αὐτὸ προτίμησα νὰ τις περιγράψω ὅλες μαζὶ κι ἔτσι τις προσφέρω στὴν ἐργασία μου αὐτή:

- Ἄστραπὴ νὰ σὲ θαρέσ'. Κινήσεις: Κούνημα κεφαλῆς καὶ σφιζιμο χειλέων.
- Ἄξεσου καὶ λάξεσου.
- Γένε ξοῖκ' κι πάστα ἢ ἀπλῶς: Ἐοῖκι κι πάστρα. Κινήσεις: Κίνηση παλάμης.
- Κακὴ σου μέρα ἢ Κακὴ σου μέρα κι μαύρη σ'.
- Κακὸς νταμπλάς νὰ σῶρθ'.
- Κακὸς ψόφος νὰ σὲ μιάσ' ἢ (νὰ τὰ μιάσ', ὅταν πρόκειται γιὰ ζῶα).
- Ζάλλ' κακὴ νὰ σὲ κ'νῆς κι νὰ σὲ ταραξ'.
- Κακὴ χολέρα νὰ σὲ θρῆ.
- Κακὸς λύκος νὰ τὰ φάει (ὅταν πρόκειται γιὰ ζῶα).
- Λαχτάρα νὰ σῶρθ'. Κινήσεις: Κούνημα κεφαλῆς.
- Κακὸ σ'πρί νὰ θγάλλ'ς τοῦ λιμοῦ Παναγία μ'. Κινήσεις: Σταυροκόπημα.
- Κουκουβάγιες νὰ λαλήσ'ν στοῦ ρ'μαδιακὸ σ'. Κινήσεις: Τέντωμα χερσιῶ.
- Λύκος νὰ σὲ φάει κι ἐσένα κι ἐμένα ἀντάμα. Κινήσεις: Κούνημα κεφαλῆς.
- Νὰ δαγκάεις τ'γλώσσα σ'.
- Ν' ἀλ'σθῆις σὰν τοῦ σικ'λι κι ἀπὲ νὰ σ'θγεῖ ἢ ψ'χῆ.
- Νὰ πείεις κι νὰ μὴ σικουθεῖς.
- Νὰ γέν'ς στάχτ' μ' ὄλουσ' τοῦ σπίτ'. Κινήσεις: Φτύσιμο παλάμης.
- Νὰ θγάλλ'ς τοῦ σκασιῶ.
- Νὰ λυώεις σὰν τοῦ κηρί.
- Νὰ ζῆεις κι νὰ ζαίν'ς.
- Νὰ μὴ σ' γιλάσ'ν τὰ χεῖλια ἢ Νὰ μὴ σ'γλυκαθεῖ τ'αχείλ'.
- Νὰ μὴ δεῖς ἄσπρ' μέρα.
- Νὰ γέν'ς ντέφ' νὰ γέν'ς.
- Νὰ μὴ φτάκ'ς κι νὰ μὴ σώεις.
- Νὰ σὲ θγάλλ'ν ἄλουτσον Παναγία μ'.
- Νὰ μὴ χαρεῖς τὰ νειῶτα σ'.
- Νὰ μὴ σὲ θρεῖ ἢ γι'αὐγῆ.
- Νὰ ξεραθεῖς πατόκορφα.
- Νὰ σὲ θαρέσ' τὸ τσιόκαλο.
- Νὰ σὲ πιάν' ἢ γι' ὦρα σ'.
- Νὰ σὲ πᾶν' οἱ τέσσερες.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 367.

- Νά σέ φᾶν' τὰ ὄρνια νά σέ φᾶν'.
- Νά σέ φάει τὸ φίδ'.
- Νά σκάεις κι νά πλαντάξεις.
- Νά σέ φέρουν στήν κάσα ἢ Στουῖ Ἐλοκρέδδατο νά σέ φέρουν.
- Νά σου βγει ἡ ψυχὴ ἀπ' τὸν κῶλο
- Νά σου βγοῦν τὰ μάτια.
- Νά σ'ὀγάλου τὰ τζίφλια.
- Νά σ'καμωθεῖ νά σκάεις.
- Νά σ'πέσ' καταρροή.
- Νά σ'φάω τοῦ σιτάρ'.
- Νά σέ θάψου Παναγία μ'.
- Νά σ'ρέσουν τὰ σικωτια.
- Νά φᾶς τοῦ κιφάλ'ς.
- Νά τοῦ βρεῖς ἀπ' τὸν Θιό. Κινήσεις: Δεῖξιμο τοῦ Θεοῦ ψηλά.
- "Ὅ,τι κάν'ς νά τοῦ βρεῖς ἀπ' τὰ πιδιά σ'.
- Ὅχι, νά σέ φάει.
- Ποδόλ'σα νά σέ πιάσ'.
- Πόνος κακὸς νά σ'γέν'.
- Χαῖρ' νά μὴ δεῖς Παναγία μ'.
- Στάχτ' κι μπαρούτ' νά γέν'ς.
- Νά μὴ τ'χαρεῖς.
- Πάλι αὐτὸ νά τὰ δεχτεῖς Παναγία μ' (τὰ προικιά τῆς κόρης τῆς). Δηλ. νά πεθά-
νει ἡ κόρη τῆς ὠφρη καὶ νά τῆς ἐπιστρέψουν τὰ προικιά ὅπως συνηθίζονταν τότε.
- Κομιμάτια νά σέ φέρουν στοῦ σακκί.
- Νά τοὺν φλῆγεις κρύουν Παναγία μ'.
- Κακὸς νταουτζιάς νά σέ βαρέσ' (πνευμονία).
- Μπα! π'νά σὶ θάψου...
- Μπα! μωρὲ ρεψόσηκωτο...
- Μπα! μωρὲ τρισκατάρατε...
- Νά σ'σταθεῖ στοῦ λιμό...
- Νά βγάλ'ς τοὺν ἀγκλέωρα...
- Νά τὰ δώκ'ς σ'τ'γιττροὺς κι στὰ γιαιτρικὰ Παναγία μ'.
- "Ὅσα δάκρυα ἔχ'σα ἰγὼ τόσα φαριμάκια νά πιεῖς.
- Ἀνάθεμα τῇ μάννα σ' κι τοὺν πατέρα σ'.

Γ'. ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΑ

Στὴν ὀλοκλήρωση τῆς συλλογῆς τοῦ Γλωσσικοῦ θησαυροῦ ἐνὸς τόπου, συντελεῖ σπουδαία καὶ ἡ καταγραφή τῶν φράσεων ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ὀμιλία τῶ κατοίκων του. Πιστεύω πὼς αὐτὲς ἀποτελοῦν τὸ συμπλήρωμα καὶ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς προσπάθειας νά περιλάβει κανεὶς σὲ μιὰ ἐργασία ὅλο τὸ θησαυρὸ ἐνὸς τόπου.

Τὸ συμπλήρωμα αὐτὸ προσπάθησα νά δώσω στὴν παρακάτω συλλογὴ μου ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς δίχρονης ἐργασίας μου σὲ συναναστροφές καὶ κουβεντιά-
σματα μὲ γυναῖκες κι ἄντρες τῆς περιοχῆς μας. Ἔτσι οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς φρά-
σεις ποὺ δίνονται ἐδῶ εἶναι καταγραμιμένες τὴν ὥρα ποὺ ἀκούστηκαν κι ὅπως ἀκού-
στηκαν κι ἓνα μέρος εἶναι γραμιμένο ὕστερα ἀπὸ ἐπιστράτευση τῆς μνήμης μου ποὺ
ξέρει καὶ μιλάει τὸ ἴδιο ἰδίωμα τῆς περιοχῆς μας, γιατί ὅσο κι ἂν προσπάθησα,
δὲν δίνονταν πάντοτε ἡ εὐκαιρία ν' ἀκούσω αὐτὲς τίς φράσεις ποὺ μοῦ ἔλειπαν.
Ἔτσι συγκράτησα τὸ παρακάτω φρασσεολόγιο ποὺ τὸ δίνω μὲ μιὰ συμβατικὴ ἀλφα-
θητικὴ κατάταξη σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχτικὴ λέξι τῆς κάθε φράσεως:

- Ἀποτώρα τὸν εἶδα ἢ ἀπολιώρα (λίγ' ὦρα) τὸν εἶδα.
- Ἄει μωρὲ σαράβαλου...
- Ἀγύργου κιφάλ' εἶσι κακουμοίρ'...
- Ἀφ'νοῦ τ' στάζν' τὰ χεῖλ' φαριμάκ'.
- Αὐτὸς στάζ' μέλ' ἀπὸ τοῦ στόμα τ' ἢ θγάξ' μέλ' ἀπὸ τοῦ στόμα τ'.
- Αὐτὸς ἔχ' καρδιά μπαχτσιὲ ἢ αὐτὸς ἔχ' καρδιά μπεχάρ'...
- Αὐνοῦ πῆρι τοῦ φκιάρ' τ' νιρὸ τώρα.
- Ἀλύχτσι σάν τοῦ σηκλι γιά νὰ τ'θγει ἢ ψ'κῆ.
- Ἄχ! μουρὴ ξικουλουμέν' ποῦ θὰ μ'πᾶς...
- Ἀπ' ἄξου κούκλα κι μέσα κανούκλα ἢ ἀπ' ἄξου λίλ κι μέσα κάκα.
- Αὐτὴ δίν' ψουμι σ'το κλέφτσι ἢ Αὐτὴ τοῦ παέν τοῦ γράμια (σεξουαλικό).
- Ἀνιθαίν' ἀκρία σ'γκιρασιὰ (γιὰ σεξουαλικὴ ἰκανότητα).
- Αὐτὸς εἶναι φτνὸς στ' ἀλεύρ' κι ἀκριθὸς στὰ πίτ'ρα.
- Αὐτὸς εἶναι σάν οὐ γάτους, γα... κι σκούξ'.
- Αὐτὸς σὲ πέρασει ἀπὸ τοῦ πουτάμ' ἄδρεχουν.
- Αὐτὸς τ'ν'ἔχ' διμέν' τ'γουμάρα τ'.
- Ἀπὸ ἔτο' εἶναι διάουλους, σ'λέου ἰγῶ.
- Ἀπ' αὐτὸ τοῦ πλιθρὸ νὰ κ'μᾶσι.
- Ἀπόμνε μὶ τοῦ στόμα ἀν'γτό.
- Αὐτὰ εἶναι ἀπου ν' Τρίτ' ὡς ν'Τιτράδ'.
- Αὐτὸς πάει γυρευόντας.
- Αὐτὸς δὲν ξέρ' ποῦθι κατράει ἢ κόττα.
- Ἄμα πάει οὐ ἥλιους μιὰ φ'κέντρα.
- Ἀπόλ'σ' οὐ Σκουλεῖδς τώρα.
- Αὐτὸς εἶναι τ'σ'νιου κι τ'παλ'κισῶ.
- Ἄστον γιατί ζ'γιάξ' ἀπου τσ' ἀλαφριές.
- Ἄμα δέ εσι θέλν' στοῦ χουριὸ τί ρουτᾶς ποῦν' τ'παππᾶ τοῦ σπίτ;
- Ἀγαπ'μένου ἀντρώου αὐτό, τράει οὐ ἕνας τοῦν ἄλλου στὰ μάτια.
- Αὐτὸς εἶναι τινικὲς ζιγάνουτς.
- Αὐτὸς κ'θαλάει τ'Χάρ' νιρὸ.
- Ἄκου-μπετ τ'καμι τοῦ δ'κό τ'.
- Αὐτὸς θέλ' νὰ χέσ' κι νὰ μὴ φ'ράν'.
- Ἄχ! μωρὲ καφαρὲ φόντα πάκινες ἐσὺ, ἰγῶ γύρ'ζα.
- Αὐτὴ κατάντ'σι τ' δρόμ'.
- Αὐτὸς μ'γίνκι τσιάμ'κους ταμπάκους.
- Ἄλλου νὰ σ'λέου κι ἄλλου νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια σ'.
- Ἄειστε τώρα σηκουθῆτι, πάει οὐ ἥλιους μιὰ φ'κέντρα ἢ γιόμα.
- Αὐτὸς τᾶχ' χαμένα τὰ πασχάλια τ'.
- Αὐτὰ εἶναι τὰ κουμπιὰ τσ' Ἀλέξινας κι τὰ μανίκια τσ' Ἀγγέλω.
- Αὐτὸς εἶναι: πάτα μ' τοῦ ζουνάρ' νὰ τσακουθοῦμι.
- Ἄχ! μουρὴ μαῦρ' κι μουρὴ ἄλαλ'... (λέγεται: συνήθως ὑπὸ γυναικῶν).
- Αὐτὸς γα... κούκο κι θγάξ' ἀηδόν'...
- Ἄχ! μουρὴ στρίγλα τί ἐπαθις... (λέγεται ὑπὸ γυναικῶν σὲ κακὸ συμβάν).
- Βαρεῖτε σηκύλες, τί κάθουμι... (λέγεται ὑπὸ γυναικῶν σὲ χασσιμέριο).
- Βάλ' την κ'λιά στοῦ μούσθηκιου.
- Βάρ' μπῆξε τ'ν'ἔσιαξι τῆ δ'λειά τ'.
- Βῆκ' ἢ πουμπῆ στοῦ σοχάκ'.
- Γ'δι τᾶεις τοῦ κιφάλ' δρέ...

- Γέρασι κι κούτσισι ἢ Γέρασι κι τῶχασι
 — Γίνκι ἢ δ'λειά ὅσου γὰ πεις κρεμμύδ'...
 — Γένε ξοικ' φεύγα ἀπ' ἔδω.
- Δέ σέ πῆρα χαμπέρ ἢ δὲν πέρω χαμπέρ τί λές.
 — Δὲν τ'καίεται καρφί, πεντάρα δὲ δίν'.
 — Δὲν εἶνι μακρὰ, φτάν'ς κατρούντας.
 — Δέ μ'κάηκι τοῦ σηκώτ' γὰ τὸν δῶ.
 — Δέ μ'κάν' ἢ καρδιά γὰ τὸν ἀφήκου.
 — Δέ μ'κάν' ἢ καρδιά γὰ σηκουθῶ.
 — Δυὸ ὤρες κόσθεθα γὰ τὸν φτάσω.
 — Δέ φτ'ράει ἢ δ'λειά ντίπ'.
 — Δὲν ἔχεσες φορτωμένους πιδάκι μ'.
 — Δὲν ὀντίζ'ν' ὅλα τ' ἀδέρφια.
 — Δέ θ' ἀκούσ' κούκο φέτο αὐτός.
- Ἔλα μέσα τῶχου διμένου τοῦ σηκλί.
 — Ἐννιά ἔχ' οὐ μίγνας γι αὐτόν.
 — Ἔεις ὄρεξ, λέω γώ...
 — Ἔβγαλα τ' ἄντερα μ' ἀπ' τὸ μετό.
 — Ἐλεε κάτ' ἄχρεια λόγια π'θήκα ἀπ' τὰ ρούχα μ'.
 — Ἐπεσ' ἀπ' τ'φορτώσ (δηλ. ἔπεσε ξύλο, τὸν φόρτωσαν ξύλο).
 — Ἐκαμι κι αὐτός τοῦ νιρὸ σουρό.
 — Ἐδωκι πῆρι δὲ μπόρισι γὰ κάμ' τίπουτα.
 — Ἐτσ' π'γίνκαν τώρα αὐτοί, διάσλος τσ'σιάξ'...
 — Ἐτσ' σοῦειπε, τώρα θάλ' τ'σκούφια σ' στραβά.
 — Ἐφαγα μπλέτσουσα.
 — Ἐσὺ δὲν ξέρ'ς ἀκόμα τί πλὶ εἶν' οὐ κούκος...
 — Εἶσι γιὰ δέσ'μο καλασιθά σ'.
 — Εἶσε μοναχὰ γιὰ χοντρές καλλιῶρες.
 — Ἐφαε τὰ λυσηιακά τσ' ὅσο γὰ τὸν πάρ' ἢ γὰ τὴν πράρ'.
 — Ἐκαμι πέρα κι πρόκοψι.
 — Εἶν' ἢ τελευταία τρύπα τσ' φλοέρας.
 — Ἐτσ' μ'λαλας, ἔτσ' χουρεύου.
 — Ἐσὺ ἔεις μεσάν'χτα κακομοίρ'μ'...
 — Ἐσὺ τ'μπαίρ'ς σηκ'νι λουρι τ'γκ'θέντα σ'.
 — Ἐχου μιὰ λίμα τωραγιά π'δὲ σί γλέπου μπρουστά μ'.
 — Ἐεις ὅλο πιδιά κι θὰ σί θάλ'ν' στοὺν ἴσηκιου...
 — Ἐμ τὸν ἔδ'ρι ἔμ τ'ζήτάει κι τὰ ρέστα.
 — Εἶχι σιιάσ' τὸν ἑαυτό τ' θέλ' γὰ ὀρινέψ, κι ἀλλουῶς.
 — Ἐχω μιὰ φακὴ π'θράξ' μ' ἕνα χούχλο.
 — Ἐκαμι μιὰ τρύπα στοῦ νιρὸ.
 — Ἐπεσε πίττα κι πλαστήρ' ὅσο γὰ τ'γέν' ἢ δ'λειά τ'.
 — Ἐπεσαν τ' ἀπόσηκια, θράδουσι.
 — Ἐφτασι τοῦ μαχαίρ' στοῦ κόκκαλου.
 — Εἶπαμαν μ'ψεῖρα μπούμπια.
 — Ἐκεῖ τ'γλέπου σηκ'λεύεται (ἐνδιαφέρεται, συμπαθεῖ, γυροφέρνει).
 — Εἶπα ξεῖπα, σκατὰ στή γκ'θέντα μ'.
- Ζαγκαμπδάς κι σὺ γιὰ παντρειά...

- Ἦθελα νᾶξερα τί μολογάς τήραγια (ἦ τί λές τήραγια)...
- Ἦ Γιώργαινα ἦταν σῆισι σῆιμένα γ'ναίκα, ἀντρογύναικα.
- Θά φᾶς ἄλλου ἦ θά τού σῆκώσουμι...
- Θά ἴδεις τού ν'νὸ σ'γουιμάρ'.
- Θά σ'κωθῶ μί τού ζ'γιαστοξ'ἔλλου νά σ'πῶ ἰγῶ...
- Θά τού θρεῖ αὐτὸ π'χαλεύει...
- Θέμ' γλύσε μας.
- Θά στὸ φάω τὸ σῆτάρ'.
- Θύμα τῆ γ'θέντα σ'.
- Ἦτση δὲ σὶ κατάλαθα.
- Ἦτση μῆ τὰ ρωτᾶς...
- Ἦτση μῆγ παιδεύεσαι δὲν τὸν θρέισης αὐτὸν εὐκόλα.
- Ἦγῶ σ'λέου αὐγά κι σὺ μιλᾶς πλιά.
- Ἦπέρς κάηκι φέτο μύρσι...

(Συνεχίζεται)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ι. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

«ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ»

Μόλις πριν λίγους μήνες είδε το φῶς τῆς δημοσιότητας ἡ πιὸ πάνω ἀξιόλογη μελέτη τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονα - ἱστορικοῦ Hansjörg Kalcyk. Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες εἶναι ἰδιαίτερη τιμὴ ξένοι ἐπιστήμονες νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορία τῆς πατρίδας μας. Τιμὰς σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο τὴν χώρα μας ὁ κύριος Kalcyk, γι'αὐτὸ τοῦ ἀξίζει ἡ εὐγνωμοσύνη μας. Γι'αὐτὸ ἀκόμη θὰ σταθοῦμε μὲ προσοχὴ στὴ μελέτη του αὐτὴ καὶ συνοπτικὰ θὰ τὴν παρουσιάσουμε γιὰ τὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ. Ἡ μελέτη διαιρεῖται σὲ τρία μέρη:

Τὸ Π ρ ῶ τ ο ἀναφέρεται στὴν τοπογραφία καὶ τὴν ἐπικοινωνία τῶν διαφόρων δόμων, οἰκισμῶν καὶ περιοχῶν, ποὺ εἶχαν τὰ μεταλλεῖα.

Τὸ Δ ε ὑ τ ε ρ ο ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς τῶν μεταλλείων, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴ τους ἐξέλιξη.

Τὸ Τ ρ ῖ τ ο ἀναφέρεται στὴν ἀρχαία τεχνικὴ τῶν μεταλλείων. Κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ ὑποδιαιρεῖται σὲ ἐπιμέρους κεφάλαια καὶ παραγράφους.

I

Πράγματι μιὰ περιγραφή τῆς περιοχῆς τῶν μεταλλείων, οἱ τοπογραφικὲς τῆς σχέσεις καὶ ἡ δομὴ τοῦ ἐδάφους, μὲ βάση τὴν ἀρχαία παράδοση, δὲν ἔχει ὡς τώρα ἐπιχειρηθεῖ. Γι'αὐτὸ καὶ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον τὸ θέμα αὐτό.

Ἡ ἔκταση τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς κατὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. ὁριοθετεῖται ἀπὸ τὸ συγγραφέα μὲ βάση δυὸ ἑμμεσες μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων: τοῦ Θουκυδίδου II 55 καὶ τοῦ Ξενοφῶντα, Πόροι 4,45 Ἔτσι λοιπὸν ἔχομε μιὰ γραμμὴ ἀπὸ τὴν Ἀνάβυσσο (ἀρχαία Ἀνάφλυστο) ὡς τὸ Δασκαλιό. Στὴν περιοχὴ τοῦ Θορικοῦ μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ σιγουριὰ ὅτι τὰ μεταλλεῖα ἦταν γνωστὰ ἤδη ἀπὸ τὸ 1500 π.Χ. Ἐπίσης καὶ ἡ τοποθεσία γύρω ἀπὸ τὸ Σούνιο ἦταν γνωστὴ γιὰ τὰ μεταλλεῖα τῆς. Κατὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. ἡ μεταλλευτικὴ περιοχὴ ἐκτεινόταν ἀπὸ τὸ Δασκαλιό ὡς τὸ Σούνιο καὶ ἀπὸ τὴ Συντερίνη καὶ τὸ Ἄρι ὡς τὸ Θορικὸ καὶ τὴ Νῶρια.

Ἡ μεταλλευτικὴ περιχὴ κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. περιορίζεται. Καὶ πάλι ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν ἔχουν τὸ λόγο. Ἔτσι ὁ Ξενοφῶν γράφει ὅτι σὲ περίπτωσι πολέμου ὑπῆρχε ἓνα ὀχύρωμα στὴν Ἀνάβυσσο πρὸς τὸ νότο καὶ ἓνα ἄλλο πρὸς βορρᾶ, ποὺ ἀπέχουν μεταξὺ τους περίπου 60 στάδια. Ὁ Ξενοφῶν προσθέτει ἀκόμη καὶ τρίτο ὀχύρωμα στὴ Βῆσα. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς φαινόταν ἀπὸ μακριὰ οἱ ἐργάτες τῶν μεταλλείων μπορούσαν σὲ λίγο χρόνῳ νὰ βροῦν ἀσφάλεια σὰ ὀχυρώματα. Τὰ ὀχυρώματα αὐτὰ ἦταν φρουρία γιὰ τὴν προστασία τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Τὸ φρούριον στὴ Βῆσα, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν, ἀποκτὰ μεγαλύτερη σημασία ἀπὸ τὴν πληροφορία ἐνδὸς ἐπισήμου ἐγγράφου μισθώσεως μεταλλείων ὅτι στὴ Βῆσα θρίσκονταν τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῶν μεταλλείων τῆς Ἀττικῆς. Τὸ σχέδιον ἐκκενώσεως τῆς περιοχῆς, ὅπως τὸ ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν, θρίσκειται σὲ ἓνα ψήφισμα τοῦ Δημοσθένη, ποὺ ἰσχύει ὡστόσο γιὰ ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς Ἀττικῆς. Ἀπὸ αὐτὲς τῆς μαρτυρίες μπορούμε νὰ συμπεράνουμε γιὰ τὴν ἔκτασι τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Μιὰ γραμμὴ ἀπὸ τὴν Ἀνάβυσσο ποὺ

περνούσε θόρεια τῆς Βήσας ὡς τὸ Θορικὸ ὄριοθετεῖ τὴν περιοχὴ τῶν μεταλλείων. Ἡ ἀμυντικὴ γραμμὴ μεταξὺ Βήσας καὶ Θορικοῦ ἀφ' ἑνὸς τὰ μέρη Βίλλια, Διψήλεζα, Σηλιαξέζα καὶ Δασκαλιὸ ἔξω ἀπὸ τὴν ὀχύρωση, ἀν καὶ παρουσίαζαν ἕνα σημαντικὸ ποσὸ ἀπὸ μετάλλευμα. Τοῦτο φαίνεται σὲ ψηφίσματα ἐκμισθώσεως μεταλλείων ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Στὰ ψηφίσματα αὐτὰ οἱ τοποθεσίαι ποῦ ἔχουν μισθωθεῖ γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων θρίσκονται στὰ νότια τῆς γραμμῆς Ἀνάφλυστος - Βήσα - Θορικός. Τὰ μέρη πρὸς τὰ θόρεια αὐτῆς τῆς περιοχῆς, ὅπως π.χ. ἡ Ἀμφιτροπιὴ καὶ οἱ Φρεάριοι εἶναι μοναδικὲς ἐξαιρέσεις. Δὲν ἀναφέρονται κυρίως οἱ δῆμοι τῶν Ποταμιῶν, ποῦ τοποθετοῦνται στὰ θόρεια τοῦ Θορικοῦ καὶ ἦταν στὴν μεταλλευτικὴ περιοχὴ τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Τὰ αἰτίαι τοῦ περιορισμοῦ τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς θρίσκονται κυρίως στὸ γεγονός ὅτι ἡ περιοχὴ ποῦ εἶχε πολὺ μόλυβδο θρίσκόταν χωρὶς ἐξαίρεση στὰ νότια τῆς γραμμῆς Ἀνάφλυστος - Θορικός. Γενικὰ ἡ ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων κατὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. εἶχε ἐξαπλωθεῖ σὲ ὅλη τὴ χερσόνησο καὶ καμιά ἀλλαγὴ δὲν εἶχε γίνῃ ὡς τὸν 4ο αἰ. π.Χ., ὅποτε τὰ ἐκμεταλλεύσιμα μέρη γίνονται ὅλο καὶ πὺλίστα. Αὐτὸ φαίνεται στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα μισθώσεως μεταλλείων τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Καὶ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιὰ τὴ Μαρώνεια, μιὰ τοποθεσίαι τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., ποῦ διατήρησε ἀκόμη τὴ μεγάλη σημασίαι τῆς· ὁμοίως θὰ μπορούσε νὰ ἀναφερθεῖ ἡ Νάπη, ἡ ὁποία εἶχε σημειωθεῖ στὰ πρῶτα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἐξαφανίζεται κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων συγκεντρώνονταν τὸν 4ο αἰ. π.Χ. κυρίως στὶς περιοχὰς γύρω ἀπὸ τὴ Βήσα, Θορικὸ, Θράσυμο, Σούνιο καὶ Λαύριο. Προσθευτικὰ περιόριζόνταν τὰ ἐκμεταλλεύσιμα μέρη. Τὸν 2ο αἰ. π.Χ. σταμάτησε ἡ ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων τότε ἀρχίζει ἡ «ἐκκαμίνευση» καὶ ἐκμετάλλευση τῶν ἀρχαίων σωρῶν ἀπὸ κάρβουνα. Ἡ περιοχὴ τῶν οὐραφικῶν ἐκτείνεται σὲ μιὰ ἐπιφανείαι σὲ λόφους καὶ ὑψώματα μέχρι 350 μ. ὕψος «Μεγάλου Ρυμπάρου» καὶ χωρίζεται ἀπὸ πολλὰς στενόμακρας πεδιάδες. Αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἀντικαθρεφτίζεται καὶ σὲ ἐπιγραφές, ὅπου ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα, Νάπη, Αὐλών, Βήσα, Λαύριο. Ἐνας ἰδιαίτερα συχνὸς ὄρος εἶναι «χαράδρα», ποῦ διαφοροποιεῖται ἀνάλογα μὲ τὴ σύνδεσίαι του μὲ τὴ μετοχὴ «φέρουσα» ἢ «ρέουσα». Λιγότερο συχνὰ ἀπαντοῦν στὶς ἐπιγραφὰς ἐξάρσεις τοῦ ἐδάφους (λόφοι), γιὰ τὴν ἀκριβὴ τοποθέτηση τῶν τόπων τῶν μεταλλείων. Ἐνας «λόφος σιδερότης» θρίσκεται στὴν περιοχὴ τοῦ Θορικοῦ, καθὼς καὶ ὁ λόφος Βα (μ) - βιδε (ι) ὅς, ποῦ δὲν ἔχει ἐξακριβωθεῖ ποῦ θρίσκόταν. Σὲ μιὰ μοναδικὴ περίπτωσιαι ἀπαντᾷ ἡ λέξιαι «ὄρος», ποῦ θρίσκεται δυτικὰ τοῦ Λαυρίου. Ἐπίσης ἡ λέξιαι «Πάγυρα», ποῦ σύμφωνα μὲ μιὰ ἐπιγραφὴ μπορεί νὰ τοποθετηθεῖ στὴν περιοχὴ τῆς Βήσας. Τέλος δύο πεδιάδες ὑπάρχουν· στὰ Λεγγραῖνα ἢ μιὰ καὶ στοὺς Ποταμοὺς ἢ ἄλλη. Πρὶν ἀπὸ σαράντα χρόνια συγκροτήθηκαν οἱ συνοικισμοὶ Πλάνα, Καμάρια (σημ. Ἐγ. Κωνσταντίνος), Ἐργαστήρια (σημ. Λαύριο), Συντερίνη, Μπαρμπαλιάκι στὸ Μέσο Ρυμπάρου, καθὼς ἐπίσης καὶ Σούρεζα καὶ Δημολιάκι, ὅπου ἐν μέρει χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη σήμερα τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν λιβαδιῶν. Τὸ 1911 ἀπασχολοῦνται στὰ μεταλλείαι 5000 ἐργάτες. Μὲ τὴν ἔναρξαι τοῦ 20οῦ αἰ. μ.Χ. καὶ τὴ μείωσιαι τῆς παραγωγῆς τῶν μεταλλείων ἀρκετὲς οἰκογένειαι ἀπὸ τίς περιοχὰς Σούρεζα, Ἀγριλέζα, Δημολιάκι, ἔφυγαν καὶ παρέκθιναν ἔρημα τὰ ἔργαστήρια, τὰ κτήρια, οἱ καμινάδες καὶ οἱ πελώριοι σωροὶ ἀπὸ κάρβουνα, ποῦ μαρτυροῦν τὴ δόξα τῶν χρόνων ποῦ πέρασαν. Χωρὶς ἐξαίρεση οἱ πηγὰς τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. ἔννοοῦν τὸ Λαύριο ἢ Λαύρειο, ὅταν μιλοῦν γιὰ τὰ μεταλλείαι τῆς Ἀττικῆς.

Κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. στὴ θέσιαι αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοποθετεῖται ἡ λέξιαι «ἀργύρεια», μὲ τὴν προσθήκαι συνήθως «τὰ ἔργα» ἢ «ἐν τῇ Ἀττικῇ». Τέλος μετὰ τὸν 1ο αἰ. μ.Χ. ἀποσιωπάται αὐτὴ ἡ ἔκφρασιαι καὶ τὴ θέσιαι τῆς παίρνει ἡ ἀρχικὴ ὀνομασίαι τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. (Λαύριο). Μὲ τὴν ἔκφρασιαι «ἀργύρεια» ἐνν. ἔργα, ἀναφέρεται ὄχι μόνο ἡ μεταλλευτικὴ περιοχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο τῶν μεταλλείων καὶ τῶν μεταλλ-

λουργικών εγκαταστάσεων. Σήμερα ή έρευνα δέχεται ότι το αρχαίο όνομα Λαύριο εξακολουθεί να υπάρχει στο όνομα της περιοχής Λαγρινά (= Λαύριο), πρβλ. Εύριπος Έγριπος. Πολλά έχουν γραφεί για τη σημασία της λέξεως. Λαύριο. 'Ο Ραγκάβης, στηριζόμενος στον Ήσυχιο, τον Ευστάθιο, τον συγγραφέα της Σούδας, γράφει ότι «σημαίνει μιά γαλαρία καθώς και ένα μεταλλείο». Έτσι θα πρέπει να προϋποθέσουμε ότι ο σχηματισμός του ονόματος «Λαύριον» και το μεταλλουργείο στο Λαύριο συνδέονταν χρονικά δηλ. έγιναν ταυτόχρονα ή εγκατάσταση στην περιοχή και ή εκμετάλλευση του μεταλλείου. 'Ο Οικονόμος λέγει ότι ή δομή του έδάφους της περιοχής ήταν αποφασιστική για την ονομασία Λαύριο. Πρὸς αυτή την κατεύθυνση μιά δόξη των οί επιολογικές έρευνες της λ. λαύρα, λαύρη, λαύρον, πού θεωρούνται ως βάση για τη μεταγενέστερη λέξη Λαύριο. Προσπάθησαν να εξηγήσουν τη λέξη με βάση αυτά πού γράφει ο Ήσυχιος. Έτσι λαύρη σημαίνει: δημόσιο δρομάκι, στενωπός, μιά οδός πού περιβάλλει μιά συνοικία σπιτιών, μιά κατηφορική οδός, πού διαβαίνει ο κόσμος. Ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι ο δρόμος στο βουνό της Πλάκας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των επίσημων έγγραφων μισθώσεως, γιαντο και ο οικισμός μπορεί να τοποθετηθεί στην περιοχή της Πλάκας. Πρέπει λοιπόν να σκεφθούμε ότι ή λέξη λαύρη πηγάζει πίσω στην αρχαία οδό, πού υπάρχει ακόμη στη σύγχρονη Πλάκα και ταιριάζει με τη μαρτυρία του Ήσυχιου. Αυτή ή οδός θα χρησιμοποιήθηκε ήδη στην προελληνική εποχή. Από αυτή τη λέξη και σε συνάρτηση με την ανάπτυξη των μεταλλείων, θα δόθηκε το όνομα στην περιοχή.

Οί συγκαίνωνιακές σχέσεις: 'Υπερπεριφερειακές σχέσεις. Γενικά ή έρευνα ξεκινά σήμερα από την ιδέα ότι ή συγκαίνωνία γινόταν από την παραλία, αλλά το εμπόριο και ή μετακόμιση (μεταφορές) γινόταν παράλληλα και από τους δρόμους της ξηράς. Τουλάχιστον από την παράδοση δύο δημόσιοι οδοί είναι γνωστοί, οί όποιοι οδηγούσαν από την Αθήνα στην περιοχή των μεταλλείων. Η «Σφηττία» οδός είναι ήδη γνωστή από την αρχαϊκή εποχή και συνέδεε το δήμο Σφηττός (κοντά στο σημ. Κορωπί) και τη Δωδεκάπολη της πρώιμης Αττικής, καθώς και την Αθήνα. Η «Αστική» οδός συνέδεε στην αρχαιότητα την Αθήνα με το βερό του Σουνίου. Έχει αποδειχθεί ότι αυτή περνούσε από τη μεταλλευτική περιοχή. Ξεκινούσε από το ακρωτήριο Σούνιο, περνούσε από την πεδιάδα της Αγριλέζας, μετά κατευθύνονταν στη Μεγάλη Βίγλα και το Μαύρο Λιθάρι. Ο δρόμος αυτός προχωρεί πρὸς τὰ βόρεια, στην περιοχή Μπότσαρης, όπου βρίσκεται μιά μεγάλη νεκρόπολη, ή όποια ως τώρα δεν έχει έρευνηθεί. Μεταξύ της περιοχής Μπότσαρης και της Σούρεζας μπορούμε να αναγνωρίσουμε τυπικά έγχρη έλληνικού δρόμου, συγκεκριμένα κατάστρωμα άμιαξωτού δρόμου, πού μπορεί να ταυτιστεί με την Αστική οδό, πού μαρτυρείται για την Ανάφλυστο και τη Βίγλα. Για την πορεία της Αστικής οδού ως την Αθήνα δεν έχουμε καμιά άλλη είδηση. Σίγουρο είναι μόνο ότι αυτή οδηγούσε στην ύλη τη Γωνιάς στη νότια περιοχή της Αθήνας πρὸς τὸ Φάληρο. Πολύ πιθανό λοιπόν να περνούσε κατά μήκος της παραλίας του Σαρωνικού κόλπου και των παραλιακών δήμων' στη συνέχεια πρέπει να περνούσε μεταξύ του Όλύμπου και του Παγίου όρους για την Ανάφλυστο.

Περιφερειακοί τοπικοί δρόμοι: 'Οπωσδήποτε μπορούμε να παρακολουθήσουμε καλύτερα από τους υπερπεριφερειακούς δρόμους τους περιφερειακούς, επειδή ένας μεγάλος αριθμός απ' αυτούς μιά είναι γνωστός από τὰ επίσημα έγγραφα μισθώσεως μεταλλείων. 'Οστος παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία ή εξακριβώσει και χαρτογράφηση τους. 'Ισχυρή από λείους άσβεστόλιθους μπορεί να παρατηρήσει κανείς ακόμη και σήμερα, οί όποιοι έχουν χρησιμοποιηθεί γι' αυτούς τους δρόμους. 'Υπολείμματα τέτοιων δρόμων υπάρχουν στην περιοχή της Σούρεζας και προπαντός στο ρέμα πού κατευθύνεται από τον Άγ. Κωνσταντίνο στη σημερινή περιοχή του Λαυρείου. Ένας αρχαϊός δρόμος προχωρεί από τον Άγ. Κωνσταντίνο πρὸς τὰ

νοτιοανατολικά μέσω του δρόμου από τὰ Μεγάλα Πεύκα γιὰ τὰ Λεγραινά. Σ' αὐτὸ τὸ δρόμο βρίσκονται οἱ μοναδικές ὡς τὴν ἄρκαταστάσεις μεταλλουργεῖων ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. Ἀπὸ τὰ μεταλλουργεῖα καὶ τὸ δρόμο μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ πεδιάδα τῶν Μεγάλων Πεύκων ἀνῆκε σὲ ἓνα μεγάλο καὶ κύριο κέντρο τῶν ἀρχαίων μεταλλεῖων. Ἐπίσης κοντὰ στὸ σημερινὸ δρόμο γιὰ τὰ Λεγραινὰ ὑπάρχει ἓνα σύμπλεγμα μὲ πολυάριθμες μεταλλουργικὲς ἐγκαταστάσεις μέσα σὲ τείχη. Στὰ ἀνατολικά τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς κοντὰ στὸ Τουρκολίμανο πῶζεται σὲ λίγα μέτρα ἓνας ἀρχαῖος δρόμος, τὸν ὁποῖο μπορούμε καὶ σήμερα νὰ διακρίνομε. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα αὐτὸς προχωροῦσε κατὰ μήκος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας σὲ μοναδικὸ λιμάνι τοῦ Θορικοῦ. Γέφυρες εἶναι σπάνιες στὴν περιοχὴ τῶν μεταλλεῖων, πράγμα τὸ ὁποῖο βρίσκεται σὲ συνάρτηση μὲ τὴν τοπογραφικὴ καὶ ἔδαφολογικὴ κατάσταση τῆς Ἀττικῆς. Ἀπὸ μιὰ ἐπιγραφή τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. πληροφοροῦμαστε ὅτι ἡ γέφυρα ποῦ ἀναφέρει σὲ κάποια ἐπιγραφή δὲν ἦταν εὐρύτερη ἀπὸ τὴ πόδια «να μὲ ἀμαξίαι διελεύονται», ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦνται οἱ πεζοί. Δύο γέφυρες τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς ἀναγνωρίστηκαν. Ἡ μιὰ στὴν πεδιάδα τῆς Ἀγρίλεζας καὶ ἡ ἄλλη στὴν ἐξοδὸ τοῦ ρέματος ἀπὸ τὸν Ἄγ. Κωνσταντῖνο πρὸς τὸ Λαύρειο. Ἐπιγραφικὰ κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. οἱ δρόμοι τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς χαρακτηρίζονται ὡς «ὁδὸς» μὲ τὴν προσθήκη «ἀστυκὴ» ἢ «ἀμαξική». Ἐπίσης ἀρχετὰ λιμάνια ἐξυπηρετοῦσαν τὴ μεταφορὰ τῶν μεταλλεύματος ἄς σημειωθῶν τὰ κυριότερα: Τοῦ Χάρακα ἢ τῶν Λεγραινῶν, τοῦ Ἄγ. Νικολάου, ἀνατολικά τῆς χερσονήσου, ποῦ ἐξυπηρετοῦσε γενικὰ τὴν ἐπικοινωνία τῆς περιοχῆς καὶ τὸ λιμάνι μὲ τὸ ὄνομα Πόρτο Μαντρί, ποῦ τὸ χρησιμοποιοῦσαν κυρίως ὡς βιομηχανικὸ λιμάνι. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ πλήθος σκουριάς (σκωρίας) ποῦ βρίσκεται ἐκεῖ.

Γενικὰ θὰ μπορούσαμε νὰ βγάλουμε τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: Δύο ὑπερπεριφερειακὲς συνδέσεις, ἓνα τοπικὸ δίκτυο καὶ πολυάριθμα μικρότερα καὶ μερικὰ μεγάλα λιμάνια δείχνουν σαφῶς ὅτι ἡ περιοχὴ εἶχε ἓνα συγκροτημένο δίκτυο συγκοινωνίας. Αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὰ δυτικὰ καὶ ἀνατολικά παράλια ὡς τὸ Θορικό. Ἴσως ὑπάρχουν μερικὰ λιμάνια ποῦ ἐξυπηρετοῦν τὰ ἀρχαῖα μεταλλεῖα κατὰ τὴν τελευταία φάση. Ὅπωςδήποτε οἱ μεταφορὲς γίνονταν τόσο διὰ θαλάσσης ὅσο καὶ διὰ ξηρᾶς. Ποιοὶ ὑπερπεριφερειακοὶ δρόμοι χρησιμοποιοῦνταν συχνότερα δὲν μπορούμε νὰ ξέρομε. Ἀπὸ τὶς περιγραφὲς τῶν ὁδῶν φαίνεται ὅτι οἱ ἐσωτερικοὶ τοπικοὶ δρόμοι ἦταν καλύτερα φτιαγμένοι ἀπὸ τοὺς ὑπερπεριφερειακοὺς. Αὐτὸ καὶ οἱ ὑπερπεριφερειακοὶ ἦταν περίπου 1)3 στενότεροι. Οἱ παραλιακοὶ δρόμοι χρησιμοποιοῦνταν λιγότερο λόγῳ τῶν πειρατῶν.

Ἄφημοι, οἰκισμοὶ καὶ ὀνόματα λιθαδιῶν. Ἡ Ἄμφιτροπή γενικὰ τοποθετεῖται στὸ Μητροπήσι, ὅπου καλιότερα εἶχαν ἐπισημανθεῖ ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἡ ὀνομασία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμφί + τροπή, ποῦ πρέπει νὰ σημαίνει διασταύρωση ὁδῶν. Ἐξακριβωμένη εἶναι ἡ σύνδεσή της μὲ τὴ Βῆσα. Ἀπὸ τὸ Μητροπήσι ἓνας δρόμος ὀδηγοῦσε δυτικὰ στὴν Ἀνάδυσσο καὶ ἓνας ἄλλος στὸ Θορικό. Ἡ Ἀνάφλωστος πιστεύεται ὅτι θρῖσκόταν στὴ σημερινὴ Ἀνάδυσσο. Ἡ «Ἀστική ὁδὸς» περνοῦσε ἀπὸ τὸ δῆμο Ἀναφλύστου ποῦ θρῖσκόταν στὴν ἄκρῃ τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ συνδεόταν μὲ μικρότερες τοποθεσίες, ὅπως εἶναι ἡ Ἀυλών καὶ τὸ Λευκό(ε)ον καὶ περαιτέρω ἔφτανε ἕως μιὰ χαράδρα, ποῦ ὠστόσο δὲν ἐντοπίστηκε ἀκόμη. Ἀλλῶν σημαίνει μιὰ πεδινὴ τοποθεσία. Ὁ Τίμαρχος εἶχε ἐκεῖ ἓνα ἐργαστήριον. Τὸ ὄνομα Αὐλών ἐμφανίζεται σὲ μερικὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. καὶ συνδέεται μὲ τὴν Ἀνάδυσσο. Βῆσα ὡς δῆμος μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ στὸν 4ο αἰ. π.Χ. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ λέξη βῆσα καὶ μὲ αὐτὴν μπορούσε νὰ χαρακτηριστεῖ μιὰ πεδιάδα ἢ μιὰ ρεματιά. Τοποθετεῖται στὴν περιοχὴ Ρυμπάρι καὶ πρὸ συγκεκριμένα στὴ Συντερῖνη καὶ στὸ δρόμο γιὰ τὸ Δημόλιαι. Ἀπὸ τὴ Βῆσα περνοῦσε ἡ «Ἀστική ὁδὸς» καὶ συνδεόταν

μέ την Ἀμφιτροπή. Ἡ Ἀστική ὁδὸς συνδέεται τόσο μέ την Ἀνάβυστο ὅσο και μέ τό Σούνιο. Οἱ πολυάρθριμες μισθώσεις μεταλλείων σέ ἐπιγραφές μᾶς κάνουν νά υποθέσουμε ὅτι ἦταν ἓνα σπουδαῖο καί βασικό μεταλλευτικό κέντρο τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. Λ α ὕ ρ ε ι ο. Σύμφωνα μέ τό χαρακτηρισμό τῆς περιοχῆς «Λαύρειο» ὑπῆρχε στόν 4ο αἰ. π.Χ. μιᾶ ὁμώνυμη ἐγκατάσταση. Ἡ ἔρευνα τοποθετεῖ τό Λαύρειο σέ δύο περιοχές: τή μιᾶ στήν πεδιάδα τῶν Λεγγραῖνῶν δυτικά τοῦ ἀκρωτηρίου Σούνιον (Lauffer) καί ἡ ἄλλη στή σημερινή τοποθεσία τοῦ Λαυρείου (Labarbe) καί ἔλαβε τό ὄνομα αὐτό στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. μ.Χ. Ὁ συγγραφέας υποστηρίζει μέ ἀρκετά πειστικά ἐπιχειρήματα καί ἐνδείξεις ὅτι ἡ ἐγκατάσταση (οἰκισμός) τοῦ Λαυρείου πρέπει νά τοποθετηθεῖ στό χωριό Πλάκα. Ἡ Μ α ρ ῶ ν ε ι α τοποθετεῖται στήν περιοχή τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου καί μάλιστα στό Μπερτζέκο (περιοχή Ἰταρίων καί Μερκάτι). Ἡ Μαρώνεια πρέπει νά θρῖσκόταν πολὺ κοντά στήν «Ἀστική ὁδὸ». Ἡ Νάπη πρέπει νά τοποθετηθεῖ κοντά στό δῆμο Σούνιο, δηλ. πεδιάδα τῆς Ἀγριλέζας, ὅπου εἶναι καί ἡ περιοχή τοῦ δήμου Σούνιον. Ὁ Π ἄ ν ο ρ μ ο ς ἔσως θρῖσκεται στήν παραλία μεταξύ Σουνίου καί Θορικοῦ στό σημερινό Πασαλιμάνι. Φ ι λ ο μ ε λ ῖ δ α ι' «ἐκ Φιλομελιδῶν» ἔτσι χαρακτηρίζεται ἓνα λιβάδι στήν περιοχή τοῦ Θορικοῦ. Μέ τό ἴδιο ὄνομα φέρεται καί πλούσια οἰκογένεια ἀπό τίς Ἀλές Ἀραφηνίδες. Ὁ Θ ο ρ ι κ ὸ ς τοποθετεῖται στήν περιοχή πού ὀνομάζεται Βελατοῦρι, ὅπου καί σήμερα φέρεται τό ἴδιο ὄνομα. Ὁ δῆμος Φρεάρριου τοποθετεῖται στή βόρεια παρυφῆ τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς, δηλ. στήν περιοχή τοῦ Ὀλύμπου, ἀνατολικά τῆς Ἀναβύσσου. Ὁ δῆμος Π ο τ α μ ὸ ς τοποθετεῖται στήν περιοχή τοῦ Θορικοῦ. Τό Σ ο ὄ ν ι ο θρῖσκεται κοντά στήν πεδιάδα τῆς Ἀγριλέζας καί σέ αὐτό καταλήγει ἡ «Ἀστική ὁδὸς». Θ ρ ἄ σ ο υ μ ο ς' τοποθετεῖται στήν περιοχή τῆς Μαρώνειας, ἀρα στό κέντρο τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς, καί συνδέεται ὀδικά κατευθεῖαν μέ τήν «Ἀστική» ὁδὸ πρὸς τό Σούνιο καί τήν Ἀνάβυστο. Ἀ μ φ ῖ θ ο λ ο ι δ ῆ μ ο ι σ τ ῆ ν π ε ρ ι ο χ ῆ τ ὶ ω ν μ ε τ α λ λ ε ῖ ω ν ε ἰ ῖ ν α ι ἡ Ἀ ζ η ν ῖ α, ἡ Ἀ τ ῆ ν η καί ἡ Ἐ ρ γ α δ ε ῖ ς. Ἡ Ἀτῆνη τοποθετεῖται ἀπέναντι τῆς Ἀζηνίας στόν σημερινό κόλπο τοῦ Χάρακα. Οἱ Ἐργαδεῖς στό σημερινό Λαύριο (προηγ. Ἐργαστήρια), ὅπου καί διακρίνονται πολλὰ ἔχνη ἐγκαταστάσεως (οἰκισμοῦ) καθώς καί μιᾶ νεκρόπολη.

II

Ἡ ἱστορία τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς. Ὁ ἱστορικός Ure ἔδειξε πρῶτος τήν ἐπίδραση τῆς τυραννίδας τοῦ Πεισιστράτου γιά τή συστηματική ἐκμετάλλευση τῶν ἀττικῶν μεταλλείων καί γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Πεισιστράτος ἦταν ὁ πρῶτος ἀθηναῖος πολιτικός, πού τροποθέτησε τὰ χρήματα στήν ὑπηρεσία τῆς πολιτικῆς. Στὰ πλαίσια τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας ἀνανέωσε τήν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων. Μέ τὰ νομίσματα πού κόπηκαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐξασφάλισε τήν ἐξουσία του στήν Ἀττική. Εἶναι γνωστὸς «οἱ γλαυκῆς Λαυρευτικοί», δηλ. τὰ νομίσματα, πού κόπηκαν ἀπὸ τὸν ἄργυρο τοῦ Λαυρείου. Ἡ πλούσια οἰκογένεια τοῦ Καλλία, πού ἐπὶ διακόσια χρόνια ἐκμεταλλεύεται τὰ μεταλλεῖα, καταγόταν ἀπὸ τὸ δῆμο Ἄλωπεκῆς. Ὁ Ἰππόνικος (I) ἀπὸ τν οἰκογένεια αὐτῆ (περίπου 508) 7 π.Χ.) φέρεται τὸ παρατσούκλι «Ἄμμων» πού δὲν εἶναι ἀσχετο μέ τή λ. ἄμμος καί φυσικά μέ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου. Ὁ γίος του Καλλίας (II) φέρεται τὸ παρατσούκλι «λακκόπλουτος», γιατί «magnas pecunias ex metallis fecerat». Ἦταν ὁ πλουσιότερος ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του καί εἶχε 200 δούλους πού ἐργάζονταν γι' αὐτὸν στὰ ἀττικὰ μεταλλεῖα. Καί ἡ τ ε χ ν ι κ ῆ ἀ ν ἄ π τ υ ξ ῆ τ ὶ ω ν μ ε τ α λ λ ε ῖ ω ν μέ αὐτοὺς τοὺς ἄνδρες φτάνει στήν ἀποκορύφωσή της (6ος—5ος αἰ. π.Χ.). Τὰ ἀττικὰ μεταλλεῖα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Π ε λ ο π ο γ γ η σ ι α κ ο ὗ π ο λ ῆ μ ο ὗ. Μέ τήν κατάκτηση τῆς Δελέ-

λειας από τους Σπαρτιάτες το 413 π.Χ., 20.000 δούλοι, που εργαζόνταν στα μεταλλεία (χειροτέχναι) κατέφυγαν στο στρατόπεδο των Σπαρτιατών. Τότε (410/9 π.Χ.) όχυρώθηκε το Σούνιο και ο Θορικός και ή 'Ανάβυσσος απέναντι κάθε έχθρικής απειλής. Μεγάλοι επιχειρηματίες του 5ου αι. π.Χ. αναδείχονται οι οικογένειες του Νικία και του Καλλία. "Αν και στον 4ο αι. π.Χ. γινόταν ακόμη ή εκμετάλλευση των μεταλλείων, ώστόσο μπορούμε να βρούμε ένδειξεις που σήμαιναν την οικονομική πτώση.

Γιὰ τὰ μεταλλεία στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ. γίνεται λόγος στο 4ο κεφάλαιο του βιβλίου του Ξενοφώντος, Πόροι, και δίνονται πράγματι πολλές εξηγήσεις για το πρόγραμμα, που οφείλει να θελιώσει την οικονομική θέση της 'Αθήνας από την εκμετάλλευση των μεταλλείων. Γι' αυτόν τον σκοπό τής αναξωγογόνησης των μεταλλείων σχηματίστηκαν εταιρείες επιχειρηματιών και δόθηκε από το κράτος άδεια εκμεταλλεύσεως των μεταλλείων και στους μετοίκους καθώς και «ισοτέλεια». 'Αλλά για την παραπέρα αναξωγογόνηση των μεταλλείων έπρεπε να ασφαλίσουν από τους έχθρους την μεταλλευτική περιοχή. Τέτοια φρούρια, για να καταφεύγουν οι εργάτες, όταν έβλεπαν να απειλούνται από τον έχθρό, είναι αυτά της Βήρας, του 'Οβριοκάστρου (που δεν έχει χρονολογηθεί). 'Η θέση του 'Οβριοκάστρου ήταν από στρατηγική άποψη πολύ ενοική, γιατί έλεγχε το δρόμο από την Κεφαλή (Κερατέα) για την Πλάκα, καθώς και την πεδιάδα των Ποταμιών, ως την ανατολική παραλία. "Ενα άλλο όχυρο τοποθετείται μεταξύ της 'Αναφλύστου και του Σουνίου, όπου ο δήμος 'Ατήνη (σημ. Χάρακας). "Ετσι, τὰ όχυρωματικά αυτά φρούρια σχημάτιζαν ένα δαχτυλίδι. Τέτοια φρούρια ύπήρχαν στην 'Α ν ά β υ σ σ ο, Β ή ρ α, 'Ο β ρ ι ό κ α σ τ ρ ο, Θ ο ρ ι κ ό, Σ ο ύ ν ι ο και Χ ά ρ α κ α. "Ισως βρίσκονταν σε κάποια σχέση με τὰ άλλα φρούρια της 'Αττικής και είχαν κάποιο στρατιωτικό άμυντικό σκοπό. Κατά το β' μισό του 4ου αι. π.Χ. μπορούμε να αναγνωρίσουμε μιá αύξηση της εκμεταλλεύσεως των μεταλλείων από τὰ έπίσημα έγγραφα μισθώσεως. "Εκει βλέπουμε ένα μεγάλο αριθμό από επιχειρηματίες, τὰ μεταλλεία και οι μεταλλευτικές θέσεις των οποίων βρίσκονται πυκνά ή μιá δίπλα στην άλλη. "Η διομηχανία από το 350 π.Χ. βασίζεται στον «μεταλλικό νόμο» (Δημοσθ. XXXVII 35). Τὰ ά τ τ ι κ ά μ ε τ α λ λ ε ι α κατὰ τούς τελευταίους δύο αιώνες ως τή ρωμαϊκή αυτοκρατορική έποχή συμβάλλουν με το μετάλλευμά τους στην κοπή 'Αθηναϊκών τετραδράχμων του «νέου ΣΤΗ». Τὰ νομίσματα αυτά τοποθετούνται χρονικά στο 190) 160 π.Χ., κόβονται για αρκετά χρόνια και πρέπει να συνδεθούν με την εξέγερση των δούλων. Γενικά κατά τους μετέπειτα χρόνους επεξεργάζονται τις ήδη συγκεντρωμένες «σκωρίες» στα διάφορα μέρη των μεταλλείων. Μια σπουδαία μεταλλευτική περιοχή ήταν μεταξύ του Σουνίου και του Χάρακα, κατά μήκος της δυτικής άκτής. Τοποθετείται στη σημερινή 'Αγριλέζα, όπου βρισκόταν το κέντρο του δήμου Σούνιον και όπου ύπήρχε ένα πυκνό δίκτυο μεταλλευτικών έργα-στάσεων.

Αυτή ή περιοχή συνδεόταν με την «'Αστική» όδό, με την παραλία και τὰ Λεγραινά. Με εξαίρεση το Θορικό τὰ μεγάλα μέρη επεξεργασίας των σκωριών (= SCHLAKKENFUNDPLATRE) βρίσκονταν κατά μήκος της παραλίας. Κατά τον 2ο αι. π.Χ. εξέγέρθηκαν επάνω από 1000 εργάτες των METALLIS ATHENIENSIIUM, σκότωσαν τους φύλακες των μεταλλείων και λεηλάτησαν την περιοχή για αρκετό χρόνο. "Εκτός από τις άλλες αιτίες, για την εξέγερση αυτή των δούλων, ήταν ακόμα αίτια τὰ συμπτώματα μολυβδιάσεως, που είχαν παρουσιαστεί στους εργάτες. "Η δηλητηρίαση αυτή μπορούσε να οδηγήσει στο θάνατο. ('Ιπποκράτης, έκδ. E. LITTRE V 164 κ.έξ. = EPIDEMIEN 4, 25): «'Ο εκ μετάλλων υποχόνδριον δεξιόν έντεταμένον σπλήν μέγας' κοιλίη έντεταμένη' υπόσκληρος' πνευματώδης άχρως' τούτψ ες τó γόνυ άριστερόν' ύποστροφή' δι' όλου εκρίθη.»

Γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐργατῶν στὰ μεταλλεῖα ὑπάρχουσιν πολλές ἐκδοχές. Βασικὰ ἐργάζονταν δούλοι, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων κάθε φορά ἦταν διαφορετικὸς. Θὰ ἀναφέρουμε μόνο τὴ νεότερη καὶ πιθανότερη ἐκδοχὴ τοῦ S. LAUFFER, DIE BERGWERKSSKLAVEN VON LAUREION, WIESBADEN 1979², σ. 161, πίν. 10. Κατὰ τὸν 5ο αἰ. π.Χ. ἦταν 30000, ἐνῶ κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. 100.000 δούλοι ἐργάτες.

III

Ἡ τεχνικὴ τῶν μεταλλείων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρχαῖες πηγές δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν τεχνικὴ τῶν ἐλληνικῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἀττικῶν μεταλλείων, παρὰ μόνο σὲ πολὺ μικρὴ περιλήψει. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, στὴν πρώτη γραμμὴ εἶναι ὁ Θεόφραστος καὶ ὁ διάδοχός του Στράτων ἀπὸ τῆ Λάμψακο. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει τὸ ἔργο ἐνὸς ἔχει γνωστοῦ Φίλωνος, ποὺ πηγαίνει πίσω στὸν Ἀγαθαρχίδη καὶ τὸν Διόδωρο. Ἰδιαιτέρως γιὰ τὰ ἀττικὰ μεταλλεῖα ὑπάρχουν δύο ἀποσπάσματα, ποὺ διασώθηκαν: Θορίκια ἢ Διορύττων, ἀποδίδεται στὸν Ἀριστοφάνη καὶ Θωρικίων, ἴσως ἀναφέρεται στὸν Ἡνίοχο. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ σιγουριά, ἂν στὴν Ἀττικὴ γινόταν ἐκμετάλλευση μολύβδου ἢ ἀργύρου ἢ καὶ τῶν δύο πρώτων ὕλων. Ἔτσι οἱ «διάδρομοι» (κοιτάσματα) ποὺ βρέθηκαν, ἀποτελοῦν ἀποδείξεις γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων γενικά. Αὐτοὶ οἱ «διάδρομοι» ὀνομάζονται «φλέβες» ἢ ὑπόνοιοι. Τὸ μήκος τους εἶναι πολὺ λίγα μέτρα ἕως 100 καὶ πλέον.

Γενικά τὰ κοιτάσματα αὐτὰ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸν πρῶτο σχιστόλιθο. Οἱ ἐλληνικοὶ ὄροι μιᾶς κάθετης στοᾶς εἶναι «φρεατῖα», «φρέαρ» ἢ «λάκκος». Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ μεταλλεύματος στὴν ἀρχαιότητα χρησιμοποιοῦν τὴν ἔκφραση «εργάζεσθαι ἢ κατεργάζεσθαι», στὰ λεγόμενα ἐργαστήρια, ὅπου γινόταν ἡ κάθαρση τοῦ μεταλλεύματος. Ὑπολείμματα τέτοιων ἐγκαταστάσεων ἔχουν βρεθεῖ στὸ Ἀρί, Λούκι - Κούκι, Δημολιάκι, τὴν πεδιάδα Μερκάτι, τὴν πεδιάδα Μπερτζέκο καὶ ἀκόμη στὶς πεδιάδες Μπότσαρης καὶ Νώρια, καθὼς καὶ στὶς περιοχὲς Μεγάλα Πεύκα, Ἀγριλέζα καὶ Θορικὸς. Ἡ ὑργὴ ἐπεξεργασία τοῦ μεταλλεύματος ἦταν πολὺ γνωστὴ. (Βλ. περισσότερα στὴ μελέτη S. LAUFFER, Τὰ ἀρχαῖα μεταλλεῖα στὸ Λαύριο τῆς Ἀττικῆς, Ἡπειρωτικὴ Ἔστια, ἔτος ΛΑ', 1981 (Μάιος - Ἰούνιος) τεύχος 349—350, σσ. 465—471, μεταφρ. Ἀθ. Ἰω. Ἀντωνίου). Στὸ τέλος γινόταν ἡ τήξη τοῦ μεταλλεύματος στὸς καμίνο τήξεως (χωνεύσεως). Τέτοιες ἐγκαταστάσεις βρίσκονταν κυρίως στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, στὴ Συντερίνη, Καμάριζα, Μπερτζέκο, Πλάκα, ὅπως ἐπίσης κατὰ μῆκος τῆς παραλίας Πουνταζέζα καὶ τὴν τριγύρω περιοχή. Τὸ γεγονός ὅτι σήμερα μόνο λίγες ἐγκαταστάσεις τήξεως μεταλλεύματος εἶναι γνωστές, ἀντικατοπτρίζεται καὶ στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα μισθώσεως μεταλλείων: Στὰ μέρη Θράσυμος, Μαρώνεια καὶ Λαύριο μαρτυροῦνται «κάμινοι» τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.

Τὰ μεταλλεῖα ἐπαναλειτοῦργησαν τὸν 19ο αἰ. μ. Χ. καὶ συγκεκριμένα τὸ 1864 ἀπὸ μιὰ ἰταλογαλλικὴ ἐταιρεία.

ΙΩΑΝΝΗ Ρ. ΠΑΝΕΡΗ

Ο «LAELIUS DE AMICITIA» *

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

§ 26

α' Φιλία ἀπὸ συμφέρον

...*dandis recuperandis meritis*...

Κατώτερη μορφή φιλίας γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη (καὶ γιὰ τὸν Κικέρωνα): «οἱ μὲν διὰ τὸ χρήσιμον φιλοῦντες ἀλλήλους οὐ καθ' αὐτοὺς φιλοῦσιν» (Ἡθ. Νικ.» 1156 a).⁸⁴

β' Ἡ ἀγάπη αἰτία τῆς φιλίας

...*amor (...), ex quo amicitia nominata est*⁸⁵

Ὁ Κικέρων δέχεται ὡς πρώτη αἰτία τῆς φιλίας τὴν ἀγάπη ἀρκετὰ ἀκαθόριστα· τελικὰ ὅμως (§ 80) θὰ δεχτεῖ τὴν ἀριστοτελικὴ ἀποψη («Ἡθ. Νικ.» 1166 a) ὅτι αἰτία τῆς φιλίας εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας.⁸⁶

§ 27

α' Φιλία (ἀγάπη) καὶ μεταξὺ ζῶων

etiam in bestiis quibusdam animadverti potest quae ex se natos ita amant (...) et ab iis ita amantur

* Ἀποψη ἀριστοτελική: «φύσει τ' ἐνυπάρχειν ἔοικε πρὸς τὸ γεγεννημένον τῷ γεννήσαντι καὶ πρὸς τὸ γεννησάν τῷ γεννηθέντι, οὐ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ ὄρνοι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ζῶων» («Ἡθ. Νικ.» 1155 a).⁸⁷ «φανερὸν δὲ περὶ ὧν λέγομεν ἐστὶν ἐπὶ τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν βλέψασιν (...). διαφέρει δ' οὐδὲν ὡς εἰπεῖν ἡ ψυχὴ τῆς τῶν θηρίων ψυχῆς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον» («Περὶ ζῶων ἴστορ.» 588 a 25). «φαίνεται δὲ καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐνούσα φιλία· προαποθνήσκουσιν γοῦν αἰροῦνται τῶν τέκνων» («Ἡθ. Εὐδ.» 1235 a). «διὸ καὶ ἐν τοῖς ζῴοις ἡ περὶ τὰ τέκνα σπουδὴ ἐστί, καὶ τοῦ γεννησάν καὶ <τὰ> γεννώμενα σῶζειν» (ὁ.π. 1241 b).

β' Πιὸ φανερός ὁ δεσμός τῆς φιλίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων

...*quod in homine multo est evidenti*

Νοηματικὴ καὶ φραστικὴ ὁμοιότητα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη: «ἄπερ ἐπὶ τῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 391.

84. Πρὸβλ. «Ἡθ. Νικ.» 1159 b καὶ βλ. § 18 α.

85. Ἀπό >amicitia, ὅπως φίλῶ >φιλία.

86. Βλ. καὶ § 80 α.

87. Πρὸβλ. Stock 31.

ἀνθρώπων ἔχει φανερωτέρας τὰς διαφορὰς» («Ἠθ. Εὐδ.» 588 a). «καὶ μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις» ('Ἠθ. Νικ.» 1155 a).

γ' Ἡ φιλία προϋποθέτει συμφωνία χαρακτήρων

si aliquem nacti sumus, cuius cum moribus et natura congruamus

Πρβλ. Πλάτ. «Λύσ.» 214 b: «τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἀνάγκη αἰεὶ φίλον εἶναι», Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1158 a: «ἐν δὲ τοῖς στρυφνοῖς (...) ἦττον γίνονται ἢ φιλία, ὅσω δυσκολώτεροί εἰσι καὶ ἦττον ταῖς ὁμιλίαις χαίρουσιν(...)· οὐ γὰρ γίνονται φίλοι οἷς ἂν μὴ χαίρωσιν»,⁸⁸ ὅ.π. 1155 b: «τελεία δ' ἐστὶν ἢ τῶν ἀγαθῶν φιλία κατ' ἀρετὴν ὁμοίων».

δ' Φῶς καλωσύνης καὶ ἀρετῆς στὴ φιλία

lumen (...) probitatis et virtutis

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1157 b: «μάλιστα μὲν οὖν ἐστὶ φιλία ἢ τῶν ἀγαθῶν, καθάπερ πολλάκις εἴρηται».⁸⁹

§ 28

α' Τίποτε πιὸ ἀγαπητὸ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ

nihil est virtute amabilius

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1156 b: «τό τε ἀπλῶς ἀγαθὸν καὶ ἡδὺ ἀπλῶς ἐστίν, μάλιστα δὲ ταῦτα φιλητά».⁹⁰ «δοκεῖ (...) φιλητὸν μὲν καὶ αἰρετὸν τὸ ἀπλῶς ἀγαθὸν ἢ ἡδύ, ἐκάστῳ δὲ τῷ αὐτῷ τοιοῦτον» (ὅ.π. 1157 b). «ὥστε φιλητὰ ἂν εἴη τ' ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδὺ ὡς τέλη (...) δοκεῖ δὲ εἶναι ἀπλῶς μὲν τ' ἀγαθὸν» (ὅ.π. 1155 b).

β' Ἀγαποῦμε γιὰ τὴν ἀρετὴ τους ἀκόμα καὶ ἀνθρώπους ποὺ δὲ γνωρίσαμε

propter virtutem et probitatem, etiam eos, quos numquam vidimus, quodam modo diligamus

Ὁ Κικέρων ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη ('Ἠθ. Νικ. 1155 b), ὁ ὁποῖος ὅμως τὴ συμπάθεια αὐτὴ ὀνομάζει ὄχι «φιλιάν» ἀλλὰ «εὐνοίαν»: «πολλοὶ γὰρ εἰσιν εὐνοὶ οἷς οὐκ ἐρωῦράκασιν, ὑπολαμβάνουσι δὲ ἐπιεικεῖς εἶναι ἢ χρησίμους· τοῦτο δὲ τὸ αὐτὸ κ' ἂν ἐκείνων τις πάθει πρὸς τοῦτον, εὐνοὶ μὲν οὗτοι φαίνονται ἀλλήλοισι· φίλους δὲ πῶς ἂν τις εἴποι λανθάνοντας (...) ἑαυτοῖς;».⁹¹ Ἡ ἐπιφύλαξη αὐτὴ τοῦ Ἀριστοτέλη πέρασε καὶ στὸν Κικέρωνα (quodam modo⁹²).

§ 29

α' Ἡ φιλία ἀποτέλεσμα καὶ συνήθειας

...quibuscum usu conjuncti esse possent

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1156 b: «ἔτι δὲ προσδεῖται χρόνου καὶ συνηθείας· κατὰ τὴν παρομίαν γὰρ οὐκ ἔστιν εἰδῆσαι ἀλλήλους πρὶν τοὺς λεγομένουσ ἄλα συναλωσαι».⁹³ οἱ δὲ ταχέως τὰ φιλικὰ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦντες βούλονται μὲν φίλοι εἶναι, οὐκ εἰσὶ δέ», ὅ.π. 1158 a: «δεῖ δὲ καὶ ἐμπειρίαν λαβεῖν

88. Πρβλ. § 50 α.

89. Βλ. καὶ § 18 α, 20 δ, 22 γ.

90. Πρβλ. Stock 32, A. Gernhard, «Laelius, De amicitia dialogus», Lipsiae 1825, 68.

91. Πρβλ. Heimeran 179.

92. Gernhard 68.

93. Πρβλ. § 20 β καὶ σημ. 72.

καὶ ἐν συνηθείᾳ γενέσθαι», «Ἡθ. Εὐδ.» 1238 α: «οὐ γὰρ ἔστιν ἄνευ πείρας οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ὁ φίλος, ἀλλὰ χρόνου δεῖ· διὸ καὶ εἰς παροιμίαν ἐλήλυθεν ὁ μέδιμνος τῶν ἄλῶν».⁹⁴

β' Προϋποθέσεις φιλίας

confirmatur amor et beneficio accepto et studio perspecto et consuetudine adjuncta

ἽΟ Πλούταρχος («Περὶ πολυφιλ.» 3,94) συνοψίζει καλύτερα τὸν Ἀριστοτέλη: «ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητεῖ μάλιστα, τὴν ἀρετὴν ὡς καλόν, καὶ τὴν συνήθειαν ὡς ἡδύ, καὶ τὴν χρεῖαν ὡς ἀναγκαῖον· δεῖ γὰρ ἀποδέξασθαι κρίνοντα καὶ χεῖρην συνόντα καὶ χρῆσθαι δεόμενον».⁹⁵ Βλ. § 15 α, 20 γ, 23 β, 27 γ.

γ' Ἡ φιλία ἀπὸ ἀδυναμίας καὶ ἀνάγκης

...qui putant ab inbecillitate proficisci (sc. amicitiam) (...) ex inopia atque indigentia natam volunt

ἽΥπαινιγμὸς καὶ ἀποδοκιμασία τῆς ἐπικούρειας ἀποψῆς «καὶ τὴν φιλίαν διὰ τὰς χρεῖας· δεῖ μέντοι προκατάρχεσθαι (καὶ γὰρ τὴν γῆν σπεύρομεν), συνίστασθαι δὲ αὐτὴν κατὰ κοινωσίαν ἐν τοῖς ταῖς ἡδοναῖς ἐκπεληρωμένοις» (Διογ. Λαέρτ. «Ἐπικούρ.» 120 β).⁹⁶

δ' Αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν στὴ φιλία ἀναπλήρωση τῶν ἐλλειψέων τους

quisque minimum esse in se arbitraretur virium, ita ad amicitiam esset aptissimus; quod longe secus est

Πρόκειται γιὰ τὴ φιλία «τῆς ὑπεροχῆς» τοῦ Ἀριστοτέλη («Ἡθ. Νικ.» 1157 β).⁹⁷ «διὰ τὸ χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἡδὺ πολλοῖς ἀρέσκειν ἐνδέχεται· πολλοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ αἱ ὑπηρεσίαι» (ῥ.π. 1158 α). «οἱ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ὄντες φίλοι ἅμα τῷ συμφέροντι διαλύονται· οὐ γὰρ ἀλλήλων ἤσαν φίλοι ἀλλὰ τοῦ λυσιτελοῦς» (ῥ.π. 1157 α). «διὸ φιλοκόλακες οἱ πολλοὶ· ὑπερεχόμενος γὰρ φίλος ὁ κόλαξ» (ῥ.π. 1159 α).⁹⁸

Βασικὴ προϋπόθεση τῆς φιλίας γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι ἡ ἰσότης: «ἰσότης φιλότις» (ῥ.π. 1168 β). «εἰσὶ δ' οὖν αἱ εἰρημένα φιλία ἐν ἰσότητι» (ῥ.π. 1158 β).

§ 30

α' Ἀπὸ τὴ φύση ὀχυρωμένος μὲ ἀρετὴ καὶ σοφία

virtute et sapientia (...) munitus (...) suaque omnia in se ipso posita

ἽΑριστοτελικὴ θέσις («Πολιτ.» I 2, 16: «ὁ δ' ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ»⁹⁹) μὲ κάποια στωικὴ νότα (sapientia ἀντὶ «φρόνησις»).

β' Ἡ φιλία, ὅταν εὐτυχοῦμε

ut (...) quisque (...) sic munitus est ut nullo egeat, (...) ita in amicitis expetendis collendisque maxime excellit

Πρβλ. ἽΑριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1171 α: «οἱ τ' εὐτυχοῦντες (sc. δέονται) συμβίων καὶ οὐς εὖ ποιήσουσιν· βούλονται γὰρ εὖ δρᾶν (...) ἔστι γὰρ καὶ ἡ πα-

94. Βλ. καὶ § 67: multos modios salis simul edendos esse, ut amicitiae munus expletum sit.

95. Πρβλ. C. Beier, «Laelius seu De amicitia dialogus», Londini 1828, 49.

96. Usener Fr. 540.

97. Πρβλ. «Ἡθ. Νικ.» 1169 β. Πρβλ. Stock 33.

98. Πρβλ. «Ἡθ. Νικ.» 1158 α: «ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ἀγοραίων».

99. Πρβλ. Stock 33.

ρουσία αὐτῆ τῶν φίλων ἤδεῖα καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις», ὅ.π. 1171 b: «ἢ δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις τῶν φίλων παρουσία τὴν τε διαγωγὴν ἤδεῖαν ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡδοναίαι ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς», ὅ.π. 1169 b: «ἄτοπον δ' ἴσως καὶ τὸ μονώπην ποιεῖν τὸν μακάριον· οὐδεὶς γὰρ ἔλοιτ' ἂν καθ' αὐτὸν τὰ πάντ' ἔχειν ἀγαθὰ· πολιτικὸν γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ συζῆν πεφυκός».¹⁰⁰

γ' Ἡ φιλία αὐξάνεται μὲ τὴ συνήθεισ

auxit benivolentiam consuetudo

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1172 a: «ἢ δὲ τῶν ἐπιεικῶν» (sc. φιλία) ἐπιεικής, συναυξανόμενη ταῖς ὁμιλίαις».¹⁰¹

§ 31

α' Δὲν τοκίζουμε τὴν εὐεργεσία

neque beneficium faeneremur

Ἵπαινιγμὸς καὶ ἀποδοκιμασία τῆς ἐπικούρειας ἀποψῆς «δεῖ μέντοι προκατάρχεσθαι καὶ γὰρ τὴν γῆν σπεύρομεν» (Διογ. Λαέρτ. «Ἐπίκουρ.» 120 b).¹⁰²

β' Ὁ καρπὸς τῆς φιλίας θρίσκεται μέσα στὴν ἴδια τὴν ἀγάπην

sic amicitiam (...) adducti, (...) quod omnis (...) fructus in ipso amore inest

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 a: «καὶ ἡ φιλία καθ' αὐτὴν αἰρετὴ (...) δοκεῖ δ' ἐν τῷ φιλεῖν μᾶλλον ἢ ἐν τῷ φιλεῖσθαι».

§ 32

α' Ὅσοι ὄλα τὰ ἀνάγουν στὴν ἡδονὴ

...qui omnia (...) ad voluptatem referunt

Ὁ Κικέρων στρέφεται ξανὰ ἐναντίον τῶν Ἐπικουρείων:¹⁰³ «συνίστασθαι δὲ αὐτὴν (sc. τὴν φιλίαν) κατὰ κοινωνίαν ἐν τοῖς ταῖς ἡδοναῖς ἐκπεπληρωμένοις» (Διογ. Λαέρτ. «Ἐπίκουρ.» 120 b).¹⁰⁴

β' Οἱ φίλοι πρόθυμοι πιὸ πολὺ νὰ εὐεργετοῦν παρά νὰ εὐεργετοῦνται

propensioresque ad bene merendum quam ad respondendum...

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1169 b: «φίλου μᾶλλον ἔστι τὸ εὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν καὶ ἔστι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ εὐεργετεῖν»,¹⁰⁵ ὅ.π. 1158 b: «μᾶλλον δὲ τῆς φιλίας οὕσης ἐν τῷ φιλεῖν...».

γ' Ἰσοὶ στὴν ἀγάπην

pares in amore

Πρβλ. Θεόκρ. «Εἰδύλλ.» XII 15: «ἀλλήλους ἐφίλησαν ἴσω ζυγῶ»¹⁰⁶ Ἀριστοτ. «Ἠθ. Εὐδ.» 1236 d: «ἢ πρώτη φιλία ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀντιφιλία».

100. Βλ. καὶ § 19 β.

101. Βλ. § 27 γ, 29 α.

102. Βλ. § 29 γ.

103. Ηρ67. Stock 27. J. Dusch, «Cicero, Laelius De amicitia», Leipzig / Wien (χορὴς ζωονοῦ.) Anm. 32.

104. Βλ. § 29 γ.

105. Ηρ67. Stock 34.

106. Ηρ67. Beier 53.

δ' Ἡ εὐεργεσία ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς φίλους ἔντιμο ἀνταγωνισμό

haec inter eos sit honesta certatio

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1162 β: «οἱ μὲν γὰρ δι' ἀρετὴν φίλοι ὄντες εὖ δρᾶν ἀλλήλους προθυμοῦνται (τοῦτο γὰρ ἀρετῆς καὶ φιλίας), πρὸς τοῦτο δ' ἀμιλλωμένων οὐκ ἔστιν ἐγκλήματα οὐδὲ μάχαι· τὸν γὰρ φιλοῦντα καὶ εὖ ποιοῦντα οὐδεὶς δυσχεραίνει, ἀλλ' ἂν ἧ χαρίεις,¹⁰⁷ ἀμύνεται (πρβλ. *certatio*) εὖ δρῶν».

ε' Ἡ φιλία ἀπὸ συμφέρον προσωρινή

si utilitas amicitias conglutinaret, eadem commutata dissolveret

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1157 α: «οἱ δὲ διὰ τὸ χρησιμὸν ὄντες φίλοι ἅμα τῷ συμφέροντι διαλύονται· οὐ γὰρ ἀλλήλων ἦσαν φίλοι, ἀλλὰ τοῦ λυσιτελοῦς». «Ἡθ. Εὐδ.» 1236 β: «καὶ τὸ χρησιμὸν ἐπὶ μικρὸν τι φαίνεται ἐνυπάρχον».¹⁰⁸

§ 33

α' «Ἄνδρες ἀγαθοί»

optimi viri

Ἡ πανάρχαια καὶ προσφιλῆς στοὺς Ἑλληνες προσφώνηση ὅπως πέρασε στοὺς Λατίνους. Ἐδῶ χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἀρχαιότατη σημασία τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς διάκρισης. Πρβλ. Πλάτ. «Φαῖδρ.» 274 α: «δεσπόταις ἀγαθοῖς τε καὶ ἔξ ἀγαθῶν».¹⁰⁹

β' Φιλίες παιδιῶν συχνὰ διαλύονται

puerorum amores saepe (...) ponentur

Ὁ Ἀριστοτέλης διεξοδικὰ καὶ ἐρευνητικά: «ἡ δὲ τῶν νέων φιλία δι' ἠδονὴν εἶναι δοκεῖ· κατὰ πάθος γὰρ οὗτοι ζῶσι, καὶ μάλιστα διώκουσι τὸ ἡδὺ αὐτοῖς καὶ τὸ παρόν· τῆς ἡλικίας δὲ μεταπιπτούσης καὶ τὰ ἡδέα γίνεται ἕτερα. διὸ ταχέως γίνονται φίλοι καὶ παύονται» («Ἡθ. Νικ.» 1156 α).¹¹⁰

§ 34

Ἡ ἀντιζηλία διαλύει τὴ φιλία

...dirimi (...) contentione

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἡθ. Εὐδ.» 1241 α: «ἂν γὰρ τοιοῦτου ὀρέγονται, ὁ μὴ ἐνδέχεται ἀμφοῖν (πρβλ. Cic. ὅ.π. *quod idem adipisci uterque non posset*) μαχοῦνται», Εὐριπ. «Μήδ.» 87: «οἱ δὲ καὶ κέρδους χάριν»,¹¹¹ Ξενοφ. «Ἀπομν.» Π 6,20: «στασιάζουσι τε περὶ τοῦ πρωτεύειν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν ἀλλήλους (...) τὰ τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδέα νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μάχονται»,¹¹² Ἀριστοτ. ὅ.π. 1243 α: «ἄρχονται μὲν ὡς οἱ ἠθικοὶ

107. Πρβλ. Stock 34 («χαρίεις»: a gentleman).

108. Βλ. καὶ § 26 α, 29 δ.

109. Πρβλ. Σοφ. «Ἡλ.» 1080, τοῦ ἴδιον ἀπόσπ. 105: «τοὺς εὐγενεῖς (...) ἀγαθοῦς», Εὐφ. «Ἄλκ.» 600, «Ἰφ. ἐν Ἀθλ.» 625, «Ἄνδρ.» 767.

110. Βλ. καὶ «Ἡθ. Νικ.» 1156 α (τὰ προηγούμενα).

111. Πρβλ. Beier 57.

112. Πρβλ. Heimeran 146.

φίλοι καὶ δι' ἀρετὴν ὄντες· ὅταν δ' ἀντικρυς ἦ τι τῶν ἰδίων, δηλοῖ γίνονται ὅτι ἕτεροι ἦσαν».

§ 35

Οἱ ὑπερβολικὲς ἀπαιτήσεις ἀπὸ τῆ φιλία

...jus (...) amicitiae deserere arguerentur ab iis, quibus obsequi nollent

Ὁ Ἀριστοτέλης τέτοια συμπεριφορὰ διαπιστώνει στὴ φιλία ἀπὸ συμφέρον καὶ πιὸ εἰδικὰ στὴ φιλία τῆς ὑπεροχῆς: «ἡ δὲ διὰ τὸ χρήσιμον ἐγκληματική· ἐπ' ὠφελεία γὰρ χρώμενοι ἀλλήλοις ἀεὶ τοῦ πλείονος δέονται, καὶ ἔλαττον ἔχειν οἴονται τοῦ προσήκοντος, καὶ μέμφονται ὅτι οὐχ ὅσων δέονται τοσούτων τυγχάνουσι ἀξιοὶ ὄντες» («Ἠθ. Νικ.» 1162 b). «εὖ πάσχειν (...) οἱ πολλοὶ βούλονται, τὸ δὲ ποιεῖν φεύγουσιν ὡς ἀλυσιτελὲς» (ἔ.π. 1163 b).¹¹³

§ 36

Τὰ ὅρια τῶν παραχωρήσεων στὴ φιλία

...quatenus amor in amicitia progredi debeat

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «περὶ τοῦ διαλύεσθαι τὰς φιλίας (...). οὔτε δὲ φιλητὸν <τὸ> πονηρὸν οὔτε δεῖ φιλοπόνηρον γὰρ οὐ χρῆ εἶναι, οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ (...). δόξειε δ' ἂν ὁ διαλυόμενος οὐδὲν ἄτοπον ποιεῖν».¹¹⁴

§ 37

Ἄσυγχώρητη ἡ παράβαση γιὰ χάρη τοῦ φίλου

nulla est (...) excusatio, si amici causa peccaveris

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 b: «οὔτε δέονται φαύλων οὐδ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν καὶ διακωλύουσι· τῶν ἀγαθῶν γὰρ μῆτε αὐτοὺς ἀμαρτάνειν μῆτε τοὺς φίλους ἐπιτρέπειν».¹¹⁵

§ 38

Σοφία καὶ ἀρετὴ στὴ φιλικὴ συμπαράσταση

perfecta (...) sapientia sumus, si nihil habeat res vitii

Συνδυασμὸς τῶν ἀριστοτελικῶν ἀπόψεων τῆς «τελείας φιλίας» (βλ. § 18 α, 19 δ, 22 γ, 27 δ, 28 α) καὶ τῶν στωικῶν θέσεων τῆς φιλίας τῶν σοφῶν (βλ. § 18 β, 21).

§ 39

Φιλία ἐναρέτων

illi sanctissimi viri

βλ. § 18 α, 19 δ, 20 δ, 22 γ, 27 δ, 28 β, 30 α, 31 β, 38.

§ 40

α' Τὰ ὅρια τῶν φιλικῶν παραχωρήσεων

neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «φιλοπόνηρον (...) οὐ χρῆ εἶναι οὐδ'

113. Βλ. καὶ § 36, 37.

114. Βλ. καὶ § 35, 37.

115. Βλ. καὶ § 35, 36.

ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ»,¹¹⁶ ὅ.π. 1159 b: «μήτε αὐτοὺς ἀμαρτάνειν μήτε τοὺς φίλους ἐπιτρέπειν».

β' Καθήκοντα φίλων γιὰ τὴν πατρίδα

etiam eo loco (...) locati sumus, ut nos longe prospicere oporteat futuros casus rei publicae

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1169 a: «ἀληθὲς δὲ περὶ τοῦ σπουδαίου (πρβλ. eo loco (...) locati sumus) καὶ τὸ τῶν φίλων ἔνεκα πολλὰ πράττειν καὶ τῆς πατρίδος, κἂν δέη, προαποθνήσκειν».

§ 41

Ἵ ὄχλος

...multitudinis arbitrio res maximas agi

Τὰ λάθη τοῦ ὄχλου μελετᾷ ὁ Ἀριστοτέλης σ' ὀλόκληρο τὸ δεύτερο βιβλίον τῆς «Ρητορικῆς» του (βλ. ἰδιαίτερα 1356 a κ.έ.).¹¹⁷

§ 42

Ἰ Απομάκρυνση ἀπὸ φαύλους φίλους

praecipendum est (...) bonis, ut (...) ab amicis in magna aliqua re peccantibus (...) discedant

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «ἐὰν δ' ἀποδέχται τις ὡς ἀγαθὸν γένηται δὲ μοχθηρὸς καὶ δοκῆ, ἄρ' ἔτι φιλητέος; ἢ οὐ δυνατόν, εἴπερ μὴ πᾶν φιλητὸν ἀλλὰ τάγαθόν; οὔτε δὲ φιλητὸν <τὸ> πονηρὸν οὔτε δεῖ».

§ 43

Ἰ Φιλία μεταξὺ φαύλων ὡς πρόσχημα

falsi inprobatorum consensus (...) excusatione amicitiae tegenda non est

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1165 b: «οὔτε δὲ φιλητὸν <τὸ> πονηρὸν οὔτε δεῖ φιλοπύνηρον γὰρ οὐ κρῆ εἶναι, οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ», ὅ.π. 1172 a: «γίνεται οὖν ἢ μὲν τῶν φαύλων φιλία μοχθηρὰ (κοινωνοῦσι γὰρ φαύλων ἀβέβαιοι ὄντες, καὶ μοχθηροὶ δὲ γίνονται ὁμοιοῦμενοι ἀλλήλοις)».¹¹⁸

§ 44

α' Ἐντιμες ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς φίλους

ab amicis honesta petamus

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 b: «οὔτε δέονται φαῦλα οὔθ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα».¹¹⁹

β' Προθυμία ἐξυπηρέτησης τῶν φίλων

studium semper adsit

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1163 a: «μέτρῳ δ' ἔοικεν ἢ τοῦ δράσαντος προαίρεσις τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ τοῦ ἥθους ἐν τῇ προαιρέσει τὸ κύριον».

116. Βλ. καὶ § 36, 37.

117. Βλ. Ἰ. Πανόρη, «Εἰσαγωγή στὴν παιδαγωγικὴ τοῦ λόγου. Λόγος καὶ ρητορική» 176 κ.έ.

118. Βλ. καὶ § 36, 37, 40 α, 42.

119. Βλ. καὶ § 36, 37, 40 α, 42, 43.

γ' Ἡ ἔντιμη συμβουλή τοῦ φίλου

in amicitia amicorum bene suadentium valeat auctoritas

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1159 b: «ἀλλ' ὡς εἰπεῖν καὶ διακωλύουσιν τῶν ἀγαθῶν γὰρ μήτε αὐτοὺς ἀμαρτάνειν μήτε τοὺς φίλους ἐπιτρέπειν».

§ 45

α' Ἀποφυγή τῆς ὑπερβολικῆς φιλίας

...fugiendas esse nimias amicitias

Ἀποψη ἐπικούρεια καὶ κυρηναϊκῆ¹²⁰ (πού τὴν ἀποδοκιμάζει ὁ Κικέρων). Γὰρ τοὺς Ἐπικούρειους ἡ φιλία εἶναι μέσο γιὰ εὐτυχισμένη ζωή: «ὧν ἡ σοφία παρασκευάζεται εἰς τὴν τοῦ ὄλου βίου μακαριότητα, πολὺ μέγιστόν ἐστίν ἡ τῆς φιλίας κτῆσις» (Διογ. Λαέρτ. «Ἐπίκουρ.» 148¹²¹). «καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τοῖς ὄριοιμένοις ἀσφάλειαν φιλίας μάλιστα κατεῖδε συντελουμένην» (ὅ.π.).¹²² Γὰρ τοὺς Κυρηναϊκοὺς ἡ φιλία ἀποτελεῖ μόνο μέσο γιὰ κάλυψη ἀναγκῶν: «τὸν φίλον τῆς χρείας ἔνεκα· καὶ γὰρ μέρος σώματος, μέχρις ἂν παρῆ, ἀσπάζεται» (Διογ. Λαέρτ. «Ἀρίστιπ.» 91). «μήτε δὲ χάριν τι εἶναι μήτε φιλίαν μήτε εὐεργεσίαν, διὰ τὸ μὴ δι' αὐτὰ τοιαῦτα αἰρεῖσθαι ἡμᾶς αὐτά, ἀλλὰ διὰ τὰς χρείας αὐτῶν, ὧν ἀπουσῶν μηδ' ἐκεῖνα ὑπάρχειν» (ὅ.π. 93). Ἔτσι, γιὰ τοὺς Ἐπικούρειους καὶ γιὰ τοὺς Κυρηναϊκοὺς, μιὰ φιλικὴ ἀφοσίωση πὺν συνεπάγεται θυσίαις μειώνει ἀντίστοιχα τὴν εὐδαιμονία ἢ τὸ κέρδος αὐτοῦ πὺν ἀφοσιώνεται.

Μὰς ἐκπλήσσει μιὰ παράλληλη μὲ τις πρὸ πάνω ἀπόψεις τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Κυρηναϊκῶν θέση τοῦ Εὐριπίδη («Ἰππόλ.» 252—266¹²³), πού, ὅσο κι ἂν τῆ θέτει στὸ στόμα τῆς «τροφοῦ», φαίνεται ὅτι τὸν ἐκφράζει στιγμιαία:

«πολλὰ διδάσκει μ' ὁ πολὺς βίσιος.
 χρῆν γὰρ μετρίαις εἰς ἀλλήλους
 φιλίας θνητοὺς ἀνακίρνασθαι
 καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς,
 εὐλύτα δ' εἶναι στέργηθρα φρενῶν
 ἀπὸ τ' ὤσασθαι καὶ ζυντεῖναι.
 τὸ δ' ὑπερ δισσῶν μίαν ὠδίνειν
 ψυχὴν χαλεπὸν βάρος, ὡς κάγω
 τῆσδ' ὑπεραλγῶ.
 βίσιου δ' ἀτρεκεῖς ἐπιτηδεύσεις
 φασὶ σφάλλειν πλέον ἢ τέρπειν
 τῆ θ' ὑγείαι μᾶλλον πολεμεῖν.
 οὕτω τὸ λίαν ἦσον ἐπαινῶ
 τοῦ μηδὲν ἄγαν
 καὶ ζυμφήσουσι σοφοί μοι».

β' Ἡ ἀσφάλεια πηγή εὐδαιμονίας

caput (...) ad beate vivendum securitas

Θέση κυρηναϊκῆ¹²⁴ καὶ ἐπικούρεια¹²⁵ — πού τὴν ἀποδοκιμάζει ὁ Κικέρων —

120. Πρβλ. H. Usener, «Epikureische Schriften auf Stein», «Rheinisches Museum für Philologie» 47 (1892) 426, Nauck 39, Heimeran 182, Dusch Anm. 45.

121. «Κύρ. δόξ.» 27.

122. Ὅ.π. 28. Βλ. καὶ § 29 δ, 31, 32 α.

123. Πρβλ. Gernhard 100, Heimeran 183.

124. Πρβλ. Nauck 39, Gernhard ὅ.π. Βλ. § 45 α.

125. Βλ. καὶ § 45 α.

καὶ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ Δημόκριτο,¹²⁶ τοῦ ὁποῖου τὴ συγκεκριμένη ἄποψη ἀναφέρεται εὐθέως ὁ Κικέρων: *Democriti autem securitas(...) quam appellat εὐθυμίαν.....* («*De fin.*» V 8, 23).

§ 46

Φιλία ἀπὸ ἀνάγκη

...praesidii adjumentique causa (...) amicitias esse expetendas

Ξανὰ ἀποδοκιμαζόμενη ἄποψη τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Κυρηναϊκῶν (βλ. § 29 δ. 31, 32α, 45α, β).

§ 47

Ἵσοι ἀφαιροῦν τὴ φιλία ἀπὸ τὴ ζωὴ

...qui amicitiam e vita tollunt

Εἰρωνική¹²⁷ ἀποδοκιμασία καὶ πάλι τῆς ἐπικούρειας καὶ κυρηναϊκῆς διδασκαλίας γιὰ τὴ φιλία¹²⁸ (βλ. § 29 δ, 31, 32 α, 45 α, β, 46).

§ 48

α' Ὁ ἀνθρωπισμὸς

humanitas

Μεταφορὰ στὰ Λατινικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ὄρου «ἀνθρωπισμὸς», ποὺ πρωτοχρησιμοποιήθηκε στὴν κλασσικὴ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Διογένη τοῦ Λαέρτιου (II 70): «Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος ἄμεινον ἔφη ἐπαίτην ἢ ἀπαίδευτον εἶναι· οἱ μὲν γὰρ χρημάτων, οἱ δὲ ἀνθρωπισμοῦ δέονται».¹²⁹ ἔχουμε ἐδῶ ἓνα στοιχεῖο ἀπὸ τὴν πρώτη ἱστορικὴ συνάντηση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθρωποπλαστικοῦ πνεύματος μὲ τὸ ξένο — τὸ Ρωμαϊκό.¹³⁰ Ὁ ὄρος *Humanismus*, τοῦ Niehammer, εἶναι πολὺ νεότερος, τοῦ 1808.¹³¹

β' Ἵσοι θέλουν τὴν ἀρετὴ σκληρὴ (ἀπόλυτη)

...qui virtutem durum et quasi ferream esse quandam volunt

Ἀποδοκιμασία τῆς στωικῆς αὐστηρότητας μὲ τὴν ὁποία κρίνουν τὴν ἀρετὴ, ὥστε νὰ τὴ θεωροῦν οἱ Στωικοὶ ἰδιότητα μόνο τῶν σοφῶν (βλ. § 18 β).

γ' Ὁ φίλος στὴν εὐτυχία καὶ στὴ δυστυχία

...bonis amici (...) et incommodis...

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1171 α: «πότερον δ' ἐν εὐτυχίαις μᾶλλον φίλων δεῖ ἢ ἐν δυστυχίαις; ἐν ἀμφοῖν γὰρ ἐπιζητοῦνται· οἳ τε γὰρ ἀτυχοῦντες δέονται ἐπικουρίας, οἳ τ' εὐτυχοῦντες συμβίωσι καὶ οὐδ' εὖ ποιήσουσιν· βούλονται γὰρ εὖ δρᾶν». (Στὴ συνέχεια ὁ Ἀριστοτέλης ἀναλύει διεξοδικὰ τὸ ρόλο τῆς φιλίας στὴν εὐτυχία καὶ στὴ δυστυχία).¹³²

126. Βλ. § 9 καὶ σημ. 36—38.

127. Gernhard 100—101.

128. Πρβλ. Stock 42, Heimeran 183.

129. Πρβλ. Κ. Βουρβέρης, «Τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἡ μοῖρα καὶ ἡ λύτρωσις», Ἀθήνα 1978, 4.

130. Βλ. Βουρβέρης 6.

131. Βλ. Βουρβέρης 4.

132. Βλ. καὶ § 22 β, 30 β, 32 β, δ, 44 β.

§ 49

Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀνταπόδοσή της ἀνάμεσα στοὺς φίλους

amare vel, ut ita dicam, redamare

Μεταφορὰ στὴ Λατινικὴ ἀπὸ τὸν Κικέρωνα (ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ *ut ita dicam*)¹³³ τοῦ ἑλληνικοῦ «ἀντιφιλῶ» = ἀνταποδίδω τὴν ἀγάπη: Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 6, 28, Θεόκρ. XII 16, Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1156 a: «ἔστιν ἀντιφίλησις»,¹³⁴ Πλάτ. «Λύσ.» 212 c: «οἱ μὲν οἶονται οὐκ ἀντιφιλεῖσθαι», Ἀριστοτ. «Ἠθ. Εὐδ.» 1236 d: «ἡ πρώτη φιλία ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀντιφιλία».

§ 50

α' Ἡ ὁμοιότητα δημιουργεῖ φιλία

...ad amicitiam similitudo

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1155 a: «οἱ μὲν γὰρ ὁμοιότητα τιθέασιν αὐτὴν καὶ τοὺς ὁμοίους φίλους», Πλάτ. «Λύσ.» 214 b: «τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἀνάγκη αἰεὶ φίλον», Ἀριστοτ. ὅ.π. 1155 b: «τελεία δ' ἐστὶν ἡ τῶν ἀγαθῶν φιλία κατ' ἀρετὴν ὁμοίων», ὅ.π. 1157 b: «λέγεται γὰρ φιλότις ἰσότης, μάλιστα δὲ τῇ τῶν ἀγαθῶν ταυθ' ὑπάρχει». Βλ. § 18 α, 20 γ, 23 α, 24 α, 27 γ, 50 α, γ.

β' Οἱ «ἀγαθοὶ» ἀγαποῦν τοὺς «ἀγαθοὺς»

bonos boni diligant

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Εὐδ.» 1236 d: «ἡ πρώτη φιλία ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ἀντιφιλία», «Ἠθ. Νικ.» 1156 b: «οὗτοι (...) τ' ἀγαθὰ ὁμοίως βούλονται ἀλλήλοισι ἢ ἀγαθοί».¹³⁵

γ' Ἡ φύση ἐνώνει τὰ ὅμοια

nihil est (...) adpetentius similitum quam natura

Πρβλ. Ἀριστοτ. «Ἠθ. Νικ.» 1155 a: «τὸν ὅμοιον φασὶν ὡς τὸν ὅμοιον καὶ κολοῖον ποτὶ κολοῖον». Ἀναφορὰ τοῦ Ἀριστοτέλη στὴν ἀρχὴ «ὅμοιον - ὅμοιῳ», γὰρ τὴν ὁποία βλ. § 24 α καὶ σημ. 80.

§ 51

Φιλία γιὰ ὠφέλεια

qui utilitatum causa fingunt amicitias

Ἀποδοκιμάζεται ἀπὸ τὸν Κικέρωνα ἡ πιὸ πάνω ἄποψη τῶν Ἐπικουρεῶν καὶ τῶν Κυρηναϊκῶν. Βλ. § 29 δ, 31, 32 α, 45 α, β, 46.

§ 52

Ἡ φιλία δὲν ἔχει θέση στὴ ζωὴ τῶν τυράννων

...tyrannorum vita, (...) in qua (...) nulus locus amicitiae...

Ὁ Ἀριστοτέλης παρατηρεῖ: «ἐν τυραννίδι (...) οὐδὲν ἢ μικρὸν φιλίας. ἐν οἷς γὰρ μηδὲν κοινὸν ἐστὶ τῷ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, οὐδὲ φιλία» («Ἠθ.

133. Βλ. Stock 43.

134. Πρβλ. Stock ὅ.π. Πρβλ. Πλάτ. «Φαῖδρ.» 255 d, ὅπου ὁ «ἀντέρωσ» ἀποτελεῖ ὁμοίωμα τοῦ «ἔρωτα» («εἰδωλον ἔρωτος ἀντέρωτα ἔχων»). Βλ. καὶ Θεοδορακόπουλος 379 σημ. 5, 381.

135. Βλ. καὶ § 39.

Νικ.» 1161 a). «ἐπὶ μικρὸν δὴ καὶ ἐν ταῖς τυραννίσιν αἱ φιλῖαι καὶ τὸ δίκαιον, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ἐπὶ πλείον· πολλὰ γὰρ τὰ κοινὰ ἴσοις οὖσιν» (ὅ.π. b).

§ 53

Κανείς δὲν ἀγαπᾷ αὐτὸν ποῦ φοβᾶται

quis (...) diligit quem metuat?

Καὶ ὁ Κικέρων, ὅπως ὁ Ἄριστοτέλης, ἀνάγει τὸ φόβο αὐτὸ στὴ σχέση ποιότη - τυράννου. Βλ. § 52.

§ 54

α' Τὰ πλούτη τῶν ἰσχυρῶν ἀποκλείουν τὶς πιστὲς φιλίαις

multorum opes praepotentium excludunt amicitias fideles

Αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ λείπει ἡ προϋπόθεση τῆς ἰσότητος· βλ. Ἄριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1158 b: «εἰσὶ δ' οὖν αἱ εἰρημέναι φιλῖαι ἐν ἰσότητι», ὅ.π. 1157 b: «φιλότις ἰσότης».

β' Οἱ πλούσιοι εἶναι τυφλοὶ

eos (...) efficit (sc. Fortuna) caecos, quos complexa est

Πρβλ. Λουκιαν. «Τήμων» 27: «— ἀλλὰ πῶς, ὦ Πλοῦτε, εἰ μὴ τυφλοὶ καὶ αὐτοὶ πάντες εἰσὶ; — οὐ τυφλοί, ὦ ἄριστε. ἀλλ' ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀπάτη (...) ἐπισκιάζουσιν αὐτούς».¹³⁶

§ 55

Οἱ φίλοι κόσμημα τῆς ζωῆς

...amicos optimam et pulcherrimam vitae (...) suppellectilem

Πρβλ. Ξενοφ. «Ἀπομν.» II 4,1: «πάντων κτημάτων κράτιστον ἂν εἴη φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός». ὅ.π. 4,5: «πρὸς ποῖον κτῆμα τῶν ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθός οὐκ ἂν πολλῶ κρείττων φανεῖ;».¹³⁷

§ 56

Διάθεση πρὸς τὸ φίλο ὅπως πρὸς τὸν ἑαυτὸ μας

eodem modo erga amicos adfecti simus, quo erga nosmet ipsos

Βλ. § 23 α.

§ 57

Θυσίαι γιὰ τοὺς φίλους

virī boni multa detrahunt (...), ut iis amici fruantur

Πρβλ. Ἄριστοτ. «Ἡθ. Εὐδ.» 1245 b: «δοκεῖ δὲ δεῖν αἰρεῖσθαι μὴ τὸ αὐτοῦ», ὅ.π.: «δοκεῖ δὲ τοῦ μὲν φιλοῦντος τὸ ἀπείργειν εἶναι τῆς συμμεθέξεως τῶν χαλεπῶν, τοῦ δὲ φιλουμένου τὸ βούλεσθαι συμμετέχειν».

§ 58

Ὅχι ὑπολογιστικὸτητα στὴ φιλία

(nulla) ratio acceptorum et datorum...

Ἀπόκρουση τῆς φιλίας ἀπὸ συμφέρον. Πρβλ. Ἄριστοτ. «Ἡθ. Νικ.» 1156 a:

136. Πρβλ. Stock 45.

137. Πρβλ. Stock 46, Heimeran 184.

«οἱ μὲν οὖν διὰ τὸ χρήσιμον οὐ καθ' αὐτοὺς φιλοῦσιν, ἀλλ' ἢ γίνεται π' αὐτοῖς παρ' ἀλλήλων ἀγαθόν».¹³⁸

§ 59

Νὰ μὴν ἀγαπᾶς σὺν νὰ πρόκειται νὰ μισήσεις

negabat (...) «ita amare oportere, ut si aliquando esset osurus»

Ὁ Ἀριστοτέλης («Ῥητορ.» II 13,4) λέει γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους: «οὔτε φιλοῦσι σφόδρα οὔτε μισοῦσι διὰ ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν Βίαντος ὑποθήκην καὶ φιλοῦσιν ὡς μισήσοντες καὶ μισοῦσιν ὡς φιλήσοντες».¹³⁹ Ὁ Κικέρων δὲ θέλει νὰ πιστέψει πὼς ὁ Βίας μπορεί νὰ εἶπε κάτι τέτοιο: nec vero se adduci posse, ut hoc, quem ad modum putaretur, a Biante esse dictum credet («De amic.» § 59). Ὅμως ὁ πιὸ πάνω λόγος τοῦ Βιάντα μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸ Διογένη τὸ Λαέρτιο (I 87): «ἠδῖον ἔλεγε (sc. ὁ Βίας) δικάζειν μεταξὺ ἐχθρῶν ἢ φίλων· τῶν μὲν γὰρ φίλων πάντως ἐχθρὸν ἔσεσθαι τὸν ἕτερον τῶν δὲ ἐχθρῶν τὸν ἕτερον φίλον. (...) ἔλεγε (...) καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας».¹⁴⁰

§ 60

Πρέπει νὰ ὑπομένουμε στὴ φιλία

si minus felices in diligendo fuissemus, ferendum

Ὁ Ἀριστοτέλης συνιστᾷ τὴ συνέχιση μιᾶς τέτοιας φιλίας, μόνο ὅταν ὑπάρχουν περιθώρια ἐπανόρθωσης: «ἐπαγόρθωσιν δ' ἔχουσι (...) βοηθητέον» («Ἠθ. Νικ.» II 65 b).

§ 61

Παρέκκλιση γιὰ χάρη τοῦ φίλου

declinandum de via sit, modo ne summa turpitudine sequatur

Σύμφωνος μὲ τὰ ρωμαϊκὰ ἦθη συμβιβασμὸς οὐ βάρος τῆς ἀλήθειας καὶ γιὰ χάρη τῆς ὑπόληψης (ne summa turpitudine sequatur). Ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ἀκαμπτος σὲ ἠθικοὺς συμβιβασμούς: (οἱ ἀγαθοὶ) «οὔτε δέονται φαύλων οὔθ' ὑπηρετοῦσι τοιαῦτα, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν καὶ διακωλύουσιν· τῶν ἀγαθῶν γὰρ μὴτ' αὐτοὺς ἀμαρτάνειν μῆτε τοῖς φίλοις ἐπιτρέπειν» («Ἠθ. Νικ.» II 59 b).¹⁴¹ «οὔτε δὲ φιλητὸν <τὸ> πονηρὸν οὔτε δεῖ φιλοπόνηρον γὰρ οὐ χρὴ εἶναι» (ὕπ. II 65 b).

(Συνεχίζεται)

138. Βλ. καὶ § 29 δ, 31, 32 α, 45 α, β, 46, 51.

139. Πρβλ. Stock 47.

140. Πρβλ. Εὐριπ. «Ἰππόλ.» 252—266 (βλ. § 45 α).

141. Βλ. καὶ § 36, 37, 40 α, 42, 43, 44 α.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΝΙΚΟΥ ΜΠΛΕΤΑ - ΔΟΥΚΑΡΗ

ΕΓΩ ΠΗΓΑ ΣΤΗ ΓΡΑΝΑΔΑ*

(²Αποσπάσματα)

ΙΥ Ματωμένος Γάμος

3. Ἡ Μαρτυρία

Μαρτυρία τοῦ Ραφαέλ:

Θυμᾶσαι Φεντερίχο; Ὅταν ἔχτιζες
κεῖνο τὸν τοῖχο σὲ βοηθοῦσα νὰ φτάσεις
στὴν κορφή τῆς πρηφάνειας σου τοῦ ξάστερου νεροῦ.
«Πιὸ ψηλά, πιὸ ψηλά, πιὸ ψηλά» παρότρυνες
καὶ τὸ πρόσωπό σου τῆς χλιαρῆς βροχῆς γινόταν κήπος
ἀνθισμένες πορτοκαλιές καὶ προκλητικὰ βιολιά.

Σὲ βοήθαγα νὰ σηκώσεις κεῖνο τὸν τοῖχο
κι ὕστερα τρέχαμε μαζὶ στὴν ἀρένα
γιὰ νὰ σκούξουμε — σὰν τρελλοὶ — στὸ Μανουέλ
πὼς εἶν' ἀνώφελο νὰ πεθάνει τόσο νέος
κι ὁμορφος γιὰ τὸ τίποτα... Ὑπολογίζαμε
νὰ τὸν πείσουμε πὼς θὰ ἦταν καλύτερα
νὰ παρατήσει τὰ μαχαίρια καὶ τὰ σπαθιά
καὶ νὰ ψάξει νὰ βρεῖ ἕναν κόκκινο κρίνο ἢ ἕνα στάχυ
ἀνάμεσα στὶς σημαίες τῶν ξεσηκωμένων δρόμων
καὶ τίς ἐπιβλητικὲς τσιμινιέρες τοῦ ἡλίου.

Ταμποῦρα καὶ λάβαρα
τρουμπέττες καὶ ταυρομάχοι
αἷμα καὶ ταῦροι
οὐρλιαχτὰ καὶ βλαστήμιες
ἄρτον καὶ θεάματα...

Ὁ Μανουέλ πέθανε στὴν ἀρένα
γιὰ τὸ τίποτα, τὴν Κυριακὴ τ' ἀπόγεμα,

Καταπληκτικὴ ἐπιτυχία σημείωσε στὴν Ἰταλία ἡ τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ συμπατριώτη καὶ συνεργάτη μας Νίκου Μπέτα Δούκαρη «Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα». Στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ ἕνα ποίημα (150 σελίδες περίπου), χωρισμένο σὲ τέσσερα μέρη (Πῆγα στὴ Γρανάδα, Τὸ λυχνάρι τοῦ Ἄλαντίν, Πένθιμο ἐμβατήριο γιὰ τὴ Ντόνια Ροσίτα, Ματωμένος Γάμος) καὶ ἀναφέρεται στὴ ζωὴ καὶ δράση τοῦ Φεντερίχο Γκαρθία Λόρα.

Τὸ ἔργο τιμήθηκε μὲ τὸ Πρῶτο καὶ ἀπόλυτο βραβεῖο στὸ Διεθνὴ διαγωνισμὸ ποίησης «Σὰν Βαλεντίνο».

*Ἡ «H.E.» γιὰ τὴν δικαίωση τοῦ ποιητῆ, δημοσιεύει σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος ἀποσπάσματα ἀπὸ

ἀνάμεσα σὲ μεθυσμένα τραγούδια κι ἀτέλειωτη
ἀδιαφορία. Κάθε πληγή του ἀνέβαινε πικρὴ
στὰ μπράτσα μας σὰν ποτάμι
ἀπὸ ἀγκάθια καὶ δάκρυα καὶ καταραμένη
γῆ, μὰ δὲ μποροῦσαμε νὰ ξεχωρίσουμε
τὸ παραμορφωμένο πρόσωπό του ποὺ σήμαινε
τὶς ὄρες τοῦ πρῶμου θανάτου σὰν
σκουριασμένο ἔκκρεμές, σὰν ἀνάπηρο
καλεντάρι ἀναμνήσεων. Ὁ Μανουὲλ πέθανε
γιὰ τὸ τίποτα καὶ μεῖς πουλήσαμε
τὰ παπούτσια μας γιὰ νὰ τοῦ φτιάξουμε
ἓνα φέρετρο. Κατάλαβες, Φεντερίκο;

Μείναμε ξυπόλυτοι γιὰ τὸ τίποτα,
μείναμε ξυπόλητοι γιὰ ἓνα φέρετρο.

Βαδίζαμε ἀργά, σκυθρωποί, ἀμίλητοι
μὲ τὸ σῶμα τοῦ Μανουὲλ δίχως ὄνειρα
στὶς πλάτες μας. Δὲ μᾶς πλησίαζαν οἱ θρῖσιες
τῶν ξαπατημένων ταυρομάχων, δὲ μᾶς πλησίαζαν
οἱ καρτὲς ἐπιθυμίες τῶν ξαναμμένων χοριτσιῶν,
δὲ μᾶς πλησίαζαν οἱ σκιὲς τοῦ σούρουπου.
Εἴμασταν ξυπόλητοι κι ὁ θάνατος τοῦ φίλου
εἶχεν ἀκυρώσει ὅλα τὰ φιλιὰ τοῦ κόσμου.

τὴν κριτικὴ τοῦ Ἰταλοῦ Ἀζαδημαϊκοῦ καὶ λογοτέχνη Δρ Τομμάζο Τζιαμπά, ποὺ κατὰ κάποιον
τρόπο εἶναι κι ἡ «αἰτιολογία» γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου.

Παραθέτουμε ἐπίσης ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ποίημα, μεταφρασμένο (τὸ ἔργο γράφτηκε στὰ
Ἰταλικά) ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ. Σεβόμενοι τὴν ἐπιθυμία του, παρακαλοῦμε τοὺς ἀναγνώ-
στες μας νὰ δείξουν ἐπιεικεία, ὅσον ἀφορᾷ τὴ βιαστικὴ μετάφραση, ποὺ ὅποσδήποτε δὲν
ἀποδίδει ἀπόλυτα τὴ γλαφυρότητα, μουσικότητα καὶ μεστότητα ποὺ συναντᾷ κανεὶς στὸ
πρωτότυπο κείμενο.

Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία πληροφοροῦμε τοὺς ἀναγνώστες μας ὅτι πρόσφατα στὸν ποιητὴ
δόθηκε ἐπίσης τὸ Βραβεῖο Ἰταλία (Πρῶτο, ἀπόλυτο) γιὰ τὴ συλλογὴ του «Ἄγάπη Εἰρή-
νη Ἄνοιξη». Τρίτο βραβεῖο ἀπονεμήθηκε ἐπίσης, στὸν ἴδιο διαγωνισμό, στὸ συμπατριώτη μας
ποιητὴ Σαράντο Πανλέα γιὰ τὸ ποίημά του «Κοῦκλες τοῦ Μύθου».

ΕΓΩ ΠΗΓΑ ΣΤΗ ΓΡΑΝΑΔΑ

(Κριτικὴ ἀπὸ τὸν Δρ. Τομμάζο Τζιαμπά)

Αὐτὴ ἡ συλλογὴ τοῦ Νίκου Μπλέτα Δούκαρη εἶναι καθαρὴ μουσικὴ καὶ σοῦ φέρνει στὸ
νοῦ καὶ τὴν καρδιά τοὺς μεγάλους λυρικοὺς τῆς παντοτεινῆς Ἑλλάδας.

Εἶναι μιὰ αἴθρα ἀπὸ δυνατὲς συγκινήσεις ποὺ κάνουν τὴν καρδιά σου νὰ σπάσει. Πρα-
γματικότητα καὶ φαντασία, φύση κι ἀνθρωπότητα, χρώματα ἀπὸ τὰ πῶ ἀπαλά ὡς τὰ πῶ
ἔντονα σὰν τὰ χεῖλια ἀπὸ αἶμα παπαρούνας», σμίγουν σ' ἓνα κι ἓνισιο σῶμα: τὴν ποίηση
τοῦ Νίκου.

Διατρέχοντας τὶς σελίδες ὁ ἀναγνώστης μπαίνει στὰ μυστηριακὰ δόματά της καὶ δὲ
θέλει πιά νὰ ξαναβγεῖ. Ἡ τέχνη τοῦ Νίκου σὲ κάνει νὰ πάλεις μαζί του, μὲ τοὺς στίχους
του, μὲ τὴν αἴσθηση τῆς ἀνατριχίλας, μὲ τὰ πῶ ἔντονα αἰσθήματα.

Κι ἂν ὑπάρχει ἓνα συναίσθημα ποὺ κυριαρχεῖ πάνω σ' ὅλα εἶναι ἡ Ἄγάπη. Ἄγάπη

Λιπούσαμε, είχαμε ανάγκη από μια δλόκληρη λίμνη,
 συμπάθεια και πεταλοῦδες, μὰ περπατούσαμε
 μονάχοι, ἀργά, σκυθρωποί, ἀμίλητοι, μὲ τὸ χαμένο
 Μανουέλ στὶς πλάτες. Ἦταν τόσο γκριζοὶ καὶ πλατὺ τὸ πένθος,
 σὰν τρικυμισμένας οὐρανὸς πάνω ἀπ' τὸν ὠκεανό·
 ἦταν τόσο στυφή καὶ τραχειά ἡ θλίψη σὰν
 παγωμένους χειμῶνας πάνω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῶν ἀγριμιῶν

Μανουέλ, Μανουέλ, τώρα θαυμάζω
 τ' ἀνάστημά σου: ἔπιασες δλόκληρο
 τὸν τάφο, ἔπιασες δλόκληρη τὴ σκέψη
 τῶν φίλων ἔπιασες ὅλους τοὺς ἀναστεναγμοὺς
 τῶν φτωχῶν δρόμων ἔπιασες ὅλα
 τὰ ἐνθίμια κοντινὰ καὶ μακρυνά.

Θλιμμένο τριαντάφυλλο
 εἶναι βουβὴ ἢ ἐσπέρα
 θάνατος δίχως ἔλεος
 ἄχερα στὰ μάτια μας
 μὲ πνίγει ἡ ὄργη
 δὲν ὑπάρχει ψωμί οὔτε κρασί
 οὔτε θράκα οὔτε πουκάμισο.

Μείναμε ξυπόλητοι γιὰ τὸ τίποτα,
 μείναμε ξυπόλητοι γιὰ ἓνα φέρετρο.

γιὰ τὸ κάθε τί, γιὰ ὅλους, μὰ προπάντων γιὰ τὴν Εἰρήνη, τὴ Δικαιοσύνη, τὴ Λευτεριά.
 Καὶ συχνὰ μὴ γυναῖκα, μὴ χαρακτηριστικὴ γυναῖκα συμβολίζει κάθε πρᾶγμα.

Καὶ νά, πραγματικότητα καὶ ποίηση σὲ μὴ τέλεια, ἁρμονικὴ συμβίωση:

Οἱ σταγόνες τοῦ ποταμοῦ...
 θὰ θρέψουν τὶς ἐλιές, τὰ μοσχάρια,
 τὰ ὄνειρα τῶν πεινασμένων ξομάχων,
 τὰ τουγόνια, τὴν Εἰρήνη τοῦ Κόσμου,
 τὸ νυφικὸ πέπλο τῆς πεταλοῦδας...
 τ' ὄρανό τοῦ μετανάστη, τὸ κερατὶ, τὸ κοιθᾶρι,
 τὸ στάρι γιὰ τὸ ψωμί τοῦ Σάμπαντος.

Αὐτὸς ὁ τελευταῖος στίχος κορθεὶ ἓνα κοσμικὸ μήνυμα ἀσύγκριτης λυρικοῦς ὁμορφιάς.
 Φαίνεται πὸς βλέπει κανεὶς δλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα καθισμένη στὸ ἴδιο τραπέζι νὰ μοι-
 ράζεται τὸ ψωμί τῆς ἀγάπης καὶ τῆς Εἰρήνης.

Καὶ πὸ πέρα, μὲ τὴ «Μπαροάκα», ποῖο εἶναι τὸ ζυμμένο — ὄχι καὶ τόσο — μήνυμα,
 σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους;

Ζοῦμε τ' ὄνειρο τῆς ζωῆς καθισμένοι στοὺς πάγκους.
 στὶς κασσόνες, ὄρθιοι, μαζὶ μὲ ποιητὲς καὶ θεοριστάδες,
 δίπλα σὲ ἀρτεργάτες καὶ δασκάλους, κοντὰ
 σὲ συμβολαιογράφους καὶ προλετάρους ὑπουργοὺς
 καὶ ἡ ἔκρηξη τῆς ὄργης σὲ μὴ ἀμφίβολη προφητεία:
 Ποιὸς θὰ μᾶς σώσει ἀπ, αὐτὴ τὴν καταγίδα
 πού, ἂν ἔρθει, θὰ κόψει τὰ σκοινιά καὶ θ' ἀφήσει
 τὰ πουλάκια ἀπροστάτευτα...

Φεντερίκο πέρνα, κοντά στον πληγωμένο
ταύρο και δειΐξε στο Μανουέλ
τὸ δολοφονημένο πρόσωπό σου. Θὰ σὲ γνωρίσει
κα θ' ἀρχίσει — τὸ δίχως ἄλλο — νὰ τραγουδᾷ,
γιατὶ δὲν ὑπάρχει σκοτωμένος ταυρομάχος
ποὺ δὲν ξέρει ἓνα σου τραγούδι,
τοὺς στίχους μιᾶς δικῆς σου μπαλλάντας·
δὲν ὑπάρχει φίλος σου ποὺ δὲν καταναλώνει
— κάθε νύχτα — λίγο ἀπ' τὸν ἑαυτό του
γιὰ τὴ Γρανάδα τῶν ὀνείρων μας.

Μᾶς κλέψαν τὴ Γρανάδα, μᾶς κλέψαν
τὸ χαμόγελο, μᾶς κλέψαν τὸ χρόνο,
μᾶς κλέψαν ὄλους τοὺς τάφους.
Λὲ βρίσκουμε γῆ γιὰ νὰ θάψουμε
τὸ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, δὲ βρίσκουμε
γῆ γιὰ νὰ θάψουμε τὸ Μανουέλ τὸν ταυρομάχο.

Ὁ ἄνεμος
σπρώχνει

ἐνῶ

πονοῦν τὰ μάτια καθῶς
κνιτοῦν ἐκστατικά τὰ θαυμαστικά τῆς ἀστραπῆς
ποὺ μαχαίρωνουν μὲ μανία τὸ διάστημα;

Ἡ Μπαροάκα καταχώρισε τὴ γνώμη καθενὸς καὶ στὴν ψυχὴ μας γεννήθηκε μιὰ γαλά-
ζια ἰδέα ποὺ κυλᾷ στὶς φλέβες τοῦ μέλλοντος. Ἔ. λοιπόν;

Λοιπόν:

Κάτω κάτω ὁ ἀφέντης.
Ζήτω ζήτω ὁ Φουεντεοεχοόνα.
Ζήτω ζήτω ἡ Μαρράκα.

Τελειώνοντας τὸ διάβασμα μποροῦμε νὰ ἐπιβεβαιώσουμε μὲ σιγουριά, ὅτι τὸ κομμὲ τῆς
συλλογῆς εἶναι ἡ φασιστικὴ Ἰσπανία μὲ τὸν πόνο, τὸ μαρτύριο, τὸ αἷμα τῶν ἠρώων ποὺ
χύθηκε, τὸ μίσος ποὺ ἔθρεψε ὁ λαὸς, ἡ ἐλπίδα ποὺ ποτὲ δὲ χάθηκε γιὰ τὴ Λευτεριά.

Πολιτικὴ ποίηση; Ἀριστερὴ ποίηση; Ποίηση ποὺ πρέπει κανεὶς ν' ἀπαρνηθεῖ γιατί εἶ-
ναι ἀνατρεπτικὴ; Ἄς ἀφήσουμε τ' ἀνθρωπάκια τῆς φυγῆς νὰ λένε ὅτι τοὺς ἀφῆσε. Αὐτοὶ
εἶναι δυνατοὶ μονάχα μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κι ὅταν βρίσκονται ὄλοι μαζί.

Ἐμεῖς ἀγαπάμε τὴν Εἰρήνη, τὴ Λευτεριά, τὴν Πόηση. Ἐμεῖς εἴμαστε δυνατοὶ γι' αὐ-
τό· κι ἐπειδὴ μεταχειριζόμαστε τὴν πένα καὶ τὴν καρδιά. Κι ὁ λαὸς μᾶς καταλαβαίνει καὶ
μᾶς ἀκολουθεῖ. Ἔτσι δὲν εἶναι Φεντερίκο;

Κι ὁ Νίκος ξέρει νὰ μετὰχειρίζεται τὴν πένα καὶ τὴν καρδιά. Σκάβει στὶς ψυχὲς
τῶν λαῶν κι ὅπως τὸ νερὸ τοῦ χεῖμαρρου παρασέρνει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἰδανικὰ πραγματοποιη-
ήσια, ἀνθρώπινα, συγκεκριμένα, πραγματικά καὶ... θεϊκά. Ἐγὼ πιστεύω πὼς αὐτὸς εἶ-
ναι πιὸ κοντὰ στὸ Θεό, παρὰ τόσο φασιστοὶ. Καὶ πιστεύω ἀκόμα πὼς κι ὁ Φεντερίκο συμ-
φωνεῖ μαζί μου. Κι ὁ Μανουέλ!

Yo fui a Granada. Pure... (Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα. Ἐπίσης...)

ΤΟΜΜΑΖΟ ΤΖΙΑΜΠΑ

(Ἀκαδημαϊκός)

τὰ καράβια
 πρὸς
 τὸν ἑαγριεμένο
 ὠκεανό·
 Ὁ θυμὸς
 ἀφήνει
 γκρίζα
 σημάδια
 στὸ πρόσωπο
 τοῦ ναύτη.

Τὸ ψέμα
 σκέπασε
 τὶς πλατεῖες
 τὶς φωνές
 τὰ βλέμματα.

Ἡ ἀπόφαση
 κρύβει
 τὸ πένθος
 τὴν περηφάνεια
 τὴ δικαιοσύνη
 τῶν μανάδων.

Μεῖναμε Ξυπόλητοι γιὰ τὸ τίποτα
 μεῖναμε Ξυπόλητοι γιὰ ἓνα φέρετρο.
 Μεῖναμε δίχως Γρανάδα,
 δίχως χαμόγελο, δίχως χρόνο, δίχως
 γῆ, δίχως Φεντερίχο καὶ Μανουέλ.

Φτάνουν μπροστὰ στὰ κουρασμένα μας ἀπόβραδα
 καὶ πέφτουν ἔξαντλημένα κατὰ γῆς καὶ κείνα τὰ ὄνειρα
 ἀπὸ γαλάζιες πεταλοῦδες κι ὄριμο καλαμπόκι
 στὰ χωράφια καὶ στὰ σπίτια τῶν γεροσιδεροδρομικῶν.
 Στὰ θέατρα κα στὰ σκυθρωπὰ σχολεῖα μπαίνουν
 γκουάρντιας θιβίλες*, σωματέμποροι, καλόγεροι, φτηνές
 πόρνες, τραμποῦχοι, παγαπόντηδες, μαϊμουδες.

Τὰ πάντα ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ μένουν
 μοναχὰ ὁ φόβος, λερωμένος καπνὸς
 ἀπὸ καμένα βιβλία, ἀγέρας στιγματισμένους
 ἀπὸ ξιφολόγχες κι αἷμα σιδεράδων.

«Οἱ ποιητὲς πεθάνανε, δὲ μᾶς ζαλίζουν πιά
 τὰ κάστανα», βεβαιώνουν βραχνιασμένες φωνές ἀπὸ στρατώννα,
 ἢ «τὰ καλοκαίρια ποὺ κάνουνε εὐχάριστη τὴ θέληση,
 ἔσβησαν ἀπὸ τὴν μνήμη τοῦ χρόνου».

Ναί! Τώρα ἡ σιωπὴ σκεπάζει

τις ὥρες καὶ τὶς καμπάνες, κρατᾶ μετέωρο
 τὸ θόρυβο τῶν καφενείων, χωρίζει
 στὰ δυὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴν αὐγή, μεταφέρει
 τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν δρόμων στὰ νεκροταφεῖα,
 ἀπαγορεύει τὶς τανάλιες τῶν κουτσομπολιῶν
 στοὺς οἴκους ἀνοχῆς, στὶς ἐκκλησίες, στὰ νεκροταφεῖα.
 Τώρα ἡ σιωπὴ βυθίζει τὶς φωνές
 σ' ἓνα βάλτο ἀπὸ θάνατο καὶ τίποτα.

Πέρ' ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὰ καμπαναριά
 δὲν ἀκούγονται γέλια μαραγγῶν.
 Κάποιος ἀνάβει μιὰ φωτιά
 πὸν ξεχύνεται στὰ παγωμένα μπράτσα
 σὰν παράκληση καθὼς περνᾶ ἀπὸ
 παράθυρο σὲ παράθυρο, ἀπὸ νύχτα σὲ νύχτα
 ἀπὸ ἐνθῦμο σ' ἐνθῦμο,
 ἀπὸ βιολί σὲ βιολί, ἀπὸ τάφο σὲ τάφο.

Δὲ μπορούμε νὰ μποῦμε στὶς ταβέρνες καὶ στὶς βιβλιοθηκές.
 Ἄφησαμε βιαστικὰ γεμάτα τὰ ποτήρια πάνω
 στὸν πάγκο καὶ τὰ βιβλία ἀνοιχτὰ σ' ἀναγνωστήρια.
 Κρεμάσαμε τὴ ζωὴ σ' ἐπιγραφές ἀνάγκης καὶ κινδύνου.
 Πουλήσαμε τὰ παπούτσια μας γιὰ τὸ τίποτα,
 πουλήσαμε τὰ παπούτσια μας γιὰ ἓνα φέρετρο.

5. Ἡ Ἐπιστροφὴ

Θὰ γυρῶσουμε ὅλοι στὴ Γρανάδα...
 Σ' αὐτὴ τὴ γῆ πὸν μοσχοβολᾷ ἔρωτευμένα
 ἀλόγατα, ἡμερὸς στίχους δολοφονημένων
 ποιητῶν, θρούλους παλιούς
 γιὰ μάχες ἀνάμεσα σ' ἰππότες
 καὶ χαλίφες, ἔρωτες πρωτόγονους
 καὶ ζήλειες ἀνάμεσα σ' ἥλιο καὶ φεγγάρι.

Ξύπνησε ἡ Γρανάδα μας...
 Γυρῶσαμε στὸ σπίτι.
 Ξεδιπλώνουμε ἐλπίδες, σημαῖες,
 ἀνοιξὴ καὶ σφιγμένες γροθιές
 γιὰ νὰ χαιρετίσουμε τὸν Κόσμο

καὶ τοὺς λόφους τῶν λουλουδιῶν.
 Στὴν ξόπορτα τῆς ἀρένας
 στέκονται καὶ μᾶς καρτεροῦν
 χαμογελώντας ὁ Μανουέλ ὁ ταυρομάχος
 κι ὁ Φεντερίχο Γκαρθία Λόρκα...

.....

Καὶ γὼ πῆγα στὴ Γρανάδα...
 Ὅμορφο μοιάζει ὄνειρο. Ἐνα ὄμορφο ὄνειρο...
 Ἐνα ὄμορφο ὄνειρο ποὺ θαμπώνει τὰ μπιστάνια,
 ἕνα ὄμορφο ὄνειρο ποὺ θαμπώνει τὶς καρδιές,
 ἕνα ὄμορφο ὄνειρο ποὺ θαμπώνει τὴν ἀναμονή,
 ἕνα ὄμορφο ὄνειρο ποὺ θαμπώνει τὶς ἀναμνήσεις,
 ἕνα ὄμορφο ὄνειρο ποὺ θαμπώνει τὶς σκέψεις.

Yo fui a Granada. Pure...**

* Guardias civiles = χωροφύλακες (πολιτοφύλακες)

** Yo fui a Granada. Pure... = Ἐγὼ πῆγα στὴ Γρανάδα. Ἐπίσης...

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

Ο ΛΑΦΟΝΤΑΙΝ : ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΡΓΟ

(Δοκίμιο)

Ὁ Λαφονταίν γεννήθηκε τὸ 1621 στὸ Σατώ Τιερρύ, μέσα στὴν ὀμορφὴ πεδιάδα πού τὴν ποτίζει ὁ Σηκουάνας. Πέθανε τὸ 1695.

Ἦταν γιὸς ἐνὸς Maître des Eaux et Forêts, ἐνὸς δασάρχῃ τῆς ἐποχῆς.

Παντρεύτηκε τὸ 1647 καὶ ὁ γάμος του δὲν ἦταν πετυχημένος, δὲν μπορούμε ὅμως μὲ σιγουριά νὰ ποῦμε ἂν ἀτύχησε αὐτὸς ἢ γυναικα του. Μάλλον κανένας ἀπὸ τοὺς δύο δὲν ἔκανε γιὰ παντρεία. Καὶ οἱ δύο ἦσαν σπάταλοι. Καὶ οἱ δύο λοξόβλεπαν. (Καὶ τὸ 1659 χωρίζουν, ὅσο τὸ ἐπιτρέπει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἀπὸ τραπέζης, δηλαδὴ, καὶ κοίτης).

Τὸ 1652 μπαίνει στὴ θέση τοῦ πατέρα του, σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα.

Τὸ 1654 παρουσιάζεται στὰ Γράμματα μὲ μιὰ ἀπόδοση ἐνὸς ἔργου τοῦ Τερέντιου: τοὺς «Εὐνούχους». Αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα φανερώνει καὶ μιὰ σοβαρὴ ἔγκυψη στὰ λατινικὰ γράμματα, μιὰ ἔγκυψη πού δείχνει ὅτι ὁ ποιητὴς ἦταν ἀλήθεια τριπέλης, μὰ μὲ ἄλλα γιὰ τίς δουλειὲς πού δὲν τὸν ἐνδιέφεραν. Τριπελιὰ νόμιμη.

Τὸ 1658 τὸν παρουσιάζουν στὸν Fouquet, τὸν περίφημο οἰκονομικὸ διαχειριστὴ τῆς περιουσίας τοῦ βασιλείου, ἓνα εἶδος ἐνισχυμένου ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν, καὶ αὐτὸ στάθηκε γιὰ τὸν Λαφονταίν ἀρχὴ ὀδίνων, γιατί ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ Λουδοβίκος 14ος πού εἶχε πιά ἀνδρωθεῖ τσάκισε τὸν Fouquet πού εἶχε μάλλον κάμει σύγχυση μεταξὺ δικῆς του περιουσίας καὶ δημοσίου χρήματος. Αὐτὸ στάθηκε ἡ ἀφεταιρία τῆς λειψῆς συμπάθειας πού ἔτρεφε ὁ βασιλεὺς Ἕλιος γιὰ τὸν ποιητὴ μας ἕως τὴν ὥρα πού ὁ Λαφονταίν μπήκε στὴ γῆ.

Ἵστερα ἀπὸ τὴν βασιλικὴ δυσμένεια, πού χτύπησε τὸν Fouquet (καὶ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ποιητὴς μας — καὶ αὐτὸ τὸν τιμᾷ — τοῦ στάθηκε πιστὸς μέσα στὴ συμφορὰ), ἀρχίζει γιὰ τὸν Λαφονταίν ἡ ζωὴ ὑπὸ προστασίαν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Πρῶτῃ τὸν σπιτώνει, τὸν κάνει δηλαδὴ καταικίδιο ποιητὴ, ἡ Μαντάμ σύζυγος τοῦ Γκαστόν ντ' Ὀρλεάν, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν σκιά της γράφει τοὺς πρώτους του Contes καὶ τὰ τέσσερα πρώτα βιβλία τῶν Μύθων. Ἀλλὰ τὸ 1671 στάθηκε γι' αὐτὸν ἔτος σκληρῶ. Ἡ θέση του καταργεῖται ἢ δούκισσα πεθαίνει καὶ ξαφνικὰ ὁ ποιητὴς μας βρίσκεται χωρὶς προστατὴ καὶ χωρὶς πόρους. Καὶ τότε ἀκριβῶς μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ παρατηρεῖται καὶ στὸν τρόπο ζωῆς καὶ στὸν χαρακτήρα του. Ἐνῶ ἕως τότε ἦταν βέβαια πάντα καὶ ἀφηρημένος καὶ ὄνειροπόλος, πάντα ὅμως αἰσιόδοξος καὶ συμπαθητικὰ γλεντιῆς, γίνεται τώρα ἀλιγόλογος, ἀποτραδηγμένος ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ἀμελεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ κυριεύεται ἀπὸ μιὰ ἰδιόμορφη μελαγχολία πού τὸν συντρόφευε ἕως τὸν θάνατο.

Εὐτυχῶς γι' αὐτὸν τοῦ παρουσιάζεται τότε ὁ ἀπαραίτητος φύλακας ἄγγελος: ἡ Κυρία ντὲ λὰ Σαμπλιέρ, πλάσμα ἀξιοθαύμαστο καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὸν χαρακτήρα, πού τὸν ἐφιλοξένησε ἕως τὸν θάνατό της, τοῦ ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸ καὶ τοῦ ἐξασφάλισε τὴν ἰσυχία καὶ τὴν ἄνεση πού ἦταν ἀπαραίτητες σ' αὐτὸν τὸν ἰδιόρροθο ἀνθρώπο γιὰ νὰ ἀξιοποιήσει τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ δῶρα πού μ' αὐτὰ τὸν προέκισε ἡ φύση.

Κάνοντας έτσι ή Κυρία πρόσφερε τεράστια υπηρεσία στα γαλλικά Γράμματα.

Τò 1693 πεθαίνει ή κυρία ντε λα Σαμπλιέρ και φιλοξενεί τον Λαφονταίν ένας πλούσιος τραπεζίτης Ουγενότος, πράγμα που δείχνει ότι ο ποιητής μας δεν δούλευε με θρησκευτικούς φανατισμούς, ούτε με αληθινή συμπάθεια έβλεπε τò αφύσικο βασιλικò ζευγάρι: βασιλική σύζυγο κυρία ντε Μαιντενόν, και τòn μανιακό θρησκόλυπο, τòn Λουδοβίκο 14ο, που καθòς θαυμάσια ξηγγάει στα Άπομνημονεύματά του ó μικρός, μὰ θαυμαστός Δούκας τού Σαιν Σιμόν, ή μὲν πρώτη πλείστον ανδρòν νόον έγγω, όχι όμως μόνον νόον, προτού γίνει βασιλική σύζυγος, ó δὲ δεύτερος κατάντησε κήνορας πάσης ήθικης, αφού στα νεότερα χρόνια του πολλούς παρθενικούς όμιένες διέρρηξε, πολλών ευγενών παρθένων τής Αόλης του.

Φιλοξενείται λοιπόν τò 1693 στò σπίτι ενός Διαμαρτυρομένου ó ποιητής μας, ενός ανθρωπότυ, που χάρις στην συμπαιγνία τού εύλαθέστατου βασιλικού ζευγαριού με σημαντικούς παράγοντες τής γαλλικανικής εκκλησίας, θά γνωρίσει και αυτός τὰ αγαθὰ τής ανάκλησης τού Διατάγματος τής Νάντης, όπως έλοι ó Γάλλοι Ουγενότοι.

Τò 1695 ó Λαφονταίν πεθαίνει. Και ένα χρόνο πριν δημοσιεύει τò τελευταίο βιβλίο τών Μύθων αφιερωμένο στòn Δούκα τής Βουργουνδίας, 'Ο εύζωιστής ποιητής μας, που ήξερε που ζούσε, δεν θά δίσταζε να κολακεύει ακόμη και τòn 'Ιούδα τòn 'Ισκαριώτη για να ασφαλίζει τήν ήσυχία και τήν ευημερίαν του πιστός στην παλαιά παροιμία: Τήν Άρχιλόγου αλώπεκα έλαττον έξ έπισθεν. Αυτό όμως όχι πάντα γιατί όταν είχε αναστατωμένο τò θμικò από συμπάθεια ή αγανάκτηση έλεγε ότι αληθινò πίστευε, δείχνοντας τήν καθαρή πλευρά τής φύσης του, όπως έγινε με τήν υπεράσπιση τού προστάτη τού Φουκέ, όταν έγνωρίσε τήν βασιλική δυσμένεια, και εκείνη τήν έκφραση επαναστατικής αγανάκτησης όταν μιλάει, στòn Χωρικό τού Δούναδη, για τήν άδικη καταδυνάστευση τού μικρού λαού. Στην περίπτωση όμως τού Δούκα τής Βουργουνδίας ó ποιητής μας δεν έπεσε έξω, αν και είναι υπερβολικός στους έπαίνους για ένα παιδι δώδεκα έτων.

'Ο Λουδοβίκος, Δούκας τής Βουργουνδίας, έγγονός τού Βασιλιά 'Ηλιου και μαθητής τού Φενελόν, έτίμησε τòn μεγάλο του δάσκαλο. Πέθανε όμως νέος τò 1712. Και θά άφηγε πίσω του τήν τιμιώτερη μνήμη αν δεν είχε κληροδοτήσει στη Γαλλία τòn γιò που στάθηκε ύστερα ένας από τούς διάσημους άχρείους τής ιστορίας, τò βασιλέα Λουδοβίκο τò δέκατο πέμπτο. Έκεινον που στò θάβρο τού έφιππου ανδριάντα που τού έστησαν ó αυλικòί έσο, καθòς θυμάμαι, ακόμα ζούσε, ένας πιστός υπήκοος χάραξε τò έξής έπίγραμμα:

Ho, gnel magnifique marbre!

Ho, gnel beau piédes tal!

Ler vertus sont à pied,

Le vice est à cheval.

(Ώ, τί υπέροχο μάρμαρο. Ώ, τί θαυμάσιο θάβρο. Οί άρετές πηγαίνουν πεζές. Τò ελάττωμα πηγαίνει καθάλα).

Γιατί στò θάβρο τού αγάλματος óι γλύπτες — ήταν δύο και óι καλύτεροι τής εποχής — είχαν σκαλίσει τις Άρετές για να τòn συντροφεύουν ές αεί.

Ύστερα από ένα περίπου χρόνο, τò 1695, πεθαίνει καθòς είπαμε και ó συγγραφέας τών Μύθων. Και πράγμα παράξενο: δεν λείπει ποτέ από τήν επικαιρότητα ó ανθρωπος αυτός. 'Ηρθαν και πέρασαν Σχολές, έλαμψαν και έσθρασαν μεγάλα όνόματα. 'Ο Λαφονταίν, μαζί με τòn Μολιέρο, υπάρχουν πάντα και τιμòν πάντα τὰ γαλλικά Γράμματα. Γιατί; Γιατί δεν είναι μικρò πράγμα τò να βλέπεις τήν ψυχή τού κοινωνικού ανθρωπόπου όχι σαν έπίφαση που τήν σβήνουν óι ώρες που περνούν, μὰ σαν αιώνια πειμπουσία τής ανθρωπίνης ύπαρξης, ανεξάρτητη από σκευοποιήματα,

καθόρθως και ψιμυύθια, έτοιμη πάντα να δράσει με τή σκοτεινή θέληση του ένστικτου της, πού ο πολιτισμός καμύωνεται πώς προσπαθεί να τό νικήσει ή να τό ξεχάσει.

Τώρα πρέπει να αφήσουμε λίγο τόν Λαφονταίν όπως μας τόν δίνουν τυπικά τὰ δημοτολόγια και τὰ ένοριακά βιβλία για να δούμε τόν ποιητή μας να κινείται επάνω στη γή μας και να κοιτάζει πονηρά τόν κόσμο της με τὰ μισόκλειστα μάτια του. Καί πρώτα - πρώτα, ένα έπίγραμμα, πού έγραψε για τόν έαυτό του και όπου άδικείται πολύ.

Ύστερα θά ιδούμε σε γενικές γραμμές ποιός ήταν ο αυτοαδικούμενος. Ποιός ήταν πραγματικά και ποιός είναι ακόμη τώρα για μας.

Ο Γιάννης όπως ήλθε, έτσι έφυγε πάλι,
 αφού έφαγε τούς τόκους και τό καπιτάλι
 Για θησαυρούς καθόλου δέν γνοιαζόνταν.
 Και τή ζωή του τήν μοίρασε στα δύο:
 χάρισε τήν μισή στο τέμπελιό
 τήν άλλη τή μισή κοιμώνταν.

Αυτή τή γνώμη είχε για τόν έαυτό του ο Λαφονταίν ο μυθόγράφος. Και όμως, αν και γεννήθηκε τό 1621, διακόσια δηλαδή χρόνια πριν αρχίσει ή μεγάλη μας Έπανάσταση, όχι μόνον μπόρεσε να επίζησει, μα είναι ακόμη σήμερα ολοκληρωτικά ζωντανός, αν και ή εποχή του έσθησε, και ο τρόπος πού με αυτόν μας μιλάει είναι εκείνο τό κράμα σαφήνειας και αφέλειας πού δέν τό γουστάρει πολύ ο συρρεαλιστικός αιώνας μας. Τι να κάνουμε; Πρέπει να κάνουμε ύπομονή με αυτόν τόν ιδιόρρυθμον άνθρωπο, πού με όργή και πάθος αντίκρυξε τό μάτι του τόν κόσμο, μα πού τό φρόνιμο μυαλό του, σχεδόν πάντα, τόν δίδασκε πώς ν' άποφεύγει τίς κακοτοπιές. Καί πώς να σκορπίζει ύποπτες γλύκες.

Πώς μπορεί όμως να έξηγηθεί τό ότι αυτός ο άνθρωπος της κλασικής εποχής τηςγαλλικής λογοτεχνίας, πού μπόρεσε όμως να ζει και να γράφει σαν ζωντανός απαδός του μπαρόκ των θρησκευτικών πολέμων πού τελείωναν όταν γεννήθηκε, μπόρεσε να περάσει πάντα νέος και ζωντανός μέσα από κλασικισμούς, ρωμαντισμούς, ρεαλισμούς και συρρεαλισμούς, με κείνη τήν παλιά του γλώσσα πού μύριζε καντήλι και λυχνάρι, με τήν παλιά μετρική κρεμασμένη στο πλευρό, και να διατηρεί ύστερα από τρεις ολόκληρους αιώνες δροσιά και χάρη και επικαιρότητα, παρόλα τὰ φρούρια πού ύψώνουν γύρω στον μέσο πολίτη με τὰ κηρύγματά τους οι καινούργιες θεωρίες και οι σχολές πού τίς εκπροσωπούν; Είχε βέβαια κάτι τό σπάνιο μέσα του, πού δέν μπόρεσε να τό καταπολεμήσει, όπως θά νόμιζε κανείς διαβάζοντας τό έπίγραμμα πού στέκεται κορφή στην εργασία μου. Αυτό τό κάτι τό είχε φαίνεται διαισθανθεί ο Μολιέρος, ή άλλη τιμή των γαλλικών Γραμμάτων. Στη συντροφιά των δέρον κλασικών, Ρακίνα, Μπουαλώ, Μολιέρο πού συναντιόνταν ταχτικά στο Παρίσι, είχε πάντα τή θέση του ο γελαστός, ο άθωος, ο αφελής Λαφονταίν. Μας ήταν γνωστός σαν ο Bonhomme, ο αγαθός άνθρωπάκος, πού δέν είχε τό στυλ της εποχής. Φαίνεται όμως πώς κάποια θραδιά ο Μολιέρος νομίζω — και παρακαλώ να μη με παρεξηγήσετε αν κάνω λάθος, γιατί εύτυχώς για μένα δέν ήμουν σύγχρονός τους, αλλά και τώρα πού ζω με άπολείπει σοβαρά ή μνήμη — ο Μολιέρος λοιπόν είπε τό έξής σοβαρό: «ο αγαθούλης θά μας φάει όλους». Έτσι και έγινε με έξαιρέση τόν ίδιο τόν προφήτη. Οι Κορνιέγ, οι Ρασίν, οι Μπουαλώ, οι κλασικοί τού αιώνα τού Λουδοβίκου 14ου έχουν ναρκωθεί σχεδόν ολοκληρωτικά επάνω στα ένδοξα ράφια των βιβλιοθηκών, και μόνον στα κεφάλια των ειδικών διατηρείται ζωντανή ή μνήμη τους ή και στα ύποχρεωτικά προγράμματα των γαλλικών σχολείων. Ένώ ο Λαφονταίν, ο Bonhomme, ο αφελής, πού με μισόκλειστα, μα γελαστά μάτια έθλεπε τήν συντροφιά.

χωρίς να φιλοσοφεί σχεδόν καθόλου, σήμερα διαβάζεται, τυπώνεται, μεταφράζεται σε όλες τις γλώσσες. Γιατί; Φαίνεται πώς, μαζί με τον διάβολο, έχει και κάτι το αιώνιο μέσα του. Τι συμβαίνει λοιπόν με αυτόν τον αλλόκοτον άνθρωπο; Συμβαίνει ότι κατορθώνει να είναι μοντέρνος σε όλες τις εποχές και να απαντάει εύστοχα στις ερωτήσεις και του καιρού του και του καιρού μας. Τον βοηθάει πρώτα - πρώτα η γλώσσα του. Αν συγκρίνουμε το γλωσσικό όργανο του μυθογράφου μας με την γλώσσα του Κορνέιγ ή του Ρακίνα μας δίνει την εντύπωση μιας καταπληκτικής ζωντανιάς. Η γλώσσα των δύο τελευταίων μοιάζει με κάτι το σταματημένο μέσα στη ροή του χρόνου, μοιάζει με μουσειακό αντικείμενο ή σαν κτέρισμα παλαιού τάφου. Η δική του σφύζει από ζωή. Κράμα πολυσύνθετο της γλώσσας της καθημερινής του δράσης και της αγοράς, του χωριού και της πόλης και της Αύλης, που δεν φοβάται την παλιά έκφραση, μα που μπορεί να δανειστεί εύγλωττους ιδιωτισμούς από τα παλαιότερα γαλλικά ιδιώματα, ακόμη και από την Αύλη των θυμαμάτων — έδρα του υποκόσμου — και τον κόσμο της γαλλικής εποχής, η γλώσσα του Λαφονταίν σφύζει πάντα από ζωή. Νοιώθουμε ότι ένας μοντέρνος άνθρωπος μας μιλάει με αυτήν. Όσο θέλεια μπορεί να είναι μοντέρνος ένας άνθρωπος του 17ου αιώνα. Τώρα, στον δικό μας αιώνα και στον δικό μας χώρο, στην Ευρώπη των λευκών, ο μέσος άνθρωπος τρώει, ζεσταίνεται, κινείται και ερωτεύεται με πολύ περισσότερη άνεση από τους σύγχρονους του ποιητή μας, που δεν χορταίνει συχνά την πείνα τους, δεν είχαν ψυχική ούτε ηλεκτρική φως ούτε ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα, που τουρτούριζαν συνεχώς από το κρύο, που τους έλλειπε η καθαριότητα — λένε ότι ο βασιλιάς Λουδοβίκος ο 14ος ένα μόνο μπάνιο έκανε στη ζωή του, και αυτό σε ποτάμι και πολλές φορές της Αύλης δεν θά μπορούσε να τις πλησιάσει, αν δεν σκέπαζαν τα βαρειά άρωματα την δυσσομία που γεννούσε η άπλυσιά του — και που τσαλαβουτούσαν συνεχώς στις λάσπες των χωματόδρομων. Αυτά τα μειονεκτήματα τα σκέπαζαν κάπως κάποια άλλα κίνητρα της τότε ζωής. Η ζεστότερη επαφή των συνανθρώπων, το δυνατότερο συναίσθημα της εθύννης απέναντι των δικών τους, ή έναργότερη υπακοή στους δεσμούς του αΐματος και τους καθιερωμένους κοινωνικούς θεσμούς, ή άλληλεγγύη της ανάγκης, που θυμίζει την ομάδα των ζώων μέσα στη φύση, ή χαμηλότερος τόνος του έγωισμού τους που τους επέτρεπε να κοιτάζουν με φιλικώτερο μάτι τον θάνατο, όλα αυτά τους έκαναν να αντικρύζουν τον κόσμο sub specie aeternitatis. Ήταν λοιπόν άνθρωποι που δεν τους είχε ακόμη δαμάσει και υποτάξει το ανήσυχο πνεύμα τους, ή ίδια τους ή σπάταλη δημιουργικότητα, όπως γίνεται με τους σημερινούς, που τους μεθάει ένα νόθο κράμα από αυτάρχεια και αίσθησ' αυτό το κράμα που τους διαποτίζει με επικίνδυνη ψευδαίσθηση μιας ανυπαρκτής υπεροχής.

Ο ούτοπιστής Ρουσό, που πίστευε ότι με τό: Emite, ou de l' Education, θά δημιουργούσε καινούργια ζύμη ανθρώπων, θέλοντας να βαστάξει μακριά τον Αιμίλιο τον μαθητή του από τα διδάγματα, τα στυγνά και σκληρά, τόσο όμως αντικειμενικά, των μύθων του καλού μας Λαφονταίν, δεν θέλησε να τον φέρει σε επαφή με το έργο του, και ο *le M* ήσαν απαγορευμένο βιβλίο για την ιδιότυπη αρετή που καλλιεργούσε ο φιλόσοφος μέσα στην ψυχή του εκπαιδευτικού του πλάσματος. Το πόσο όμως εμαιοποιούσε έπρεπε και ο ίδιος να το είχε αντιληφθεί, αφού ήξερε ότι αυτός ο ίδιος, που έστησε δολόχληρο παιδαγωγικό οικοδόμημα με σκοπό τη δημιουργία ήθικων πολιτών, είχε απολατίσει την ήθική τάξη, έκλεψε κάποιο στίτι που τον έτρεφε, άλλαζε ερωμένες και έσπερνε νόθα παιδιά πραγματικά, που τον άπασχόλησαν όμως πολύ λιγότερο από το πνευματικό του παιδί, τον Αιμίλιο, που έπάλευε για την αρετή του, θεραπευόνας όμως συγχρόνως και την δική του φιλοδοξία, να δημιουργήσει νέον άνθρωπο, αλλάζοντας την ανθρώπινη φύση.

Αυτήν όμως την ανθρώπινη φύση φαίνεται δυστυχώς ότι τίποτε δεν μπορεί να την αλλάξει. Στην εποχή του Λαφονταίν εκαιουφάριζαν τον όμιον αγώνα της για

επιδίωξη με κάθε τρόπο, με τις υποκλίσεις και τις περρούκες και τους κώδικες των καλών τρόπων και τον φαινομενικό σεβασμό για τους υπερέχοντες και τις χυδαίες ταπεινώσεις μπροστά στην παντοδυναμία τους — ως σκεφτεί κανείς την προθυμία που μι' αυτήν παράδιναν Γάλλοι ευγενείς, όπως οι Λαβαλιέρ, όπως οι Μοντεσπάν, τις γυναίκες και τις θυγατέρες τους στο κρεβάτι του βασιλιά τους, όπως όμα τα περιγράφει ο Δούκας του Σαιν - Σιμόν — και την ανούσια και γελοία κομψολογία τους. Στην εποχή μας πάλι πασιάζουμε να σκεπάσουμε την αιώνια φύση μας με μιὰ υστερική επίδειξη αυτάρκειας και να ξορκίσουμε με τον απήγγαγο ότι ταραίζει την πεινχρή μας συνείδηση, που μόνον μιὰ λεπτότατη κρούστα πολιτισμικής ύλης την έμποδίζει να έκδηλωθει όπως στην εποχή της όρδης. Μένουμε λοιπόν οι ίδιοι πάντα και τó ξέρουμε αυτό πολύ καλά, αφού τώρα ακόμη, ύστερα από τις καταστροφές που έσπειρε στη γή τη δικιά του με τó ίδιο του τó χέρι, ó πολιτισμένος άνθρωπος τού είκοστου αιώνα, και παρά τούς οργανισμούς, και τά Συμβούλια άσφαλείας τους, και τά διεθνή δικαστήρια, και τά Ούνέσκο και τής δέησεις στον "Υφιστο από ευ-γλωττες αλλά πονηρές γλωσσες, αρχίζει να μυρίζει πάλι μπαρούτη στη γή, μιὰ μπαρούτη που θά δείχτει δυστυχώς πολύ σκληρότερη από τις άλλες. Φαίνεται όμως ότι δέν μπορούμε να αλλάξουμε.

Σ' αυτήν την αιώνια φύση του ανθρώπου κóλλησε ó καλός μας Λαφονταίν, ó άφελής, ó bonhomme, που άν πιστέψει κανείς τά λόγια του:

«Μου άρέσει ή αγάπη, τó παιγνίδι, τó βιβλίο, ή μουσική,
ή έξοχή και ή πόλη' τά πάντα.

"Όλα για μένα υπέρτατο αγαθό

ακόμη και οι σκοτεινές χαρές, μιὰς μελαγχολικής καρδιάς».

είναι ένας σκέτος ρομαντικός ποιητής, που εγκόλιό του είναι ή συγκίνηση μπροστά στον άνθρωπο και τη φύση. Αυτά τά λέει ποιητική άδεια. Του άρεσε βέβαια ó έρωτας, περισσότερο όμως ó έξ έπαφής από τον ρομαντικό των τροβαδούρων. Του άρεσε και ή φύση, που την ήξερε καλά και από ύποχρέωση, γιατί ήταν maître des eaux et forêts, ένα είδος δασάρχη τής εποχής μας και βασιλικός υπάλληλος. Δέν τον μάγευε όμως άπλά σαν έναν ευάσθητο άνθρωπο' τον μάγευε και σαν μιὰ άπέραντη σκηνή θεάτρου όπου λογής ήθοποιόι με φτερά ή με γούνες έπαιζαν:

Une vaste comédie à cent actes divers et dont la scene est l' anivers

(Μιὰ τεράστια κωμωδία με εκατό πράξεις και σκηνή την ύφήλιο).

Έχει διάλεγε τούς ήθοποιούς που τούς άνάθετε πιό ύστερα, καθισμένοι στο τραπέζι όπου έγραφε τούς άθάνατους μύθους του, να εκπροσωπήσουν, χωρίς φόβο και πάθος, με άκαμπτη όμως σχεδόν πάντα σκληρότητα, και βασιλιάδες και ευγενείς και λαό και καλούς άστούς και λαϊκούς και παπάδες, όλη την ανθρώπινη μάζα που κρύβεται κάτω απ' την άδρη και πολιτισμένη έπίφαση. Έπιλογή ήθοποιών έκανε λοιπόν, ασκώντας συγχρόνως τó έπάγγελμα, ó δασάρχης για την δραματική κωμωδία, που μιὰ άφηγε άβράνταχτη κληρονομιά.

Μια κωμωδία με σκηνή την ύφήλιο για τον Λαφονταίν.

Για μäs όμως και με μιὰ τέταρτη διάσταση: τον χρόνο που την έσυρε ως τις μέρες μας πάντα ζωντανή, πάντα πικρή, με και έλκυστική, γιατί είναι πάντα άληθινός ó πυρήνας ó ψυχικός των ήρώων της, γιατί αναγνωρίζουμε τον εαυτό μας, άν όχι στις πράξεις μας, τουλάχιστο στην ενδιάθετή μας βούληση και στις ψυχικές μας ροπές, όταν βλέπουμε να δρούν του Λαφονταίν τά ζώα, τά πουλιά και οι άνθρωποι.

Τί ήταν λοιπόν για τη Γαλλία ó Λαφονταίν; Ένας ποιητής που λάτρευε την φύση και τον κόσμο της, σε μιὰ εποχή που ιδεώδες του ανθρώπου των Γραμμιάτων

ήταν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅτι κλειοῦσε στὰ στήθη του, δηλαδή καθήκοντα ὅπως τὰ ἔδωσε ὁ Κορνέιγ καὶ πάθη ὅπως τὰ ἔδωσε ὁ Ρασίν; "Ὅχι ἀσφαλῶς. Ὁ Λαφονταίν στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους σατιρικούς τῶν αἰῶνων, πού ἔδωσε καὶ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς του τὸν τόσο ἰδιότυπο, ἀφοῦ ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὸν περισσότερο φορτωμένο μὲ δαντέλλες καὶ υποκλίσεις καὶ υποκρισία ζυγό, καὶ τὸν ἄνθρωπο ὄλων τῶν ἐποχῶν πού προσποιεῖται συνεχῶς μέσα στὴν πολιτιστικὴ του κρούστα ὅτι ξεχνᾷ τὸν ἑαυτό του, αὐτὸν πού ὅπως ὁ Γνάθων τοῦ Λόγγου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνάθος, γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γαστέρα, αὐτὸ πού μένει ὅταν ἀτονήσουν καὶ εδῆσουν τὰ πολιτιστικά ἐκτοπλάσματα. Καὶ τὰ ἔδωσε ὅλα αὐτὰ ὁ ποιητὴς μᾶς ὄχι μὲ τὴν σκληρότητα ἐνὸς λατινοῦ σατιρικοῦ, μὰ μὲ τὴν φλογέρα τοῦ βοσκῶ, μὲ τὸ χαμόγελο στὸ στόμα. Ὁ Λαφονταίν τὰ ἔγραψε ὅλα μὲ ἄμορφα ὑπονοούμενα.

Καὶ ὅτι εἶχε νὰ μᾶς πει, μᾶς τὸ εἶπε.

Ὁ Λαφονταίν στάθηκε μέσα στὰ πλοῦσια καὶ γόνιμα γαλλικὰ Γράμματα ἕνας θαυμαστὸς ἐκπρόσωπο τῆς ἀληθινῆς τους οὐσίας, πού εἶναι ἡ καταπληκτικὴ ἱκανοποίηση τῶν ἀνθρώπων τῆς ὄχι γιὰ ὑπαρξιστικὰς αὐτοδιαγνώσεις — ὁ ὑπαρξισμὸς γεννήθηκε σὰν ψυχικὴ αὐτοέρυνα στὰ βόρεια εὐρωπαϊκὰ κλίματα ἀπὸ σάρκα γερμανικὴ — ἀλλὰ γιὰ κοίταγμα καὶ ἔρευνα καὶ ζύγιση τῆς ἀπέναντι ψυχῆς. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία μᾶς προσφέρει αὐτὴν τὴν ἀτελείωτη σειρά μεγάλων ἐρευνητῶν τῆς ξένης αὐτῆς ψυχῆς — Μονταίνι, Λαρσφουκῶ, Μολιέρως, Λαφονταίν, Βολταίρος, Σαιν - Σιμόν καὶ τὴν ὑπέροχη σειρά τῶν μυθιστοριογράφων τῆς ἀπὸ τὸν Μπαλζάκ ἕως τὸν Ζιζύ —, πού θὰ εἶναι πάντα γι' αὐτὴν ὁ σημαντικώτερος τίτλος τιμῆς, ἀφοῦ μεγάλως ψυχολόγως στάθηκε καὶ ὁ σημαντικώτερος λυρικός ποιητὴς τῆς: ὁ Σάρλ Μπωντλαίρ.

Μιὰ κατάδυση γόνιμη σὲ ψυχὴ συνανθρώπου θὰ εἶναι καὶ τὸ διάβασμα τοῦ κάθε μύθου μέσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον.

ΟΙ ΚΑΤΑΧΤΗΤΕΣ

Ὅσῳ κοπάδι ὄρνεα πού ἀφήνουν τὴ φωλιά τους,
καθὼς μὲζαρια ἀγέρωχη τοὺς βάραινε τὶς πλάτες,
ἀπ' τὸ Παλὸς καὶ τὸ Μογκέζ στρατοκόποι καὶ ναῦτες
φεύγαν μ' ἄγριο κι ἡρωικὸ μεθύσι στὰ ὄνειρά τους.

Νὰ καταχτήσουν πῆγαιναν μέταλλα μυθικά,
πού ἡ Σιάγκο* ὄριμαζε στὶς μακρινές τῆς μίνες,
καὶ οἱ οὔριοι ἄνεμοι τοὺς γέγωναν τὶς ἀντένες,
στοῦ κόσμου τοῦ ἀπῆλιου τὰ ὄρια τὰ ἔξωτικά.

Καὶ κάθε βοάδου ἐλπίζοντας σ' ἐπαύριο ἡρωικά,
τὸ φωσφορίζον γαλανὸ ἀπὸ πελάγη τροπικὰ
ἐμάγευε τὸν ὕπνο τους μ' ὄράματα χρυσᾶ.

"Ἡ σκύβοντας μπροστόπρωρα στὶς ἄσπρες καραβέλλες,
βλέπαν ψηλὰ ν' ἀνέρχονται σ' ἄγνωστα αἰθέρια
ἀπ' τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ καινούργια ἀστέρια.

JOSE MARIA DE HEREDIA «LES CONQUERANTS»

(Ἀπόδοση: ΜΑΡΙΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ ΡΑ·Ι·ΖΗ)

* Σιάγκο: ἡ Ἰαπωνία

ΕΖΡΑ ΠΑΟΥΝΤ

(Μετάφραση ΑΝΡΕΑ ΦΟΥΣΚΑΡΙΝΗ)

1

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ: ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Όταν τὰ μαλλιά μου ἦταν κομμένα ἴσια πάνω στο μέτωπο
Ἔπαιζα γύρω ἀπ' τὴ μπροστινὴ ἐξώπορτα, μαδώντας λουλούδια.
Ἦρθες μὲ ξυλοπόδαρα μπαμπού, κάνοντας τὸ ἄλογο,
Βάδισες γύρω μου, παίζοντας μὲ μπλὲ δαμάσκηνα.
Κα συνεχίσαμε νὰ ζοῦμε στὸ χωριὸ Σοκάν:
Ἀπὸ ἀνθρωπάκια χωρὶς ἀπέχθεια ἢ ὑποψία.

Στὰ δεκατέσσερά μου Ἀφέντη σὲ παντρεύτηκα.
Ποτὲ δὲ γέλασα, γιατί ἦμουνα ντροπαλή.
Χαμήλωνα τὸ κεφάλι, κοιτάζοντας τὸν τοῖχο.
Όταν μὲ φώναζαν, τόσες φορές, δὲν κοίταζα ποτὲ μου πίσω.

Στὰ δεκαπέντε μου σταμάτησα νὰ εἶμαι συνθροπὴ,
Ἦθελα ἢ σκόνη μου νὰ ἀναμειχθεῖ μὲ τὴ δικιά σου
Γιὰ πάντα γιὰ πάντα γιὰ πάντα
Γιατί θᾶπτερε νὰ εἶμαι περισσότερο προσεκτικὴ;
Στὰ δεκαἕξι μου μοῦ ἔφυγες,
Πῆγες μακριὰ στὸ Κου-το-έν, μὲ τὶς ρουφῆχτες πού στροβιλίζονται,
Πᾶνε πέντε μῆνες πού ἔχεις φύγει.
Οἱ πίθηκοι βορνοβοῦν ψηλὰ μὲ θλίψη.

Ἔσερνες τὰ πόδια σου ὅταν ἔφρευες.
Στὴν ἐξώπορτα τώρα ὁ βάλτος μεγαλώνει, μιὰ ποικιλία ἀπὸ βάλτους,
Τόσο βαθεῖς γιὰ νὰ τοὺς ξεπαστρέψεις!
Τὰ φύλλα πέφτουν νωρὶς αὐτὸ τὸ φθινόπωρο, μὲ τὸν ἄνεμο.
Οἱ ζευγαρωμένες πεταλοῦδες εἶναι ἤδη κίτρινες ἀπὸ τὸν Αἰγόγιοστο
Πάνω ἀπὸ τὴ γλὴν στὸν κῆπο τῆς Δύσης.
Μὲ πληγώνουν. Γερνάω.
Ἄν κατεβαίνεις ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ ποταμοῦ Κιάνγκ,
Παρακαλῶ ἄσε με νὰ τὸ ξέρω ἀπὸ πρὶν
Καὶ θᾶρθω νὰ σὲ βροῶ
Ἄκόμα καὶ στὸ Τσο-φου-ζά.

2

Σ' ΕΝΑ ΣΤΑΘΜΟ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟ

Ἡ ἐμφάνιση αὐτῶν τῶν προσώπων στὸ πλῆθος.
Πέταλα σ' ἓνα βοργμένο, μαῦρο κλαδί.

3

«ΙΩΝΗ ΠΕΘΑΝΕ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΧΡΟΝΟΣ»

Ήρημοι οί δρόμοι
 Ήρημοι οί δρόμοι αὐτῆς τῆς χώρας
 Καὶ τὰ λουλούδια
 Σκυφτὰ μὲ βαρεῖὰ κεφάλια
 Λυγίζουνε ἀχρηστα.
 Ήρημοι οί δρόμοι αὐτῆς τῆς χώρας
 Ὅπου ἡ Ἰώνη
 Περπάτησε κάποτε, τώρα δὲν περπατάει
 Μὰ φαίνεται μὲ πρόσωπο πὺν μόλις χάθηκε.

ΓΚΥΓΙΩΜ ΑΠΟΛΙΝΑΙΡ

(Μετάφραση ΑΝΔΡΕΑ ΦΟΥΣΚΑΡΙΝΗ)

Η ΕΠΙΘΕΣΗ

Ἡ μουσκεμένη ὡς τὸ κόκκαλο ἄνοιξη, ἡ λάμπα, ἡ ἐπίθεση
 βρέχει φαντάρε, βρέχει, μὰ βρέχει μάτια νεκρά.
 Ὀδυσσεά πόσες μέρες νὰ μπεῖς στὴν Ἰθάκη!
 Ὅμως ὄργανα ἐκκλησιαστικὰ σὰ κομμάτια τοῦ ἀχίρου πὺν κοιμᾶσαι
 Ὁ ἦμιος τοῦ μέλλοντος εἶναι παραδεισιακός.

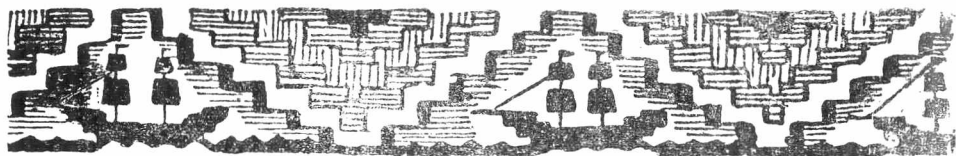
VITTORIO SERENI*

(Μεταφράζει ὁ ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ)

ΕΥΡΩΠΗ

Πρώτη βραδυνὰ τῆς Ἀθήνας, ἐκτεταμένος ἀποχαιρτισμὸς
 ἀπ' τὶς στρατιωτικὲς συνοδείες πὺν κλῶθουν σὶν κράσπεδά σου
 γεμάτα ἀπὸ σπαραγμὸ μὲς σὶν μεγάλο μισοσκόταδο.
 Σὺν ἓνα πόνου
 ἄφησα τὸ καλοκαίρι πάνω σὶς στροφές
 καὶ θάλασσα κι ἔρημος εἶναι τὸ αἴθριο
 χωρὶς πια ἐποχές.
 Εὐρώπη Εὐρώπη πὺν κοιτάξεις
 νὰ κατεβαῖνο ἄοπλος κι ἀπορροφημένος ἀπὸ κάποιο μου
 λεπτὸ μῦθο ἀνάμεσα σὶς σειρές ἀπ' τὰ κτήνη,
 εἶμαι ἓνας γυιὸς σου σὲ φυγὴ πὺν δὲν ξέρει
 ἄλλον ἐχθρὸ ἀπ' τὴν λύπη του
 ἢ κάποια ξαναζωντανεμένη τρυφερότητα
 μὲ λίμνες μπροστά του καὶ πίσω ἀπ' τὰ χαμένα
 βήματα,
 ντύθηκα μὲ σκόνη καὶ ἥλιο,
 καὶ πάω νὰ κολαστῶ νὰ σκεπαστῶ μ' ἄμμο γιὰ χρόνια.

* Ἐνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους σύγχρονους ἰταλοὺς ποιητὲς, φιλέλληνας. Στὴν Κατοχὴ ἦταν λοχαγὸς στὴν Ἀθήνα κι ἔγραψε μερικὰ ἀπ' τὰ φροιάτερά του ποιήματα. Ἐπονήφιος γιὰ τὸ Βραβεῖο Νόμπελ.

ΣΑΜΟΣ*

(όδοιπορικό)

Τὰ Μοναστήρια, ἐπὶ κατοχῆς τῶν Τούρκων, ἔπαιζαν σπουδαῖο ρόλο ἀπὸ ἄποψη Χριστιανικῆ, τῆς διαμόρφωσης καὶ τοῦ δίκαιου...

Ἔτσι τὸ μοναστήρι τοῦ Μ. Σταυροῦ εἶχε πανσομακὴ ἀπὶχηση...

Τότε καὶ τώρα, καθέννας ποὺ θὰ πάει στὶς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου, ἔχει μείνει παράδοση πιά, νὰ κλέβουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο...

Τὸ «κλέβουν καὶ τῆς Παναγιάς τὰ μάτια» ἔχει ἀπὸ κεῖ ξεκινηθεῖ σὰν παροιμία... Οἱ Μαυρουτζαῖοι, ἕνας ὡραιότατος πευκῶνας, μᾶς ὀδηγεῖ στὸν Σταυρό.

Ἄριστερά, πεδιάδα μὲ ἐλαιῶνα, πρὸ πέρα τὸ Ἡραῖον, καὶ λίγο πρὸ κεῖ τὸ Πυθαγόρειον. Σ' αὐτὸ τὸ καταπληκτικὸ περιβάλλον, 12 χρόνια — 1592 ὡς τὸ 1604 — ἔκανε νὰ χτισθεῖ ἡ Μονὴ ἀπὸ τοὺς δύο μοναχοὺς ποὺ εἶπαμε πὼς ἐξοστρακίστηκαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Μεγάλης Παναγιάς...

Κι αὐτὸ τὸ Μοναστήρι χτίστηκε μὲ παράδοση θεολογικῆς μεγάλης σχέσης εἶχε μὲ τὸν Πατριάρχη Κύριλλο Π, σχέσεις εἶχε ἐπίσης μὲ τὴν Πάτμο.

Στὸν κηπὸ ἔχει μιὰ ἐξέδρα, ὅπου γίνεται ὁ Νιπτήρας τὴν Μεγάλῃ Τετάρτῃ (γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὰ 12 εὐαγγέλια τῆς Μεγάλης Πέμπτης). Ὁ Ἀρχιερεὺς περναεὶ καὶ πλένει τὰ πόδια τῶν ταπεινῶν, αὐτῶν ποὺ ποὺ εἶναι κάτω ἀπ' τὴν ἱεραρχία.

Ἡ ἐκκλησία, χτίστηκε τὸ 1883, μεγάλη τρίκλιτη, πολὺ ψηλὴ.

Τὸ τέμπλο τῆς ἦταν φταιγμένο ἀπὸ δύο σκαλιστές, τὸ 1842, ποὺ πῆγαν μετὰ στὸ Γαλαξίδι(·)

Περίφημα ξυλόγλυπτα μὲ σκηνές ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη. Εἶναι ἐκεῖ μιὰ εἰκόνα τοῦ 1772 ἀσημοσκέπαστη. Ὑπάρχουν δύο θαυμάσιες εἰκόνες τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὑπάρχουν καὶ Λάβαρα ἔξοχα. Λῶρα τοῦ Κυρίλλου (1854) Παριάρχου τῆς Ἱερουσαλήμ.

Στὸ χωριὸ κάνουνε καὶ κεραμικῆ. Ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε δεῖ τὴν δίκαιη κούπα τοῦ Πυθαγόρα. Ὁ Μέλος δυσανασχετεῖ.

— Δὲν ἀδειάζουμε τώρα Μέλο...

Κι αὐτὸ εἶναι τὸ δοχεῖο τοῦ Ξέροξη...

Γιὰ νὰ μὴν ξεχνᾶμε τοὺς Πέρσες, ὁ ἀρχαιότερος πόλεμος κάθε Ἑλληνικῆς πνοῆς.

Ἔγρα γιὰ τὸ Ἡραῖον. Ἔνα ἀγέρι φύσαγε ἀπ'αὐτό. Κι ἔκανε τὶς μαυρομάτες καὶ τὰ ἄλλα ριζοβλαστήματα τοῦ κάμπου, νὰ σκορποῦν σπόρους, νὰ σκορποῦν «κλέφρες» καὶ νὰ κάνουν τὴν προετοιμασία τῆς ἄλλης ἀνοιξης στὴ γῆ...

Ἀποχαννομένοι ἀπὸ τὸν ἥλιο τὸ μεσημεριώτικο, ἀπὸ τὶς μυροδιές τῆς μέντας, τοῦ δυόσμου, τῆς λυγαριᾶς, τῆς λυγαριᾶς τῆς ἀξεπέραστης, πατούσαμε πάνω σὲ σύννεφα, κι εἶδαμε τὸ Ἡραῖο μέσα σὲ μιὰ ἀτιμόσφαιρα ποὺ δὲν ματάγινε ποτέ!!!

Ὁ Μέλος πιά ποὺ δὲν μᾶς ἀνῆξε. Εἶχε ἀπ' ὧρα προετοιμαστεῖ, κι οὔτε μιὰ λέξη δὲν ξέφευγε γιὰ τὸ τί θὰ δοῦμε.

Ἐρχόταν, ἔφευγε, ξαναρχόταν κι ὅλο ἀφρῖζε τὸ χνώτο του, ἀπὸ τὴ γοηγορά-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 420 καὶ τέλος.

δα τῆς ἐναλλαγῆς, στοὺς πανάρχαιους ἱστορικοὺς τούτους χρόνους.

Εἶχε τὸ χάρισμα τῆς μισῆς στροφῆς, διάστημα τῶν ἐνενήντα μοιρῶν, πὸν τοῦ ἔδιναν ὑφάντρες μυστικῆς, τ' ἀραχνοῦφαντα πέπλα χωρὶς τέλος.

Ἄπλωνε τὰ χέρια του, καὶ ἀμέσως ἐμεῖς σωπαίναμε, γιατί δὲν τὰ ζοῦσε μόνος του αὐτὰ πὸν ἔλεγε, μὰ μᾶς συνέπαιρνε Κι ἐμεῖς ὅταν ζοῦσαμε στιγμῆς σὰν αὐτή, γεμίζαμε ἀλαφρόδα καὶ δὲν προλάβαινε νὰ δεῖξει ἓνα ἀρχαῖο παιχνίδι, ἐπαναλαμβάνόμενον 16 φροῆς καὶ δίνοντας τὶς σκιᾶς τοῦ μεσημεριοῦ, ἐξαγνίζομαστε, γινόμαστε ἴεροι, μ' ἓνα μόνο πρόβλημα. Τῆ λατρεία τῆς Θεᾶς, καὶ τίποτ' ἄλλο. Δὲν ὑπῆρχε γιὰ μᾶς ἄλλο τίποτε. . .

Ἦταν τυχερὸ τὸ ταξίδι.

Στῆ νότια πεδιάδα, προστατευμένη ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι τῆς χάλκινης ἐποχῆς, τότε ἄς ποῦμε ὅτι ἦταν συνέχεια τοῦ οἰκισμοῦ τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων.

Ὁ πανάρχαιος, ἱστορικός χρόνος μᾶς θεᾶς, πὸν ἐξελίσεται στοὺς δωδεκάθεους τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ μῦθος λέει, πὸς ἐδῶ γεννήθηκε ἡ Ἥρα, νά, κάτω ἀπὸ ἐκείνη τῆ λυγαριά, καὶ ἐδῶ ἔγινε ὁ γάμος τῆς μὲ τὸν Ἀρχιθεὸ τὸ Δία!

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ πρῶτοι ἄποικοι τῆς Σάμου, οἱ Ἴωνες ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα (1050—1000 π.Χ.). Ἦρθαν καὶ ἀπὸ τὴν Αἰολία, καὶ ἀπ' τὴν Ἴωνία καὶ ἄλλα πολλὰ μέρη, Λέλεγες, ὄχι! Αὐτοὶ ἦταν οἱ πρῶτοι πὸν φανήκανε ἐδῶ πέρα. Ἐέρφτε γιὰ τὸν Ἀργαῖο; Νὰ σᾶς πῶ μιὰ ἱστορία;

— Λικὴ σου;

— Ὅχι κατάδική μου. Ὁ Ἀργαῖος ὑπῆρξεν, ἦταν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Σάμου. . .

— Καὶ λοιπὸν;

Στῆ στιγμὴ λῆς καὶ ἄλλαξε τὸ σκηνικό. Ἐμεῖς, δίνοντας μιὰ πεντάρα προσοχὴ γιὰ νὰ δοῦμε τί καινούργιο θὰ μᾶς πεῖ ὁ Μέλος, μεταφερόμαστε ψυχικά, ἀλλάξαμε ἀπὸ διάθεση σὲ διάθεση, χωρὶς τίποτα νάχει μεσολαβήσει. Ἦταν τόσο δυνατὸς καὶ τὰ μάτια του γίνονταν σκληρά, ἴδιο ἀτσάλι γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸ φτιάξιμο τῆς στιγμῆς. Σκέψον αὐτὰ τὰ μελένια βαθιὰ μάτια του!

Ἀνέβηκε σ' νὰ θράχο, ἐμεῖς γύρω του, ἡ Ἀθηνᾶ σὰν χιλιόμορφη Ἥρα χωρὶς πνοή.

Ν' ἀκούσωμε, νὰ μεταφερθοῦμε, ἔστω γιὰ λίγο. . . Ἄρχισε ἀμέσως. Μᾶς εἶπε αὐτὸ! Καὶ εἶπε ὁ Ἀργαῖος:

— Φέρτε μου ἐδῶ τὸ δούλο πὸν ἔχω στὴ φυλακή. . .

— Ἀμέσως βασιλεῦ μου. . .

Εἶπε ὁ ἀγγελιοφόρος πὸν ἦταν σὰν τσιράκι στὰ χέρια τοῦ βασιλεῦ τῆς Σάμου Ἀργαῖου. Κι ἦταν ὁ Ἀργαῖος παλῆς, πολὺ παλῆς βασιλεὺς τῶν Λελέγων, ποῦχε πατέρα του τὸν Ποσειδῶνα — μπορεῖ καὶ τὸν Δία, πὸν νὰ ξέρομε: — καὶ ἦθε καὶ ἐπιδόθηκε στὴν καλλιέργεια μὲ τοὺς χιλιάδες δούλους του. Κι ἦταν σκληρός, ἦταν κακός, καὶ εἶχε νὰ κάνει μὲ δούλους καὶ πάντα γύριζε μὲ τὸ κνοῦτο του καὶ χτύπαγε τὸν κάθε δούλο πὸν δὲν δούλευε ἀρχετὰ, καὶ νά! τὸ νέκταρ! μὰ ἦθελε δουλειά, ἦθελε ὑπομονὴ ὥσπου νὰ τὸ δεῖς νὰ ρεῖ σὰν κεχοιμπάρι μέσα στοὺς κύλικες, μέσα στὰ λαγίνα, νὰ τὸ μεταφέρουν μὲ τριήρεις στὸ βασιλεῦ τῆς Κύπρου, καὶ λοιπὸν πάει καὶ φέρνει αὐτὸν τὸν δούλο πὸν τὸν εἶχε κρατήσει ἓνα χρόνο φυλακή. Γιατί; Γιατί αἰστάνθηκε ἀπὸ νωρίς, δαιστάνθηκε δηλαδὴ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου πὸν σήμερα μπαῖράκι στοῦ καθενὸς τὰ χέρια — καὶ οἱ εἰσοσιτέσσερις ὄρες δουλειὰ σ' ἀμπέλι καὶ στὸ παλάτι.

Κι ἡ γυναῖκα ἀκόμα πὸν εἶχε μέρες νὰ τὴ διπλωρῶσει, καὶ αὐτὴ τὸν ζήλενε καὶ

τὸν ἤθελε, τ' ἦταν Ὁχτώβρης μῆνας κι ὅλα εἶναι στὴν ἐποχὴ ποὺ ἀφήνουν μέλια...

Τὸν σκέφτεται τὸν δούλο, ποὺ ὁ σκληρὸς ὁ βασιληᾶς Ἀγγαῖος τὸν ἔστειλε στὴ φυλακὴ, γιατί ἔγινε γνωστὴ στὸ βασιλῆᾶ ἡ ἀντίδρασή του, γιατί φτεροκόπησε μέσα του τὸ πουλὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀπείλησε, ὅπλισε μυστικά τὴ φालσιέτα του στὸ δεξιὸ του χέρι, καὶ περιμένε πότε θὰ συναντήσῃ στὴ δουλικὴ πορεία του τὸ κακὸ βασιλῆᾶ Ἀγγαῖο.

Τὸπε δυνατὰ ὅμως. Ἐβγαλε, φανέρωσε ἀνεξέλεγκτα τὸν δούλο, πάτησε δυὸ - τρεῖς φορὲς τὸ κλάξον τῆς ἐλευθερίας ποὺ σὰν τρίτο πλάνο διαγράφεται σὰν τρίτη μοῖρα νὰ σ' ἀγγίζει στὸ κεφάλι σὰν γεννηθεῖς μὲ τὸ ἀνάερο ἀκούμπισμά της.

Τὸν πήγαινε στὸ βασιλῆᾶ αὐτὸν τὸ δούλο, κι ἐκεῖ, στὴ μεγάλη σάλα ποὺ μόνο ὁ Ἀγγαῖος εἶχε κάθισμα ψηλά. Εἶχε κι ἓνα τραπέζι μὲ λιχουδιὲς βασιλικές, ξέριες δά, γλῶσσες χελιδονιών, τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα — ἔβαπορέ! — κλπ. κλπ...

Στάθηκε λοιπὸν ἀπέναντι καὶ χαμηλά. Περιμένε.

Ὁ Ἀγγαῖος σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση του κρατώντας ἓνα κύλικα καὶ τοῦ λέει:

— Ἐ δούλε, ἐσὺ εἶχες πεῖ πὼς δὲν θὰ μ' ἀφήσεις νὰ δοκιμάσω τὴ γεύση τοῦ φτετινοῦ μου κρασιοῦ. Τώρα νάτο τὸ κρασί μου μὲς στὸν κύλικα... Καὶ κοιτάξέ το, χεῖλια μὲ χεῖλια — δείχνοντάς του τὰ χεῖλια του μὲ τὰ χεῖλια τοῦ κύλικα — τόχω ἐδῶ τὸ νέκταρ τῶν θεῶν. Θὰ δοκιμάσω. Τί λὲς γι' αὐτό;

— Δὲν ἀφήνω τὴν ἐλπίδα πὼς μὰ μέρα θὰ τὸ βρεῖς. Κάποιος δούλος ἐξυπνό - τερος ἀπὸ μένα θὰ στὴν καρφώσει. Ἀλλὰ τί βιάζεσαι: Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χεῖλος ἄκρον...

Ὁ βασιλιάς ζοχαδιάστηκε!

Ἀλλάζει ἡ μορφή του... Ἀφήνει τὸ ποτήρι του κάτω, ψάχνει τὸ κνοῦτο του κι ἐτοιμάζεται νά...

Μιά φασαρία σ' ἀνάκτορα, ποδοβολητὸ ξυπόλητων δούλων, φωνές, μὲς στὴν αἴθουσα μπαίνει ἓνας... κάπρος ἐξαγριωμένος.

Ἦταν αὐτὸς ὁ κάπρος ποὺ ἀφάνιζε τὴν χώραν! Ἦταν τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ ὁ βασιληᾶς εἶχε στὸ χέρι του τὸ κνοῦτο. Ἄλλη ματιά. Ἐρωτηματικὴ. Ὅλο τρόμο καὶ παράκληση...

— Βασιλῆᾶ μου, πρόσεξε, κάνει σὰν τρελός! Φυλάξου!

Ὁ βασιληᾶς χώνει τὸ κεφάλι του κάτω ἀπ' τὸν θρόνο, κοιτάζει παρακλητικά τοὺς δούλους, οἱ δούλοι κάνουν μιὰ προσπάθεια — ἀκριβῶς — ἀκριβῶς δὲν ξέρου - με τί προσπάθεια ἔκαναν —. Πάντως ὁ κάπρος ἔβαλε κι αὐτὸς τὸ ριγχῶδες κεφά - λι του κάτω ἀπ' τὸ θρόνο, βρῖσκει τὸ ἔντρομο βασιλικὸ κεφάλι του δυὸ — τρεῖς κου - τουλιές νὰ ὁ βασιλῆς, αἰμόρφυτος καὶ χωρὶς πνοή...

Ὁ δούλος τὸν κοιτάξε.

Ἦταν αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς βασιληᾶς ποὺ ἀγνοοῦσε πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴ - διοι, θέλουν λίγη ξεκούραση, δικαιοσύνη, κατανόηση.

Κοίταξε μακρὰ. Κι ἄφησε τὰ ὄνειρά του νὰ βαυκαλίζονται...

Πολλὰ «μπράβο» ἀκολουθήσανε, μὰ οἱ πιὸ πολλοὶ ἀνησυχοῦσαν μὴν τύχει κι ὁ Μέλος σταματήσει νὰ μιλάει.

Μά, στὴ στιγμὴ, ὁ Μέλος τίναξε τὰ χέρια του κι εἶπε:

— Χώρα, μεγαλοχώρι, ἄλλοτε πρωτεύουσα, τὸ 1000 μ.Χ. μετὰ τὴν ἐπανάστα - σι, μὲχρι τὴν ἡγεμονία.

Οἱ Ἴωνες ἄποικοι δημιούργησαν τὸν πρῶτο τους συνοικισμό στὸ Ἡραῖο (4 οἰκονομικὲς φάσεις, 800 π.Χ. ὁ ἀρχαιότερος γνωστὸς ναὸς στὴν Ελλάδα.

Τὸ 680 π.Χ. ὁ κανονικὸς ναὸς μὲ θεμέλια λίθινα καὶ μὲ ζωοφόρο γιὰ τὴν πρῶ - τη χιλιετηρίδα(·)

Τὸ 650 χτίζεται ὁ πρῶτος περίβολος καὶ ἡ πρώτη στοά, πὺν θὰ ἐξελιχθεῖ καὶ θὰ γίνετ' Ἀγορά.

Ὁ τρίτος ναὸς χτίζεται ἀπὸ τὸν Ρεῖζο καὶ Θεόδωρο, τὸ 580 π.Χ. καὶ ὁ τέταρτος ναὸς, ἐπὶ τυραννίας Πολυκράτους.

Σταμάτησε ὁ Μέλος νὰ πάρει ἀναπνοή. Κι ἔτσι καθὼς ἐκοίταζε πέρα τὸν κάμπο, τίς ἐλθές, τίς ἀθάνατες λυγαριές, ἔβουαζε σὰν Θεός. Ὁραῖος ἄντρας ὁ Μεληῆς!

Ἄσπλοι οἱ Σαμιῶτες μπαίνανε στὸ ναό. Κάτι τέτοιο ἐξεμεταλλεύτηκε ὁ Πολυκράτης κι ἤρθε στὴν ἐξουσία.

Τὸ Ἡραῖον εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ ἱερὰ τῆς ἀρχαιότητος, εἶχε πάρα πολλὰ ἀγάλματα, παγώνια — τὰ ἱερὰ πουλιά τῆς Ἥρας. Εἶναι δύσκολο νὰ προσδιορίσουμε τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ναὸς εἶναι πρόδρομος τῆς κλασσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Τὸ 550 π.Χ. ὅταν καίγεται ὁ ναὸς τοῦ Ρεῖζου καὶ Θεοδώρου, χτίζεται τὸ Ἀρτεμῖσιο.

Ἡ Ἀθηνᾶ, κοίταζε πέρα τὸν κάμπο σιωπηλά. Λές καὶ πράγματι ἔζησε μιᾶς Ἥρας τὴν πλούσια ἱστορία καὶ τώρα πιά — τῶδειχνε, τὸ καταλάβαινες — προτιμοῦσε τὴν ἡρεμία πὺν εἶχε τὸ Ἡραῖον, τὴν ἀπεραντοσύνη, τὴν τελειότητα καὶ τὴ σιωπή. . .

Ναί, ἡ σιωπὴ τῆς μάγευε, καὶ παρέσυρε.

— Καὶ νὰ σᾶς πῶ' προσέξτε! Ἡ Σάμος, ἡ Μυτιλήνη καὶ ἡ Ἐφεσσοῦς: τρία μεγάλα χαιπάδια πὺν εἶχαν ἔχθρα μεταξύ τους. Καὶ νὰ σᾶς πῶ γιατί; Γιατ' ὑπῆρχε τότε οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμός. Ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀμίλλα μεταξύ τους καὶ κλάφτα Χαράλαμπε!

Σημάδι πὺς ὁ Μέλος εἶχε κουρασθεῖ, εἶχε βασθεῖ νὰ μᾶς λέει καὶ νὰ μᾶς λέει πράγματα χειροπιαστά. Κάθησε πλάι - πλάι στὴν Ἀθηνᾶ.

— Ψυχὴ μου πολυθρήνητη, ἔλα μου. . .

Ἀκούστηκε νὰ λέει ἡ Ἀθηνᾶ. Κι ἐμεῖς: Ἄς ἀκούσουμε τὴ Μαριάννα.

— Λοιπὸν ὁ τελευταῖος ναὸς, χτίζεται ἐπὶ δύο αἰῶνες καὶ μένει ἀτέλειωτος. (Λίπτερος, 112 μέτρα, 2 σειρὲς στὶς μακρονὲς πλευρὲς, 3 σειρὲς μικρὲς).

Ἐκλεπτύνοντες πολλές. Οἱ κολῶνες στὶς μακρονὲς πλευρὲς, ἦταν λεπτότερες, διαφορετικὲς κι οἱ γωνιές, μὲ βάσεις δουλεμένες, κιονόκρανα Ἰωνικά, καὶ κάτω ἀπ' αὐτά, μιὰ ζώνη διακοσμημένη.

Τὰ χέρια τῆς Ἀθηνᾶς ἄρχισαν νὰ κινοῦνται σὰν συνέχεια τῆς διακόσμησης. Ἐνα βαθὺ ὑψίλον, ἕνα αὐγὸ καὶ πάλι ἕνα βαθὺ ὑψίλον ποῦδινε τοὺς κρίνους τοὺς διπλοὺς, ἄχ! καὶ πάλι τὸ βαθὺ τὸ ὑψίλον, τ' αὐγὸ κλπ. κλπ. . .

Τῶβλεπες στ' ἀνάγλυφα. Ὁ Ναὸς ἦταν γι αὐτήν. Ἐβλεπες τὸ ὑψίλον τῆς γοιμότητος, κι ἔβλεπες τὸν κρίνον τὸν διπλὸ ἀνθισμένο σ' ὄλο του τὸ κάλλος, καὶ τὸ αὐγὸ, νάτο καὶ τὸ αὐγὸ, νάτο τὸ αὐγὸ, πὺν θέλει ζέσταμα, θέλει ἀπαλότητα, θέλει ἰγάπη, θέλει εἰρήνη, θέλει ἀναγνώριση γιὰ νὰ σκάσει.

Ἐδῶ λατρευόταν αὐτὴ ἡ προϊστορικὴ θεά. Ἐδῶ γίνονταν καὶ τὰ Ἰώνια. Στὸ Λοῦβρο, στὴ Γερμανία καὶ στὸ ἐδῶ Μουσεῖο καταπληχτικὰ ὑπολείμματα μιᾶς ἐποχῆς πὺν ἔφυγε. . . Ἐφυγε, ἀνεπιστρεπτὴ.

— Δὸς μου ἕνα γῦρο τίς εἰκόνας, Παναγία, Χριστό, Θεό, Ἄγιο Πνεῦμα. . .

Θὰ φύγουν, νὰ φύγουν κι αὐτές. . .

Κοίταξ' τὸ φεγγάρι. Μᾶς περιγελάει!

Ἦταν μεσημέρι τοῦ Ἰουῖν. Τόσο βαθιὰ μᾶς ἐνανπωσίασαν τῆς Ἥρας τῆς ἀναμφισβήτητης γυναικάς τοῦ κόσμου, ναί, μᾶς ἔκανε φοβερὴ ἐντύπωση, τὸν ἀρχαῖον ἢ θρησκεία, καὶ μόνο, μ' ἀπὸ καιρὸ χωρὶς μονοπάτια χαμένο μὲς στὸ χορτάρι πὺν τόσο ἔσφαλε ἡ Πυθία κι ἔδωσαν στὸν Ἰουλιανὸ τὴν πορομένη πιά ἀπάν-

τηση. Κι ὁ Πλήμιος ἀπὸ πάνω, νὰ σοῦ μαζεῖναι κάθε τι σκαλιστό, κάθε μάρμαρο τῶν Ἀρχαίων ἔτσι παγωμένο, νὰ ζεσταίνει στὴν ἀγκαλιά του καὶ νὰ διαβάξει καὶ νὰ διαδίδει τὴ θρησκεία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

— Στὰ ὄπλα ἀρχαῖοι θεοί! Ἐφερα λάδι, ἔφερα ἀλόη, ἔφερα δάφνη, κι ὅ,τι ἄλλο χρειαστεῖτε. Ἐλάτε, ἐλάτε . . . Τίποτα!! Ἐγειραν κι ἐπιδεικτικὰ ἀγκαλιάζονταν, φιλοῦνταν, ἀσχημονοῦσαν. . .

Στὴν Ἱερὰ Ὀδό, τὸ Προπύλαιον.

Ἀπὸ δῶ, ξεκινοῦσαν κι ἔκαναν 7 χιλ. ἀκολουθώντας τὴ θάλασσα κι ἔβγαιναν στὸ Πυθαγόρειο. Ἐπομένως οἱ προσκυνητὲς εἶχαν ἤδη μπεῖ στὸ Ναό.

Νὰ κι ὁ Πύργος τοῦ Σαρακίνη. Μοναδικὸς καὶ εἶναι σὰν δεῖγμα ὁ μεταβυζαντινὸς τοῦτος Πύργος. Ἦταν ἓνα χτίριο μεσαιωνικό, κατοικημένο ἀπὸ ἀρχόντους! Ἀνήκει στὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου γιατί ὁ ἰδιοκτήτης ἦταν παλῆς Πάτμιος.

Περνάμε ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο. Τὸ μόνο ἐπίπεδο μέρος τοῦ Νησιοῦ. Πνίγεσαι μέσ' στὴν ἐλλά.

Πάλι ἡ εὐφορία τοῦ νησιοῦ μᾶς παίρνει τὰ μυαλά καὶ πάλι ἐκεῖ γυρνᾶμε. Ἐρεῖς πὼς ἔβγαξε μισὸ τόνο καπνὸ τὸ στρέμμα τότε, καὶ πουλιόταν 70 δοχ. τὸ κιλό.

Τὸ Πυθαγόρειο, τὸ παλῆ τηγάνι, κεφαλοχώρι, ἦταν καλὸ σημάδι μετὰ τὸ 1821. Ἐχει κι αὐτὸ τὴν Γδυφάδα του (προάστειο) με ξενοδοχεῖα, με SWIMMING POOLS καὶ σ' ἀντίκρουσμα ἔχει πολλὰ ὑπολείμματα ρωμαϊκῶν χτιρίων.

Νὰ δοῦμε καὶ τὸν Πύργο τοῦ Λογοθέτη τοῦ τρανοῦ ἄντρα. Ἐχει κοντὰ τὴν ἐκκλησιά τῆς Μεταμόρφωσης. Ἐχει ψηλὰ γραμμένο τὸ «Χριστὸς Σᾶμον ἔσωσε» καὶ τὴν ἡμερομηνίαν 6.8.1824 ἀλλὰ οἱ Τουρκολάτρες καὶ τουρκοφρονες ἄφησαν τὰ λόγια ἴδια μὰ ἄλλαξαν τὴν ἡμερομηνία 6.8.1834.

Ἄλλα τὰ σπίτια εἶναι κτισμένα με τὴν ρυμοτομία τῆς ἀρχαίας πόλης.

Ἐχει καὶ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο. Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ δύο στήλες ἐπιτύμβειες, ἀεροκράμα, πορτραῖτα Ρωμαίων αυτοκρατόρων, καθιστὸ ἄγαλμα τοῦ Αἰάκου — ποῦ ἦταν πατέρας τοῦ τύραννου Πολυκράτη.

Ὁ Πυθαγόρας ἦταν μέγας μουσταγωγὸς τῶν ἤχων, τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν σφαιρῶν — τῶν στρογγυλῶν βέβαια — κι ἔζησε τὸ 545 π.Χ.

Τὸ Τηγάνι, δηλαδὴ τὸ Πυθαγόρειο, δὲν τὸ πιάνει συχνὰ ὁ ἀέρας. . .

Ἐχει ἓνα λιμάνι φυσικό, ἔχει δύο βραχίονες, 330 μ. κι ὁ ἄλλος 360 μέτρα ποῦ πᾶνε μέσ' στὴ θάλασσα καὶ σχηματίζουν τὸ λιμάνι, αὐτὸ ποῦ θαύμασε κι ὁ Ἡρόδοτος. Τρία πράγματα τοῦ ἔκαναν ἐντίπωση ἐδῶ: τὸ Ἡραῖον, τὸ Εὐπαλίνειο καὶ τὸ λιμάνι, ἔργα τοῦ 500 π.Χ.

Τὸ λιμάνι διατηρήθηκε κι ἐπὶ Βυζαντίου. Κι ἀκριβῶς πίσω ἀπ' τὸ λιμάνι, τὸ φρούριο τοῦ Λογοθέτη.

Φαίνεται πάνω ἀπὸ τὸ λιμάνι τὸ Φρούριο ποῦ κατεβαίνει.

Μέσα στὸ Φρούριο ὑπῆρχανε 35 πύργοι καὶ εἶχε καὶ 12 πόλεις. Τὸ γκρέμισε ὁ Περικλῆς — ὁ πανάθλιος! —.

Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Σᾶμος καὶ ἡ ἀγορά. Νὰ καὶ ἡ Ἑλληνιστικὴ βίλλα τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα, πλάι στὸ νεκροταφεῖο καὶ τὴν ἐκκλησιά τῆς Μεταμόρφωσης.

Χτισμένη ἀπὸ τὸν ἔπαρχο Ἐφέσσου πάνω στὴ θάλασσα, με περιστύλιο. Στὴ γωνιά ἔχει ἓναν Πύργο.

Ἐδῶ ἦσαν κι ἐξεχειμῶνιασαν ὁ Ἀντόνιος κι ἡ Κλεοπάτρα.

Πάνω ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο ἡ βίλλα τοῦ Λογοθέτη, θυμᾶστε ποῦ εἶδαμε σὲ μιὰ ψηλὴ ἐπιγραφή με τὸ «Χριστὸς Σᾶμον ἔσωσε 6.8.1824».

Τὸν Ἰούνη τοῦ 1821 οἱ Τούρκοι ἀρχίσανε νὰ μὴν ἀφήνουν ἦσυχους τοὺς Σαμιῶτες καὶ τοὺς χτίτησαν. Καὶ ἐπανέρχονται τὸ 1824 κι ἀνάλογα με τίς διαταγές

— οί Σαμιώτες δὲν χρειάστηκε ν' ἀμυνθοῦν στὴ χώρα γιατί βαλθῆκανε οί Σαμιῶτες νὰ κάνουν ναυμαχία καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν τοὺς Τούρκους ν' ἀποτιβασθοῦν.

Ἦταν ἰδέα τοῦ Λογοθέτη καὶ φαίνεται — ἀρετὰ διαβασμένος — ἀκολουθεῖ μὴν ἀντίληψη μεσαιωνικὴ ἀφοῦ μάλιστα ἔχτισε ἕναν πύργο γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὴ ναυμαχία.

Ὁ Μέλος στεκόταν ἀπόμερα. Στὴν ἀντίθετη πλευρὰ στεκόταν ἡ Ἀθηνᾶ σὰν νὰ μὴν συνέβη τίποτα.

Ὅλοι εἶχαμε λίγο πειραχτεῖ. . .

Ἄκουε, σὲ ὦρα μεσημεριοῦ πάνω σὲ μιὰ χοντρή πλάκα νὰ χαϊδολογείται ξεδιάντροπα μὲ τὴν Ἀθηνᾶ ἐκεῖ, μέρα στὸ Ἡραῖο σὲ χίλια μᾶτια; Γιατί Μέλο; Γιατί;

Σὰν νὰ ἄκουσε. Σὰν νὰ διαιστανῆθε πὼς γὰτὶ δὲν πάει καλά. Θέλησε νὰ δικαιολογηθεῖ.

— Ξέρετε, οἱ ἀρχαῖοι, εἶχαν βόδια, ἐλάφια, τράγους καὶ τὰ θυσιάζανε πρὸς τμηὶ τῆς Ἥρας. Ἐγώ; Τί ἄλλο εἶχα ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἱερεία Ἀθηνᾶ; Κι ἔτσι νιώθω.

Ὅταν βρῖσκομαι σὲ τέτοιους τόπους. . .

Καγχάσαμε ὄλοι. . .

Δὲν τοῦ δώσαμε σημασία. Ἀφοῦ ἔτσι ἔνιωθε. . .

Τὸ Εὐπαλίνιο, θυμᾶστε, ὁ Ἡρόδοτος τὸ θαίμαζε. Χτίστηκε ἀπὸ τὸν Εὐάλινο ἀπὸ τὸ Ἄργος, ἂν κι ὁ Ἡρόδοτος τὸν λέει Μεγάροιο. Ἦθελαν νερό, κι ἀνέλαθε ὁ Εὐπαλίνιος νὰ τὸ φέρει, γι' αὐτὸ ἀνοίξε ὄρυγμα βαθὺ μέσα στὸ βουνὸ δεξιά. Τὸ ὕδαρρογείο αὐτὸ χρησιμοποιεῖτο ἐπὶ 1000 χρόνια.

Ἡ θέση τῆς Σάμου ἦταν μέσ' στὸ Αἰγαῖο τὸ μόνο νησί ἐκτεθειμένο τόσο πολὺ. Θαλασσοδερόταν καὶ ἔλεγχε ἀπὸ τὴν προνομιοῦχα θέση τῆς τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν Κρήτη.

Ὅταν πμαίνεις σ' ἕναν ἀγώνα κι αὐτὸν μὲ τέτοια πλεονεκτικὴ φυσικὴ θέση, ἔπρεπε νάχει καὶ ἄντρες φρομομένους νὰ ἐπιδείξει, νάχε τὰ ὄμορφα κορίτσια ποὺ λιμπίζονταν οἱ νιοὶ κι ὄλο κοντὰ τοὺς ἤθελαν νάνα. Ἦταν καὶ τ' ἄλλο ὅμως. Γαλουχῆθηκε ἀπὸ τοὺς προγόνους του, γι' αὐτὸ ἔχει μιὰ ἱστορία ἀνάγνη μὲ τὸ πείσμα τοῦ Ἀργαίου, μὲ τοὺς ἀρχιτέκτονες τοῦ Ἡραίου, μὲ τοὺς πειρατέε, μὲ τὸν Λογοθέτη, τὸν Πυθαγόρα, τὸν Πολυκράτη, τὸν Εὐπαλίνο.

— Μ' αὐτὸς ἦταν ἀπ' τὸ Ἄργος, ἢ τὰ Μέγαρα κατὰ τὸν Ἡρόδοτο.

— Ἐδῶ ἐργάστηκε ὅμως.

Ἐπειτα ἄρχισαν νὰ ἀνοίγονται στὴ Μεσόγειο, ἔφτασαν στὸ Ἀλγέρι, στὸ Γιβραλτάρ, ἀνοίξε τὸ μάτι κι ἡ ψυχὴ τους, ἀνακάλυψαν νέα μέτρα, φίσκα οἱ σκοῦνες ἀπ' τὸ ἐμπόριο, ἂμ ἢ πειρατεία; Ἐκαναν σάλο τὰ καρᾶβια ποῦφευγαν, κι ὁ στόλοε αὐτὸς γινόταν τριπλὸς θρήνος ἂν τύχαινε κακὸ συναπάντημα. . .

Καὶ γιὰ τοὺς πιὸ μορφομένους ἦταν ἕνας Ἡρόδοτος ποὺ θαίμαζε γιὰ τρία πράγματα τῆ Σάμο καὶ τοὺς Σαμιώτες; γιὰ τὸ Ἡραῖο, γιὰ τὸ Εὐπαλίνιο καὶ γιὰ τὸ φυσικὸ ὑπέροχο λιμάνι τοῦ Πυθαγόρειου.

— Ἐπιτρέψτε μου νὰ σᾶς πῶ λίγο Ἡρόδοτο.

Λέει ὁ Μέλος.

Ἐμεῖς, δὲν προλάβουμε νὰ καταπιοῦμε τὴν ἐρώτηση, δὲν προλάβουμε νὰ σκεφτοῦμε, κι ἄκοῦμε τὸ Μέλο νὰ λέει, λέε κι ἦταν αὐτὸς Ἡρόδοτος. . .

Ἐμῆκυνα δὲ περὶ Σαμίων μᾶλλον, ὅτι σφι τρία ἐστὶ μέγιστα ἀπάντων Ἑλλήνων ἔξεργασμένα, οὔρεος τε ὑψηλοῦ ἐς πενήτην καὶ ἑκατὸν ὄργυιάε, τοῦτου ὄρυγμα κἀποθεν ἀρξάμενον, ἀμφίστοιμον. τὸ μὲν μῆκος τοῦ ὄρυγματος τοῦτου ἑπτὰ στάδιαί εἰσί, τὸ δὲ ὕψος καὶ εὖρος ὀκτὼ ἑκάτερον πόδες. Διὰ παντὸς δὲ αὐτοῦ ἄλλο ὄρυγμα εἰκοσίοπηχυ βάθος ὀρόρουκται, τρίπουν δὲ τὸ εὖρος, δι' οὗ τὸ ὕδωρ ὀχετευόμενον διὰ σωλήνων παραγίνεται ἐς τὴν πόλιν ἀγόμενον ἀπὸ μεγάλης πηγῆε. ἀρχιτέκτων δὲ

τοῦ ὀρίγματος τοῦτου ἐγένετο Μεγαρεὺς Εὐπαλίνοσ Νηυστροφου. τοῦτο μὲν δὴ ἐν τῶν τριῶν ἐστί, δευτέρου δὲ περὶ λιμένα χώμα ἐν θαλάσῃ, βάθος κατὰ εἴκοσι ὀργυιέων, μῆκος δὲ τοῦ χώματος μείζον δύο σταδίων, τρίτον δὲ σφι ἐξέρογασται νηὸς μέγιστος πάντων νηῶν τῶν ἡμεῖς ἴδωμεν, τοῦ ἀρχιτέκτων πρῶτος ἐγένετο Ροίκος Φίλεω ἐπιχώριος. τοῦτον εἶνεκεν μᾶλλον τι περὶ Σαμίον ἐμήκυνα.

Καλὸς ὁ Ἡρόδοτος, πῶ καλὸς κι ὁ Μέλος, μὰ ἐκεῖνο πὸν ἔχει σημασία εἶναι ἡ θέση τῆς Σάμου καὶ τὴν τοποθέτησή της σὰν θαλασσοζράτεια ἀπὸ παλῆά, μὰ καὶ μέχρι τὰ Βυζαντινὰ χρόνια.

Κι εἶχε τραβήξει πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἄντρες, γυναῖκες, τὸν Ἀντόνιο, τὴν Κλεοπάτρα, κι ὁ Νέρων πῆγαινε γιὰ κεῖ, μὰ δὲν τὰ κατάφερε νὰ προσαράξει

Ἀπὸ τὸ λιμάνι, δεξιὰ εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Μεταμόρφωσης, πῶ κάτω, δεξιὰ πάντα, νὰ κι ὁ Πύργος τοῦ Λογοθέτη. Θυμᾶστε πὸν εἶπαμε ὅτι γι αὐτὸ χτίσθηκε, γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τις ναυμαχίες μὲ τοὺς Τούρκους;

Μὰ θέ μου! Ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἓνα ἀκριτικὸ νησάκι μὲσ' στὰ πόδια τους μπλέκεται Ἑλληνικὸ καὶ πεισματάρικο, τί ἀγαλλίαση νιώθουν ὅταν σκέφτονται τὴν ὑπηκοότητά τους. Τί γαλούχημα ἀπὸ μονάδες, τί φτεροκόπημα γαλάζιου μαντηλιοῦ, πὸν ἡρωϊκὰ ἀνεμίζει καὶ σκέψου' ἐδῶ! Στὴ Σάμο οἱ Καρμανιόλοι ἐμφανίστηκαν ὄλο φλόγα γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἀπὸ τὸν Πύργο φαίνεται τὸ στενὸ τῆς Μυκάλης κι εἶναι τόσο κοντὰ πὸν ἔχω δεῖ τ' ἀδελφία μου νὰ πετᾶνε πέτρες γιὰ νὰ διώξουν ἀπὸ κεῖ τὸν Τούρκο σοποτὸ πὸν ὀλημερεῖς φυλάει, καὶ τί φυλάει: Δὲν ξεχνάω δυὸ στίχους πὸν λένε:

Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς
πάλι δικὰ μας θάναι.

Ἀπέχει ἀπ' τὴν πραγματικότητα ὅσο ἀπέχει ὁ πόλεμος ἀπὸ τὴν εἰρήνην.

Καραβάκια πᾶνε κι ἔρχονται στὴν Ἐφεσο μ' Ἑλληνας καὶ Τούρκους τουρίστες, ὀργανωμένα ἀπὸ δῶ.

Πάνω ἀπ' τὸ θέατρο (καταπληκτικὸ!) εἶναι ἡ Παναγιά ἡ Σπηλιανή, πὸν εἶναι τρικλήτη ἐκκλησία, μὲ τὸν Ἅγιο Νικόλαο καὶ τὸν Ἅγιο Δημήτριο μαζί. . . .

Νὰ κι οἱ Μῦλοι. Τὸ λένε Μωραϊτικὸ χωριό. Εἶχομαι νάχει κληρονομήσει ὅ,τι καλὸ ἔχουν οἱ Μωραῖτες, καὶ νὰ πῆραν ἀπὸ δῶ τὴν καλωσύνη κι ὄλο τὸ χαμόγελο μὲ τ' ἄσπρα δόντια.

Τώρα ἀπ' τὸ Πυθαγόρειο, πᾶμε γιὰ τὸ Βαθύ. Πολὺ παλῆὸ χωριό. Τὰ σπίτια του τὸ ἓνα πλάι στ' ἄλλο, πυκνὰ κατοικημένο. Ἔχει 5.500 κατοίκους, ἔχει κι ἐκκλησοῦλες μεταβυζαντινὲς ἀπὸ τὸ 1500 μ.Χ. φτιαγμένεσ. Τὸ χωριὸ ἀμφιθεατρικὰ χτισμένο. Ὁ κόλπος του, μᾶλλον ὁ βαθύτατος κόλπος του, εἶναι προστατευμένος ἀπὸ τὸ 1799. Ἡ ὠραία ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ περίφημο τέμπλο. φόντο κόκκινο μὲ κεντίδια ἀνάγλυφα ἐπιχρυσωμένα. Ἡ Ἅγία Ματρώνα καὶ ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας, δίδυμη ἐκκλησία. τέμπλο κόκκινο μὲ ξύλινα ἀνάγλυφα ἐπιχρυσωμένα.

Μιὰ πάλι δίδυμη ἐκκλησία εἶναι τοῦ Ἁγίου Γιαννάκη, φτιαγμένη τὸ 1799, καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κι αὐτὴ μεταβυζαντινὴ ἐκκλησία.

Κάποιος, δὲν ξέρω ποίος, ἀρχιτέκτων, τῶχε σχεδιάσει πολὺ τρυφερὰ καὶ προθέξει τὴν καρδιά του τοῦ Σταυροειδοῦσ αὐτοῦ ναοῦ

Στὸ δάπεδο, μαρμάρινο ἀνάγλυφο μὲ τὸν δικέφαλο ἀετὸ, περίπου τὸ 1656, μὲ περὶτεχνεσ διακοσμῆσεις, νεώτερες τοῦ 1893 καὶ τώρα πιά, σὲ κατάσταση καταστροφῆς.

Ὁ Μέλλος ἀκολουθεῖ. Μ' ὄλεσ τις ἐξηγήσεις, ἔχει ἀγρίως παρεξηγηθεῖ. Ἡ Ἀθηνᾶ συχνὰ σκάει μαργαριτάρι τὸ δάκρυ της πηχτὸ — πηχτὸ. Λὲν ξέρω. . . Θὰ μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ τοὺς ἀγαπήσουμε πάλι: Νὰ νιώθουμε ὅπως νιώθουμε μ'

αυτούς, με κάτι μυστήριο τυλιγμένους, που συχνά ἀμφιβάλλουμε ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει. Ἡ κι ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε τίποτα τὸ παροξυγγήσιμο στὴ συμπεριφορὰ τους, τελικὰ τὸ κάθε τι πὺν καταπιανόμεστε γιὰ μιὰ στιγμή μ' αὐτό, ἦταν μέρος τῆς ἐκκολαπτόμενης ἰστορίας.

Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω... Προτιμούσαμε νὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσά μας, νάχουν μιὰ σέσουλα προβλήματα, καὶ νάχουν καὶ τὰ ἄλλα θεϊκὰ ἐλαττώματα, ν' ἀλλάξουν πρόσωπα, νὰ ξέρουν ἢ ἔτσι θεϊκὰ νὰ ξέρουν αὐτοί, τί πρέπει νὰ ποῦν, πῶς νὰ ντυθοῦν, τὴν ἐναλλακτικότητα στοὺς ρόλους τῶν ἠθοποιῶν, τὴ δραματικότητα λὲς κι ἦταν πηλὸς πὺν φτιάχνανε τὶς μάσκες. Μήπως εἶχαν κάποια ἐπικοινωνία μὲ τὴν θλιμμένη Μαριάννα; Ἴσως. Ναι, βέβαια μπορεῖ...

Δὲν εἶχαμε χρόνο μπροστά μας πρὶν ξεκινήσουμε, κάποιοι νὰ ψάξει, κάτι νὰ μάθει γι αὐτὸ τὸ περιέργο ζευγάρι.

Ἔνας σοφὸς γέρος, πὺν ταξίδευε μαζί μας ἀπ' τὶς πρῶτες στιγμὲς πὺν μᾶς ἀποκαλύφτηκε ὁ Μέλος, αὐτὸς ὁ γέρος τὰ σκεφτόταν ὄλ' αὐτὰ μὲ περιέργεια καὶ σὰν νάξερε, πὺθε ἐρχόταν ὄλ' αὐτὰ.

Ἐκλεβαν τὴ σκέψη; Ὁχι, ὄχι, γιὰ φέντιοιμ ψάχνουμε;

Τὸ διαβολικὸ κεφάλι τοῦ Μέλου, μιλάω γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ, γιὰ τὴ σκέψη του, γιὰ τὸ μυαλό του, ξεχώριζε.

Καθόμοιον καὶ τοὺς κοιτάγα. Ὁ Μέλος, ἢ Αθηνᾶ, κι ὁ γέρος. Ἄνακάλυψα ἐντελῶς τυχαία τὴν προέλευσή τους...

Θυμᾶμαι ἕναν ἐπιθεωρητὴ. Γύρναγε τὰ σχολεῖα κι ἐδιάλεγε μαθητές, ὄχι τοῦ ἄριστα, μὰ ἐκείνους πὺν δὲν διάβαζαν πολὺ καὶ πάντα τὰ κατάφερναν...

Ἄκουσα νὰ μιλᾶνε γιὰ κάποια σχολεῖα στὴν Ἑλβετία.

Ὁ Μέλος καὶ ἡ Ἀθηνᾶ εἶχαν τύχει αὐτῆς τῆς διαλογῆς. Τὰ εἶχαν πάσει σὰν πειραματόζωα κι εἶχαν πετύχει. Δηλαδή δὲν ξέρω ἂν εἶχαν πετύχει. Ἄν εἶχαν πετύχει, γιὰτὶ φερόντουσαν τόσο περιέργοι; Τὰ νῆρα τους! Τὴν ὥρα πὺν κι αὐτοὶ πῆγαιναν νὰ κοιμηθοῦν, αὐτὴ ἡ ομάδα ἐμμεταλλευόταν τὸν ὕπνο. Τὸν ὕπνο, τὸν ὕπνο πὺν τόσο εἶχαν ἀνάγκη αὐτὰ τὰ παιδιά, τὸν ἐμμεταλλευόντουσαν οἱ ἄλλοι.

Τοὺς ἔβαζαν μαγνητόφωνο κι ἦταν σὰν ὄνειροπαρμένοι μὲ αὐτὰ πὺν μάθαιναν τὴν νύχτα, κι εἶχαν ἀδειάσει κασέττες καὶ κασέττες μὲ τὴ ζωὴ πὺν ἔκαναν καὶ μὲ τ' ἀρχαῖα ὡς τὰ χτεσινὰ χρόνια. Τώρα βέβαια ἔχουν ἀλλάξει σύστημα. Στὰ τόσα χρόνια πὺν πέρασαν, ὄλο καλύτερο γίνεται τὸ κάθε τι πὺν θέλουν νὰ ἐφαρμόσουν σχετικὰ μὲ τὶς γνώσεις... Ναι, αὐτὸ ἦταν. Ὅσοσο δὲν εἶπα τίποτα...

Τώρα τὸ Κάτω Βαθύ, τὸ Μελαγάρι, θὰ μᾶς ἀπασχολήσει γιὰτὶ εἶναι τώρα ὁ Συνεταιρισμὸς Οἰνοποιῶν ἀπὸ τὸ 1934, βρῆκε ὁμως ἀποκομῆτι νὰ σταθεῖ ἀφοῦ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπὸ τὴν Ἀργοναυτικὴ Ἐκστρατεία, περίπου 10ος αἰῶνας π.Χ., κι ἀφοῦ βλέπουμε καὶ στὴ Μεταβυζαντινὴ περίοδο, τὴ θαλασσοκρατεῖρα Σάμο, νᾶν' ζουμερὸ τὸ γέλιο τῆς καὶ νὰ μυρῖζει τὸ χυτὸ τῆς κρασί!

Ἀξίζει δταν πᾶς στὴ Σάμο λίγο ν' ἀσχοληθεῖς καὶ μ' αὐτὰ, εἶναι πολὺ, μὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα Ὁ οἶνος, ὁ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν, κι ὡς νὰ φτάσει ἔτσι γλυκόπιτος, ἀπολαυστικός, ὡς νὰ φτάσει ἐδῶ πὺν τὸ κρατᾶς στὸ χέρι σου, μικρὸ ποτῆρι τοῦ κρασιοῦ, μπρὸς εἶναι οἱ δεξαμενές, μεγάλες, μικρές, βαμμένες μὲ ὠραϊότατα πλαστικὰ χρώματα, κάτι γίγαντες κάδοι ξύλινοι. Μάνα γῆ, σκῆψε πάνω ἀπ' τὸν κάδο, δὸς τὸ θυζί σου, τὸ λιπόσαρκο σὰν τὴ γέριχη γελάδα, μὰ εἶναι γερὰ τὰ κότσια σου καὶ τοῦλάχιστον σ' αὐτό, ἔρχεσαι πρώτη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀφρίζουν τὰ μπουκάλια, πέφτουν πλάι σὰν ἀδειανὰ φλασκιά, νὰ δοκιμάζουμε τὰ κρασιά, νὰ παραλογᾶνε τὰ χέρια, τὰ χεῖλια, γερᾶνια κόκκινα, πονηρὲς πὺν σκορπᾶνε γέλιο...

Μέλο, Μέλο, ἔλα τώρα, πές μας κάτι, κάτι νὰ γελάσουμε. Ἔλα, Μέλο, ἔξω καρδιά!

Κι ἀμέσως βλέπουμε τὸ Μέλο μ' ἓνα μαντῆλι στὸ χέρι, καὶ νὰ πετάγεται πλάι του ἡ Ἄθηνᾶ, καὶ γύρω του ἑμεῖς, κι ἀρχίζει νὰ χορεύει ἓνα Σαμιώτικο χορὸ πὺν δὲν ματάγινε ἄλλος. . .

Ἀφοῦ δοκιμάσαμε ὅλα τὰ κρασιὰ τῆς οἰνοκράτειρας Σάμου, ἔξακολουθοῦμε τὸ γύρο Κοκκάρι, Ψαροχώρι, τὸ πιὸ τουριστικὸ μέρος μὲ ωραία παραλία καὶ θάλασσα. . . Ἄγιος Κωνσταντῖνος, καταπράσινο χωριό, ωραία πλατάνια, πικροδάφνες πανίψηλες, χορταράκι τοῦ Θεοῦ, ἄχ! νὰ χορταράκι τοῦ Θεοῦ. . .

Μεγάλο Κρασοχώρι, μὲ κοινοτικὸ δάσος, καὶ μὲ πολὺ εὐφορη γῆς! Ἐδῶ ἔγινε καὶ ἡ κόκκινη ἐπανάσταση, τὸ 1912, πὺν ὀδήγησε στὸ συνεταιρισμὸ.

Σκέψουν' ἀπὸ δῶ παίρναν κρασί γιὰ τὴν Ἁγία Κοινωνία, ἡ Γαλλία καὶ ἄλλα μέρη.

Φτάνουμε στὸ Νέο Καρλόβασι. Χτίστηκε μετὰ τὸ 1800, ὁμορφα φτιαγμένα τὰ σπίτια τῶν μεγαλεμπόρων τοῦ κρασιοῦ, τοῦ καινοῦ καὶ τῶν τσιφλικῶδων.

Ἄς κάνουμε μιὰ βόλτα. Νὰ τὸ Ἡγεμονεῖο. Ἐδῶ παραθέριζε ὁ ἠγεμόνας ὅταν ἐρχόταν ἀπ' τὸ Βαθῦ.

Τώρα τὸ ἀναστηλώνει τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ.

Ὅπως εἶχαμε δεῖ, ὁ χάριτης τοῦ Λουδίνου τοῦ 1830 ἀφήνει ἀπ' ἔξω τὴ Σάμο καὶ τὴν Κρήτη. Καὶ τὸ 1834, ἡ Τουρκία προτείνει ἡμιανεξαρτησία. Οἱ Τούρκοι διάλεξαν τὸν ἠγεμόνα κι ἔπρεπε νάναί Χριστιανὸς καὶ Ὁρθόδοξος. Τότε ἦτανε οἱ Καρμανιόλοι μὲ τοὺς Καλλικιάντζαρους, φοβεροὶ πολέμιοι, κι ἦταν δύσκολο νὰ θγάλουν ἠγεμόνα σ' ὅλους ἀρεστό. Ἀπὸ τοὺς 18 Ἡγεμόνες πὺν διάλεξαν. Ὁ χειρότερος ἦταν ὁ Ἄντροεᾶς Κοπάσης (φανατικὸς ἐχθρὸς τῶν Σοφοκλιζῶν). Ἦταν σάμπως νὰ τάχε καλά μὲ τοὺς Γερμανοὺς, ἀφοῦ τοὺς ἄφρησε νὰ κάνουν ἀνασκαφές, κι ἔδειξε τὸ σκληρὸ του χαρακτήρα σὰν νάταν προπομπὸς τῆς κακοχῆς.

Ἡ Σάμος — Μπράβο! τὸλεγε ἡ καρδιά της! — εἶχε ἀνοιχτὴ ἀντίληψη στὴν παιδεία. Τότε, στὴν Ἡγεμονία τὸ ἐξιατάξινο δημοτικὸ ἦταν ὑποχρεωτικὸ καὶ τὸ 1901 χρησιμοποίησαν τὴ Δημοτικὴ.

Ὁ Βεγγερός ἦταν ὁ τελευταῖος Ἡγεμόνας κι ἔγινε κι ἡ ἔνωση τῆ χρονιά αὐτή.

Ὁ Θεμιστ. Σοφοῦλης γεννήθηκε τὸ 1864 στὸ Ἄνω Βαθῦ. Σπούδασε στὸ Πυθαγόρειο γυμνάσιο, ἔπειτα Ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Γερμανία.

Ἀργότερα παράτησε τὴν Ἀρχαιολογία κι ἦρθε στὸ νησί του γιὰ νὰ ἠγηθεῖ τοῦ προοδευτικοῦ κόμματος.

Τότε γίνεται ἡ Μαυρογένειος Σχολή. Σπουδάζουν ἐκεῖ ἀγόρια καὶ κορίτσια κι ὅλα δείχνουν πὺς ἡ Σάμος πάει πολὺ καλά!

Ὁ Σοφοῦλης φτιάχνει καὶ τὴν Τράπεζα Σάμου.

Τὸ Βαθῦ λοιπὸν ἔχει κι ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, ἔχει ἐκκλησίες κι ἀρχοντόσπιτα. Πάνω στὴν ἀνάπτυξή του, τὸ 1854 ἔγινε καὶ πρωτεύουσα τότε, στὶς ἀρχές τῆς Ἡγεμονίας. Εἶχε προξενεῖα τῆς Σουηδίας, Ρωσίας, Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Γερμανίας. Πῆρε τὸν ἄερα τῆς Ἡγεμονίας, εἶχε ἀρχόντους μὲ ψηλὰ τὴν κεφαλή, κι ὅσο γιὰ τὴν μάγκα, ἦρθε κι ἔληξε κι αὐτὸ μὲ τὸ καιρὸ του.

Ἀφοῦ τόσο τῆς ἄρεσε τῆς πολιτείας τὸ Ἡγεμονικὸ πὺν ἔκανε ὅτι μοροῦσε γιὰ νὰ φτάσει, νὰ εἶναι μιὰ πρωτεύουσα τοῦ σιμοῦ. Τὰ 200 πιάνα — κατεστραμμένα στὴν κατοχὴ — μᾶς ξυπνᾶνε ποίηση καὶ ρομαντισμὸ ποτισμένα κα ἀπὸ τίς μακρινές χώρες τῆς Εὐρώπης.

Ἐνας ἄλλος καινέμπορος πατριώτης ὁ Ἀλέξ Πασχάλης εἶχε τὴν ἀποκλειστικότητα τῶν τσιγάρων τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ

Ἐφτιαχνε καὶ χρυσὰ τσιγάρα γιὰ τὶς χανούμισσες. Τὸ χίριο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἦταν σπίτι του. Σὰν μουσεῖο, εἶναι τὸ πλουσιότερο Ἴωνικῆς Τέχνης.

Τὰ περισσότερα εἶναι ἀπὸ τὸ Ἡραῖον, μυκηναϊκῆς ἐποχῆς πρῶτα κι ἔπειτα Ἴωνικῆς. Ἐχει καραβάκια ξύλινα, ὠραῖα κανάτια πήλινα καὶ φλυτζάνια. Δοχεῖα γιὰ σπονδές, βιτρίνες μὲ ἔλεφαντόδοντο ἰου — Του αἰῶνος, ἔχει ἓνα λεονταράκι τοῦ Ἡραῖου μὲ ἔκφραση ἀνθρώπινη, ἀριστοτέργημα μικροτεχνίας.

Βιτρίνες γεμάτες μὲ χάλκινα ἀφιερόματα ἀπὸ τὸ Ἡραῖον, ἄλλες βιτρίνες μὲ γρῦπες ποικιλόμορφους...

Μὲ συγχωρεῖτε κόλλησα στὶς βιτρίνες καὶ τὸ ἄλλο γκρουπ μού ξέφυγε...

— Μέλο, Μέλο ποῦ εἴσαστε;

Κι εἶδα τὴν παρέα, ὅλοι μαζεμένοι κι ἄκουγαν τὸ Μέλο κατὶ ν' ἀπαγγέλει...

Μαζευτήκαμε ὅλοι καὶ κινήσαμε γιὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Μουσεῖο.

Τὰ 60% τῶν ἐκθεμάτων προέρχονται ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία τοῦ 17ου αἰῶνα. Ἀσημένιοι δίσκοι τοῦ Φουκαρή (1841), λειτουργικὰ καλύμματα χρυσοκέντητα σκεπάζουν τὸ Ἅγιο Δισκοπότηρο, λειψανοθήκες κι ἔχουν φυλάξει τὸ πέλμα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καί, δὲν θυμᾶμαι ποῖο μέρος τοῦ σώματος τῆς Ἀγίας Εὐδοκίας, εἰσαγγέλια ἀργυρᾶ, σταυροὶ πολλοὶ καὶ Ἄμφια, καὶ τὸ Ἄμφιο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' ποῦ τόφερε ἐδῶ ἓνας διάκος ποῦ ἦταν Σάμιος...

Εἶχε μεσημεριάσει πιά ὅταν τελειώσαμε. Ἡ θάλασσα μᾶς γέλαγε φορώντας τ' ἀσημένια τῆς καὶ σμαραγδιὰ φουρῶ τῆς καὶ τί μᾶς ἔταξε...

Ἦταν ἡ στερνὴ μας μέρα στὴ Σάμο. Θέλαμε νὰ πισωστρατήσουμε, νὰ τὴν ξαναδοῦμε μὰ ἡ μπουροῦ τῆς σκοῦνας σφύραγε γιὰ νὰ μᾶς πάρει νὰ φύγουμε. Σκέψον' εἴχαμε νὰ δοῦμε τὴ φτωχεῖα Χίο. Ἡ Χιός, ἡ Χιός ὁ προσορισμός μας, μὰ ὄχι! Θαρρεῖς πὼς ὄλες κι ὅλοι εἴχαμε δεμμένα τὰ πόδια μας καὶ θέλαμε νὰ ξαναδοῦμε, νὰ ξαναζήσουμε κεὶ ποῦ εἴμαστε.

Κακὸ νὰ σέ περιμένει ἡ σκοῦνα. Ποιὸ κακὸ νάχεις... Εἶπα τίποτα; Ὅχι! Ἡ ὀγάνωση ἦταν θαῦμα...

Ὁ Μέλος κι ἡ Ἀθηνᾶ ἔκαναν μπάνιο, κι ἔπαιζαν σέ τέτοια θάλασσα!

— Μέλο, γιατί δὲν ἔρχεσαι, κι ἐσὺ Ἀθηνᾶ γιατί;

— Θάρθω, θάρθουμε αὔριο στὴν Χιό!

Καθὼς ξεκίναγε ἡ σκοῦνα, γι' ἀρκτηὴ ὥρα ἔπαιζαν σὰν δυὸ δελφίνια ἐρωτευμένα. Ἀργότερα δὲν τοὺς βλέπαμε πιά...

Ἦ σ τ ε ρ ὀ γ ρ α φ ο : ... Καί, τώρα, γράφω ἀπ' τὴ Ρουμανία. Λίγες εἰκόνες, ἓνα ρευστὸ χρόνο μὲ γρήγορες ἐναλλαγές, ὅπου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρατηθεῖ κάποιον περίγραμμα... Ἄλλωστε, μὲ χωρίζει τόση ἀπόσταση ἀπ' τὴ Σάμο, ποῦ δὲν χρειάζονται ἐξηγήσεις. Ἀρκεῖ νὰ γυρίσετε τὴν σελίδα.

ΓΡΑΜΜΑ ΔΠ' ΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ἄγαπητή μου «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ».

Στὴ Ρουμανία — δηλαδή τὴν ἴδια τὴν παλιὰ ἐκείνη ΡΟΥΜΑΝΙΑ πρὸ κάτω καὶ πλάγια ἀπὸ τὴν καρδιά τῆς Εὐρώπης καὶ δεξιά, πολὺ δεξιά στὸν Εὐρωπαϊκὸ μπουσοῖο — στὴ Ρουμανία ποὺ βιολιά ἄρχιζαν καὶ στὸ παθιαρικο παίξιμο, τὸ τολμηρὸ, ἀφήνονταν σχεδὸν ὅλοι νὰ παραουρθοῦν, νὰ ἐρωτευτοῦν, ν' ἀγαπήσουν, νὰ δωθοῦν μὲ πάθος σὲ κάτι, νὰ καταδυναστευτοῦν ἀπ' τὸ πάθος ποὺ ἔγινε λαμπάδα καὶ κήκε κι ἀκόμα καίγεται μὰ θὰ ἐξαφανιστεῖ — τὸ ἐλπίζουμε — στὴ Ρουμανία λοιπὸν τὴ σημερινή, πετάξαμε χτὲς τ' ἀπογοῖμα...

Ἐνῶ γιὰ πολλὴ ὥρα εἶχαμε κάτωθι μας βουνὰ ἀπὸ μπαμπάκι ἄσπρο τὸ σύννεφο, τὴ μιὰ νὰ ὑψώνεται σὲ κορυφὲς χιονισμένες κι ἄλλοτε σ' ὄμορφες κυλάδες ἐξωπραγματικές. Κι ἔβλεπε ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ μεριὰ ξάφνου ἕνα ποταμάκι — τί ποταμάκι; Ποταμάρα. Ὁ Δούναβης — ν' ἄρχεται ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ βλέπει, τὸν ἥλιο νὰ χρυσώνει — πραγματικὰ ἔμοιαζε μὲ ἀναμένο χρυσάφι — τὸν οὐρανὸ, τὰ σύννεφα καὶ τὸ τρεχούμενο νερὸ τοῦ ποταμοῦ

Ἔστειλα γράμμα στὸν Σαῖνι Ντ' Ἐξυμπερὸ στὸν ἄλλο κόσμον, πὼς τέτοια δύση, βάζω στοίχημα, δὲν εἶχε δεῖ στὴν τελειωμένη πιά ζωὴ του.

Ὅλο μας τὸ πέταγμα κράτησε μιὰ ὥρα καὶ εἴκοσι λεφτά. Βγήκαμε ἀπὸ τὰ σύννεφα κι ἀρχίσαμε νὰ κατεβαίνουμε. Κοιλάδες ὀλόκληρες, ἀπέραντες κοιλάδες καλλιεργημένες ποὺ ἔλεγες δὲν εἶναι δυνατὸ! δὲν εἶναι μπορετὸ νὰ τὶς ἔχει καλλιεργήσει ἀνθρώπου χέρι, ἀνθρώπου μάτι, χωρὶς νὰ σκᾶνε κάτω κάποια σίδερα καὶ νὰ λένε:

— Ἀπὸ δῶ θὰ καλλιεργηθεῖ ἡ ντομάτα, ἀπ' ἐκεῖ τὸ ἀγγούρι, καὶ πρὸ κάτω βλέπομε.

Μὰ τὸ ἀεροπλᾶνο περνáει σὰν σφαῖρα, νά! ἄλλα χωράφια μοναδικά, μὰ δὲν προλαβαίνουμε νὰ σκεφθοῦμε καὶ φτάνουμε στὴ Ρουμανία! φτάσαμε στὴ Ρουμανία!

Καιρὸς κρύος, βροχερός, ἀδιάβροχα κι ὀμπρέλες καὶ BINE ATI VENIT — καλῶς ὀρίσατε.

Εἴμαστε ἐκεῖ ποὺ κοιτᾶνε τὰ διαβατήρια. Ἐγὼ τέλειωσα γρήγορα. Περιεργαζόμενα τὰ γύρω. Τοὺς ἀνθρώπους, τὶς βαλίτσες, ἔξω, τὸ δρόμο. Εἶδα ἕναν ἀνθρώπον νὰ μὲ χαιρετᾶει. Κάποιο λάθος. Ἐμένα; Κι ἐδῶ, στὴ Ρουμανία; Τὸν κοιτάζω, τὸν ξανακοιτάζω, μέχρι ποὺ τοῦ δείχνω μὲ τὸ χέρι μου.

— Ἐμένα χαιρετᾶτε;

— Ἐμένα χαιρετᾶτε;

— Τό... Ναι ἔσᾳς. Τὸ ψαθάκι σας. Καὶ ὁ Δημοσθένης — μοῦπε δείχνοντας τὸν Γιώργο — εἰς νεαρὰν ἡλικίαν.

Κάτι θυμήθηκα. Ἦξερα πὼς κάποιος γνωστός σας βρισκόταν ἐκεῖ. Μὰ μοῦ φαινόταν ἀπίθανο. Καὶ τὸ ἀεροπλᾶνο, ἡ καθυστέρηση; Ἀδύνατον: Μὰ ποῦ μὲ ξέρεις πάλι. Ἄς τὸν ρωτήσω...

— Ἄ, εἶστε ὁ κύριος Γράμι. Μὰ πὼς ἤρθατε, πὼς μᾶς περιμένατε δύο μισοὺ ὥρες!

— Ἐ, τί νὰ κάνουμε. Ἐλληνες δὲν εἶστε; Βάλθηκα ἐδῶ κι ἐπερίμενα.

Ὁ Γιώργος, κουβαλώντας τὶς βαλίτσες, ἤρθε, καὶ θυμήθηκε τὸν κύριο

Γράμ, πού τοῦ εἶχε πεί ὁ πατέρας του. Ὁ κύριος Γράμ, γεννημένος καὶ μεγαλομένος ἐδῶ, στὸ Βουκουρέστι, ἔγινε γιατρὸς ὀγκολόγος, παντρεύτηκε μιὰ ὀμορφη Ρουμάνα — τὴν εἶδα κι ἐκατάλαβα τὴν ὀμορφιά της πού ξεκινάει ἀπ' τὰ βαθειὰ γαλάζια μάτια της, ὄλο γλύκα βελούδου κι ὑπόιαξη. — Γεροπαλαιοὶ σὲ ὅλα τους!

Γιὰ τὶς ἐπόμενες ἐφτά μέρες ὄλο ἔλεγε κι ἔλεγε ὁ κ. Γραμ, μιὰ ἕνας ἀκαταλαβίστικος πονοκέφαλος πού εἶχα, μὲ κράτησε τρεῖς μέρες στὸ κρεβάτι.

Ἔτσι δὲν εἶδαμε τὸ Βουκουρέστι παρὰ ὅσο μπορούσαμε στὶς τέσσαρες ἡμέρες πού εἶχαμε.

— Δὲν πρέπει νὰ χάσετε τὸ μετρό. Εἶναι τὸ τελειότερο τοῦ κόσμου.

Καὶ μιὰ μέρα μεσημέρι κατεβήκαμε γιὰ νὰ πᾶμε σιὴν ἄλλη ἄκρη τῆς πόλης. Ἐντυπωσιακὸ βέβαια, τὸ χρῶμα του, τὸ μπῆζ μάρμαρο τὸ γυαλιτερό, ἔλεγε πού πᾶμε τώρα; Ταξίδι μέσ' τῆ γῆς ἢ σιὴ Σελήνη; Ὡστόσο δὲν ξέρομε τίποτα ἀπὸ μετρό, γιατί δὲν ἀσχοληθήκαμε μ' αὐτό. Σὰν πρώτη ἐμφάνιση ἦταν ἄψογα.

Πήγαμε στὰ ἐγκατεστημένα παλῆὰ σπιτία τῆς Ρουμανίας, πού εἶχαν φύγει ἀπὸ τὶς περιοχές τους, γιατί τὰ εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ χωρικοὶ ἢ γιατί ἐμπόδιζαν στὶς ἀπέραντες περιοχές μὲ τὰ σπαρτιά.

Περπατήσαμε δυόμιου ὥρες. Ἦταν τρέλα. Σὲ πολλὰ σπιτάκια μῆκαμε μέσα καὶ τὰ εἶδαμε.

Τὸ ἀπόγιομα πήγαμε σιὴ λίμνη Χεραστρόου, πού πέφτει ἀπέναντι σιὴ Σκιντέα — πού θὰ πεί σπίθα — κι εἶναι τὸ μέγαρο τῶν ἐκδόσεων. Ἀπὸ δῶ, ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο μας, τὸ πρῶτο - πρῶτο μεγαλοπρεπὲς χτίριο εἶναι αὐτό.

Πρὶν ἀπ' τὶς δώδεκα, ὁ κ. Γράμ, μᾶς πῆγε στὸ Πατριαρχεῖο. Ὁ Πατριάρχης δὲν ἦταν ἐκεῖ, καὶ μᾶς δέχτηκε ὁ Πρωτοσύγγελος. Ἦταν παλῆός γνωστός τοῦ κ. Γράμ, κι ἔπασαν ψηλὴ κουλένια, μιὰ ἦταν τόσο εὐγενικός καὶ πάντα γυρίζε καὶ μᾶς ρώταγε ἂν εἶδαμε τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Ἐνα πρᾶγμα τὸν ρώτησε τὸν κ. Γράμ, ἂν εἶδαμε, κι ὅταν τοῦ εἶπε πὼς δὲν προλάβαμε, καταλάβαμε πὼς ἦταν κάτι μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Φαινόταν. Καθὼς ἀνοιγόκλεινε τὰ χέρια του, καθὼς ἀνοιγόκλεινε τὰ ὠραῖα γαλάζια μάτια του, κι ἔλεγε κι ἔλεγε ὥσου πὸν ρωτήσαμε τὸν κ. Γράμ, τί συμβαίνει καὶ τότε γυρίζει καὶ μᾶς λέει:

— Ἀλήθεια, ξέχασα νὰ σᾶς πῶ, πὼς οἱ πολιτικοὶ μηχανικοὶ τῆς Ρουμανίας, ἀνέλαβαν νὰ μεταφέρουν ἕνα ναὸ ἀπὸ τὴν πλατεῖα πού βρισκόταν, θὰ τὴν μετακινήσουν λίγο, γιὰ νὰ μὴν τὴ γκρεμίσουν, μιὰ κι ἦταν παλῆ καὶ ὠραία ἐκκλησία. Θέλουν νὰ φτιάξουν μιὰ πλατεῖα καὶ μακρὰ λεωφόρο.

— Νάτο! Δὲν τῶλεγα ἐγώ! Μοῦ κλέψαν τὴ σκέψη!

— Πᾶμε, πᾶμε νὰ τὸ δοῦμε.

Ἔλεγε ὁ Γιώργος καὶ κούναγε τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια του.

— Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε δὲν ἔχουμε καιρό. Σᾶς περιμένει ὁ πρόεδρος.

Τὴ νύχτα ἀνάβει κόκκινα φωτάκια κι εἶναι σὰν ἀσύρματος, μιὰ κάτι τέτοιο θὰ εἶναι γιατί ὅπως μᾶς εἶπε ὁ κ. Γραμ, ἐκεῖ ἐκδίδονται κι ἐφημερίδες.

Πήραμε καὶ τὸ βαπόρο καὶ μᾶς πῆγε βόλτα σ' ὅλη τὴ λίμνη. Τὴν ἄλλη μέρα στὶς δώδεκα εἶχαμε ραντεβουὺ μὲ τὸ πρόεδρο τῆς ἐνώσεως Ρουμάνων Λογοτεχνῶν.

Ὁ Πρόεδρος Ράντιου Ποπέσκου, ἕνας εὐφυέστατος ἄνθρωπος, μᾶς δέχτηκε στὸ γραφεῖο του. Ἐμεῖς τοῦ εἶπαμε ἂν ἤξερε Γαλλικὰ ἢ Ἀγγλικὰ καὶ μᾶς

ἀπάντησε πὼς ναί, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσε νάχει ἕνα διερμηνέα κι ἔμεῖς εἴχαμε τὸν κ. Γράμ. Τοῦ εἴχαμε δώσει τὸ γράμμα σου. Ἄν καὶ δὲν ἦταν γι αὐτὸν — εἶχε ἀλλάξει ἐν τῷ μεταξῦ — ἕνας κρυφὸς ἐνθουσιασμοὸς τὸν περιέλαβε διαβάζοντάς το, γιατί ἦταν ἕνα γράμμα γεμάτο ὠραίες ἀναμνήσεις πρῶτα - πρῶτα ἀπ' τὰ γράμματα, γιατί εἶναι πράγματι ἕνας παράδεισος γιὰ τοὺς διανοοῦμενους.

Βλέπω τὸ Γιώργο νὰ μοῦ χαμογελάει. Τί ἔπαθες Γιώργο, γιατί χαμογελάς;

Μᾶς εἶπε πὼς θὰ κληθοῦν ὀρισμένοι λογοτέχνες γιὰ τὴν μεθεπόμενη ἡμέρα γιὰ νὰ τοὺς συναντήσουμε καὶ νὰ τοὺς δώσουμε τὰ ποιήματα τὰ μεταφρασμένα στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία».

Μοῦχουν μείνει στὸ μυαλὸ διάφορες ἐρωτήσεις, μὰ θὰ μοῦ μείνουν ἀναπάντητες γιατί κι ἐσεῖς ἀσφαλῶς δὲ θάχετε τί νὰ μοῦ πεῖτε οὔτε ἐγὼ θὰ τολμήσω ποτὲ νὰ ρωτήσω αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τοὺς λένε, τοὺς «χαϊδεμένους».

Τὴν τελευταία μέρα τὸ μεσημέρι φάγαμε μὲ πρόσκληση τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα στὸν κήπο ποὺ εἶναι πίσω ἀπὸ τὴν Ἑνωσιὴ κι ἐκεῖ γνωρίσαμε, κουβεντιάσαμε, εἰδωθήκαμε μ' ἕνα σωρὸ λογοτέχνες. Γνωρίσαμε τὸν Γιὸν Χομπάνα, τὸν Τομὰ Γκιόργκ Μαγιορέσκου, τὸν Ἀντρέϊ Μπρεζιάνου, τὸν Βίκτορα Ἰβανοβίτσι — ἤξερε Ἑλληνικὰ — τὸν Πέτρε Στόϊκα, τὸν Ἑουτζεν Γεμπελεάνου, τὸν Ρόμουλους Βουλπέσκου, τὸν Ραντοῦ Λουπάν, τὸν Τζέταρ Ἰβανέσκου καὶ τὴν Μιρέα Τζομπάνου.

Τὸ βράδυ, ὁ Γιώργος πῆγε πάλι ἐκεῖ νὰ φάει. Συνήνησε κι ἄλλους λογοτέχνες, κουβέντιασαν μαζί του τὰ χίλια δυὸ προβλήματα ποὺ ἔχει ἡ κάθε χώρα, κι ἐγύρισε στὸ σπίτι ἀλαφοῖσκιωμένος. Ὁ Στόϊκα ἦταν πιωμένος καὶ τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ.

Στὴν Σιναΐα πήγαμε τὴν Κυριακὴ. Εἶδαμε τὸ μουσεῖο μὲ τὰ ὠραϊότατα κεραμικὰ καὶ τὶς πορσελάνες.

Θυμᾶμαι τὸ ἀνάκτορο ποὺ τὸ εἶδα, δὲν τὸ εἶδα; Τί νὰ σοῦ πῶ; Μόνο μέσα σ' ὄνειρα ἔχω δεῖ τέτοια παλάτια μὲ ἐξωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ μὲ μεγαλόπρεπη, ἀλλὰ ἐσωτερικὰ, λέω, μπόρεσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἴδια μεγαλόπρεπη ὑφή; Ἡ ἀρκοῦνταν στὴ ζεστασιά τῶν μικρῶν δωματίων μ' ὅλες τὶς ἐξωτερικὲς σφραγίδες τοῦ καιροῦ τους;

Ἀνεβήκαμε καὶ στὰ Καρπάθια, στὴν κορυφή. Εἶχαν ἀνέβει πολλοὶ ὄρειβάτες μὲ τὰ πόδια.

Εἶχα ξανανέβει σὲ τελεφερικὸ στὴ Νάπολη, στὴ Πάρνηθα καὶ ἄλλα, μὰ ἐτοῦτο δῶ τὸ τελεφερικὸ εἶναι ἀσύλληπτο τὸ πόσο ψηλὰ περνοῦσε μέσα σὲ πελώρια δέντρα καὶ τρεῖς - τέσσερις φορὲς πάνω ἀπ' αὐτά. Κοίταζα κάτω τὴν πόλη παιχνίδι, κοιλάδες ἀπέραντες, ὑψώματα, ράχες, καὶ στὰ δεξιά τὸ παλάτι μακρυνὸ κι ἀπόηχο, σὰν παραμῦθι τ' ἄλλου καιροῦ.

Στοῦ δράκου τὰ ἐρείπια δὲν πήγαμε. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ διεστραμμένοι ἀνθρωποὶ μέσα στοὺς αἰῶνες, προκαλοῦν ἀποτροπιασμό.

Πέρασαν οἱ μέρες. Ἐφτά μέρες, μὰ κουκίδα γῆς στὴ σφαίρα τὴν ὀλόκληρὴ ζωσμένη ἀπ' τὰ τουριστικὰ καλώδια. Ἡ λίρα, τὸ δολλάριο, τὸ λέϊ, ἡ λιρέττα, ἡ δραχμὴ, τὰ ρούβλια, ἡ μαύρη ἀγορά, ναί, ναί! Θέ μου ποῦ φτάσαμε!

Νὰ φύγω! Νὰ φύγουμε!

ΚΑΙ ΚΑΤΙ ΑΚΟΜΑ:

Ἡ βραβευμένη εἰκοσάχρονη Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τῆς Τσεχοσλοβακίας

της πόλης FRYDEC-MISTEK έπαιξε τὸ βράδυ τῆς Τετάρτης, στὸ εἰδυλειακὸ ὑπαίθριο θέατρο τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὴν διεύθυνση τοῦ Γιαρομάρ Βατολαβίκ.

Ὁ καιρὸς — βροχερὸς — κράτησε πολλοὺς στὰ σπίτια τους, κι ἔτσι πολλοὶ λίγοι ἀκολούθησαν τὰ Πρελούντια, τὰ Κλαρινέτα, τὶς Σουίτες, τοὺς Σλαβικοὺς χοροὺς κλπ., κλπ., πού ἦταν μαγεία γιὰ ὅσους δὲν τ' ἀκούσαν.

Περιμένουμε ν' ἀγαπηθεῖ ἡ κλασικὴ μουσικὴ ἀπὸ τοὺς Γιαννιωῖτες, καὶ θ' ἀγαπηθεῖ.

Τὸ Φεστιβάλ τῶν «Ἠπειρωτικῶν» κάνει μεγάλη προσπάθεια καὶ μπράβο τους γι' αὐτό...

ΤΙΑ

ΡΟΥΜΑΝΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

I

ΠΕΤΡΕ ΣΤΟΙ·ΙΚΑ*

(Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ)

ΣΥΝΕΠΩΣ

Καμιά φορὰ δὲν σήκωσα τὴν μέτη μου ψηλά
δηλώνοντας μὲ ἔμφαση
πὼς αὐτὸς εἶμαι ἐγὼ Συνεπῶς,
ἔχω μεγαλύτερα δικαιώματα ἀπὸ σᾶς
πάντα εἶπα
ἀγαπῶ αὐτὸ τὸ πονκάμισο λυωμένο ἀπὸ ἰδρώτα

* Ὁ Πέτρε Στόϊκα (PETRE STOICA) γεννήθηκε τὸ 1931. Τέλειωσε τὴν Φιλολογικὴ Σχολὴ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἓνα χρονικὸ διάστημα ἐργάστηκε ὡς συντάκτης στὸ ἔγκυρο περιοδικὸ παγκόσμιας λογοτεχνίας SECOLUL XX («XX αἰώνας»). Πρωτοφραφονίζεται στὰ Ρουμανικὰ Γράμματα μὲ ποιήματα στὸ περιοδικὸ STEAUA, τὸ 1957, τὸν ἴδιο δὲ χρόνον ἐκδίδεται ἡ πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ Ποιήματα. Μετὰ ἀπολοιοθῶν: Χιλιόμετροιζὲς πέτρος, 1963, Θαίματα, 1966, Μιὰ κασσέτα μὲ φῆδια, 1970, Ἄγνὲς μελαγχολίες, 1969, Ἄλλα ποιήματα, 1968, Ἥσρη ἀρχαιολογία, 1968, τ' ὄρολόγια, 1970, Ἡ ψυχὴ τῶν ἀντικειμένων, 1972, Ἡ γιὰ γιὰ κάθετα στὴ πολυθρόνα, 1972, Παραστάσεις τῆς φύσεως, 1971, Ὁ πρὸ πολλοῦ διαβάτης, 1975, Μετεωρολογικὴ πρόγνωση, 1980, Πλημμυρισμένος ἀπὸ δόξα, 1981.

Ἡ ποίηση τοῦ Πέτρε Στόϊκα δὲν συνδέεται μὲ τὸ ἐλεύθερο περιβάλλον τῶν ὑπαρξιακῶν καταναγκαστικῶν δυνάμεων παρὰ ἕμμεσα. Εἶναι μιὰ ποίηση ἐγκάρδια ἐξάρτησης καὶ ὑποταγῆς στὴν ἀρχικὴ ἐπιλογή. Ὁ ποιητὴς δημιουργεῖ ἓνα εἶδος κοκταίλ τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ ἔξωτισμοῦ.

Ἡ νοσταλγία τοῦ ποιητῆ, ὡς χαρακτηριστικὸ του στοιχείο, ἔχει ἀντικείμενο ἓνα παρωχημένο παρελθόν. FIN SIECLE, ὅπου φωτίζει καὶ κινεσθῶν ἡ ἀφηρηματικὴ του διάθεση. Οἱ ποιητικὲς του συλλογές, ὅπου ἡ προσωπικὴ μεταφορὴ μετατρέπεται σὲ ἔμβλημα, γίνονται ἀθθεντικὰ νοσταλγικὰ λυρικὰ ἄλμπουμ.

Ὁ Πέτρε Στόϊκα καλλιεργεῖ μιὰ ποίηση βαθειῶν νοημάτων, πιερῆς νοσταλγίας, μιὰ ποίηση ἀνοιχτὴ μὲ τὶς κεραίες τῆς πρὸς τὰ νέα μηνύματα τῶν καιρῶν καὶ τὰ λογοτεχνικὰ καὶ αἰσθητικὰ ρεύματα, μιὰ ποίηση στοχασμοῦ καὶ βιωμάτων. Γι' αὐτὸ καὶ δίκαια θεωρεῖται μιὰ ποίηση ἀπὸ τὶς καλύτερες τῆς γενιᾶς του. Γνωστὸς ὄχι μόνον στὸ ρουμανικὸ κοινόν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Ἐπίσης, εἶναι ἀνθολόγος, δημοσιεύοντας Ἄνθολογία τῆς σύγχρονης γερμανικῆς ποίησης, 1967, Ἄνθολογία τῆς αἰσθητικῆς ποίησης, 1970, Ἄνθολογία ἔξαρσσιονισμοῦ κλπ.

A. P.

ἀγαπῶ αὐτὸ τὸ ὁποιοδήποτε κομμάτι ψωμιοῦ
 ἀγαπῶ αὐτὰ τὰ βασανισμένα χέρια
 ὡς τὸ λέει ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει
 πὼς δείχνει ἕνα σπῆτι πολυτέλειας
 δὲν εἶμαι τίποτα
 καὶ δὲν θάμην ποτὲ τίποτα
 βεβαίως στὶς προηγούμενες σελίδες ἀστειεύτηκα
 μήπως πιστέψατε πὼς μοῦ ἀπονεμήθηκαν παράσημα
 γιὰ ἐξαιρετικὲς καλλιτεχνικὲς ἀρετὲς;
 ἡ ζωὴ μου ἦταν πάντα ἕνα φορητὸ γιὰ ὅλους
 τέλειωσα τὸ τσιγάρο μου
 βιάζομαι φεύγω στὴν κηδεῖα
 ἑνὸς σκοτωμένου σκυλιοῦ τοῦ πωλητῆ σιροπιῶ
 μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη καὶ σταυρωμένα τὰ χέρια.
 θὰ περιμένω τὴν ἀφιξὴ τῶν μουσῶνων.

SCHERZO

Ὀνειρεύτηκα
 πὼς τὰ βομβαρδιστικὰ
 ἔγιναν νυκτερινὰ μπᾶο
 πὼς τὰ ὑποβρύχια
 ἔγιναν πτηνοτρόφοι παγωνιῶν
 πὼς τὰ τάνκς
 ἔγιναν παιδικὲς χαρὲς
 σὲ μίαν μόνο νύκτα
 νὰ ὄνειρευτεῖς τόσες βλακεῖες...

MONO TOSO

Ἔχω ἕνα ντουλάπι μὲ βιβλία
 ἔχω καὶ τρία πορτραῖτα μὲ βλέμμα ἐγκληματιῶν
 μίαν χωριάτικη σόμπα ταπεινὴ σὰν τὸν ψαλμὸ
 μερικὰ καρύδια μὲ πικρὴ ἐντεριώνη
 ἕνα ἡμερολόγιο δίχως χρόνο δίχως μέρες
 προειδοποιήσεις πληρωμῶν
 καὶ πολὺ πολὺ χιόνι στὴν αὐλὴ
 μετὰ τὴν ἡρεμὴ ἀναχώρησή σου
 μόνο τόσο μοῦ ἔμεινε
 ζητῶ συγγνώμη στὰ χέρια ποὺ θάρθουνε νὰ με πᾶνε...

ΟΔΟΦΡΑΓΜΕΝΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ὡς βεβαιῶνω πὼς δὲν εἶμαι μάρτυρας εἶμαι ἀπλῶς
 ἕνας ἐπίμονος ἐρευνητὴς τῶν τερμιτῶν
 ἔτσι δά, ἀφήστε με νὰ μὴ ἐπισήμως
 στὴν παγκόσμια ἱστορία ὁδοφραγμένος ἀνάμεσα στὰ γράμματα
 θὰ ἀγωνιστῶ κατὰ τῆς φωτιᾶς θὰ ὑπερασπιστῶ
 τὴν ὑπόθεση ὅλων τῶν μανιταριῶν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Είμαι κανονικού ύψους φροῶ γένια
καὶ ἔχω μιὰ τέλεια ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ
τὸ ὅποιο σημαίνει πὼς μοῦ ἀρέσουν οἱ ντοματοπιπεριές μὲ ξόδι
καὶ κυρίως μοῦ ἀρέσει νὰ θέτω μπροστά σας
ὀλόγιμνη τὴν ἀλήθεια γεμάτη σκόνη φταριμοῦ.

II

ΤΡΑΙΑΝ ΙΑΝΚΟΥ*

ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Εἶχα μιὰ συνομιλία μὲ τὴν ψυχὴ
μιᾶς πέτρας στρογγυλῆς, ὅποτε,
τρέμοντας ἀπὸ ἀγάπη, μόνο τότε
νὰ διεισδύσεις βαθειὰ στὴν πέτρα, μπορεῖ...

Αὐτὸν τὸν γαλανὸν οὐρανὸ
σὲ μιὰ μελανωπῆ νεύρωση, ἰχνογραφῶ,
Στῆς ἀγάπης τὸ μυστικό,
πολλὰ ἄστρα πετῶ

ἕνα πρὸς ἕνα,
φωτεινά, μεγάλα, γιὰ καθένα,
καὶ ἀπὸ πέτρα, ὄχι τυχαία πιά,
μεγαλώνει ψηλὰ κάθε βαλανιδιά!

Ἀπὸ τὶς βουνοκορφές πετοῦν
στὸ σύμπαν ταξειδιωτικά πουλιά,
ἐνῶ τὸ μέλλον ποῦ ἔμνοῦν
βάζει, ὅλο βάζει ἐρωτηματικά...

* Ὁ Τροαῖαν Ἰάνκου (TRAIAN IANCU) γεννήθηκε τὸ 1923. Ἀποφοίτησε ἀπ' τὴν Σχολὴ λογοτεχνίας τοῦ Βουκουρεστίου καὶ σήμερα εἶναι Διευθυντὴς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἑνω-
σης τῶν Ρουμάνων Συγγραφέων. Ἔχει δημοσιεύσει τὶς ποιητικὲς συλλογές: Οἱ ἀγάπες
μου, 1969, Ἡ γέφυρα τοῦ ἡλίου, 1971, Ἐμεῖς, 1972, Ν' ἀγαπήσουμε ὅτι πρέπει, 1975
(Βραβεῖο τῆς Ἑνώσεως Συγγραφέων, παράρτημα Βουκουρεστίου), Οἱ χαρές μας, 1978,
Ντόινα, 1981. Ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ λιμπρέτα ὄπερας, ὅπως: Τὰ Καρπάθια, 1966, Ἡ πόλη
τῶν χοριτσιῶν κλπ.

Ἡ ποίηση τοῦ Τροαῖαν Ἰάνκου διαγράφεται στὰ πλαίσια μιᾶς πατριωτικῆς καὶ κοι-
νωνικῆς ποίησης. Τὸ ποιητικὸ του ἔργο τὸ διαπερνοῦν οἱ ἐθνικοὶ ἥρωες, τὰ ἐποικοδομη-
τικά πρόσωπα τῆς ἰστορίας, ἀπὸ τὰ μυθικά μέχρι τὰ ἀνώνυμα, οἱ παραδόσεις, οἱ ὀμορφιές
τῆς ρομαντικῆς φύσης, ἡ μυθολογία καὶ ἡ λαϊκὴ μυθολογία. Ἡ ἐπισημότητα τῆς ἔκφρα-
σης, ἡ βεβαιότητα, τοῦ τόνου ἢ τοῦ συλλογισμοῦ, οἱ λαολογικὲς ἐπιδράσεις καὶ συνέπει-
ες, στὴν ποιητικὴ φαντασία, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ γνωρίσματα αὐτοῦ τοῦ λυρικοῦ
λόγου. Ὁ Τρ. Ἰάνκου δὲν ἀναζητεῖ τὴν πρωτοτυπία, δὲν ἐνδίδει στὴν ἀκάθαρτη στνγνὴ
φρασεολογία. Κλεισμένος σ' ἕναν φωτεινὸ κόσμον ἐμπέμπει ψυχικὰ χαμόγελα αἰσιοδοξίας,
ἐλπίδας καὶ ὑγείας. Στὴν ἀπλὴ αὐτῆ, μὲ κλασσικὴ ὀρθόπευα διατυπωμένη ποίηση, τὴν
βαθειὰ ἀνθρώπινη, λειτουργεῖ φρασεολογικὰ καὶ θεομὰ μιὰ ἄμση «ρομαντικὴ αἴσθηση»,
ποῦ, παρὰ τὴν ἔλλειψη ἀνανεωτικῶν ἐπινοημάτων, καθὼς καὶ ὑποβλητικῶν καὶ λογικῶν
προσεκτάσεων, μᾶς μεταδίδεται, μᾶς χαϊδεύει, μᾶς ἀνακουφίζει, μᾶς παρακαλεῖ.

Καὶ μὲ φλόγες πᾶν στὸ παραγόνι, αὐτοῦ,
μετὰ ἀρχίζου νὰ περιπλανῶνται παντοῦ
οἱ ἀγάπες, πὺ ἀπὸ τὴν πέτρα ξεπηδοῦνε
μὲ τὰ χορτάρια, εἶν' ἀνοιξη, κελαϊδοῦνε

ΕΞΕΛΙΞΗ

Ἐπέκτεινε ὁ ἄνθρωπος τὸ χέρι του — ἐργαλεῖο,
Καὶ ἡ φύση ἔγινε κάτι ἄλλο, μεγαλεῖο...
Πιὸ ὑπάκουη καὶ πιὸ ἀναγκαία,
σὰν μιὰν ἀνοιξη, τόσο πιά ὠραία...
Πιὸ σαγηνευτική, γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ, παντοῦ
Στὸ πείσμα τοῦ ἀμετάβλητου παραλογισμοῦ.

Ἄπὸ τὸ βάθος τῶν χιλιετηρίδων,
Σὰν ἀπὸ τὸ κλάμα τόσο πολλῶν,
Μιὰ νέα ἀπαγωγή
Ἐφανερώθη, πιστὴ
στὴν πελώρια ἱστορία, τὴν παραγωγή.

Στὸν δίκαιο δρόμο,
ἀπὸ τὴν ἀτελὴ ἱστορία στὸ τέλειο παρόν!...
Καὶ τελειοποιούμενο...
Εὐαίσθητο σὲ κάθε ἀντινομία...
Καὶ ἔτσι, σὰν σὲ μιὰ μεγάλη φαντασία,
Ἐγεννήθη γιὰ τὸ μέλλον, τόση ἀγάπη, ἀθανασία!..

ΑΣΤΑΚΟΣ

Δὲν εἶναι τὸ ἀστρὶ πὺ λιγωμένο ἀπὸ ζέφυρους
γέρνει ἀνάλαφρο στὸ μεσόφρυδο τῆς Βελούτσας.
Μῆτε ἡ πανσέληνος πὺ ρόδια σκάει μὲ παφλασμὸ
σὲ ψαροκαΐκα καὶ σὲ γοργοτάξιδα πλεύμενα.
Οἱ λόφοι πὺ μικραίνουν ὀλοστρόγγυλοι καὶ χάνονται
στὴ θάλασσα εἶναι. Τὸ κύμα λαχταριστὰ
κοντὰ στὸ φάρο τοὺς ἀναπηδᾷ καὶ τὰ κορίτσια
μὲ τίς γυναῖκες συντροφιὰ τοὺς κλέβουν καὶ σὲ κύκλους
ἀφρόγαλους μετὰξι δένουνε τὸ νυφικὸ τοῦ ὄνειρου.
Παιδιὰ στοὺς βράχους καὶ στοὺς καφενέδες ἄντρες
ἐλαφρὰ ζυγιάζονται στὶς ἀρμυροσφιγμένες σφαῖρες
μὴν πάρει ὁ γλᾶρος τὴν πνοὴ τὸ ρίγος τὸ θαλασσοπούλι
καὶ σμίξουνε ἐρωτικά κι αὐτοὶ ἀπομείνουν μόνοι!..

ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

— 20 Ἰουλίου 1974 —

Ὡς πότε θά μετράει τὸν καιρὸ
ἐπάνω στῆς καρδιάς της τὴν πληγή,
κι ἄγρυπνη ἢ Κύπρος θά προσμένει;
Ὡς πότε ἢ κουρσεμένη γῆ θά καταγράφει,
στοῦ χρόνου τὴν περγαμηνή,
τὸ πάτημα τὸ πιὸ βαρὺ τοῦ αἰῶνα;
Νῆσος τις ἔστι...
Δῶσε ξανά στὸν Ἥφαιστο
παραγγελιὰ Κινύρα,
ἀπὸ τῆς Κύπρου τὸν ἀρχαῖο χαλκό,
ἕναν καινούργιο νὰ χαλκίψει θώρακα,
σὰν κείνον τοῦ ἀήττητου Ἀγαμέμνονα,
τῆ Νῆσο τῶν Μουσῶν νὰ προστατεύει.
Ν' ἀντέχει στῆς φοβέρας τις βολές.
Τὰ κύματα τοῦ μίσους ν' ἀποδιώχνει.
Ὡσπου νὰ φύγει τὸ κακὸ στοιχειό,
νὰ βγῆι τὸ οὐράνιο τόξο.
Τί ἐδῶ γεννήθη ὁ Διγενῆς.
Δράκοι δὲ ζοῦνε, ξεψυχοῦν
καὶ καὶ δὲ λυγáει ἡ ψυχὴ τοῦ τόπου.
Καμπάνες τῆς ἀγίας Λευτεριάς,
Σάλπιγγες ἱερῆς τοῦ δίκαιου,
ἤχειστε ν' ἀκουστῆι στὴν οἰκουμένη.
— Ἐδῶ γεννήθηκε ὁ Ἀπέθαντος
κι ἀνθίζει τὸ τραγούδι του,
στῆς ἱστορίας τὰ μαρμαρένια ἀλώνια.
«Ὁ Ἀκρίτας εἶμαι Χάροντα
δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια».

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Κάποτε μάζεψα μικρὰ χαμομήλια
ἤμιουν φτωχιά σὰν κι αὐτά.
Κάποτε φαντάστηκα τεράστια πλούτη
κι ἤμιουν φτωχιά πάλι.
Μὰ τοῦ δειλινοῦ ἢ γλυκιά ἀναπνοή
μὲ ὠθοῦσε νὰ κυπήσω τὴν πόρτα
τῆς ἄλλης ἡμέρας...
Κάθε αὐγὴ ξεκινῶ νὰ νικήσω
καὶ πάντα χάνω στὴν εἴσοδο τῆς νύχτας.
Εἶμαι τόσο ἥρωας νὰ τ' ἀντέξω αὐτό;

2 ΦΙΛΟΔΩΡΗΜΑ

Πάρε μου είπες έσύ
 τή μεγάλη χαρά.
 Δώσε μου είπες τὸ ἄστρο
 Μάγισσα τῶν ἄστρον
 κυρά

μὲ φίλησες μὲ ἀγκάθια στὸ στόμα.
 Κυρά τοῦ σύννεφου,
 καὶ τοῦ ἀνέμου,
 ἢ εἰκόνα σου στολίζει
 σὰν ρόδο τὸν πράσινο κήπο.

Ἄλογα ποὺ τρέχουν
 χωρὶς χάλινάρι
 εἶναι ἢ σκέψη μου
 σὲ μιὰν ἀλλόκοτη ἀρένα.

3

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Τὸ πηγᾶδι κρύβει νερὸ
 κι εἶναι σὰν πέτρα πολύτιμη
 ἢ σὰν σκέψη γιορτάσιμη
 ἢ σὰν ἦχος ἀνήκουστα ὠραῖος
 ἢ σὰ τραγοῦδι μούσας ποὺ τραγουδᾷ,
 μόνο γιὰ τοὺς μύστες τοῦ τραγουδιοῦ
 ποὺ τὸ πίνουν τὸ τραγοῦδι
 ὅπως ὁ διψασμένος τὸ νερό.

Τὸ ἄσπρο θῆμα ἴσως κάποιου ἀγγέλου θὰ
 καλημερίσει τὰ θῆματά μας τὴν αὐγή.

Κουτὴ ἀξία σὰν φεγγάρι χάρτινο.

Ποίηση σημαίνει πράσινη μιογιά γιὰ τὴ φύση.

Ἄγωγη σωστή, προσίμιον εὐτυχίας.

Δούλεψη, πηγὴ θαρραλέας νικηφόρου ζωῆς.

Χαρά, ἀνοιξή ψυχικὴ.

Λύπη, ἄσχημη λίμνη δακρῶν.

Νίκη, ἀγάπη τοῦ ἀγῶνα ποὺ νίκησες.

Σκέψη ὀμορφῆ, ἀγάπη τοῦ μυαλοῦ.

Ἀγάπη, ἀποτέλεσμα σοφίας.

Μῖσος, χάνεις κι ἂς ἔχεις κερδίσει.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ - ΔΕΔΕ

ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΣΣΕΣ

(Διήγημα)

Ἡ πείνα εἶχε ξεπεράσει γρήγορα τὰ σύνορα τῆς πόλης κι' εἶχε φτάσει στὸ χωριό. Ἐδῶ μπορεῖ θέβαια νὰ ἦταν λιγότερο σκληρή, μὰ δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι πείνα. Καὶ πῶς πολὺ γι' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν λίγο κλήρο καὶ ἡ κακὴ χρονιά εἶχε χτυπήσει τὴ σοδειά τους. Γι' αὐτοὺς, τοὺς τελευταίους, ὁ ἀγῶνας γιὰ τὸ φαί, γινόταν πραγματικὰ σκληρὸς καὶ γεμάτος ἀγῶνιά.

Αὐτὴ τὴ δραματικὴ πάλη μὲ τὴν πείνα, τὴν ἔκανε κι' ὁ Πέτρος μὲ τὴ Μαρία. Πάντα ἦταν λιγοστὰ τὰ ἔχρη τους, μὰ τώρα εἶχαν φτάσει στὸ ἐλάχιστο. Δὲν ἔφτανε ὁ καρπὸς οὔτε γιὰ νὰ θρέψουν τὰ παιδιὰ τους καλὰ καλὰ. Κι' ὅσο γιὰ τὰ πράγματα ποὺ ἀγόραζαν ἀπὸ τὸ μπακάλη καὶ τὸ μανάθη, αὐτὰ εἶχαν πάει ὅλα στὴ «μαύρη» ποὺ τοὺς ἦταν ἀπλυσίαστη.

Γρήγορα πῆραν ἔτσι τὴ μεγάλη ἀπόφαση. Τὴν ἰδέα τὴν εἶχε ρίξει ἡ ἴδια ἡ Μαρία. Εἶχε μιλήσει πρώτη γιὰ νὰ εὐκολύνει τὸν ἄντρα της ποὺ ἔνοιωθε πὼς ἡ πρόταση νὰ κάνουν τὴν αὐτὴ λαχανόκηπο ξεριζώνοντας τὰ λουλούδια, ἔκαιγε τὰ χεῖλια του γιὰτὶ ἤξερε πόσο θὰ στοίχιζε αὐτὸ στὴ γυναίκα του.

Κοιμιὰτια νὰ γίνει, εἶχε πει χωρὶς προλόγους ἡ Μαρία, τί νὰ κάνουμε! "Ἄς περάσει ἐτούτῃ ἡ παλιοχρονιά καὶ ξαναφτεύουμε λουλούδια.

— Μὰ, νὰ σοῦ πῶ ὅρε γυναίκα, καλὰ τὸ λές, εἶχε ἀπαντήσει διαστικὰ ὁ Πέτρος κι εἶχε προσθέσει σὲ λίγο σὰν γιὰ παρηγοριά ποὺ δὲν τὴν πίστευε ὁμως. Καλὸ θὰ τοὺς κάνει, νὰ ξεκουραστεῖ, ν' ἀλλάξει λίγο τὸ χῶμα καὶ νὰ θάλλουμε καὶ ρίζες χλωρὲς. Γεράσανε τὰ κακόμοιρα καὶ τοῦτα.

"Ἦστερα χωρὶς ἄλλα λόγια, μ' ἓνα βαθὺ κρυφὸ ἀναστεναγμὸ ἡ Μαρία, πῆγε κι ἔφερε τὸ ξυνάρι τῶδωσε στὸν ἄντρα της, καὶ μετὰ μπῆκε στὸ μαγειριὸ νὰ σκεφτεῖ πὼς θὰ τὰ βολέψει μὲ τὸ φαγητὸ τῆς ἡμέρας.

Ὁ λαχανόκηπος πῆρε γρήγορα τ' ἀπάνω του. Ἡ Μαρία τοῦ στεκόταν συνέχεια καὶ τὸν φρόντιζε μὲ προσοχή. Στὸν καιρὸ του κάρπισε καλὰ.

— Γιὰ στὰ χέρια σου ρε Μαριώ. Ἔλεγε ὁ Πέτρος καὶ τὸν καμάρωνε, ἔτσι ὅπως ἔλεγε καὶ χαιρόταν πάντα τὰ λουλούδια ποὺ εἶχε στὴν αὐτὴ τους ἡ γυναίκα του. Καὶ ἡ Μαρία, ἔνοιωθε πῶς πολὺτιμη ἀκόμη τὴ χλωρασιά του καὶ τοὺς καρπούς του πῶς νόστιμους, ὅπως ἔνοιωθε τότε καὶ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν της, πῶς δυνατὸ καὶ πῶς ὀμορφο.

Ὅμως αὐτὸ τὸ καμάρι, πρῶτα γιὰ τὰ λουλούδια της καὶ τώρα γιὰ τὸ λαχανόκηπο, τὸ πλήρωνε ἀκριδιά! Δὲν ἦταν μόνον ὁ κόπος νὰ τὰ φροντίζει. Ἡ κατσικά καὶ οἱ κότες, δὲν μποροῦσαν νὰ γυρίζουν καὶ νὰ βόσκουν ἐλεύθερα. Ἦσαν ὅλα δεμένα καὶ κλεισιμένα. Ἀκόμη καὶ τὰ παιδιὰ κακοπάθαιναν ἂν ἐμπαιναν ἀπρόσεχτα καὶ σπάγανε τὰ κλωνάρια ἢ χάλαζαν τοὺς κραπούς. "Ὅλα ἔπρεπε νὰ εἶναι σὲ τάξη καὶ νὰ προσέχουν, κι ὅλα τὰ εἶχε φέρει στὴν τάξη αὐτὴ ἡ Μαρία. Ὅσοῦτο, αὐτὴ ἡ σειρά, δὲν φαίνεται νὰ συγκινοῦσε καθόλου τὴ γειτόνισσα τὴ θεὰ Σπύραινα. Ἐκεῖνη ἤθελε πάντα τὸ δικό της καὶ δὲν νοιαζόταν γιὰ τὸ ξένο. Ἡ Μαρία τὸ εἶχε πικρὸ παράπονο μὰ ἔδινε τόπο στὴν ὀργή. Ἦταν κι ὁ Πέτρος ποὺ δὲν ἤθελε καυγάδες μὲ τὴ γειτονιά καὶ μάλιστα μὲ τὴ θεὰ Σπύραινα.

— "Ελα βρέ γυναίκα! Τί νά κάνουμε! Δέν τήν ξέρεις τώρα, γριά γυναίκα είναι. Καί ἡ Μαρία, ἔκανε ὑπομονή καί δέν μίλαγε ἀλλά πολλές φορές ἔκλαιγε γιά τήν ἀδιαφορία τῆς γειτόνισσας. Ἐκανε μερικά παράπονα καί ζήταγε μέ τὸ καλὸ νά κλείσει καί κείνη τὶς κόττες τῆς ἢ νά μὴν μπαίνει στὸν κήπο τῆς μὰ ἐκείνη τῆ δουλειά τῆς. Κάθε φορά πού θά ἔστειλε χαιρετίσματα στὴν ἀδελφή τῆς στὸ ἄλλο χωριὸ μέ γεμάτα ταγάρια, θά ἔμπαινε στὴν αὐλὴ τῆς Μαρίας καί θά ἔκοθε τὰ καλύτερα λουλούδια χωρὶς νά τὴν ρωτήσει καί τώρα οἱ κόττες τῆς, περνάγανε τὴν ξερολιθιά πού χόριζε τὰ γρασιῖδια τους καί κάνανε τὶς ζημιές τους. Ἡ Μαρία σὰν τὶς ἔδλεπε χύμαγε ξεφρενιασμένη ἐπάνω τους μ' ἓνα μακρὸν καλάμι καί τὶς ἔδιωχνε, μὰ τὸ κακὸ γρήγορα ξαναγύριζε. Καί τώρα μέ τὸ λαχανόκηπο δέν ἦταν ὅπως μέ τὰ λουλούδια. Τώρα τὰ βασιλικά καί οἱ μολόχες, εἶχαν ξεριζωθεῖ γιά τὶς μελιτζάνες, τὶς πιπεργιές καί τὶς ντομάτες. Τώρα ἡ αὐλὴ ἦταν τὸ φαῖ τῆς οἰκογένειας. Δέν ἔπαιρνε πιά ὑπομονή. Κάτι ἔπρεπε νά γίνει μέ τὴ δύσκολη γειτόνισσα κι ἄς ἦταν ἠλικιωμένη. Τώρα ἦταν μαζί ἡ θυσία τῶν λουλουδιῶν καί ἡ τροφή.

Μιά μέρα, ἡ Μαρία ἄφησε τὴν ντροπὴ στὴν ἄκρη καί παραπονέθηκε στὸν Γιάννη, τὸ γιὸ τῆς γειτόνισσας πού εἶχε παρατήσει τὸ γραφεῖο στὴν Ἀθήνα κι εἶχε μαζευτεῖ στὸ χωριὸ νά περάσει τὶς μαύρες μέρες στὴ σιγουριά καί τὴν ἀφθονία τοῦ σπιτιοῦ του. Ἐκεῖνος τὴν κοίταξε στενοχωρημένος καί τῆς εἶπε ἦσυχα καί ἀποφασιστικά.

— Καλά, θά κοιτάξω τί θά κάνω. Μείνε ἦσυχη Μαρία.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸν εἶδε νά μαστορευεῖ. Ξεχώριζε μιὰν ἄκρη τῆς αὐλῆς μέ σύρμα, κι ὅταν τέλειωσε, μάζεψε τὶς κόττες καί τὶς ἔκλεισε κει μέσα.

Ἡ Μαρία ἔνοιωσε μιὰ θαθεῖα ξεκούραση. Τέλειωναν οἱ περιπέτειες κι ἀσφαλίζεταν ὁ λαχανόκηπος ἐπὶ τέλους.

Πέρασαν κανά-δύο μέρες ἔτσι ξένοιαστες. Ἡ Μαρία αἰσθανόταν πολὺ ὁμορφα νά βλέπει τὶς κόττες κλεισμένες πίσω ἀπὸ τὰ σύρματα καί σχεδὸν δέν ζήλευε νά βλέπει νά τὶς ταΐζουν χουφτες σάρι καί καλαμπόκι πού ἐκείνη μέ τὴν οἰκογένειά τῆς τὸ στεροῦνταν. Ἐνα πρωὶ ὅμως, ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τῆς, εἶδε τὶς κόττες νά δόσκουν στὸν κήπο τῆς. Οἱ ὁμορφες κόκκινες ντομάτες τῆς, ξεσκισμένες ἀπὸ τὰ ράμφη τους, ξεχύνανε τὰ σπόρια τους στὰ φύλλα καί στὸ χῶμα. Ἡ Μαρία νόμισε πὼς εἶδε αἶμα καί σάρκες κομματιασμένες νά κρέμονται νεκρὲς ἀπὸ μιὰ σκληρὴ καί ἀδικη ἐπίθεση, πού δέν εἶχε ὑπεράσπιση. Ἐνοιωσε σὰν νά ἔβλεπε σκοτωμένη, σφαγμένη τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ καί τὶς σάρκες τοῦ κήπου τῆς καί θόλωσε τὸ μυαλό τῆς. Ἄρπαξε μιὰ πέτρα καί τὴν πέταξε μέ λύσσα στὶς κόττες κι ἔτρεξε στὴ θεῖα Σπύραινα.

Τὴν ἤρε νά κάθεται στὸν τσιμεντένιο ἐξώστη ἀνάμεσα σὲ γεμάτα σακκιά μέ γεννήματα καί νά ξαίνει ἦσυχη κι ἀμέριμνη μαλλιά.

— Θά μαζέψεις καμμιά φορά τὶς κόττες σου ἢ ὄχι, φώναξε ἐξαλλῆ ἡ Μαρία.

Ἡ γριά σήκωσε τὸ κεφάλι τῆς καί τὴν κοίταξε γιά μιὰ στιγμὴ γεμάτη ἐκπληξή γι' αὐτὸ τὸ ἀπρόσμενο ξέσπασμα. Ἀμέσως ὅμως ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτὸ τῆς. Σηκώθηκε.

— Πήγαινε, τῆς εἶπε ψυχρὰ κι ἐπιτακτικά. Αὐτὸ ἔλειψε νά σοῦ δώσουμε καί λογαριασμὸ πού θά θάλομε τὶς κόττες. Ὅχι δέν τὶς μαζεύω.

Ἡ Μαρία ἔνοιωσε νά παραλθεῖ ἀπὸ κεῖνο τὸ αἰσθημα τοῦ σεβασμοῦ καί τοῦ ἀόριστου φόβου πού εἶχε πάντοτε γιά τὴν ἠλικιωμένην κι ἀυστηρὴν γειτόνισσα.

— Μὰ μού κάνουν ζημιὰ μωρὲ θεῖα Σπύραινα, εἶπε παρκαλεστικά καί μισοκλαίγοντας τώρα.

— Τί ζημιὰ; εἶπε ἡ γριά. Μιά δύο ὀκάδες ντομάτες! Στὶς πληρώνω!

Ἡ Μαρία ἔνοιωσε σὰν νά τὴν χτύπησε μέ μαχαίρι στὴν καρδιά. Ἐκρυψε τὸ πρόσωπό τῆς στὰ χέρια τῆς καί κλαίγοντας μέ λυγμούς, γύρισε νά φύγει. Γιά μιὰ φορὰ ἀνάμεσα, καί τώρα στὴν ὀργή τῆς, δέν τὴν εἶχε καθόλου λογαριάσει!

Σὰν ἔφτασε ὅμως στὴν πόρτα, κατάλαβε πὼς κάποιος τῆς ἔφραζε τὸ δρόμο. Ἄκουσε τὸ Γιάννη νά τὴν ρωτᾷ. τί εἶχε, καί χωρὶς νά περιμένει ἀπάντησή τῆς

τόν εΐδΐε νά ρίχνει τὸ θλέμμα του στό μέρος πού εΐχε συρματοπλέξει γιά τίς κότες. Κίτρινος ἀπό στενοχώρια, ἄφησε τή Μαρία νά κλαίει καί πήγε στή μητέρα του. Τήν κοίταξε ἴσια στά μάτια καί τῆς εἶπε σιγά καί σταθερά.

— Μάνα δέν ἔχεις ψυχή. Δέν καταλαβαίνεις τίποτα ἀπό τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ μητέρα του τὸν κοίταξε σαστισμένη, σάν νά μὴν καταλάβαινε.

— Δέν ἔχεις ψυχὴ μάνα, τῆς ξαναεἶπε. Ταΐξεις τίς κότες σιτάρι ὅταν οἱ ἄλλοι πεινᾶνε καί δὲ σέ φτάνει αὐτό, τίς ἀμολᾶς στὸν κῆπο τῶν φτωχῶν!

Ἡ μητέρα του χαμιμένη προσπάθησε νά δικαιολογηθεῖ.

— Μὰ δέν γεννᾶνε οἱ κότες ἄμια εἶναι κλεισμένες! Δέν καταλαβαίνεις;

— Μάνα ἐσύ δέν καταλαβαίνεις. Εἶσαι ἀναίσθητη.

Ἡ Σπύρραινα δέν ἄντεξε ἄλλο.

— Γι' αὐτὸ σέ σπούδασα δικηγόρο, γιά νά κάνεις τὸ δραγουμάνο στοὺς ξένους; εἶπε μὲ λυγμοὺς καί σαστιμᾶρα.

Ἡ Μαρία σταματήσε τότε νά κλαίει. Μισᾶνοιξε τὸ στόμα της καί πήρε ἐκεῖνο τὸ ὄφρος πού ἔδειχνε πὼς δέν καταλαβαίνει τί γίνεται γύρω της. Κοίταξε μιὰ τὸ Γιάννη καί μιὰ τὴν μητέρα του. Τῆς φαινόταν πὼς τοὺς ἔδλεπε γιά πρώτη φορά, σάν κοιμιάτι χιόνι παγωμένο. Κι' ἡ μάνα του, αὐτὴ ἡ ἀλύγιστη ἡ ὑπεροπτικὴ ἡλικιωμένη γυναίκα πού πάντοτε τῆς προκαλοῦσε τὸ ἀνάμικτο αἰσθημα τοῦ σεβασμοῦ καί τοῦ δέους, τώρα δέν ἦταν παρὰ μιὰ ἀνυπεράσπιστη γριουλά πού ἔκλαιγε μὲ λυγμοὺς, καί μὲ ἀπελπισία ἀντιμετώπιζε τὴν κατάρρευσὴ της στὴ συνείδηση τοῦ ἴδιου της τοῦ γιοῦ. Ἀπότομα ἔνοιωσε παρᾶξενά γιά τὴ σκληρὴν γειτόνισσά της. Ἦταν τόσο ἀνθρώπινη τώρα πού τὴν γέμιζε ἓνα αἰσθημα συμπάθειας γιά κείνην. Μαζὶ ὅμως ἔνοιωθε κι' ἓνα θᾶρος νά φεύγει ἀπὸ πάνω της, νά λύνεται ὁ βραχχνᾶς τοῦ παράπο-
νου πού ἔκαιγε τὴν ψυχὴ της χρόνια δλόκληρα, τοῦ παράπονου πὼς δέν τὴν λογά-
ριαζαν. Σάν νά χερόταν μὰ καί νά φοβοῦταν μαζὶ αὐτὴ τὴν ἀνατροπὴ τῶν παλιῶν
σχέσεων μεταξὺ τους.

— Ἄς τὸ καλὸ ὅπως γίναμε! εἶπε μὲ κάποιον αἰσθημα κρυφῆς ἐνοχλῆς, καί πρόσθεσε: «Μὴν κλαῖς μωρὲ θειά Σπύρραινα. Νὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού πεινᾶνε καί ἄλ-
λοιῶς κοιμιάτια νά γινότανε μὲ τίς κότες».

Χωρὶς νά κοιτάξει μάνα καί γιό, στράφηκε γρήγορα στὴν πόρτα καί μπήκε
βιαστικὰ στό σπίτι της.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Τὰ κυπαρίσσια πλαισιώνουν
σκοτεινὰ καί λυπημένα,
τὴ παλιά, ἀσπροβαμμένη ἐκκλησία,
πού αἰῶνες τώρα,
ἀντικρούζει μ' ἐγκαρτέρηση τὸ χρόνο
καί καλεῖ τοὺς πονεμένους
νάρθουνε κοντά της
νά γευτοῦνε τῆς γαλήνης τὸ ἀγίασμα.

Φᾶρος π' ἀχτινοβολεῖ τὸ φῶς
παρήγορης ἐλπίδας,
μιὰ κλήση πρὸς αὐτοὺς πού δέρονται
στό ταραγμένο πέλαγος,
νά μποῦνε στό καλὸ λιμένα,
ἀντιστέκεται στὶς μπόρες καί τὸν ἄνεμο,
ἀνίκητον αἰῶνων πνεῦμα.

Ἄντιστέκεται στὸν ἄνεμο
 ποὺ πιάνει τὸ γλωσσίδι τῆς καμπάνας
 μὲ χέρια δυνατὰ
 καὶ τὴ χτυπᾷ
 καὶ τὴ χτυπᾷ ν' ἀκούσουν
 πονεμένοι καὶ κουφοί.

Ὁ ἄνεμος φυσάει καὶ θρηνεῖ
 κι ὁ θρηῆνος μὲ τὸν ἦχο τῆς καμπάνας
 πάει νὰ βρεῖ ἀνθρώπινες καρδιές
 ποὺ λάβωσεν ὁ πόνος
 νὰ τοὺς δώσει κάλεσμα
 γιὰ μιὰ παρηγοριά.
 Τὰ κυπαρίσσια μὲ τὸ πένθιμο τῆς λύπης ντύμα,
 δέονται γιαντούς ποὺ ἔρχονται,
 προσκυνητὲς ζητιάνοι
 κι εἶναι τόσο λυπημένα
 ὅσο κι οἱ ἀμέτροτες ἀνθρώπινες καρδιές
 ποὺ ἐπνίξεν ὁ πόνος καὶ τὸ δάκρυ...

Τῆς χαρᾶς οἱ λιγοστὲς δροσοσταλίδες
 χάνονται προτοῦ ἀγγίξουν τὶς καρδιές μας...

I. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

«ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΚΡΑΤΟΥΣΕΣ ΜΗ ΔΥΣΕΙ»

Τὶς Στρατιές τοῦ Ἀλεξάνδρου
 πρὶν νὰ δύσει στὶς ὑπώρειες τοῦ Ὀλύμπου βορεινὰ
 τὶς συναντήσαμε δίχως σκηνές κάτω ἀπ' τ' Ἄστρα
 στοῦ Εὐφράτη ἀκόμη δὲν ἦταν
 στῆς Ἀλεξάνδρειας δὲν ἦταν

Ἀκούγαμε...
 κι' οὔτε στοῦ Νείλου ἀκόμη τὶς ἐκβολές.
 Ὀνειρο - κρούση δὲν νάταν... ;
 πάνω ἀπ' τὸ Αἰγαῖο τὴ φωνὴ τῶν κυμάτων
 σὰν κοπάδι ἀκατάπαυστα κύματα ὅπου φθάνουν
 νὰ ταξιδεύουν πουλιῶν
 στὶς Στρατιές Του — δίχως σκηνές
 μηνύματα πρὶν τὴ Δύση νὰ φέρνουν
 τοῦ Εὐφράτη τοῦ Νείλου ἀκούσαμε τὶς φωνές.

Κι' ὡς μὲ φωνές μυστικὲς
 ταξιδεύαμε ἄς μοῦ κρατούσες τὸ χέρι
 μὴ χαθῶ νὰ μὲ πιάσεις ἀπ' τὸ χέρι
 στὸ δρόμο μας ποὺ καλεῖ
 σὲ σκιρτήματα κι' ἄλλα νὰ ζήσω.

— Πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη
 ποὺ τὸν Ἥλιο κρατοῦσε μὴ Δύσει...
 1971—5 τοῦ Ἰούνη.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ I. ΜΥΡΙΑΛΛΗΣ

ZAWGYI

(Μετάφραση: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ)

ΜΠΟΥΡΜΑ

Ζωγκγὴ εἶναι τὸ ψευδώνυμο τοῦ Οὐ Θέϊν Χάν, Βιβλιοθηκαρίου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ραγκούν, τῆς Μπούρμα. Γεννήθηκε τὸ 1908. Ἐσπούδασε στὴ Ραγκούν, τὸ Λονδίνο καὶ τὸ Δουβλίνο, ἔχει δημοσιεύσει συλλογὲς ἔργων του ἀπὸ δοκίμια, διηγήματα καὶ ποιήματα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΟΥ

Ἡ Μὰ Πῶ, ἡ γυναίκα τοῦ Κο Χσίν, δούλευε στὴν ἀγορά. Κάθε πρωτὶ ἔκανε κανὰ δυὸ χιλιόμετρα δρόμο ὡς τὴν πόλη μ' ἓνα καλάθι λαχανικὰ στὴν πλάτη. Ἄν οἱ δουλειᾶς πήγαιναν καλά, γύριζε νωρὶς, διαφορετικὰ τὴν ἔπιανε τὸ νύχτωμα. Ὅταν ἔφτανε στὸ ξύλινο γεφύρι πού ἔξεφε τὸ ρέμα κοντὰ στὸ χωριὸ στὸ γύρισμά της, ἀρχίζε νὰ συλλογιέται τὸν ἄντρα της καὶ τὰ παιδιὰ της.

Ἦταν ψηλὴ μὲ κοκκινωπὰ μαλλιά καὶ ἑλαφρῶς προτεταμένα δόντια, μὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς πῶς ἦταν ἄσχημη. Ὁ ἄντρας της, ὁ Κο Χσίν ἦταν ἄνθρωπος τοῦ χουζουριστοῦ, πού κάθονταν καὶ ἔτρωγε καὶ ἔπινε στὸ σπίτι. Δὲν ἦταν ἐντελῶς ἀλλήθεια ὅτι δὲν ἔκανε τίποτε. Εἶχε νὰ μαγειρέψει τὸ ρύζι καὶ νὰ κοιτάξει τὰ παιδιὰ.

Ὁ Κο Χσίν εἶχε κάνει δόκιμος στὸ Τάγμα τῶν Βουδδιστῶν Μοναχῶν γιὰ ἑννιά χρόνια καὶ ἔτσι εἶχε κάποια μὀρφωση. Ἦταν ἐμφανίστιμος, εὐθῆμος τύπος, καὶ ἦταν ὁ πρῶτος στοὺς ἀγιασμοὺς καὶ στοὺς γάμους. Δὲν ἦταν τόσο ψηλὸς ὅσο ἡ γυναίκα του, εἶχε μικρὸ στέρνο, φουντωτὰ μαλλιά καὶ μιὰ λεπτὴ γραμμὴ μουστακιοῦ. Ἦταν δὲ σκεπασμένος μὲ τατουάζ ὡς τὰ γόνατα.

Ὅταν παντρεύτηκαν καὶ μετὰ ἀφοῦ εἶχαν ἀποχτήσει τὸν πρῶτο τους γιό, ἡ Μὰ Πῶ κρατοῦσε τὸ μαγαζὶ καὶ φρόντιζε καὶ τὸν Κο Χσίν. Ὅταν ὅμως γεννήθηκε ὁ δεῦτερος γιός τους, τὸ μόνο πού μπορούσε νὰ κάνει ἦταν νὰ κρατᾶει τὸ μαγαζὶ. Μετὰ δὲ τὴ γέννηση καὶ τῆς κόρης τους, ἡ Μὰ Πῶ συχνὰ αἰσθάνονταν κουρασμένη. Μιὰ φορὰ, πού ἔπαθε μιὰ σοβαρὴ ἐμπορική ζημιὰ, ἡ κατάστασή της ἦταν γιὰ λύπηση, ἀλλὰ αὐτὴ δὲν ἔκανε παράπονα.

Ἀγάλλιασε ὅταν μιὰ ἀπὸ τίς φίλες της τῆς εἶπε: «Νάσουνε νὰ ἄκουγες τὸν ἄντρα σου νὰ ψέλνει σ' ἓνα γάμο στὸ χωριό. Τί ὑπέροχα! Εἶναι μορφωμένος ἄνθρωπος». Ἀγάλλιαζε ὅταν ὁ δεκατετράχρονος γιός της ἔρχονταν ὡς τὸ ξύλινο γεφύρι καὶ τὴν ξαλάφρωνε ἀπὸ τὸ πανέρι καὶ τὸ καλάθι. Σὲ κάτι τέτοιες στιγμὲς ἡ σκέψη της στρέφονταν στὸν ἄντρα της μὲ εὐγνωμοσύνη.

Μιὰ φορὰ πού αὐτὴ καὶ τὰ παιδιὰ της μιλοῦσαν στὴν κρεββάτα τοῦ σπιτιοῦ τους, ἓνας μεθυσμένος κακεντρεχὴς ἐμφανίστηκε στὸ δρόμο καὶ τοὺς κοίταξε προσβλητικὰ. Τὰ παιδιὰ ἔτρεξαν μέσα φοβισμένα. Ὁ Κο Χσίν διασπικὰ βγήκε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ στάθηκε μὲ σφιγμένες γροθιᾶς πάνω στὴν κρεββάτα. Τὸ βλέμμα τοῦ μεθυσμένου χαμῆλωσε δειλὰ καὶ μετὰ ἀπομακρύνθηκε τρικλιζώντας. Ἡ Μὰ Πῶ ἦταν ὅλο εὐχαριστίες. Ἔτσι καὶ δὲν ἦταν ὁ ἄντρας μου, εἶχαμε νὰ τραβήξουμε μεγάλες καταφρόνιες, σκέφτηκε.

Ἡ Μὰ Πὼ ἦταν τώρα στὰ τριάντα ἑπτὰ τῆς χρόνια. Ὁ Κο Χσίν ἦταν ἕξι χρόνια μεγαλύτερός τῆς.

Ὁ Κο Χσίν, σ' ὅλα του τὰ χρόνια, ποτὲ δὲν εἶχε δουλέψει πραγματικά. "Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν γι' αὐτὸν ὅτι γιὰ νὰ ζήσει εἶχε πιαστεῖ ἀπὸ τὸν ποδόγυρο μιᾶς γυναίκας, ἀπαντοῦσε ἀστετυόμενος: «Ἐίμαι ἄξιος νὰ ζήσω τειπέλικα, ὅπως ζῶ καὶ τώρα, γιατί ἔχω κάμει καλὲς πράξεις στὴν προηγούμενη ζωὴ μου. Μὲ ζηλεύετε». "Ὅμως, ἂν καὶ τὸ ἔλεγε αὐτό, κατὰ βάθος αἰσθανόταν πληγωμένος. Ἀλλὰ ὁ πόνος του σχεδὸν ξεχνιόταν γιατί αἰσθάνονταν περήφανος γιὰ τὴν ἔξυπνη ἀπάντησή του. Αἰτία ἦταν οἱ ἀπαντήσεις του αὐτὲς ποὺ οἱ ἄλλοι τοῦ ξύνιζαν τὰ μούτρα ἢ ἐβγαζαν τὴ γλώσσα τους ἐμπαικτικά σ' αὐτόν. Καίμια φορὰ τὰ καιώματα αὐτὰ τῶν γειτόνων του τὸν ἐσπρωχναν σὲ δράση. Δανείστηκε χρήματα ἀπὸ ἕναν ξάδερφο του καὶ ἀσχολήθηκε μὲ ἐπιχειρήσεις προϊόντων ἀπὸ μπαμπού. Χρεώθηκε ὡς τὸ λαϊμό. Μὲ τίς πρώτες βροχὲς ἄρχισε στὰ χωράφια νὰ ὀργώσει. Γύρισε σὸ σπίτι μὲ τὸ πόδι του νὰ σπάζει αἱμάτα, ἐκεῖ ποὺ τὸν χτύπησε τὸ ἀλέτρι. Χρειάστηκαν δεκαπέντε μέρες γιὰ νὰ γιάνει ἡ πληγὴ του.

Ἦταν σαράντα τριῶν χρόνων τὴν ἡμέρα ποὺ ἔγινε καλά. Ἡ πληγὴ στὸ κρέας εἶχε γιатρευτεῖ, ἀλλὰ ἡ πληγὴ στὴν καρδιά του ἦταν ἀνοιχτή.

Ἡ Μὰ Πὼ εἶχε φύγει γιὰ τὴν ἀγορὰ, ὅπως συνήθιζε. Ὁ μεγάλος γυιὸς εἶχε πάει στὸ σχολεῖο τοῦ Μοναστηρίου. Τὰ ἄλλα δύο παιδιά ἐπαιζαν κάτω ἀπὸ τὴν ἀγριοφοινικιά μπροστὰ στὸ σπίτι. Καθὼς ὁ Κο Χσίν κάθονταν πίνοντας ἕνα φλυτζάνι πράσινο τσάι, εἶδε τὸν μαραγκό, ἕναν πατέρα ἕξι παιδιῶν, νὰ ξεκινάει γιὰ τὴ δουλειὰ μὲ τὰ ἐργαλεῖα του στὸ χέρι, ἀπὸ ἕνα γειτονικὸ σπίτι. Ὁ ἄλλος γείτονάς του πέρασε τὸ ρέμα γιὰ νὰ κόψει καλαθόβεργες στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ἀκόμα καὶ ὁ γέρος στὸ ἀπέναντι σπίτι γυάλιζε ἕνα κομμάτι ξύλο νὰ φτιάσει ἕναν πλάστην.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Κο Χσίν αἰσθάνονταν μεγάλη ἄνεση καὶ εὐχαρίστηση καθὼς ἔπινε τὸ ἕνα φλυτζάνι τσάι μετὰ τὸ ἄλλο καὶ παρακολουθοῦσε τὰ παιδιά του νὰ παίζουν. Ἀλλὰ ὅταν οἱ γείτονοι του ἄρχισαν νὰ ἐπιδίδονται στὶς ἀσχολίες τους, ἡ εὐχαρίστησή του ἐξαφανίστηκε, καὶ θυμῆθηκε ὅτι εἶχε ἀκόμα νὰ βάλει τὴν κατσαρόλα μὲ τὸ ρύζι στὴ φωτιά.

Ξαφνικὰ θυμῆθηκε τὰ περιγελάσματα τῶν γειτόνων του καὶ ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς του ξετυλίχθηκε μπροστὰ στὰ μάτια του. Ἡ νεανική του κομψότης καὶ γοητεία ἀπὸ τότε ποὺ ἄφησε τὸ Μοναστήρι, ὁ γάμος του μὲ τὴ Μὰ Πὼ, ἡ ἐπιχειρηματικὴ του ἀποτυχία, τὰ τραυματισμένο του πόδι. Αἰσθάνθηκε ἀπογοήτευση καὶ ντροπὴ. Ἐπεθύμησε νὰ ξεφύγει ἀπ' αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς. Σκέφθηκε ὅτι θὰ ἦταν καλὸ νὰ γίνει Μοναχός. Καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ βράζει ρύζι. Θὰ ἦταν σὲ θέσι νὰ στρέψει τὰ δλέμματά του πρὸς τὸ Ὑπέρτατο Ὄν. Ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του τυχαιῶν σεῶσμου ἔξ αἰτίας του. Αἰσθάνθηκε βέβαιος ὅτι ὁ καιρὸς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὰ δάσανα τῆς γεννήσεώς του πλησίαζε. Θὰ προσπαθοῦσε νὰ γίνει ἄγιος. Ἔτσι σκέφθηκε. Ἀλλὰ θυμῆθηκε πάλι ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσει τὸ ρύζι, γιατί διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶχε τίποτε νὰ φάει καὶ τὰ παιδιά θὰ ἔβραζαν τὰ κλάματα. Σηκώθηκε καὶ μπῆκε στὴν Κουζίνα.

Ἐν τῷ μεταξὺ στὴν ἀγορὰ, ἡ Μὰ Πὼ ἐβάζε νερὰ στὰ λαχανικά τῆς, γιὰ νὰ τὰ κάνει θαρύτερα, καὶ ἴσως ἔτσι νὰ μπορούσε νὰ κερδίσει περισσότερα. Μὲ ὅτι περισσότερο θὰ κέρδιζε, σχεδίαζε νὰ ἀγοράσει μερικὰ ἐλεγκτὰ σιγαρέττα γιὰ τὸν ἄντρα τῆς.

Ὁ Κο Χσίν ἦταν εἰδικὸς στὸ νὰ ἐτοιμάζει βρασμένο ρύζι. Φώναζε τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ ρύζι μὲ ὅτι εἶχε περισσέψει ἀπὸ τὸ χθεσινὸ βραδινὸ κάρρι. Ὅταν δὲ τὰ παιδιά ξαναγύρισαν στὰ παιχνίδια τους, κάθησε στὴν κρεβάτα μὲ τὰ πόδια

του να κρέμονται στον αέρα και ξαναγύρισε στις σκέψεις του. "Όταν θα γίνονταν Μοναχός, θα μπορούσε να έρχεται με το τσουκάλι του της ζητιανιάς στο σπίτι της Μά Πώ κάθε πρωί και έτσι θα είχε την ευκαιρία να συναντά τη Μά Πώ και τα παιδιά. 'Αλλά η Μά Πώ ήταν αγράμματη και αγνοούσε τους θρησκευτικούς Κανόνες. "Όταν θα πέθαινε, θα πήγαινε στον πιο κάτω κόσμο. Και γι' αυτό αισθάνθηκε κάποια συμπόνοια γι' αυτήν. 'Επιθυμία του ήταν να την μυήσει στους θρησκευτικούς κανόνες.

Ο καυγάς των παιδιών τον επανέφερε στην πραγματικότητα. Η αδελφή είχε γρατσουνίσει τον αδελφό της στο πρόσωπο, και αυτός σε ανταπόδοση της τράβηξε τα μαλλιά. Τώρα ξεφώνιζαν και τα δύο.

Ο Κο Χσίν φώναζε τα παιδιά στο σπίτι και τα υποχρέωσε να καθίσουν σε διαφορετικές γωνίες. Ο Ίδιος μετά προσπάθησε να γυρίσει στους ρεμβασμούς του, αλλά δεν μπορούσε να θρει τον εiriμό των σκέψεών του. Έρριξε μιὰ ματιά στα παιδιά του και είδε τα μικρά κεφαλάκια τους να γέρνουν για ύπνο. Αισθάνθηκε να τον πιάνει ένα χασμουρητό.

«Μή κουνηθείτε», διέταξε τα παιδιά, και ο Ίδιος ξάπλωσε για έναν ύπνακο.

Τη στιγμή που τα μάτια του έκλεισαν, τα παιδιά άνοιξαν τα δικά τους. Έρριξαν κλεφτές ματιές με νόημα τὸ ένα στὸ ἄλλο και στὸν πατέρα τους. Συμφώνησαν να πάνε κάτω να παίξουν μόλις θὰ τον ξπαιρνε ὁ ὕπνος.

Ο Κο Χσίν ξύπνησε στὸ ἀκουσμα τῆς φωνῆς τῆς Μά Πώ που ἀπευθύνονταν στὸ γιὸ τῆς πάνω στὴν ἀγριοφοινικιά.

«Κατέβα ἀμέσως κάτω ἀπ' ἐκεῖ πάνω, θὰ πέσεις. Ποῦ εἶναι ἡ ἀδελφή σου;»

«Στὸ ρέμα», ἀπάντησε τὸ ἀγόρι.

«Κο Χσίν», ξεφώνισε ἡ Μά Πώ, «ἀφήνεις τὰ παιδιά νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, χωρὶς νὰ τὰ προσέχεις καθόλου; Καλὸς πατέρας εἶσαι καὶ τοῦ λόγου σου!»

Τὸ κορίτσι ἐφανίστηκε με λασπωμένα χέρια καὶ τὸ ἀγόρι κατέβηκε ἀπὸ τὸ σκαρφάλωμά του στὰ κλαδιά τοῦ δέντρου.

Ο Κο Χσίν ἀγρίεψε χειρονομώντας πρὸς τὰ παιδιά. Αὐτὰ κρύφτηκαν πίσω ἀπὸ τὴ μαμιά τους.

«Ἐδῶ εἶναι σιγαρέττα γιὰ σένα», εἶπε ἡ Μά Πώ, καὶ πετώντας τα σ' αὐτόν, ὠδήγησε τὰ παιδιά στὴν κουζίνα. Ο Κο Χσίν τοὺς ἀκολούθησε με τὸ βλέμμα του. Ἡ Μά Πώ ἔπλυνε τὰ χέρια τῆς κόρης τῆς καὶ ἔδωσε στὰ παιδιά νὰ φάνε μιξιζελόπιττα. Μετά, καθισμένη κάτω, ἡ Μά Πώ ἄπλωσε τὰ πόδια τῆς στὸ πάτωμα. ἔλυσε τὰ μαλλιά τῆς, ἔσκυψε πρὸς τὰ μπρὸς τὸ κορμί τῆς, καὶ ἄφησε τὰ μαλλιά τῆς νὰ κρέμονται πάνω ἀπὸ τὰ πόδια τῆς.

«Τρίψε μου τὴν πλάτη με τοὺς ἀγῶνες σου», εἶπε αὐτὴ στὸ γιὸ τῆς. Καὶ αὐτὸς τὸ ἔκαμε κρατώντας τὴν πίττα του ἀνάμεσα στὰ δόντια του. Τὸ κούνημα τῆς πλάτης καθὼς τὴν πίεζαν οἱ ἀγκῶνες τοῦ ἀγοριοῦ καὶ τὸ ἀνέμισμα τῶν ξέπλεκων μαλλιῶν τῆς καθὼς τὸ κεφάλι τῆς πήγαινε πέρα δῶθε ἔκαναν τὴ Μά Πώ νὰ φαίνεται ὅταν νὰ τὴν εἶχε πάρει ὁ διάβολος.

Ο Κο Χσίν κοίταξε καὶ ἔρριξε μιὰ βαθεῖα ματιὰ γεμάτη ἀγρία. Πρέπει νὰ φορέσω τὰ κίτρινα ράσσα, σκέφτηκε.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ πῆ στὴ γυναίκα του μέχρι ποὺ ἄλλαξε ὁ χρόνος.

Εἶχαν περάσει τρεῖς μῆνες ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Κο Χσίν εἶχε πει ὅτι θὰ φοροῦσε τὰ κίτρινα ράσσα μόνο γιὰ ἓνα μῆνα. Ἡ θεὰ τῆς Μά Πώ, ποὺ εἶχε ἔλθει γιὰ νὰ κοιτάξει τὰ παιδιά, ἄρχισε νὰ νοσταλγεῖ τὰ δικά τῆς στὸ χωριό.

«Πότε ἡ Ἀγιότης σου θὰ ξαναγυρίσει στὰ ἐγκόσμια;» ρώτησε τὸν Μοναχὸ μιὰ μέρα.

Ὁ Μοναχὸς δὲν ἀπάντησε. Ἀντίθετα, ἄρχισε νὰ ἀπαγγέλει ψαλμοὺς ποὺ ἤμνουναν τὴ ζωὴ τοῦ Μοναχοῦ. Τὰ ἱερά κείμενα ὁμοῦς δὲν μίπηκαν στ' αὐτὴ τῆς θείας. Μόνον ἄγχος τῆς ἐδημιούργησαν γιατί αἰσθάνονταν ἐπὶ τὴν κρατοῦσαν ἐδῶ μὲ πονηριά. Ὅταν δὲ ἀνεχώρησε ὁ Μοναχὸς φώναξε τὴ Μὰ Πὼ κοντὰ τῆς.

«Μὰ Πὼ, θὰ γυρίσω πίσω στὸ χωριό. Πῆς στὸ Μοναχὸ σου νὰ πετάξει τὰ ράστα. Δὲν μπορῶ νὰ μένω ἐδῶ ἄλλο σὰν δούλα στὸ σπίτι σου», ἀπειλήσε.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Μὰ Πὼ ἤθελε τὸν ἄντρα τῆς νὰ γυρίσει στὸ σπίτι. Μάλιστα ἔκανε κανὰ δυὸ ὑπαιτιγμοὺς γι' αὐτὸ τὸ θέμα, μὲ μόνο ἀποτέλεσμα νὰ ἀποκουσθεῖ μὲ ἐξορκισμοὺς. Τώρα πλησίαζε ὁ καιρὸς ποὺ οἱ Μοναχοὶ θὰ πῆγαιναν γιὰ ἀσκητισμὸ ἐπὶ μῆνες. Μὴ ξέροντας τί νὰ κάνει συμβουλευτήκε ἕνα φίλο. Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὴ συζήτηση ἔσκασαν στὰ γέλια.

Ἦταν ἕνα χρυσὸ ἡλιόλουστο πρωῒνό. Τὰ περιστέρια γουργούριζαν στὴν ἀγριοφαινικιά. Ἡ Μὰ Πὼ δὲν πῆγε στὴν ἀγορά. Ἀντίθετα, ἔψησε καὶ μαγεύερεφε στὸ σπίτι. Μετὰ λούσθηκε, ἀρωματίστηκε καὶ πουδραρίστηκε ἀπὸ τὸ κεφάλι μέχρι τὰ νύχια. Ἐβαψε ἑλαφρὰ τὸ πρόσωπό τῆς. Μάζεψε τὰ λυμένα μαλλιά τῆς σ' ἕνα σφιχτὸ κῶτσο ποὺ ταίριαζε ἀρμονικὰ μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς. Τὰ ἀραιὰ μαλλιά στὸ μέτωπό τῆς τὰ συγκεντρῶσε καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ σχῆμα τῆς φτερούγας τοῦ περιστέρου. Ἐβαψε μὲ μολύβι τὰ φρύδια τῆς σὲ σχῆμα ἀνοιχτοῦ τόξου καὶ κοκκίνισε τὰ χεῖλη τῆς μασσώντας καρπούς ἀπὸ τὸ φυτὸ μπέτελε. Φόρεσε μιὰ μπλουζὰ ἀπὸ ὠραῖο ἄσπρο ὕφασμα καὶ μιὰ καινούργια φούστα μὲ σταμπωτὰ κόκκινα λουλούδια. Τὰ παιδιὰ, ἐπίσης φόρεσαν καθαρὰ ρούχα καὶ τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ δέθηκαν σὲ πακέτα. Ἐνας ἀραιμπᾶς ζεμίνοσ περιέμενε στὴν ἀλλή.

Στὶς δέκα ἡ ὥρα ἐμφανίστηκε ὁ Μοναχὸς συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο γυιὸ τους, ποὺ φοιτοῦσε στὸ σχολεῖο τοῦ Μοναστηριοῦ του. Καθὼς πλησίαζε σκέφτονταν μὲ ἀπαντοχὴ, θὰ μοῦ ζητήσουν πάλι νὰ ἐγκαταλείψω τὴ ζωὴ τοῦ Μοναχοῦ. Ἐφθασε στὴν ἀλλή τοῦ σπιτιοῦ καὶ εἶδε τὸν ἀραιμπᾶ. Μπῆκε μέσα στὸ σπίτι καὶ εἶδε τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ δεμένα σὲ πακέτα. Κάθισε στὸ στρωσίδι, ποὺ ἡ θεία ξεδίπλωσε καὶ ἔστρωσε γι' αὐτὸν στὴν κορυφὴ τοῦ σπιτιοῦ σὰν δαίγματα σεβασιοῦ, καὶ περιέμενε μάταια τὴν ἐμφάνισή τῆς Μὰ Πὼ.

Ἐπειτα ἀπὸ ἀρκετὴ ὥρα ἐμφανίστηκε ἡ Μὰ Πὼ κρατώντας ἕνα δίσκο μὲ φαγητά. Μὲ δουρκωμένα μάτια καὶ ἀδέξιες κινήσεις πρόσφερε τὸ φαγητό. Ὁ Μοναχὸς τῆς ἔρριξε μιὰ γρήγορη ματιά. Παρατήρησε πόσο ἦταν καλοντυμένη. Τὴν ξανακοίταξε. Ἀπόρησε γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῆς, ἀλλὰ οἱ σκέψεις του συγκεντρώθηκαν στὴν ἰδέα νὰ μείνει ἀλύγιστος καὶ νὰ ἀρνηθεῖ τὴν παράκλησή τῆς νὰ ξαναγυρίσει στὰ ἐγκόσμια, ποὺ ὅπως ἤξερε ἡ Μὰ Πὼ στὰ σίγουρα θὰ τοῦ ἔκανε.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἡ Μὰ Πὼ σήκωσε τὸ δίσκο καὶ μετὰ κάθισε μὲ σεβασμὸ σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπ' αὐτόν. Καθὼς ὁ Μοναχὸς ἄρχισε νὰ ἐτοιμιάζεται γιὰ τὴν καθιερωμένη προσευχὴ, ἡ Μὰ Πὼ μίλησε στὴ θεία τῆς.

«Θεία, δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ ἀμαξᾶς;» ρώτησε.

Ὁ Μοναχὸς ἀνίκανος νὰ ἀρχίσει τὴν προσευχὴ του, κοίταξε πρὸς τὸν ἀραιμπᾶ ποὺ περιέμενε.

«Μὰ Πὼ, τί σημαίνουν ὄλα αὐτά;», ρώτησε.

«Θὰ τὰ ἐξομολογηθῶ ὄλα στὴν Ἀγιότητά του», ἡ Μὰ Πὼ ἀπευθύνθηκε πρὸς τὸν Μοναχὸ χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι τῆς. «Ἡ θεία θέλει νὰ γυρίσει στὸ χωριὸ τῆς. Ἔτσι δὲν θὰ μπόρῶ νὰ κρατήσω τὸ μαγαζὶ καὶ νὰ κοιτάζω συγχρόνως καὶ τὰ παιδιὰ. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ζητῶ τὴν ἄδεια ἀπὸ τὴν Ἀγιότητά του νὰ μὴς ἐπιτρέψει σὲ μένα καὶ στὰ δυὸ παιδιὰ νὰ πάμε νὰ μείνουμε μὲ τὴ θεία στὸ χωριὸ τῆς. Ὁ μεγάλος γυιὸς θὰ μείνει καὶ θάχει τὴ φροντίδα τοῦ Ἀγίου».

Μετά γύρισε πρὸς τὸ μεγάλο της γυιό: «Παιδί μου, μείνε ἐδῶ μὲ τὸν «Ἅγιο», εἶπε, καὶ σκούπισε ἓνα δάκρυ πὸ κύλησε στὸ πρόσωπό της.

Ὁ Μοναχὸς ἔμεινε ἀναυδὸς, κυριευμένος ἀπὸ σκέψεις.

«Ὁ Ἅγιος μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὴ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἂν αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία του. Ἡ ταπεινὴ λαϊκὴ γυναίκα του θὰ προσπαθήσει κάπως νὰ τὰ βολέψει. Ὁ κόσμος τοῦ Ἁγίου καὶ ὁ δικὸς της εἶναι δυὸ διαφορετικοὶ κόσμοι. Ὑπάρχει ἓνα μεγάλο κενὸ ἀνάμεσά τους. Γι' αὐτὸ ἡ μόνη σχέση πὸ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους εἶναι ἐκείνη τοῦ Μοναχοῦ καὶ ἐνὸς ἀφοσιωμένου λαϊκοῦ. Ὅσον καιρὸ αὐτὴ θὰ ἔχει ἀκόμα καὶ τὰ δυὸ παιδιά, ἂν αὐτὴ μπορέσει νὰ βρεῖ κάπου ἄλλου κάποιον πὸ νὰ τὴν προστατέψει, ἐπιθυμία της εἶναι νὰ δεχθεῖ τὴν προστασία του. Γι' αὐτὸ αὐτὴ θέλει νὰ ξεκαθαρίσει τὰ πράγματα τώρα, ὥστε νὰ μὴν ἔχει μπερδέματα στὸ μέλλον».

Ὁ Μοναχὸς ξεφώνησε μὲ ἔκπληξη. Ἡ Μὰ Πὼ σήκωσε τὸ βλέμμα της ἐλαφρά. Τὰ χέρια τοῦ Μοναχοῦ χτύπησαν τὰ ράσσα του. Κοίταξε τὴ Μὰ Πὼ.

Ἡ Μὰ Πὼ συνέχισε: «Αὐτὰ τὰ εἶπα γιὰ τὸ καλὸ τῶν δυὸ. Ὁ Ἅγιος θὰ μπορέσει νὰ ἀκολουθήσει τὸν Μοναχικὸ Κανόνα ἐλεύθερος, καὶ ἡ ταπεινὴ του ἀφοσιωμένη, ἂν βρεῖ κάποιον νὰ...».

«Ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ ὀρεξᾶτοι μεθύστακες στὸ χωριὸ τῆς θείας σου», εἶπε ὁ Μοναχός. «Θὰ γυρίσω στὰ ἐγκόσμια».

Ἡ Μὰ Πὼ ἔγινε ξανά γυναίκα τοῦ Κο Χσίν.

1

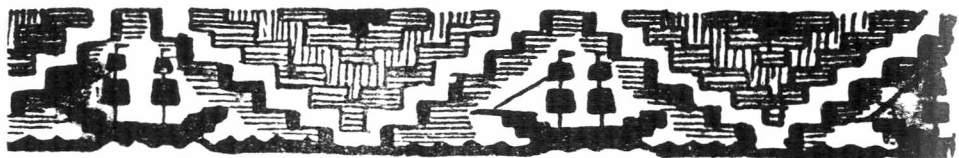
ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, τὸ κύμα,
 ἀσημένιες οἱ γοργόνες
 στροβιλίζαν στὸν ἀφρό,
 τί μαγεῖα,
 ἡ κοπέλλα πὸ τραγοῦδαγε στὸ κύμα,
 καστανόχρωμη μιὰ νύμφη
 μὲ λευκὸ ἔρωδιό!
 Νά οἱ γλάροι,
 μὲ τὴ θάλασσα στὰ ράμφη,
 καὶ τὸ ρίγος στὸ φτερό!
 Ὡ, ἡ ὄμορφη κοπέλλα
 πὸ τραγοῦδαγε στὸ κύμα,
 στὸ γυαλὸ μιὰ γλάστρα κρῖνα,
 ἡ νυμφαία στὸ νερό;

2

ΑΡΣΙΝΟΗ

Γέλασε τὸ παραθύρι,
 τί χιονάτη μέσ' τὸ δαίλι,
 ροζ τριαντάφυλλα τὰ χεῖλη,
 στὰ μαλλιά χρυσοῦ ἡ γύρη.

ΑΣΜΑ Ε'

α'

Ὁ προφήτης με τοὺς Ἐγκοτοῦς Κύνες

Ὡ μάνα μας Γῆ, σκοτάδι ἀνήλιαγο σὲ τριγυρίζει
Πόνου βάσανα φριχτὰ θὰ σὲ ξυπνήσουν
Χωρὶς τὴν ἦδη τῶν βουνῶν οἱ ἄνθρωποι θὰ ζήσουν
Χρονίζουσι οἱ κύκλοι τῶν ἀγῶνων καὶ πεθαίνουν
Κουρασμένοι σκελετοὶ στὸ κρῦο μέσα τῆς δουλικῆς τους Μοίρας
Κι' ἐμεῖς ἀπλώνουμε τὰ χέρια στὸ Τίποτα γιὰ νὰ γυρέψουμε...
στοὺς Νόμους ποὺ θέσπισαν οἱ Μοῖρες μας
τ' ἄστρο τοῦ Κύνου, σὲ χιονισμένους κάμπους καὶ αὐγῆς
σὲ δρόμους ἀπέραντους, ποὺ δὲν ἔχουν ἀλλαγὴ.

Τώρα, ὁ Πόνος θέλω νὰ παγώσει τὴν καρδιὰ τοῦ Κόσμου
Καὶ τοῦ Ἀλάστορα τὸ Σῶμα οἱ Ἐγκοτοὶ κύνες μου, θὲ νὰ σπαράξουν.

β'

Ἡ κραυγὴ τῶν σκύλων

Τοὺς παιάνες τῶν νεκρῶν ἀκοῦμε.
Βαδίζουν ξέγνοιαστοι κοντὰ μας
καὶ δὲν ἀπαντοῦν στὰ οὐρλιαχτὰ μας.
Οἱ κύκλοι στενεύουν γιὰ τοὺς ζωντανοὺς
ἀσφυξία! Καὶ πῶς ν' ἀγαπήσετε;
"Ὅλα παρακιάζουν" καὶ μᾶς γυρεύουνε νὰ μοιραστοῦμε
τὸ φῶς καὶ τὸν πόνο,
ποὺ μαρμαίρουν σὰν ἀγνωστα πλάσματα καὶ εἰδῶλα δικὰ σας.
Ζωσμένοι τὴν σκοτεινιά μαζεύουμε ἄστρα ραγισμένα μετὰ τὰ δόντια μας.
Καὶ τὰ συντριμμένα δράματα τοῦ φεγγαριοῦ τὰ βλέπουμε ἀπ' τὸν Κάτω Κόσμο
Καὶ τὰ γαυγίζουμε στὴν ὥρα τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἐξαγνισμοῦ μας
Σδῆνουμε τὸ Φῶς μετὰ ἀθέβαιο σκίρτημα
Καὶ τρώμε τὰ πληγωμένα πουλιὰ τοῦ Παραδείσου καὶ τὰ σακατεμένα Χερουδεῖ
γιὰ νὰ χορτάσουμε.

Ἡ κραυγὴ μας εἶναι φωνὴ τοῦ Ἀλάστορα
Βγαίνει ἀπ' τὸ παλάτι τῶν Ἀτρειδῶν
Ἔρχεται ἀπ' τὴν σεβαστὴν χεῖρα καὶ τοὺς θρήνους
Καὶ χάνεται στὰ κρεματόρια τοῦ Ἄουσιτις
Ἡ κραυγὴ μας ἀγαπᾷ τοὺς πεθαμένους
Πενθεὶ γιὰ τὴ Νύχτα, ποὺ τρέμει
στὶς φριχτὰς κορφογραμμὲς τῆς Ἀνάμνησης
Μέσα σ' ἓνα ὕπνο βαρὺ ἀπὸ χρυσὰ ψιχαλίσματα.
Βουλιάζει μέσα στὸ πλῆθος τῆς σιγῆς

Και φτιάχνει τὰ συνηθισμένα μονοπάτια τῆς συμπάθειας.
 Ἡ κραυγὴ μας ἀνεβαίνει κύμα πικρὸ καὶ σὰς ταραῖζει
 Καὶ στ' ἀκουσμά της κυλᾶνε δάκρυα καφτὰ
 Καὶ τὴν δίδουλη ἐλπίδα ταλαντεύουν
 Αὐτῶν, ποὺ συμμερίζονται τὸ πένθος.

Λυσσασιμένος Ἄρης ποτίζει τὴ Γῆς μ' αἷμα ἱερὸ τ' ἀνθρώπου
 κατὰρ σὲ πένθη μετέωρα
 Κι' ἀπ' τὴ φοβερὴ τοῦ Ναζωραίου πληγῆ ξεσπάει ἡ προσταγὴ
 «Μὴ δῶτε τ' ἄδυστα τοῖς κυσί».

Υ'

Τὰ πρόσωπα

Τὰ πρόσωπα χώρισαν ἀπ' τὴν Νύχτα
 Πόση τιμὴ ἀπόμεινε στὶς παλάμες τους
 Τὰ καλοῦσαν οἱ εὐχλωὲς τῶν σκύλων
 Φάχνουνε τώρα γιὰ τὰ σκοτωμένα παιδιὰ τῆς Μήδειας
 γιὰ τὴν αἱματόδιψη λύσσα τῶν Φύρες
 σὲ ἄλλα χαμένα πρόσωπα.

Τόσσα κορμιὰ ριγμένα, στὸ γυρογυάλι τοῦ Τρόμου
 Τόσος πόνος, τόση ζωὴ καὶ χάθηκαν στὴν ἄδυσσο
 Φάχνουν ἀκόμα γάθρουν τὸ θάμα ποὺ γεννήθηκε
 πρὶν ἀπ' τὴν θάλασσα

μὲ τὸ σκελετωμένο ψάρι κάποιου Γέρου
 ποὺ τὸ σπάραξαν τὰ σκυλόψαρα τοῦ Κόλπου
 καὶ τῶπλαφε πικρὰ ὁ Μανολίνο.

Νά, τὰ πρόσωπα, ποὺ φάχνουνε στὰ χιόνια
 τοῦ Νγκάτζε Νγκάϊ τὶς κορυφές

Τὸ παγωμένο πτώμα γάθρουνε μιὰς λεοπάρδαλης.

Τὰ χέρια τους, ἐρειπωμένες ἀγκαλιὲς εἶναι λευτερωμένα ἀπ' τὰ δεσμὰ

Τὰ μάτια τους μαντεύουνε τὰ λιμάνια τῶν φτωχῶν φαράδων

Καὶ κοιτάζουν τοὺς γερανοὺς ποὺ γαληνεύουν τὰ οὐράνια
 μὲ μιὰ γραμμὴ ποὺ ρυτιδώνει τ' ὀλόφωτο πρόσωπο τοῦ Θεοῦ!

ΑΣΜΑ ΣΤ'

α'

Ἡλέκτρα ἢ τὸ προσωπεῖο τῆς Κουρίμου Παρθένου

Δέντρο μὲ σπόρο Κατάρης φυτεμένο
 ποὺ ἀπ' τὶς πικρὲς του ρίζες ξεβλασταίνει

Πόνος καὶ Αἷμα καὶ Θάνατος καὶ Θρήνος.

Ἐλπίδα πολυδάκρυτη, ποὺ μετράει τὶς ὥρες

Στὴν ἀόρατη πένθιμη συνοδείᾳ της,

Φωρώντας τὸ φαρμακερὸ πουκάμισο τοῦ Νέσσου

Λησμονημένη περιμένει τὸν Ὀρέστη

Σὲ νύχτα μεταξωτὴ καὶ φιλονισιένια

Βαρυβμοιρη, ἀνέκφραστη καὶ κρύα.

Καὶ βλαστημάει τὸν ποὺ σφάζει τὴν Ἀγάπη

Τὴν Ἐχιδνα δὲν ἔχει νὰ σκοτώσει

Μήτε μιὰ πέτρα· Καί τὸ χέρι
 Πὰ στήν καρδιά μὲ πόνους τρέμει.
 Ἡ μαύρη πείνα θροντοδέρνει τὴν ψυχὴ τῆς
 Καί μιὰ κόλαση στὸ ρέπιο σπίτι στήνει
 Καί βουβὲς καταστροφὲς παγώνου
 Τὴν ζεστὴ καρδιά τῆς, ποὺ πεθαίνει
 Ἄπ' τὴν Ὀργὴ τῆς Γῆς καὶ τῶν νεκρῶν τῆς.

β'

Ἰκεσία Ἡλέκτρας

Στήσαμε τὴν Ἄρνηση στ' ἀχρογιάλια τοῦ Χρόνου
 Σπαθὶ ποὺ κόβει καὶ δὲν τὸ βρήκαμε πουθενά
 Ἡ γλῶσσα μου δὲν τὸ μπορεῖ γιὰ νὰ τὸ πεῖ
 μαύρη στεκάμενη τοῦ ζόφου φλόγα.
 Στενεύει τὴ φτώχεια ἢ ἀστραπή καὶ κλαίει
 Ὁ κόσμος ποὺ τὸν Ἀλάστορά του θρέφει
 Παρακαλῶ σας νὰ μ' ἀκούσετε δὲν ἔχω μίσος
 Λαομίσητος ὁ ὅποιος νεκρὸς, δὲν εἶναι
 Τ' ἀνάθειά μου μόνον πέφτει φοβερὸ πὰ στὸν Ἀλάστορα
 Ἐτοῦτος ἔφτιαξε σὲ μᾶς, τῆς Τραγωδίας τὸ μίσημα.
 Ἡ Δίκη λέει, ποὺ τῆς χρωστᾶμε τόσα,
 Πῶς πρέπει τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἀλάστορα γιὰ ν' ἀφανίσουμε
 Τὸ Χρέος, ποὺ ἔχουμε τὸ Προαιώνιο, στὴ Δίκη, ἔτσι θὰ δοθεῖ.
 Γιατί ὁ Ἀλάστορας σταυρώνει τὶς Ἐλπίδες μας
 Διψᾷ γιὰ αἷμα ἢ ἄγρια ἀνεχόρταγη ψυχὴ του — αἴλουρος τοῦ Κόσμου
 Αὐτὸς μεγάλωσε βαθιά, μέσ' στὸ σκοτάδι
 Καὶ κάτω ἀπ' τὸ ὄνειρο Πελάγους, ποὺ τὸ σκιάζει τεράστια μαλαματένια Ἀράχνη
 Καὶ δοξολόγησαν τὸ Πρόσωπό του οἱ Θρηνοὶ
 Ἰσχυιοὶ ποὺ μάχονται μέσα στὸ χάσμα τῆς μνήμης ματωμένοι
 Αὐτὸς ἔχει στὰ σπλάχνα του μονάχα τὴ φωτιὰ
 Καὶ τὴν ὀργὴ γιὰ τὰ πολὺ κλαυτὰ μας Πένθη
 Σκοτωμένα παιδιὰ, ποὺ τὰ κούρασε ἢ αὐγὴ καὶ τὰ κούρσεψε τὸ Φῶς
 Γι' αὐτὸ ἐκέτες μαζί μου νὰ γενεῖτε ἐκέτες
 Καὶ τὸν ἀνίκητο τῆς συμφορᾶς νὰ θάλουμε σὲ τάφο τὴν ἀγωνία τὴν ἐφιαλτικὴν
 τὸν τρόμα ἀνάμεσα σὲ μιὰ πληγὴ
 Δόξα νὰ φέρουμε ξανά στὸν Κόσμο, ποὺ σαπίζει
 Ἄπ' τὴν κατάρρα, ποὺ ἄφησε στὴ γῆ του ὁ Ἀλάστορας
 Ξένες χῶρες πέρ' ἀπὸ θάλασσες σκοτώστε ὅπου βρεῖτε τὴν Ἀλάστορα
 Αὐτὸς δὲν σέβεται καὶ δὲν τιμᾷ τὴν ὕπαρξή
 Στεκάμενη ζωὴ, ἢ ζωὴ του, ἀπολιθωμένη
 Ἀνάμεσα στὸν ὕπνο καὶ στὸ Θάνατο
 Τῶν τυράννων τοῦ Ἄδη στέκεται ἀδερφὸς
 Καὶ κρατᾷ σὲ ὑποταγὴ λαοὺς καὶ τόπους
 Μιὰ μοίρα Θανάτου μικρὴ, πλάστε γιὰ τοῦτον
 Καὶ ποτὲς τεφροδόχο μὴν κρατᾶτε στὰ χέρια σας
 γιὰ τὸ καίμενο σῶμα τοῦ Κακοῦ.

γ'

Ἀλάστορας καὶ τὰ Ἄνθη τῆς Πέτρας

Ἄνθη τῆς πέτρας, πικροδάφνες τοῦ θανάτου καὶ φριχτὰ νηπενθῆ.

Τις ίκεσίες Ήλέκτρα Κόρη άκουσα και τρέμω
 για σένα μόνο τρέμω, μη σε χάσω
 Γυναίκα, τὸ αἷμα πίσω
 Τόσων, πού σκοτώσα ανθρώπων, ποιός θά πάρει;
 Ποιόν έχεις σὺ Προστάτη νὰ σε σώσει
 Καθὼς τὸν Ὀλεθρο θά φέρω τοῦ Θυέστη
 Στὴ Γῆ τοῦ Ἀκάθαρτου χαμοῦ σας
 Καὶ ποιός θά τιμωρήσει τοὺς Ἐπίορκους,
 Πού δὲν εἶναι τίποτα ζωντανὸ κοντά τους;
 Σφαγμένους θά πέφτω κι' ἡ χαρὰ τοῦ Κόσμου
 Θά ναι μεγάλη, μὰ θά καταλάβει
 Πὼς δίχως καὶ μένα ἡ ζωὴ θάτανε ἄδεια
 Ποιός θά σκέπαζε τῆς γῆς, μὲ τὸ μολύδι
 Καὶ θε νᾶνοιγε πληγές στὸν ὕπνο
 Τῶν ζωντανῶν πού χάνονται θνητῶν
 Ποιός θά χαλοῦσε μ' ἀγρύπνια τὰ λευκά σας πρόσωπα;
 Καὶ τοὺς Ἀλάριχους ποιός μὲ ὀργή θά ὀδηγοῦσε
 Σὲ δρόμους ἀνεξήγητους, θυμοὺς γεμάτους
 Γῆ καὶ δυνάμεις χθόνιες τοῦ Κάτω Κόσμου
 Ἄκουστε με καὶ φέρτε με κοντά σας
 Οἱ Ἐρινύες δὲν σπαράζουν πιά τοὺς Ἐπίορκους
 Οἱ Ἐρινύες ξεχάστηκαν στὰ σταυροδρόμια
 Γίναν ζητιάνες καὶ ζοῦν μὲ τὸ ψωμί τῆς συμφορᾶς μας
 Καὶ τίς παντοδύναμες κατάρες τῶν νεκρῶν μου.
 Καὶ μένα τὸν Ἀλάστορα ὅταν σκοτώσετε
 Τὴν ὅποια, πού γυρεύετε ἀθανασία δὲν θά τὴν κερδίσετε.
 Ὡς ἡ ψυχὴ μου ἀμέρωτη, σὰν ἄγριος λύκος
 Λοῦσα καὶ θέλει τὴν Ἐλπίδα νὰ σπαράξει
 Καὶ τὸ Πανάθλιο τοῦ λυπημοῦ κεφάλι
 μὲ τὸ σπαθί τοῦ σκλαβωμοῦ γιὰ νὰ συντρίψει
 Τὰ σώματα, νεκρὰ μπροστά μου κι' ἄταφα
 Ριζοβολοῦν στὶς τεφρωμένες πεδιάδες
 Ποιός τάχα γεωργός θε νὰ τίς σπείρει
 μὲ τὸ γόνιμο σπόρο τῆς ἀλήθειας
 μὲ τοῦ Χθόνιου Ἐριμῆ τὴ συμβουλή καὶ τ' ἀρπαγμένα δαίπνα τοῦ Φινέα.

δ'

Μαρμαρωμένες φλόγες

Κατεβαίνω σκαλοπάτια, χωρὶς οὐρανὸ
 Κοιτώντας κατάματα τὸ Θάνατο
 Καὶ τίς μαρμαρωμένες φλόγες τῶν Ταρτάρων.

Πετρωμένα ρόδα, ριζωμένα στὴν καρδιά
 Ἀνασαίνουνε πικρὲς στιγμὲς
 Τὶς μικρὲς ἄσπρες φωνές τοῦ ἔρωτα.

Καὶ τί νὰ κάνεις μέσα στὴν ἀναίμωνή
 Κυνὸς χωρὶς συγκιτάραση τί νὰ προσμένεις;
 Σ' ἓνα μικρόψυχο καιρὸ, πού τὸν Ἀλάστορα λατρεύει.

Γ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΝΙΚΑ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ANTONIO RINALDI

(Δοκίμιο)

Ο Antonio Rinaldi* ανήκει σ' εκείνο τὸν εὐρὸ κύκλο τῶν λογοτεχνῶν καὶ ποιητῶν ποὺ ἔζησαν καὶ δημιουργήθηκαν στοὺς ἀνώτερους πνευματικὰ κύκλους τῆς Φλωρεντίας πρὶν καὶ μετὰ τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον. Στὴ Φλωρεντία, πρωτεύουσα τῆς ἰταλικῆς ἐρμητικῆς ποίησης, τρέφει τὴν ποιητικὴν τοῦ κλίση, σ' ἓνα πνευματικὸ περιβάλλον δυναμικὸ σὲ παροτρύνσεις καὶ πλούσιο σὲ ζωηράδα καὶ σὲ πρωτοβουλίες (ἄς θυμηθοῦμε τὰ περιοδικὰ «Solaria», «Frontespizio», «Letteratura», «Campo di Marte»), ἀπ' ὅπου εἶχαν περάσει καὶ εἶχαν διασταυρώσει μεταξὺ τους τὶς λογοτεχνικὰς τοὺς ἐμπειρίες παιητῆς καὶ ἔνθρωποι τῶν γραμμάτων λίγο πρὶν παλιοὶ ἀπ' αὐτὸν ἢ τῆς δικῆς του γενιᾶς, ὅπως ὁ Gatto, ὁ Bigongiari, ὁ Bo, ὁ Parronchi, Luzi καὶ ἄλλοι.

Μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτην νεανικὴν τοῦ ἐμφάνισιν ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ λεπτὴν ἔμπνευσιν καὶ εἰδυλλιακὴν διάθεσιν, ὅπου ἐκφράζεται ἓνα συναίσθημα σχεδὸν βουκολικὸ τῆς φύσης, καὶ ποὺ ὑπερέχει ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα θέματά του, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι κάποιον ἀπροσδόκητον τραῦμα ἐπισυνέβηκε, ὥστε νὰ ἀναστατώσει καὶ νὰ μεταβάλλει κατὰ τρόπον σκληρὸν καὶ ὀριστικὸν τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν οὐσία τῆς ποίησης τοῦ Rinaldi. Ἐπισυνέβηκε ὁ πόλεμος, ποὺ μὲ ὅλες τὶς φρικαλεότητες του ξεπάστρεψε ἓναν κόσμον ἀπὸ ὑποκρισίας, ἀπὸ ἀλληγορίες καὶ ἀπὸ χίμαιρες, μέσα στίς ὁποῖες ἀκόμα καὶ ἡ ποίηση, γιὰ κάποιες στιγμῆς, εἶχε κινδυνέψει νὰ χάσει τὴν ταυτότητά της. Ἄλλες φορές παρρησιαστικῶς εἶπε αὐταπάτην ὅτι μπορεῖ νὰ βλαστήσει καὶ ν' ἀνθίσει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, στὸν μυστηριώδη κήπον τῶν Ἑσπερίδων, κι ἄλλες ὑποχρεωμένῃ νὰ ὑπακούει — γιὰ τὰ πρὶν φωτισμένα μυαλά — στὴν τρομακτικὴ μοῖρα τῆς ἀδράνειας.

Εἶναι ὅταν γάπεσε ξαφνικὰ τὸ μαγικὸ πέπλον ποὺ μέχρι τότε εἶχε ἀποτρέψει τὸ νεαρὸ ποιητὴ νὰ δεῖ τὴν πραγματικότητά μετὰ τὰ ἴδια του τὰ μάτια. Χάνονται ἀπὸτομα οἱ λεπτοὶ τόνοι καὶ ὁ λόγος του γίνεται ὀξύς, καιμιά φορὰ σκληρός, ὅμως τελικὰ πρὶν ἀκριβῆς καὶ δυναμικὸς, μολονότι ἀδυσώπητος ὅταν ἰδιαίτερα ὑποφέρει πολὺ ψυχικὰ. Ὑπαισέρχεται ἡ σκέψιν τοῦ «θανάτου» καὶ ἡ φύσιν, πρωταγωνίστρια τῶν νεανικῶν συνθέσεων, ὑποχρεοῖται σ' ἓνα ἀμυδρὸν σκοτάδι, ἀπ' ὅπου ξεπηδάει ἡ συνειδησιὴ τοῦ πόνου ποὺ εἶναι γεμάτη ἡ ζωὴ, ἡ ὁμότητα τοῦ νὰ ζεῖς γιὰ νὰ πεθάνεις· ἡ συνειδησιὴ τῆς πικρῆς διαπίστωσης τοῦ ἀμοιβαίου μίσους ποὺ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους στὸν ἀφανισμόν.

* Ὁ Antonio Rinaldi γεννήθηκε στὴν Ποτέντσα τῆς νότιας Ἰταλίας στίς 5 Ἰουλίου 1914. Ἐξεῖσε ὅμως καὶ σπούδασε στὴ Μπολόνια καὶ στὴ Φερόρα. Σήμερα ζεῖ καὶ ἐργάζεται στὴ Φλωρεντία. Ἔχει ἐκδόσει τὶς ποιητικὰς συλλογὰς: «La Valletta», Guanta, Modena 1938, «La Notte», Neri Pozza, Venezia 1949, «Poesie», Mondadori, Milano 1958, «L'età della poesia», Vallecchi, Firenze 1969. Συνεργάζεται μετὰ διάφορα φιλολογικὰ καὶ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ. Βραβεύτηκε μετὰ τὸ ποιητικὸ βραβεῖον Renato Serra τὸ 1947, μετὰ τὸ βραβεῖον Antica Città delle Mura τὸ 1950 καὶ μετὰ τὸ βραβεῖον Chianciano τὸ 1958.

“Οχι πιά νέες, περασμένα τὰ σαράντα, αντίθετα ἤδη στὴν κορυφή», στερημένος ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ αἰσθήματα, ἀπογοητευμένος ἀπὸ κείνα στὰ ὁποῖα πίστευε, μόνος πλέον «ἀκόμα καὶ οἱ φίλοι χάθηκαν στὴ γωνία», κουρασμένος ἀπὸ κάθε εἴδους θλίψη καὶ ἀπότομα ὄρμιος ἀπὸ τὰ γεγονότα, ὁ ποιητὴς ὑψώνεται ὀλόγιμος νὰ θεωρήσει μὲ παράφραση τὴ μοῖρα του σὰν ἀνθρώπος. Διαβαίνουν ἀπὸ τὰ μάτια του οἱ εἰκόνες τῶν περασμένων χρόνων, τῆς παιδικῆς ἡλικίας· καταφέρνει ν’ ἀκούσει καὶ τὴ φωνὴ τῆς μάνας του, πὸ ὅπως ἔλα τὰ ὠραῖα πράγματα ἔφυγε στὸ χρόνο ποὺ παρασύρει καὶ σβήνει τὰ πάντα. Ἡ μάνα εἶναι γιὰ τὸν Rinaldi ἀπὸ τίς πιὸ ὑψηλές ἀξίες. Εἶναι ἐκείνη ποὺ ὑποφέρει, ποὺ ζεῖ γιὰ τὰ παιδιά της, ποὺ θυσιάζει γι’ αὐτὰ καὶ τὴ ζωὴ της. Κοντὰ στὴν ἀνάμνηση τῆ μητρικῆ ἔρχεται μὲ βιαιότητα ἐκείνη τῆς συζύγου, ἀνάμνηση τρυφερότατη. Τὴν ξαναβλέπει ἐρωτευμένη, κορτσάκι ἀκόμα, ὅταν ζούσε μαζί του τὴ μαγικὴ στιγμή τῆς ἀγάπης. Καὶ τὴν ξαναβλέπει ὕστερα γυναῖκα ὄρμιμη, κοντὰ στὴ «στροφή», νὰ ψάχνει στὰ μάτια τοῦ συζύγου τὸ παλιὸ συναίσθημα ποὺ ὁ χρόνος καὶ ἡ ζωὴ εἶχαν μετριάσει, δὲν εἶχαν ἐξαλείψει. “Ὅμως οἱ ἀναμνήσεις εἶναι πικρὲς καὶ ὁ ποιητὴς νοιώθει ἀκόμα πιὸ σκληρὴ τὴ μοναξιά καὶ τὸ βάρος τοῦ χρόνου. Ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἀπελπισμένη ψυχικὴ διάθεση γενιέται μιὰ ποίηση ποὺ τρέφεται ἀπὸ θλιβερὰ συμπεράσματα καὶ ἀπὸ ἐρωτηματικά χωρὶς ἀπάντηση γιὰ τὴ σημασία τῆς ζωῆς:

Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος, καὶ μ’ αὐτό;

(Φύλλα Ἡμερολογίου, 1)

Συγκινήσεις νεανικές, χίμαιρες, προσδοκίες, ἀμφιβολίες, θλίψεις, ἀγωνίες, μεταμέλειες διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη στὶς συνθέσεις τοῦ Rinaldi ποὺ ἔχουν τὴ μορφὴ προσωπικοῦ ἡμερολογίου. Ἐδῶ ἐκεῖνο ποὺ ἐντυπωσιάζει περισσότερο εἶναι ἡ διαφάνεια τῶν ἔννοιων καὶ ἡ διαύγεια τῶν ἀναλύσεων, ποὺ ὥστόσο ὅμως δὲν μᾶς δίνουν ἀπαντήσεις ἰκανοποιητικές. Θάλεγε κανεὶς λοιπὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει γιὰ τὸν ποιητὴ καμμιὰ λύση ἔξω ἀπὸ τὸ «Copiu dissolvi», καμμιὰ προοπτικὴ ἔξω ἀπὸ μιὰ Τερεμιακὴ κραυγὴ ἐναντίον τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ γίνεῖ ὕστερα πέτρα καὶ σιωπὴ. “Οχι ὅμως. Μ’ ἕναν ἡρωϊσμὸ σχεδὸν ἀσύλληπτο ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του μ’ ἕνα ξεπέταγμα καὶ νὰ μπεῖ στὴν οὐσία ἑνὸς «ἄλλου», ποὺ ἴσως μπορέσει νὰ τὸν σώσει:

καὶ κάτι ἀπὸ τὸ στήθος σου ἱκετεύει

ἕνα κουδούνισμα τηλεφώνου, ἕνα φίλο,

ἕναν ἄγνωστο ὁποιονδήποτε νὰ σὲ σώσει

ἀπὸ τὴν παλίρροια — τὴν παλίρροια ποὺ ἀνεβαίνει.

Καὶ ὅταν ἡ σωτηρία ἀπὸ τὴ παλίρροια τῶν ἐρωτηματικῶν καὶ ἐρωτημάτων, στὰ ὁποῖα ξέρεῖ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσει, γιὰ νὰ μπεῖ μέσα στὸν κόσμον καὶ νὰ συμμετάσχει στὴν κοινωνία.

Ἀνοίγεται ἔτσι μιὰ καινούρια προοπτικὴ στὴν ποίηση τοῦ Rinaldi, ἐκείνη τῆς συμμετοχῆς στὰ διώματα τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀναζητήση τοῦ κάτι ἄλλου πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του μπορεῖ νὰ φανεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀγνωστὴ στους κανόνες τοῦ ἐριμητισμοῦ, ἀλλ’ ὅμως δὲν εἶναι ξένη σὲ πολλοὺς ποιητὲς τοῦ περιβάλλοντος τῆς Φλωρεντίας. Αὐτοὶ ὅμως ξανοίγονται πολὺ συχνὰ σὲ μιὰ μεγαλύτερη ἐπικοινωνία καὶ συνεννόηση. Εἶναι ἡ ἴδια ἀνάγκη ποὺ ἐνοιώθη ὁ Mario Luzi, νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ «μπεῖ στὰ πάθη τῶν ἄλλων».

Ἐπιτυγχεται λοιπὸν στὴν ποίηση τοῦ Rinaldi τὸ θέμα τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, ἡ διηγετικὴ ἀναλλαγὴ γενναιότητας καὶ δύναμης ψυχῆς, γιὰ νὰ ἀντέξει στὴ θύελλα τῆς ὑπαρέξεως. Ἔτσι γεννιέται ἡ ἀνάγκη τῆς φιλίας. Πρόκειται ὅμως γιὰ

μιάν ακόμη πλάνη. Ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ πολυπόθητο «κάποιος» τὶς περισσότερες φορές δὲν πιάνει τὸ μήνυμά μας, καθὼς εἶναι μπλεγμένο στὰ δικά του προβλήματα, στὶς δικές του καθημερινές προκαταλήψεις. Εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ Rinaldi σὲ μιὰ λυρική του σύνθεση στὰ «Φύλλα Ἡμερολογίου»:

Μόνος, λοιπόν... Οἱ φίλοι
ἔστριψαν στὴ γωνία
καὶ στὸ κρῦο οἱ ὀμιλίες
χάνονται,
συγχέονται τὰ δῆματα.

Παγωνιά, ἀπόσταση, χειμῶνας.
Θάνατι μάταιο γὰ φωνάξω,
μάταιο γὰ ἀναμένω.

Ἔτσι κουρασμένος καὶ ἐξαπατημένος ὁ ποιητὴς δηλώνει ὅτι συνεχίζει γὰ ἀντι-στέκεται σὲ μιὰ ζωὴ ποὺ τώρα πιά τοῦ ξεφεύγει. Τὸ μήνυμά του εἶναι ὅτι ἀποδέχεται τὸν θάνατο καὶ ἀπορρίπτει κάθε μορφὴ ἀναρχικῆς πράξης ἐναντίον τῆς ζωῆς:

Ὅμως γὰ σκοτωθεῖς, γ' αὐτοκτονήσεις,
δὲν μπορείς, δὲν θέλεις
δὲν τὰ καταφέρνεις

Ἡ ποίηση τοῦ Rinaldi εἶναι ὁ πιστὸς καθρέφτης τῆς προσωπικῆς του περιπέ-
τειας ὡς ἀνθρώπου· εἶναι ἡ ποίηση μιᾶς ψυχικῆς κατάστασης ὅχι εἰδωλειακῆς, τὴν
ὁποία ὁ ἴδιος θεωρεῖ ὡς τὴν πραγματικὰ πρὸ εὐνοϊκῆς ἡλικίας γιὰ τὴν ποίηση. Εἶναι
ἡ ποίηση τῆς ἀπαγοίτευσης ποὺ προσέρχεται ἀπὸ μιὰ ὄριμη πρὸ γνῶση. Καὶ παρόλα
αὐτὰ τούτη ἡ ποίηση, ἀκόμα καὶ μὲ τοὺς εὐτελεῖς χαλαροὺς καὶ προσωπικοὺς τόνους,
καταφέρνει γὰ συγκινήσει τὸν ἀναγνώστη, ποὺ νοιώθει ὅτι ἀνήκει στὸν ἴδιο κόσμο,
ὅτι ζεῖ μαζί του τὴν ἴδια μοῖρα, τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀυταπάτης, τῆς ἀπόγνωσης
καὶ τῆς ἐλπίδας.

ΦΥΛΛΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

I

Εἶμαι ἓνας ἄνθρωπος, καὶ μ' αὐτό;...

ὡστόσο τούτη ἡ ὑπαρξὴ ἀπὸ κάθε σκέψη
τοῦ νοῦ — κεντρίζει

μόνο μὲ διακοπὲς τὸ φῶς,
κουράζεται τὴν ἡμέρα·
καὶ τὸ βράδυ, ὅταν πέφτει ἡ νύχτα,
στὸ σκοτάδι ξαναγυρίζει ἀπέραντη.

Ἴσως ζῶ, ὅμως μονάχα
σ' ἓνα ἄγνωστο μέρος,
στὰ περασμένα
ἢ στὰ σκονισμένα, πλέον.

Μόνος, λοιπόν... Οί φίλοι
ἔστριψαν στή γωνία
καί στό κρύο οἱ ὀμίλιες

χάνονται,
συγχέονται τὰ βήματα.

Παγωνιά, ἀπόστασι, χειμώνας.
Θᾶναι μάταιο νά φωνάξω,
μάταιο νά ἀναμένω.

III

Ν' ἀντέχεις ἔτσι, ναι ἔτσι, ἔρημος
καμμιά φορά...
χῆρος, γέρος, καθώς τὸ βράδυ
τριγυρίζεις μέσ' τὸ σπίτι, μὲ σφαλιστὸ τὸ στόμα,
ἐτοιμάζεις τὸ δεῖπνο, φτιάχνεις τὸν καφέ..

κάτι δικόσου, καί μέσα κι ἔξω,
καί κάτι

ἀπ' τὴ λάμψη τῶν τοίχων, ἀπὸ τὸ στήθος σου ἰκετεύει
ἓνα κουδούνισμα τηλεφώνου, ἓνα φίλο,
ἓναν ἄγνωστο ὁποιοιδήποτε νά σέ σώσει
ἀπ' τὴν παλίρροια — τὴν παλίρροια ποῦ ἀνεβαίνει.

VI

Νᾶμαι, ὀλόγυμνος,

χωρὶς πιά τὸν ψεύτικο χλευασμὸ
τῶν ἀγνῶν δακρύων
ἢ τῆς ἀγνῆς θλίψης,

φόρεσα τὸ σκληρό,
τὸ πάχος τῆς ζωῆς.

Εἶμαι ἀπέναντι σ' ἓναν τοῖχο,
Μαλώνω, ἀγαπῶ λατρεύω,
συζητῶ, ἐξάπτομαι.

Καί ὅλα αὐτὰ τώρα πιά,
πέρα ἀπ' τὰ σαράντα'
ἀντιθέτως... ἤδη στὴν κορφή

γυρεῦω τὴ νιότη'
ἢ κάτι ἄλλο, ἄγνωστο ἀκόμα;

Πάντα σφιχτοδεμένος στὴ ζωῆ,
πλάνη γιὰ μένα ἢ κρίση
μ' ἐξουσιάζει τὸ ἔνστικτο...

(Κι όμως πρέπει ν' αποφασίσω,
πρέπει νά λύσω τούς κόμπους,
έγώ πού τούς περιτύλιξα,
πού τούς ήθελα πιό σφιχτούς).

ΙΧ

Είμαι γραμμένος σ' ένα κόμμα,
βλέπω παντοῦ μάσκες:
ὄψεις ὑποκρισίας
πού ἡ Ἰταλία ἔθρεψε
στήν ἱστορία της,

μιὰ ἱστορία πού ὑπῆρξε
μόνο ἀμφιβολίες
μόνο λόγια — ἡ ἕνας ὕπνος
ζεστός, ἀτάραχος, μακρὺς
σάν πέτρινος στὸν ἥλιο...

Καὶ βλέπω πρόσωπα ἀνθρώπινα,
πρόσωπα πού ἡ κακομοιριά — ἡ ἡ ἐλπίδα
ἀκόμα σήμερα, μετὰ ἀπὸ αἰῶνες
κρεμάει στίς φλυαρίες...

Η ΗΛΙΚΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Δὲν ξεπετιέται πιὰ ὅπως ἀπὸ κρύα πηγὴ
τὸ νάμα πού στὰ νειάτα σου ὀνόμασες ποίηση.

“Ὁμως αὐτὸ τί σημασία ἔχει; Τί θὰ πεῖ ὁ Ἐαυτός μου, Ἐγώ;
Τὴ χάρη πού σ' ἀρνήθηκαν ἄλλος γιὰ σένα θάχει.

ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ ΜΟΝΗ

Ἐπιστρέφοντας μόνη ἡ ζωὴ μου
Ξαναρχίζει, μὲ νέα πίστη, νά περπατεῖ.

Ἐπιστρέφοντας μόνη σίγουρη
δηλαδὴ γιὰ τὴ μοναξιά της

σάν τὸ ἀληθινὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου θὰ ξεκινήσει
γιὰ μιὰν ἀγάπη ἀληθινὴ πρὸς τούς ἀνθρώπους.

... Μόνο τότε
ξεχύνεται ὀλοκάθαρη ἡ φωτιά πού μᾶς φωταυγεί.

ΤΟ ΠΟΙΜΕΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ*

(μελέτη)

4. Γένεση

Στή «Γένεση» ὁ Θεὸς δημιουργεῖ μὲ σοφία τὸν κόσμον. Εἶναι τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς «Πεντατεύχου», τὸ ὁποῖο σὲ 50 κεφάλαια ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆ δημιουργία τοῦ κόσμου ὡς τὸ θάνατον τοῦ Ἰωσήφ στήν Αἴγυπτον. Χωρίζεται σὲ δύο μέρη: σὲ πρῶτον (κεφάλαιον α-ια) περιγράφεται τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας, ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πτώση τῶν πρωτόπλαστων, ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ διαίρεση τῶν λαῶν, ἐνῶ σὲ δεύτερον μέρος ἱστορεῖται ἡ ζωὴ καὶ ἡ πολιτεία τοῦ γενάρχη Ἀβραάμ ὡς τὸ θάνατον τοῦ Ἰωσήφ.

Μέσ' ἀπὸ τῆ μεγαλοπρέπεια τῆς ἀνεπανάληπτης δημιουργίας τὸ ποιμενικὸ στοιχεῖον ξεφυτρώνει ἀπλὸν καὶ συγχρόνως, γιὰ νὰ κάνει πῖθ ἀνθρώπινον τῆ διαβίωσιν τοῦ Ἀδάμ, τῆς Εὔας καὶ τῶν παιδιῶν τους. Ἀπ' αὐτὰ «ἦτο ὁ Ἄβελ ποιμὴν προβάτων, ὁ δὲ Κάιν ἦτο γεωργός» (κεφ. δ' 2). «Καὶ ὁ Ἄβελ προσέφερε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν προβάτων αὐτοῦ, καὶ τῶν στεάτων αὐτῶν» (κεφ. δ' 4). Συναντᾶμε ἐδῶ τὸν πρῶτον γεωργὸν καὶ τὸν πρῶτον βοσκό. «Καὶ ἐπέβλεψε μὲ εὐμένειαν Κύριος ἐπὶ τὸν Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τὴν προσφορὰν αὐτοῦ» (κεφ. δ' 4). Ὁ Θεὸς δεῖχνει τὴν εὐχαρίστησίν του πρὸς τὸν βοσκὸν καὶ τὴν θυσίαν του. Κι ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Κάιν Ἰαθὰλ ἀπὸ τῆ γυναῖκα του Ἄδὰ γεννήθηκε ὁ Ἰαθὰλ «οὗτος ἦτο πατὴρ τῶν κατοικούντων ἐν σιχναῖς καὶ τρεφόντων κτήνη» (κεφ. δ' 20), ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς του Ἰουβὰλ «ἦτο πατὴρ πάντων τῶν παιζόντων κίθάρων καὶ αὐλῶν» (κεφ. δ' 21).

Ἔτσι στήνεται προσεκτικὰ τὸ ποιμενικὸ στοιχεῖον μὲ τὰ κοπάδια, τοὺς βοσκούς, τίς σιχναῖς καὶ τὰ ἀναγκαῖα μουσικὰ ὄργανα. Γιὰ νὰ δεῖξει τὸν τρόπο κληρονομίας τῆς γῆς ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ τοῦ παραγγέλλει: «Λάβε μοὶ δάμαλιν τριῶν ἐτῶν, καὶ αἶγα τριῶν ἐτῶν, καὶ κριὸν τριῶν ἐτῶν. . .» (κεφ. ιε' 9). Γιὰ νὰ δεῖξει τὰ πλούτη τοῦ Ἰσαάκ γράφει «καὶ ἀπέκτησε πρόβατα, καὶ βόας, καὶ δούλους πολλοὺς» (κεφ. κστ' 14). Στὴν κοιλιάδα τῶν Γεράρων στὰ πηγάδια μὲ τὸ νερὸ οἱ δούλοι τοῦ Ἰσαάκ «ἐλογομάχησαν δὲ οἱ ποιμένες τῶν Γεράρων μετὰ τῶν ποιμένων τοῦ Ἰσαάκ. . .» (κεφ. κστ' 20). Πρὶν πεθάνει ὁ Ἰσαάκ ζήτησε ἀπὸ τὸν Ἡσαὺ νὰ τοῦ φέροι κυνήγι γιὰ νὰ τὸν εὐλογήσει κι ἐνῶ ἐκεῖνος φεύγει ἡ Ρεβέκκα λέει πρὸς τὸν Ἰακώβ «ὑπάγε τώρα εἰς τὸ ποιμνιον, καὶ λάβε μοι ἐκεῖθεν δύο καλά ἐρίφια ἐξ αἰγῶν διὰ νὰ κάμω αὐτὰ ἐδέσματα διὰ τὸν πατέρα σου, καθὼς ἀγαπᾷ» (κεφ. κζ' 9). Στὴ συνέχεια εἶναι γνωστὸ τὸ τέχνασμα τοῦ Ἰακώβ μὲ τὰ δέρματα γιὰ νὰ ξεγελάσει τὸν πατέρα του ὅτι δῆθεν ἦταν ὁ Ἡσαὺ. Μετὰ τὸ θεῖον ὄραμα τοῦ Ἰακώβ φτάνει στὴ γῆ τῶν κατοίκων τῆς ἀνατολῆς «καὶ εἶδε, καὶ ἰδοὺ φρέαρ ἐν τῇ πεδιάδι καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ τρία ποιμνία προβάτων ἀναπαυόμενα πλησίον αὐτοῦ, διότι ἐκ τοῦ φρέατος ἐκείνου ἐπότιζον τὰ ποιμνία» (κεφ. κθ' 2). Σ' αὐτὸ τὸ πηγάδι «ἦλθεν ἡ Ραχὴλ μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς» διότι αὐτὴ ἔβασκε, τὴν ἐβοήθησε παραμερίζοντας τὴν πέτρα, ποὺ ἔφραζε τὸ πηγάδι «καὶ πότισε τὰ πρόβατα» (κεφ. κθ' 4, 7, 9, 10).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 439.

Χαρακτηριστικό είναι το χωρίο στο οποίο ο Λάβαν ἀμείβει τὴ δούλεψιν τοῦ Ἰακώβ στο κοπάδι του, πού ὁ νέος τὸ παράλαβε μικρὸ καὶ τὸ μεγάλωσε, ἱκανοποιώντας τὸ ἀφεντικό του καὶ ἐκεῖνο τοῦ ζητάει τί θὰ ἐπιθυμοῦσε σὰν ἀντάλλαγμα κι αὐτὸς ἀπαντᾷ: «Δὲν θέλεις μοὶ δώσει σὺδὲν ἕαν κἀμῆς εἰς ἐμὲ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, πάλιν θέλω ποιμαίνει τὸ ποίμνίον σου, καὶ φυλάττει αὐτό νὰ περάσω σήμερον διὰ μέσου ὄλου τοῦ ποιμνίου σου, διαχωρίζων ἐκεῖθεν πᾶν πρόβατον ἔχον ποικίλματα καὶ κηλίδας, καὶ πᾶν τὸ μελανωπὸν μεταξὺ τῶν ἀρνίων, καὶ τὸ ἔχον κηλίδας καὶ ποικίλματα μεταξὺ τῶν αἰγῶν» . . . «καὶ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην διεχώρισε τοὺς τράγους τοὺς παρδαλοὺς, καὶ κηλιδωτοὺς, καὶ πάσας τὰς αἰγας ὅσαι εἶχον ποικίλματα καὶ κηλίδας, πάντα ὅσα ἦσαν διάλευκα, καὶ πάντα τὰ μελανωπὰ μεταξὺ τῶν ἀρνίων καὶ ἔδωκεν αὐτὰ εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ» . . . «καὶ ἔθεσε τὰς ράβδους, τὰς ὁποίας ἐξελέπισεν, εἰς τὰ αὐλάκια τοῦ ὕδατος, εἰς ποτίστρας, ὅπου τὰ ποίμνια ἤρχοντο νὰ πίνωσι, διὰ νὰ συλλαμβάνωσι τὰ ποίμνια ἐνῶ ἤρχοντο νὰ πίνωσι. Καὶ συνελάμβανον τὰ ποίμνια βλέποντα τὰς ράβδους, καὶ ἐγένονον πρόβατα παρδαλά, ποικίλα, καὶ κηλιδωτά. Διεχώρισε δὲ ὁ Ἰακώβ τὰ ἀρνία, καὶ ἔστρεψε τὰ πρόσωπα τῶν προβάτων τοῦ ποιμνίου τοῦ Λάβαν πρὸς τὰ παρδαλά, καὶ πρὸς πάντα τὰ μελανωπὰ τὰ δὲ ἑαυτοῦ ποίμνια ἔθεσε χωριστά, καὶ δὲν ἔθεσεν αὐτὰ μετὰ τῶν προβάτων τοῦ Λάβαν. Καὶ καθ' ὃν καιρὸν τὰ πρῶτα πρόβατα ἤρχοντο εἰς σύλληψιν, ὁ Ἰακώβ ἔθετε τὰς ράβδους εἰς τὰ αὐλάκια ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ποιμνίου, διὰ νὰ συλλαμβάνωσι βλέποντα πρὸς τὰς ράβδους ὅτε δὲ τὰ πρόβατα ἦσαν ὄψιμα, δὲν ἔθετεν αὐτάς· καὶ οὕτω τὰ ὄψιμα ἦσαν τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ πρῶτα τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ἠῤῥῆσεν . . . καὶ ἀπέκτησε ποίμνια πολλά . . .» (κεφ. λ' 31, 32, 35, 36, 38, 39—43). Ἀπὸ τὴν τόσο παραστατικὴ περιγραφὴ βλέπουμε τίς πανάρχαιες μεθόδους τῆς ποιμενικῆς ζωῆς, τὸν τρόπο διασταύρωσης τῶν προβάτων καὶ τίς θαυμαστὰς γνώσεις τῶν τσοπάνηδων γύρω ἀπὸ τὰ κοπάδια τους, τὸν ὀργαστικὸ μαρκάλο τῶν ζωντανῶν καὶ τὴ γονιμότητά τους στὴ φυσικὴ τῆς διάστασι καθὼς τὴν ὄρισε τὸ ἀναλλοίωτο ὑπαίθριον περιβάλλον μέσα στοὺς κύκλους τῶν αἰῶνων, πού πέρασαν. Τέτοια ζωντανὴ ποιμενικὴ εἰκόνα εἶναι σπάνια καὶ μοναδική στὸν χῶρον τῆς βουκολικῆς ποιήσεως ἔλων τῶν ἐποχῶν. Στὴ συνέχεια (κεφ. λα' 4—13) ἡ παραπάνω σκηνὴ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐξελισσεται ὅταν ὁ Ἰακώβ με ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ἐγύρισε στὴ γῆ τῶν πατέρων του. Ἡ ἐπιστροφή αὐτὴ γίνεται με ἀμέτρητα κοπάδια. Γιὰ νὰ μαλακώσῃ τὴν καρδίαν τοῦ θυμωμένου ἀδελφοῦ του Ἡσαὺ καὶ νὰ τὸν δεχτεῖ ἀδελφικὰ τοῦ κάνει πλούσια δῶρα «αἰγας διακοσίας, καὶ τράγους εἴκοσι, πρόβατα διακόσια, καὶ κριοὺς εἴκοσι, καμηλοὺς θηλαζούσας, μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν, τριάκοντα, δαμάλια τεσσαράκοντα, καὶ ταύρους δέκα, ὄνους θηλυκάς εἴκοσι καὶ πωλάρια δέκα...» (κεφ. λβ' 14—15). Ὁ Ἡσαὺ ὁμως τὸν δέχεται με ἰδιαίτερη συγκίνηση.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς πρόωρα χαμένης γυναίκας του Σουὰ συνῆθη τὴν ἐποχὴ, πού ὁ Ἰωσήφ πωλήθηκε ἀπὸ τοὺς Μαδιανῖτες στὸν Πετεφρῆ τῆς αὐλῆς τοῦ Φαραῶ. Μετὰ τὸ χαμὸ τῆς γυναίκας του ὁ Ἰούδας ἀνέβη πρὸς τοὺς κουρευτὰς τῶν προβάτων αὐτοῦ εἰς Θαμνὰ . . . Καὶ ἀνήγγειλαν πρὸς τὴν Θάμαρ, λέγοντες, Ἰδοὺ, ὁ πενθερός σου ἀναβαίνει εἰς Θαμνὰ διὰ νὰ κουρεύσῃ τὰ πρόβατα αὐτοῦ» (κεφ. λη' 12—13). Στὰ ἐπόμενα κεφάλαια ἐξιστορεῖται ἡ καταπληκτικὴ ἱστορία τῆς Θάμαρ καὶ τοῦ πεθεροῦ τῆς Ἰούδα, πού χωρὶς νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ πλάγιασε μαζί τῆς, ἔμεινε ἐγγυος καὶ ὅταν ἐκεῖνος θέλησε νὰ τὴν τιμωρήσῃ με φωτιά ἐκεῖνη ἀποκάλυψε τὴν ἐνοχὴ του.

Πιὸ βουκολικὴ εἶναι ἡ σκηνὴ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐπτὰ ἀγελάδων στο δνεῖρο τοῦ Φαραῶ «καὶ ἰδοὺ, ἴστατο πλῆσιον τοῦ ποταμοῦ καὶ ἰδοὺ, ἐπτὰ δαμάλια, παχύσαρκα καὶ εὐμορφα ἀνέβαινον ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐβόσκοντο εἰς τὸ λιβάδιον καὶ ἰδοὺ, ἄλλα ἐπτὰ δαμάλια ἀνέβαινον κατόπιν ἐκείνων, ἀδύνατα, καὶ πολὺ ἀσχημα, καὶ λεπτόσαρκα, ὅποια δὲν εἶδον ποτὲ ἀσχημότερα καθ' ἔλθιν τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου»

και τὰ δαιμάλια τὰ λεπτά και ἄσχημα κατέφαγον τὰ πρῶτα ἑπτὰ δαιμάλια τὰ παχέα· και ἀφού εἰσῆλθον εἰς τὰς κοιλίας αὐτῶν, ἀλλ' ἡ θεωρία αὐτῶν ἦτο ἄσχημος καθὼς και πρότερον. . .» (κεφ. μα' 17—21)· Ἐπίσης γραφικὴ εἶναι και ἡ ἐξήγηση, πού ἔδωσε ὁ Ἰωσήφ μετὰ τὰ ἑπτὰ στάχυα (κεφ. μα' 25—36).

5. Ἔξοδος

Ἡ «Ἔξοδος» εἶναι τὸ δεύτερο βιβλίον τῆς «Πεντατεύχου», τὸ ὁποῖο σὲ 40 κεφάλαια καλύπτει διάστημα 360 σχεδὸν χρόνων, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Ἰωσήφ ὡς τὴ γέννησιν τοῦ Μωυσῆ στὴν Αἴγυπτον και περιλαμβάνει τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆν αἰγυπτιακὴν γῆν, τὴν πορείαν τους στὴν ἔρημον ὡς τὸ Σινᾶ και τὴν παράδοσιν τῶν δέκα ἐντολῶν.

Τὰ ποιοτικὰ στοιχεῖα στὴν «Ἔξοδο» εἶναι φτωχότερα ἀπὸ τὴν «Γέννησιν». Στὸ βιβλίον αὐτὸ κυριαρχεῖ ἡ βιβλικὴ μορφὴ τοῦ ἱδρυτῆ τοῦ ἑβραϊκοῦ κράτους προφήτη Μωυσῆ και ὁ ἀγῶνας νὰ θγοῦν ἀπὸ τὴν ἔρημον και νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Φαραῶ. Στὴ γῆ Μαδιάμ ὁ Μωυσῆς φτάνει στὶς ἐκεῖ ποτίστρες ὅπου ἤλθαν οἱ κόρες τοῦ παπᾶ τῆς Μαδιάμ, ἀλλὰ «ἐλθόντες. . . οἱ ποιμένες, ἔδωξαν αὐτάς» (κεφ. β' 17), ἀλλὰ ὁ Μωυσῆς τίς ἐβόηθησε νὰ ποτίσουν τὰ πρόβατα τοῦ πατέρα τους. Ἐκεῖ ὁ προφήτης γίνεται βοσκὸς και «ἔβασκε τὰ πρόβατα τοῦ Ἰσθῶρ» (παπᾶ τῆς Μαδιάμ, τὸ ὁποῖον τὴν κόρη εἶχε παντρευτεῖ ὁ Μωυσῆς) «και ἔφερε τὰ πρόβατα εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς ἐρήμου» (κεφ. γ' 1), ὅπου ἀντίκρουσε ἐκθαμβὸς τὴν «φλεγόμενην βάτον». Κι ὅταν ἀργότερα ὁ προφήτης παράλαβε τίς 10 ἐντολὰς πρόσφερε στὸν Κύριον θυσία πρόβατα και βόδια. Ἐξᾶλλου στὶς ὑποθήκες τοῦ Θεοῦ, πού ἀκολούθησαν πρὸς τὸ Μωυσῆ, τὰ γελᾶδια, τὰ πρόβατα, τὰ γίδια ἔρχονται στὴν πρώτη γραμμὴ ἀναφορικὰ μετὰ τίς ἀγροζημιὰς και τίς κυρώσεις (κεφ. κα' 35, κεφ. κβ' 1—13, κεφ. κγ' 12, κεφ. κε' 4, κεφ. κστ' 7), ἐνῶ ὑπαγορεύει στὸν προφήτη του μιὰ δλόκληρη σειρά ἀπὸ λειτουργικὰς πράξεις και θυσίας μετὰ βόδια, γιδοπρόβατα κλπ. γιὰ ν' ἀγιάσει τοὺς παπάδες, πού κάνουν εὐλαδικὰ τὴ δουλειὰ τους πρὸς τὸ Θεὸ (κεφ. κθ' 1—21, 31, 38). Ὅταν ὁ Μωυσῆς ἀνεβαίνει γιὰ δευτέρην φορὰ στὸ θεοβάτιστον Σινᾶ ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει «τὰ ποίμνια και τὴ ἀγέλα, δὲν θέλουσι βοσκηθῆν ἐμπροσθεν τοῦ ὄρους ἐκείνου» (κεφ. λδ' 3).

6. Λευϊτικὸ

Στὸ τρίτον τοῦτο βιβλίον τῆς «Πεντατεύχου» σὲ 27 κεφάλαια γίνεται λόγος γιὰ τὰ τελετουργικὰ καθήκοντα τῶν Λευιτῶν ὡς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ. Ἐδῶ ὁ Κύριος καλεῖ τὸ Μωυσῆ και τοῦ δίνει ὁδηγίας γιὰ τὰ εἶδη τῶν θυσιῶν πού πρόκειται στὸ ἐξῆς νὰ τοῦ προσφέρει ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ: «Ἐάν τις ἀπὸ σᾶς προσφέρει δῶρον πρὸς τὸν Κύριον, θέλετε προσφέρει τὸ δῶρον σας ἀπὸ τῶν κτηνῶν, ἀπὸ τῶν βοῶν, ἢ ἀπὸ τῶν προβάτων» (κεφ. α' 2), φράση, πού ἐπαναλαμβάνεται κι ἄλλη φορὰ στὸ ἴδιον κεφάλαιον (κεφ. α' 10). Στὴ συνέχεια γιὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὁ Κύριος θέλει τὸ πρὸς θυσία «πρόβατον διὰ προσφορὰν αὐτοῦ περὶ ἁμαρτίας, θέλει φέροι αὐτὸ θηλυκὸν ἁμιμιον» (κεφ. δ' 32). Πιὸ κάτω μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θυσίας ἀπὸ τὸ Μωυσῆ και τὸν Ἄαρῶν μετὰ τοὺς γιούς του: «και ἔφερε τὸν κριὸν τοῦ δλοκαυτώματος· και ὁ Ἄαρῶν και οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἐπέθεσαν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ. . .», «. . . και διεμέλισε τὸν κριὸν κατὰ τὰ μέλη αὐτοῦ· και ἔκασεν ὁ Μωυσῆς τὴν κεφαλὴν, και τὰ μέλη και τὸν στέαρ. Τὰ δὲ ἐντόσθια και τοὺς πόδας ἔπλυσε μετὰ ὕδωρ· και ἔκασεν ὁ Μωυσῆς ὅλον τὸν κριὸν ἐπὶ τὸν θυσιαστηρίον· ἦτο δλοκαύτωμα εἰς ὁμίην εὐωδίας, προσφορὰ γενομένη διὰ πυρὸς εἰς τὸν Κύριον. . .» (κεφ. η' 18, 20, 21, 22). Ἡ τελετὴ αὐτὴ τῶν θυσιῶν ἐξακολουθεῖ παρακάτω και σὲ ἄλλα κεφάλαια (θ' 2, 15—19, ι' 16, ια'

2—8, ιδ' 25, ιστ' 5, 14—15, 21—22, ιζ' 3, χβ' 21, 23, 24, 27, 28, κγ' 18, 19, κζ' 32).

Από προσεκτική μελέτη του βιβλίου αυτού φαίνεται καθαρά ο κυριαρχικός ρόλος της ποιμενικής ζωής στη διαβίωση των βιβλικών ανθρώπων, καθώς και η βαθιά γνώση όλων των σχετικών εργασιών γύρω από τα ζώα, το σφάξιμο, το ψήξιμο, τη διαλογή των καλών μερών τους κλπ.

7. Ἀριθμοί

Πρόκειται για το τέταρτο βιβλίο της «Πεντατεύχου», πού σε 36 κεφάλαια αφηγείται την καταμέτρηση των φυλών του Ἰσραήλ, τή διαμονή και περιπλάνηση στην ἔρημο και τήν κατάληψη τῆς χώρας πέρ' ἀπό τόν Ἰορδάνη. Ἀπό τή σκοπιά τῆς μελέτης τὸ πῶς ἐνδιαφέρον μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες δῶρα μπρὸς στὸ θυσιαστήριον γιὰ 12 ἡμέρες. Ἔτσι ἀπὸ τὸν πρῶτο ἄρχοντα Ναασσών τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, προσφέρονται ἀνάμεσα στὰ ἄλλα δῶρα του «εἰς μόσχος ἓκ βοῶν, εἰς κριὸς, ἐν ἄρνιον ἐνιαύσιον, εἰς δλοκαύτωμα' τράγον ἐξ αἰγῶν ἕνα εἰς προσφοράν περὶ ἁμαρτίας' καὶ εἰς θυσίαν εἰρηνικὴν, δύο βόες, κριοὶ πέντε, τράγοι πέντε, ἄρνια ἐνιαύσια πέντε» (κεφ. ζ' 15—17). Ἡ ἴδια προσφορά θὰ ἐπαναληφθεῖ σχεδὸν ἀπαράλλαχτη κι ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους 11 ἄρχοντες (κεφ. ζ' 21—23, 27—29, 33—34, 39—40, 45—47, 51—53, 57—59, 63—65, 69—71, 75—77, 81—83, 87—88). Ἐπίσης συχνὰς ἀναφορὰς γίνονται στὶς θυσίαι πρὸς τὸν Κύριον γύρω ἀπὸ τὰ δόδια (κεφ. ιε', ιγ', ιθ', κβ', κγ', κη', κθ', λα', λβ').

8. Δευτερονόμιο

Εἶναι τὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο βιβλίο τῆς «Πεντατεύχου» καὶ περιέχει 34 κεφάλαια στὰ ὁποῖα γίνεται δευτέρωση δηλαδὴ ἐπανάληψη καὶ διασάφηση τῶν νόμων καὶ περιέχει καὶ παραινέσεις τοῦ Μωσῆ. Ἐδὼ τὸ ποιμενικὸ στοιχεῖο εἶναι πλούσιο καὶ ποικίλο καὶ σὰν πράξι καὶ σὰν ἀναφορὰ ἰδιαίτερα στὶς ὑποθήκες τοῦ προφήτη. Τοὺς λέει: ἐὰν τηρήσουν τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ «θέλει (ὁ Θεὸς) εὐλογῆσαι τὸν καρπὸν τῆς γῆς σου... τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν σου, καὶ τὰ ποιμνία τῶν προβάτων σου...» (κεφ. ζ' 13). Ἔστερα ἔρχεται ἡ σειρά ποιά ζῶα μπορεῖ ὁ κάθε Ἰσραηλίτης νὰ τρώει «ὁ βοῦς, τὸ πρόβατον, καὶ ἡ αἰγὴ, ἡ ἔλαφος, καὶ ἡ δορκάς, καὶ ὁ βούβαλος, καὶ ὁ ἀγριοτραγὸς... καὶ ὁ ἀγριὸς βοῦς...» (κεφ. ιδ' 3—5) καὶ παρακάτω γίνεται ἡ διαλογή τῶν ζῶων τῆς ποιμενικῆς ζωῆς «πάντα τὰ πρωτότοκα, ἕσα γεννῶνται μεταξὺ τῶν βοῶν σου καὶ τῶν προβάτων σου τὰ ἀρσενικά, θέλεις ἀφιερῶναι εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου' δὲν θέλεις μεταχειρισθεῖ εἰς ἐργασίαν τὸν πρωτότοκον μόσχον σου, οὐδὲ κορευθεῖ τὸ πρωτότοκον τῶν προβάτων σου» (ιε' 19). Στὶς ἀπαγορεύσεις του συχνὰ -πυκνὰ ὁ Μωσῆς ἀπειλεῖ τοὺς Ἑβραίους μὲ ἀφανισμό τῶν κοπαδιῶν τους (κεφ. κη' 4, 18, 31, 51).

9. Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ

Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ προτρέπει τοὺς Ἰσραηλίτες ν' ἀλλοιάξουν γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Ἰεριχώ. Κι ὅταν ἡ φωνὴ τους φτάνει στὰ μεσοῦρανα τὰ ψηλὰ τεῖχη τῆς πόλης σωριάζονται σὲ ῥεῖψια, κυριεύεται ἡ πόλις καὶ τὰ πλήθη «ἐξωλόθρευσαν ἐν στόματι μαχαίρας πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νέους καὶ γέροντας, καὶ βόας, καὶ πρόβατα, καὶ ὄνους» (κεφ. στ' 21). Εἶναι τὸ μόνον ποιμενικὸ χροῖμα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο.

10. Κριτές

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ Κύριος τιμώρησε τοὺς Ἑβραίους ρίχνοντάς τους γιὰ ἑπτὰ χρόνια στὴν τυραννία τῶν Μαδιανιτῶν. Ζώντας ἐκεῖ στὰ βουνὰ δέχονται συχνὰ τίς ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ τῆς Μαδιάμ: «καὶ στρατοπευθεύοντες ἐναντίον αὐτῶν, διέφθειρον τὰ γεννήματα τῆς γῆς, ἕως τῆς εἰσόδου Γάζης, καὶ δὲν ἀφήνον ζωοτροφίαν εἰς τὸν Ἰσραήλ, οὔτε πρόβατον, οὔτε βουν, οὔτε ὄνον. Διότι ἀνέβαινον αὐτοὶ καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν, καὶ ἤρχοντο μετὰ τῶν σκηνῶν αὐτῶν, πολυάριθμοι ὡς ἀκρίδες» (κεφ. στ' 4, 5). Μὲ τὸν κριτὴ Γεδεὼν ὁ Θεὸς ἀποφάσισε νὰ σώσει τὸ Ἰσραήλ ἀπὸ τοὺς Μαδιανίτες. Ὁ Γεδεὼν κάνει «θυσία» καὶ ἠτοίμασεν ἐρίφιον ἐξ αἰγῶν...» (κεφ. στ' 19). Κατόπιν ἐπῆρε ὁδηγίεσ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν «Λάβε τὸν βουνὸν τοῦ πατρὸς σου, καὶ τὸν δεῦτερον βουνὸν τὸν ἑπταετῆ...» (κεφ. στ' 25). Στὸ θεϊκὸ μῆνυμα τῆς ἀπελευθέρωσης ὑπάρχει διάχυτο τὸ ποιμενικὸ ὄλικόν: «... ἐγὼ θέλω θάλει τὸν πόκον τοῦ μαλλίου εἰς τὸ ἄλωναίον· ἐὰν γίνῃ δρόσος μόνον ἐπὶ τὸν πόκον, ἐφ' ὄλην δὲ τὴν γῆν ξηρασία... τὴν ἐπαύριον τὸ πρωῒ, ἐπίεσε τὸν πόκον, καὶ ἐξέθλιψε δρόσον ἐκ τοῦ πόκου, λεκάνην πλήρη ὕδατος» (κεφ. στ' 37—38).

11. Σαμουὴλ Α' ἢ Βασιλειῶν Α'

Ἐδῶ ἡ τρυφερὴ ἱστορία τῆς πονεμένης Ἄνας καὶ τοῦ Ἐλκανά, ποὺ ἀπόκτησαν παιδι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια θρῆκε τὴν εὐτυχισμένη κατάληξιν «καὶ ἔσφαξαν μόσχον, καὶ ἔφεραν τὸ παιδίαν πρὸς τὸν Ἡλεὶ» (κεφ. α' 25). Στὸ θυμὸν τοῦ ὁ Σαούλ «ἔλαβε ζευγὸς βοῶν, καὶ κατακόψας αὐτοὺς εἰς τμήματα...» (κεφ. ια' 7). Στις φονικὰς μάχας ἐναντίον τῶν Φιλισταίων στὸ Μιχιμάς ἐνίκηθησαν οἱ Φιλιισταῖοι «... ὁ λαὸς ἦτο ἐκλελυμένος σφόδρα. Ὅθεν ἐρρίφθη ὁ λαὸς εἰς τὰ λάφυρα, καὶ ἔλαβε πρόβατα, καὶ βόας, καὶ μύσχους, καὶ ἔσφαξαν κατὰ γῆς» (κεφ. ιδ' 31—32). Ἀπὸ τὴν ἤττα τοῦ Ἀμαλὴκ ἀπὸ τὸν Σαούλ στὴ λεηλασία οἱ Ἑβραῖοι ἄρπαξαν «τὰ καλύτερα τῶν προβάτων, καὶ τῶν ἀρνίων, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ...» (κεφ. ις' 8—9). Ὁ Δαβὶδ εἶναι βοσκὸς «καὶ ἐξηγέρθη ὁ Δαβὶδ ἐνωρίς τὸ πρωῒ καὶ ἀφῆσας τὰ πρόβατα εἰς φύλακα, ἔλαβε καὶ ὑπήγε, καθὼς προσέταξεν αὐτὸν ὁ Ἰεσσαί» (κεφ. ιζ' 20). Τότε ὁ Δαβὶδ στάθηκε μπροστὰ στὸν Γολιάθ καὶ ἀκούγοντας τὰ προκλητικὰ λόγια τοῦ γιγαντα λέει στὸν Σαούλ: «Ὁ δούλος σου ἔβασκε τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἤλθε λέων, καὶ ἄρκτος, καὶ ἤρπασε πρόβατον ἐκ τοῦ ποιμνίου...» (κεφ. ιζ' 34). «Ἦτο δὲ ἐκεῖ, ἀνθρωπὸς τις ἐκ τῶν δούλων τοῦ Σαούλ, τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην... καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Δαῶν, ὁ Ἰδομναῖος, ὁ πρῶτιστος τῶν ποιμένων τοῦ Σαούλ» (κεφ. κα' 7), ποὺ ἐπιτέθηκε ἐναντίον τοῦ Νῶθ «καὶ ἐπάταξε ἐν στόματι μαχαίρας... καὶ βόας, καὶ ὄνους καὶ πρόβατα» (κεφ. κα' 19). Ὁ φίλος τοῦ Δαβὶδ στὸ Κάρμελο Νάβαλ «ἄνθρωπος ἦτο μέγας σφόδρα, καὶ εἶχε τρισχίλια πρόβατα καὶ χιλίας αἰγὰς» καὶ ἐκούρευε τὰ πρόβατα αὐτοῦ ἐν τῇ Καρμὴλῳ...» (κεφ. κε' 2). Σ' αὐτὸν ὁ Δαβὶδ μὲ τὰ χαιρετισματὰ του ἔλεγε: «καὶ τώρα ἤκουσα ὅτι ἔχεις κουρευτὰς ἰδοῦ, τοὺς ποιμένας σου οἵτινες ἦσαν μεθ' ἡμῶν, δὲν ἐβλάψαμεν αὐτούς» (κεφ. κε' 7). Ἐνῶ ὁ Νάβαλ δὲν ἀπαντοῦσε σ' αὐτὰ ἡ Ἀβιγία ἡ γυναῖκα του πῆγε κρυφὰ στὸν Δαβὶδ καὶ τοῦ πρόσφερε «πέντε πρόβατα ἠτοιμασμένα» (κεφ. κε' 18). Μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Νάβαλ ἡ Ἀβιγία ἔγινε γυναῖκα τοῦ Δαβὶδ.

12. Σαμουὴλ Β' ἢ Βασιλειῶν Β'

Ὁ Κύριος λέει στὸν Δαβὶδ «ἐγὼ σὲ ἔλαβον ἐκ τῆς μάνδρας, ἀπὸ ὀπισθεν τῶν προβάτων...» (κεφ. ζ' 8). Ὁ Νάθαν διηγήθηκε στὸν Δαβὶδ τὴν ἐπομένη ἱστορία: «Ἦσαν δύο ἄνδρες ἐν πόλει τινί, ὁ εἰς πλοῦσιος, ὁ δὲ ἄλλος πτωχός. Ὁ πλοῦσιος εἶχε ποι-

μνια και βουκόλια πολλά σφόδρα. Ὁ δὲ πτωχὸς δὲν εἶχεν ἄλλο, εἰμὴ μίαν μικρὰν ἀμνάδα, τὴν ὅποιαν ἠγόρασε, καὶ ἔθρεψε· καὶ ἐμεγάλωσε μετ' αὐτοῦ ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ ἔτρωγε, καὶ ἀπὸ τοῦ ποτηρίου αὐτοῦ ἔπινε, καὶ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ἐκοιμήτα, καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ὡς θυγάτηρ. Ἦλθε δὲ τις διαδάτης πρὸς τὸν πλούσιον, καὶ ἐφειδωλεύθη νὰ λάβῃ ἐκ τῶν παινιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν βουκολίων αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ εἰς τὴν ὁδοιπόρον τὸν ἐλθόντα πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλαβε τὴν ἀμνάδα τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἠτοίμασεν αὐτὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐλθόντα πρὸς αὐτόν. . . » (κεφ. β' 2—4).

13. Βασιλέων Α'

Ἡ Βηθσαδὲ θέλοντας νὰ ἐξιλεωθῇ μπροστὰ στὸν γέροντα Δαβὶδ ὁμολόγησε «καὶ ἔσφαξε βόας, καὶ σιτευτά, καὶ πρόβατα ἐν ἀφθονίᾳ. . . » (κεφ. α' 19), λόγια, πού τὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ἄλλοι (κεφ. α' 25). «Ἡ δὲ τροφή τοῦ Σολομῶντος πρόβατα, ἐκτὸς ἐλάφων, καὶ ἀγρίων αἰγῶν, καὶ δορκάδων, καὶ πτηνῶν θρεπτῶν» (κεφ. δ' 22—23). Ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Σολομῶντα «Ἰστατο δὲ ἐπὶ δώδεκα βῶων· τρεῖς ἔβλεπον πρὸς βορρᾶν, καὶ τρεῖς ἔβλεπον πρὸς δυσμᾶς, καὶ τρεῖς ἔβλεπον πρὸς νότον, καὶ τρεῖς ἔβλεπον πρὸς ἀνατολᾶς» (κεφ. ζ' 25). Μὲ τὸ τέλειωμα τοῦ ναοῦ ὁ βασιλεὺς μάζεψε τὸν κόσμον καὶ ὅλοι μαζὶ «θυσιάζοντες πρόβατα καὶ βόας ὅσα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λογαριασθῶσι καὶ νὰ ἀριθμηθῶσι διὰ τὸ πλῆθος» (κεφ. η' 5). Ἀκολούθησαν θυσιᾶς ὅπου ὁ Σολομῶντας «ἐθυσίασεν. . . τὰς θυσίας τὰς εἰρηνικὰς, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς Κύριον, εἴκοσι δύο χιλιάδας βῶων, καὶ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας προβάτων» (κεφ. η' 63). Ὁ προφήτης Ἡλίας συμβούλευσε τὸν Ἐλισσαῖ ἐν τῷ Σάφατ στὰ χωράφια, ὅπου «ἔργωνε μὲ δώδεκα ζεύγη βῶων ἐμπροσθεν αὐτοῦ, αὐτὸς ὢν εἰς τὸ δωδέκατον». Ὅμως αὐτὸς ἀκολούθησε τὸν Ἡλία καὶ «ἄφηκε τοὺς βόας» καὶ ὕστερα «ἔλαβε ἐν ζευγὸς βῶων, καὶ ἔσφαξεν αὐτούς, καὶ ἔψησε τὸ κρέας αὐτῶν μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῶν βῶων, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔφαγον» (κεφ. ιθ' 19, 20, 21).

14. Βασιλέων Β'

Ἐφτασε ὁ Ἰησοῦς στὴ Σαμάρεια μετὰ τὸν ξεπαστρημὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἀχαβὸ καὶ στὸ δρόμο «. . . ἐνῶν ἦτο πλησίον τινὸς μάνδρας ποιμένον» (κεφ. ι' 12) συνάντησε τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ὁχαζίου.

15. Χρονικῶν Α'

Ὅταν ὁ Θεὸς ὀργισμένος ἀπειλήσῃ τὸν Δαβὶδ ὅτι θὰ τοῦ ἀφανίσῃ τὰ κοπάδια του, ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε πῶς μπορεῖ νὰ ἀμάρτησῃ «ταῦτα δὲ τὰ πρόβατα τί ἔπραξαν; (κεφ. κα' 18). Ὁ Ὅργαν εἶπε στὸν Δαβίδ: «Ἰδοῦ, δίδω τοὺς βόας διὰ ὀλοκαύτωμα, καὶ τὰ ἀλωνικὰ ἐργαλεῖα διὰ ξύλα, καὶ τὸν σίτον διὰ προσφορὰν ἐξ ἀλφίτων· τὰ πάντα δίδω» (κεφ. κα' 23). Στὴν ἀπαρίθμηση, πού ἔκανε ὁ Δαβίδ, καθόρισε ἔτσι τοὺς ὑπεύθυνους: «Καὶ ἐπὶ τῶν βῶων τῶν βοσκομένων ἐν Σαρῶν, Σιτραὶ ὁ Σαρωνίτης· καὶ ἐπὶ τῶν βῶων τῶν ἐν ταῖς κοιλάσι, Σαφὰτ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδλαΐ. . . καὶ ἐπὶ τῶν προβάτων, Ἰαζίζ ὁ Ἀγαρίτης» (κεφ. 20, 31).

16. Χρονικῶν Β'

Ὁ Σολομῶντας κάνοντας τὸ θυσιαστήριον χρησιμοποίησε σὰν βάσεις τοῦ ὁμοιώματῳ 12 βῶων «καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος αὐτῆς ἦτο ὁμοίωμα βῶων, περικυκλούμενη αὐτὴν (γραμμὴν) κύκλῳ. . . Αἱ δύο σειραὶ τῶν βῶων ἦσαν χυμέναι ὁμοῦ μὲ αὐτὴν. Ἰστατο δὲ ἐπὶ 12 βῶων, τρεῖς ἔβλεπον πρὸς βορρᾶν, καὶ τρεῖς ἔβλεπον πρὸς δυσμᾶς, καὶ τρεῖς

ἔδλεπον πρὸς νότον, καὶ τρεῖς ἔδλεπον πρὸς ἀνατολάς» (κεφ. δ' 3, 4). Κατὰ τὴν συναγωγή τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸν Σολομῶντα μπροστὰ στήν κιβωτὸ ἔγινε «θυσιάζοντες πρόβατα καὶ βόας, ὅσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λογαριασθῶσιν οὐδὲ νὰ ἀριθμηθῶσι διὰ τὸ πλήθος» (κεφ. ε' 6). Ὁ Ἄσὰ γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριο μετὰ τοὺς ὀπαδοὺς του «... προσέφεραν θυσίας εἰς τὸν Κύριον, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐκ τῶν λαφύρων τὰ ὅποια ἔφεραν, ἑπτακοσίους βόας, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας προβάτων» (κεφ. ιε' 11). Οἱ Ἀραβες ἔφεραν στὸν Ἰωσαφάτ σὰν δῶρα «ποίμνια κριῶν ἑπτὰ χιλιάδας ἑπτακοσίους, καὶ τράγων ἑπτὰ χιλιάδας ἑπτακοσίους» (κεφ. ιζ' 11). Ἐνῶ ὁ συμπίθερος τοῦ Ἰωσαφάτ Ἀχαάβ γιὰ νὰ καλοκαρδίσει τὸ συγγενὴ του στὴ Σαμάρεια «ἔσφαξεν... πρόβατα καὶ βόας ἐν ἀφθονίᾳ δι' αὐτόν, καὶ διὰ τὸν λαόν τὸν μετ' αὐτοῦ» (κεφ. ιη' 2). Ὁ Μιχαίας γιὰ νὰ πείσει τὸ βασιλεῖα νὰ βγῆι στὸν πόλεμο τοῦ ἔλεγε: «Εἶδον πάντα τὸν Ἰσραὴλ διεσπαρμένον ἐπὶ τὰ ὄρη, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα» (κεφ. ιη' 16). Στὸ ὀλοκαυτώμα τοῦ Ἐξεκία οἱ προσφορὲς ἦσαν πλουσιότατες: «Καὶ ἔγινεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀλοκαυτωμάτων τὰ ὅποια προσέφερον ἢ σύναξις, ἑβδομήκοντα μύσχοι, ἑκατὸν κριοί, διακοσία ἀρνία... Τὰ δὲ ἀφιερῶματα ἦσαν ἑξακόσιοι βόες καὶ τρισχίλια πρόβατα» (κεφ. κθ' 32, 33) Πιὸ κάτω συνεχίζονται οἱ πλούσιες προσφορὲς «διότι προσέφερον Ἐξεκίας... χιλίους βόας καὶ ἑπτὰ χιλιάδας προβάτων... καὶ οἱ ἄρχοντες προσέφεραν χιλίους βόας καὶ δέκα χιλιάδας προβάτων» (κεφ. λ' 24). Ὁ Θεὸς ἐχάρισε στὸν Ἐξεκία μεγάλη πλούτη «σταύλους διὰ πᾶν εἶδος κτηνῶν, καὶ μάνδρας διὰ ποίμνια. Καὶ ἔκαμιν εἰς ἑαυτὸν πόλεις, καὶ ἀπέκτησε πρόβατα καὶ βόας εἰς πλήθος» (κεφ. λβ' 28, 29). Οἱ ἄρχοντες ἔδωσαν στοὺς παπάδες γιὰ τὸ Πάσχα «δισχίλια καὶ ἑξακόσια ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ τριακοσίους βόας» (κεφ. λε' 8).

17. Ἑσδρας

Στὰ ἐγκαίρια τοῦ ναοῦ «προσέφεραν... ἑκατὸν μύσχους, διακοσίους κριοὺς, τετρακοσία ἀρνία» (κεφ. στ' 17) καὶ πιὸ κάτω «ν' ἀγοράσῃς ταχέως, διὰ τοῦ ἀργυρίου τούτου, μύσχους, κριοὺς, ἀρνία...» (κεφ. ζ' 17) καὶ ὕστερα «οἱ υἱοὶ τῆς μετοικεσίας, οἱ ἐλθόντες ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, προσέφεραν ὀλοκαυτώματα πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ, δώδεκα μύσχους... ἐνενήκοντα ἕξ κριοὺς, ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἀρνία, δώδεκα τράγους» (κεφ. η' 35).

18. Νεεμίας

«Ἐλιασεὶδ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἱ ἱερεῖς... ὠλοδόμησαν τὴν πύλην τὴν προβατικὴν...» (κεφ. γ' 1, 32). Εἶναι ἡ μοναδικὴ ποιμενικὴ ἔκφραση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

19. Ἑσθήρ

Στὸ ὄμορφο τοῦτο βιβλίον δὲν ὑπάρχει καμιὰ ποιμενικὴ πνοή, παρὰ τὴν ἡρμηνεὶα καὶ ξένιαστη ἀπλότητά του καὶ τὴ βιβλικὴ του σύνθεσι.

20. Ἰώβ

Στὴν ἀρχὴ δίνεται τὸ βίος τοῦ Ἰώβ: «Καὶ ἦσαν τὰ κτήνη αὐτοῦ ἑπτακισχίλια πρόβατα, καὶ τρισχίλια κάμηλοι, καὶ πεντακόσια ζεύγη βοῶν...» (κεφ. α' 3). «Καὶ ἦλθε μηνυτὴς πρὸς τὸν Ἰώβ, καὶ εἶπεν, οἱ βόες ἤρτρούριζον, καὶ οἱ ὄνοι ἔβωσαν πλησίον αὐτῶν καὶ ἐπέπεσαν οἱ Σαβαῖοι καὶ ἤρπασαν αὐτὰ» (κεφ. α' 14) καὶ «ἐνῶ οὗτος ἔτι ἐλάλει... πῦρ Θεοῦ ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔκαυσε τὰ πρόβατα...» (κεφ. α' 16). Εἶπε ὁ Ἰώβ μέσα στὴ θύελλα τῆς θεϊκῆς δοκιμασίας: «Ὁγκοῦται ὁ ἄγριος

δνος παρὰ τῇ γλῶσῃ; ἢ μυκᾶται ὁ βοῦς παρὰ τῇ φάτνῃ αὐτοῦ;» (κεφ. στ' 5) καὶ ἄλλου «Ἡ βοῦς αὐτῶν συλλαμβάνει, καὶ δὲν ἀποτυγχάνει· ἢ δάμαλις αὐτῶν τίθει, καὶ δὲν ἀποβάλλει» (κεφ. κα' 10). Σὲ ἄλλο σημεῖο εἶπε: «Ἄν οἱ νεκροὶ αὐτοῦ δὲν μὲ εὐλόγησαν, καὶ δὲν ἐθεριμάνθη μὲ τὸ μαλλίον τῶν προβάτων μου» (κεφ. λα' 20). Στὴν παραζάλη του καὶ στοὺς πόνους ἢ σκέψη του περιτριγυρίζει γύρω ἀπὸ τὰ ζω-
τανὰ του: «Γνωρίζεις τὸν καιρὸν τοῦ τοκετοῦ τῶν ἀγρίων αἰγῶν τοῦ θράχου; δύνασαι γὰρ σημειώσῃς τότε γεννῶσιν αἱ ἔλαφοι;» (κεφ. λθ' 1). Κι ὅταν ἔφτασε ἡ δικαιοσύνη ὕστερα ἀπὸ τὴν τόση σκληρῇ δοκιμασίᾳ «εὐλόγησεν ὁ Κύριος τὰ ἔσχατα τοῦ Ἰωβ μᾶλλον παρὰ τὰ πρῶτα· ὥστε ἀπέκτησε δεκατέσσαρας χιλιάδας προβάτων, καὶ ἑξακισχιλίας καμηλοῦς, καὶ χίλια ζεύγη βοῶν, καὶ χιλίας ὄνους» (κεφ. μβ' 12).

21. Ψαλμοὶ

Σὲ πολλοὺς ψαλμοὺς εἶναι διάχυτο τὸ ὑπαίθριο καὶ τὸ βουκολικὸ φίλτρο. Τὰ μέρη αὐτὰ δίνονται ἀτόφια κι ἀσχολίαστα: «Θέλεις ποιμάνει αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ (Ψαλμ. β' 9). «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμὴν μου· δὲν θέλω στερηθῆ οὐδενὸς» (Ψαλμ. κγ' 1), «Εἰς βοσκὰς χλοερὰς μὲ ἀνέπαυσεν» (Ψαλμ. κγ' 2), «καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ὡς πάχος τῶν ἀρνίων, θέλουσιν ἀναλωθῆ» (Ψαλμ. λζ' 20), «Δὲν θέλω δεχθῆ ἐκ τοῦ οἴκου σου μίσχον, τράγους ἐκ τῶν ποιμνίων σου» (Ψαλμ. ν' 9), «Θέλω προσφέρει θάσας μετὰ τράγων» (Ψαλμ. ξστ' 15), «Ἐπιτίμησον τὰ θηρία τοῦ καλαμῶνος, τὸ πλῆθος τῶν ταύρων, καὶ τοὺς μίσχους τῶν λαῶν» (Ψαλμ. ξη' 30), «θέλει ἀρέσει εἰς τὸν Κύριον, ὑπὲρ μίσχον νέον, ἔχοντα κέρατα καὶ ὀπλὰς» (Ψαλμ. ξθ' 31), «διὰ τί καπνίζει ἡ ὀργή σου ἐναντίον τῶν προβάτων τῆς βοσκῆς σου;» (Ψαλμ. οδ' 1), «καὶ ἐσήκωσεν ἐκείθεν ὡς πρόβατα τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ᾠδήγησεν αὐτοὺς ὡς ποιμνιον ἐν τῇ ἐρήμῳ», «καὶ ἔκλεξε Δαβὶδ τὸν δούλον αὐτοῦ, καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων», «καὶ ἐποίησαν αὐτοὺς» (Ψαλμ. οη' 52, 70, 72), «Ἡμεῖς δὲ ὁ λαὸς σου, καὶ τὰ πρόβατα τῆς βοσκῆς σου, θέλομεν σὲ δοξολογεῖ εἰς τὸν αἰῶνα» (Ψαλμ. οθ' 13), «ἡμεῖς εἴμεθα λαὸς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα τῆς βοσκῆς αὐτοῦ» (Ψαλμ. ρ' 3), «Κατεσκευάσαν μίσχον ἐν Χωρήβ... καὶ μετήλλαξαν τὴν δόξαν αὐτῶν εἰς ὁμοίωμα θάσας τρώγοντας χόρτον» (Ψαλμ. ρστ' 19, 20).

22. Παραομιές

«Ἐθῆς ἀκολουθεῖ αὐτὴν κατόπιν, καθὼς ὁ βοῦς ὑπάγει εἰς τὴν σφαγὴν, ἢ καθὼς ἡ ἔλαφος πηδᾷ εἰς τὸν θράχον» (κεφ. ζ' 22), «Τὰ ἀρνία εἶναι διὰ τὰ ἐνδύματά σου, καὶ οἱ τράγοι διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἀγροῦ» (κεφ. κζ' 26), «Διότι ὅποιοι κτυπᾷ τὸ γάλα, ἐκβάλλει βούτυρον» (κεφ. λ' 33).

23. Ἐκκλησιαστής

«Ἀπέκτησα ἔτι ἀγέλας καὶ ποίμνια περισσώτερα ὑπὲρ πάντας» (κεφ. β' 7).

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΚΜΗ

Δέν έχει δρόμο, δέν έχει οδό ο κόσμος. Κλείσαν οι διαβάσεις, τὰ τρίστρατα, τὰ ματωμένα σταυροδρόμια τῆς Οἰκουμένης. Παντοῦ πτώματα ἰδεῶν καὶ ἀνθρώπων. Ἄδιάβατες πλέον οἱ διοδεύσεις.

Ἔιχε δίκιο ὁ ποιητής, ἐκπρόσωπος κι αὐτὸς τῆς παρακμῆς, πού μᾶς τὸ προ-ἀνήγγειλε. Καλὰ μᾶς τὸ εἶπε. Μὰ ἔμεις δέν προετοιμαστήκαμε. Δέν πήραμε μήτε νερὸ νὰ διαβοῦμε τὴν ἄβατη ἔρημο πού κληθήκαμε, ἀλλοίμονο νὰ διαπεράσουμε.

— Λοιπὸν τί θὰ κάνουμε τώρα, συνοδοιπόρε φίλε καὶ ἀδερφέ μου; Δέν θὰ διψάσουμε; Δέν θὰ κουραστούμε; Καὶ ποὺς θὰ μᾶς βοηθήσει; Τὸ πνεῦμα μας δέν εἶναι καθὼς κάποτε ἀετὸς νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ φυλακὴ του. Λοιπὸν... πές μου τί θὰ κάνουμε;

— Θὰ μείνουμε ἐδῶ. Ἀμετακίνητοι ἐν ἀναμονῇ. Ποῦ θὰ πᾶμε; Θὰ χαθοῦμε. Ἄκίνητοι καὶ ἀσάλευτοι θ' ἀνεχθοῦμε τὴν παρακμὴ τοῦ κόσμου, τὴν ἀρρώστεια του, τὴ σήψη του, μέχρι ἐσχάτων...

Καὶ μείναμε ἀσάλευτοι ἄγρυπνοι διψασμένοι. Καθίσαμε στὰ ἔλη τοῦ ζόφου κάτω ἀπὸ ἓνα κίτρινο ἥλιο πού μᾶς ἔτρωγε τὰ χέρια. Ἀκούγαμε ὅτι ἐτοιμοθάνατο νὰ μᾶς παρηγορεῖ καὶ νὰ μᾶς «ἐμπνέει». Ἀκούγαμε στὴ σιωπῇ... τὸ πεθαμένο ἀηδόνι τῶν σκοτωμένων ὄνείρων μας. Καὶ στὸ κίνειο ἄσμα τῆς Ἀγάπης πού ὑποτροπιάζει, μέσα μας... ἀκούγαμε:

— Βοῦρκος ὁ κόσμος... Ξεκουράσου!!

Καὶ ξεκουραζόμεσταν... Μὰ ὡς τότε;

Ἄλλ' ἄς τὸ πάρουμε ἀπόφαση. Φάση παρακμῆς διέρχεται ὁ κόσμος. Φάση καὶ μόνο... Καὶ στὴν παρακμὴ πάντα ὑποτροπιάζει μιὰ ἀρρώστεια ἀδιάγνωστη μέχρι θανάτου. Σὲ σκεπτόμενους λοιπὸν καὶ μὴ ὁ ἴος αὐτῆς τῆς ἐνδημικῆς νόσου παραμένει ἄγνωστος.

Ὅσοτόσο δέν πρόκειται ἀκριβῶς περὶ μικροβίου γιατί εἶναι κάτι πού δέν ἀνακαλύπτεται ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται. Καμιὰ τεχνικὴ καινοτομία δέν βοηθεῖ σ' αὐτὴ τὴν παρὰξενη ἀποκάλυψη. Κάθε προσπάθεια ἐξηγήσης αὐτοῦ τοῦ φαινομένου καταντάει ἓνας πικρὸς ἐγκόσμιος λόγος, δίχως εὐθύνη.

Καὶ οἱ διανοούμενοι τί λένε; Μόνο οἱ δημοσιογραφικοὶ ἕμνοδοὶ μιλάνε γιὰ κάποια ἀπο-κάλυψη ἀνεξιχνίαστων ψυχικῶν δυνάμεων πού ὀδηγοῦν στὴν παρακμὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Στὸ μεταξὺ ὁ τεχνολογικὸς ἄνθρωπος πού πραγματοποιεῖ ἀνάβαση στὸ διάστημα, καταντάει ὁ πρωτοπόρος τῆς πτώσης. Δέν βρίσκει παρὰ τὸ Μηδὲν στὴν «μεγαλειώδη» πτήση του. Καὶ δέν σέβεται τὴν βαθιὰ σιωπῇ τοῦ συμπαντος. Λοιδορεῖ σχεδὸν τὴν αἰώνια σιωπῇ τοῦ ἀτελεύτητου χώρου, πού τρώαζε κάποτε τὸν σοφὸ καὶ εὐαίσθητο Πασκάλ.

Καὶ ἡ παρακμὴ διευρύνεται. Ἀπλώνεται σὲ ἀπίθανους χώρους παίρνει τὴν μορφὴ μυθικῆς θεομηνίας, τόσο πού ἀκολουθεῖ τὴν μ ο ί ρ α ἠρώων παλιᾶς Βιβλικῆς μυθιστορίας — Ἰώβ—.

Σιγὰ - σιγὰ ἀποστεώνει τὰ πάντα καὶ ἀποστεώνεται. Ἀπολιθώνεται. Μιὰ Ν ι ὀ β ῆ νέα φυτρώνει ὀλοῦθε κι εἶναι ἡ Π α ρ α κ μ ῆ, πού ἔγινε Π έ τ ρ α γιὰ ν' ἀποκλείσει τὴν Ἀ ν ά σ τ α σ η.

Καί πάνω ἀπό κάθε ἀπο-λίθωση τὸ λικόφως τῶν «νεκρῶν» ὁ ἀκαθόριστος, ριπασμένος ἄνεμο — τὸ νέφος. Ἦχοι ἀκόμα δαγκωμένοι μέχρι θανάτου κόκκινα φῶτα, πὸν ρυθμίζουν τὴν ἀόρατη κυκλοφορία. Πάχνη ὑδροατμοί, μουσκεμένα φύλλα ἔντυπα πορνικά, ἄσφαλτος καυτός... πείσμα... πελώρια σύρματα — καλάθια, πὸν βαστάνε ἀποκαλυπτικά ἀπορρίμματα, πικρὴ ζωή, πληγτικὴ ἄσκοπη σχεδὸν ἀβάσταχτη... γιὰ πολλούς.

Καί μὲ τὴ λογοτεχνία τί γίνεται; Τὴν συμπαρέσυρε ἡ π α ρ α κ μ ῆ; Κι ἐδῶ εἶναι ἕνας ἀβέβαιος θάνατος καὶ ἔκφραση τοῦ ἀληθινοῦ ἔργου ὁ ρεαλισμός... δηλαδή κάτι πὸν μπορεῖ νὰ δείξει τὰ πεινασμένα κ ο ρ ἄ κ ι α πάνω ἀπ' τὴς ψυχές.

Αὐτός, ὁ θάνατος... πρωτοέρχεται στὰ Γράμματα μὲ τὸν Φήλντιγκ. Ἀκολουθεῖ παρόμοιος σχεδὸν θάνατος... μὲ τὸν Ντίγκενς, τὸν Φλωμπέρ, τὸ Ντοστογιέφσκυ καὶ τὸν Τολτσόι...

Στὸ μεταξὺ ὁ «θάνατος» γιὰ λίγο παραμερίζεται. Τὸν ἐμποδίζει ὁ στοχασμός μ' ὄλες ἐκείνες τὰς σεμνὲς μισοτελειωμένους χειρονομίες του.

Ἔχουμε προφανῶς, μιὰ ν ε κ ρ α ν ἄ σ τ α σ η, στὶς πρώτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μὲ τὸν Προύστ καὶ τὸν Τζῶϊς καὶ στερνά μὲ τὸν Φῶκνερ, τὸν Μπέκετ καὶ τὸν Μπρέχτ.

Οἱ φίλοι ροιτικοὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἦτανε νεκροπομπῶν τῶν πεθαμένων μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ νεκρανάσταση.

Στοὺς ἄλλους χώρους τῆς πολιτιστικῆς ζωῆς τί ἄραγε συμβαίνει; Ἔχουμε κι ἐδῶ τὴς διαπιστώσεις μας: Ἡ ζωϊκὴ δύναμη παράλυσε, σχεδὸν μηδενίστηκε μπροστὰ στὸ τεχνοκρατικὸ θέαμα. Κανεὶς ὡστόσο δὲν θέλει μῆτε προσπαθεῖ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν πραγματιστικὴ τυραννία τῆς Ἱστορίας. "Οἱοὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάφοροι...

Μόνο ὁ κοινὰ καὶ χθαμαλὰ «σκεπτόμενος» σινηθισμένος ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ ρηχὰ πάνω στὴν παρακμὴ πὸν εἶναι καὶ ἡ παρακμὴ του. Καὶ ἀνευδοίαστα, χωρὶς καμιά ἐπιφύλαξη χαιρετίζει, ὡς σύγχρονα ἐξαγγέλματα καὶ σὰν λαμπρὲς «ἐφευρέσεις», τοὺς πάλιομένους ἐκλεκτισμοὺς τῶν μηδενιστῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα. Παράλληλα ἐκζητεῖ τὴν εὐμένεια τῶν ἄλλων αἰῶνων μέσα στὴ λησμονιά καὶ τὴν ἄγνοια γιὰ ὅσα ἀκυρώνει ἀπ' αὐτοὺς μὲ μιὰ μονοκονδυλιά του... μιά καὶ ἡ ἀσυνέπεια καὶ ἡ ἀγραμματοσύνη εἶναι λαμπρὰ παραδείγματα φυγῆς ἀπὸ τὴν καταπίεση τῆς κατηγορηματικῆς προστακτικῆς.

Μέσα στοὺς νεχτωμένους δομοὺς τῶν ὀρίων μας ὁ κόσμος φαίνεται πολυποίκιλος, παραδολός, σχεδὸν ἀγνώριστος, σὲ σχέση μὲ τὸ πρωτινὸ πνευματικὸ του πρόσωπο. Τὸ προσκίνητο τῆς Ἱστορίας ἐρημιώνεται ἀπελπιστικά καὶ ὁ κόσμος ἀπαθῆς στὶς προβλέψεις του ἐξακολουθεῖ νὰ φορεῖ τὰ φανταχτερά του ράκη, εὐτελεῖ φανταχτερά ροῦχα παλιάτσου, πὸν ξεγελοῦν καὶ τὸν ἐμβριθέστερο στοχαστή. Κομμάτια ὑφάσματος παντοῦ καὶ ραχοσυλλέκτης τὸ «Πνεῦμα»: Λίγος Κίρκεγκάαρντ — ἀπὸ ἐγγχειρίδια καὶ ἐκλαίκευμένα ἀνεύθυνα δημοσιεύματα. Λίγος Νίτσε ἀπὸ περὶ λήψεις, ἐλάχιστος Ἐγγέλς καὶ παραφθαρμένος Μάρξ, λίγο-συνοπτικὸς Καμύ, λίγο ἀποσπασματικὸς Φρόυντ, λίγο τέλος Βουδισμός, τύπου Ζίντ. Καὶ πότε τῆς ἀθλιότητος. Ἐνῶ ὁ ὑπαρξισμὸς πάντα δεύτερο χέρι καὶ Χριστιανισμὸς ἀπὸ δέκατο πέμπτο.

Ἡ Παρακμὴ τῆς Δύσης ἀντὶ νὰ θρηολογεῖται γίνεται ὑπόδειγμα. Καὶ ἡ ἀντιδικία μὲ τὸ Φῶς συνεχίζεται. Στὸ μεταξὺ ἀκούγεται τρομακτικὸ καὶ δυσοίονο τὸ ποδοβολητὸ τῶν βαρβάρων πὸν καταφθάνουν. Οἱ Ναβουχοδονόσορες ἀπὸ Ἀνατολή, οἱ Ἀλάριχοι ἀπὸ Δύση. Καὶ λυμαίνονται ἀνεξέλεγκτοι τὴν Οἰκουμένη.

Καὶ τὰ πώματα τῶν Ἰδεῶν κάνουν ἀδιάβατες τὴς στράτες. Μὰ ἡ εὐγένεια, οἱ καλοὶ τρόποι ἐξακολουθοῦν ὅπως πάντα νὰ ὑπηρετοῦν τὴς ἐπιφάνειες.

Ἄκουτε, πολλὰς φορὰς, τοὺς λεπτοὺς διανοούμενους, τοὺς ἀνέραστους ἀθροῦς ρεμβώδεις λογοτέχνες, πρωτάκουστη ἀθροσύνη καὶ λεπτότητα νὰ σᾶς λένε, νὰ προσέχετε. . . :

— Μὴν περπατᾶνε ἄσκοπα μέσα στὸ νεκροταφεῖο τοῦ «Πνεύματος»! Παντοῦ νεκροί! Παντοῦ τὸ «Ἐνθάδε κεῖται» τῶν μεγάλων! Ἐκ τῆς ἐδῶ, ἀπὸ ἐδῶ περᾶστε, Κύριε, ποῦ ὑπάρχει μονοπάτι διαφυγῆς, διόδευση ἀπὸ τὴ χώρα τῶν κεκοιμημένων. Προσοχή, Κύριε, μὴ καὶ σκοντάψετε, περνώντας σιμὰ ἀπὸ τοῦτο τὸ Μνήμα τοῦ «μεγάλου Ἀνθρώπου»!

Εἶναι, Κύριε, ἀληθινὰ σᾶς τὸ λέμε, ἓνας περιεργὸς πεθαμένος. . . Δὲν τόχει σὲ τίποτα νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸν τάφο του καὶ νὰ σᾶς ζητήσῃ συγγνώμη.

Κι ὕστερα μοῦ λέτε πὼς ζοῦμε σὲ καιροὺς παρακαμῆς. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀβὴ ξενάγηση ὠχριοῦν καὶ οἱ εὐγενέστεροι αἰῶνες. Λοιπόν, καλὰ εἴμαστε. Τώρα ποῦ δὲν ἔχουμε

Θεὸ ἔχουμε εἰδῶλα.

Αὐτὰ θὰ μᾶς δείξουν τὸ δρόμο

ποῦ χάσαμε. . .

Κι ὕστερα μᾶς λέει ὁ ποιητὴς, πὼς δὲν

ἔχει ὁδὸ ὁ κόσμος! Πὼς δὲν ἔχει; . .

τῶν νεκρῶν. . .

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

ΤΟ 3^ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ἡ Πανηπειρωτικὴ Συνομοσπονδία Ἑλλάδος, ἀναλαμβάνοντας μὴ πρωτοβουλία πανελληνίας σημασίας, ὀργάνωσε στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὶς 27 ὠς τὶς 29 Αὐγούστου, τὸ 3^ο Παγκόσμιον Πανηπειρωτικὸ Συνέδριον. Πρόκειται γιὰ ἓναν ἄθλο, ποῦ ἐκφεύγει ἀπ' τὶς συνηθισμένες διαστάσεις παρόμοιων δραστηριοτήτων καὶ ποῦ δημιουργεῖ, τόσο μὲ τὴν εὐρύτητα τῆς συμμετοχῆς, ὅσο καὶ μὲ πληρότητα τῆς θεματογραφίας, τὴν καταβολὴ ἐνὸς θεσμοῦ πολυσήμανης ἀκτινοβολίας. Ἀκόμα, οἱ εἰσηγήσεις, οἱ ἀναπτυξιακοὶ στόχοι καὶ ὁ προγραμματισμὸς γιὰ τὴν προβολὴ καὶ τὴν διεκδίκηση, καθὼς καὶ οἱ δεσμεύσεις ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς κυβέρνησης, ἔδωσαν μὴ ἔγκυρη σπονδύλωση στὶς ἐπιδιώξεις τοῦ συνεδρίου, πράγμα ποῦ, κοντὰ στ' ἄλλα, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν θεμελίωση πλατύτερης βάσεως γιὰ τὴν Ἡπειρο στὸν πίνακα τῆς ἐθνικῆς ἱεράρχησης.

Ἐποῦ, μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι τὸ 3^ο Παγκόσμιον Πανηπειρωτικὸ Συνέδριον, παρὰ τὶς ἀναπόφευκτες ἀντιρρήσεις στὸν διαδικαστικὸ τομέα καὶ τὶς τυχοῦν παραλείψεις — πράγματα, ἄλλωστε, ποῦ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἀπουσιάζουν ἀπὸ γεγονότα παρόμοια κλίμακα —, ἐπέτυχε νὰ καλύψῃ τὶς προθέσεις τῶν ὀργανωτῶν του. Καὶ αὐτό, ποῦ ἐνδιαφέρει — πρὸ παντός —, δὲν εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ μὴν γίνει, ἀλλὰ αὐτό ποῦ ἐπιτεύχθηκε. Κρίνοντας, κάτω ἀπὸ αὐτό, ἀκριβῶς, τὸ πρῶμα, νομίζουμε πὼς, ὄχι μονάχα ὑπῆρξε, γιὰ τὴν Ἡπειρο, μὴ σημαντικὴ κατάκτηση, ἀλλὰ καὶ ἓνα μεγάλο κεφάλαιο γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἀνυπολόγιστης δυνάμεως τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ἡπειρωτῶν. Γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σύμπτυξη μᾶς μεγάλης κοινότητος τῶν Ἡπειρωτῶν, ἡ πρωτοβουλία ταύτη πρόσφερε καὶ ἡν δυνατότητα νὰ συνειδητοποιηθεῖ καλύτερα ἢ ἀνάγκη τῆς ἀφρητίας, γιὰ τὴν ἀλληλέγγυα εὐθύνη, ποῦ φέρομε ὅλοι μας ἀπέναντι στὴν ἀγγύη. Καί, στὴν ἐποχὴ ταύτη τῶν μεγάλων μεγεθῶν, ὅπου οἱ μονάδες συσπειρώνονται μέσα σὲ καινούγια πλαίσια περιφερειακῶν σχηματισμῶν, ἡ διεύρυνση τῶν δυναμικῶν ἐνοτήτων ἀποτελεῖ σχεδὸν ἐπιταγή, προκειμένου νὰ ἀν-

ταποκριθούμε στις απαιτήσεις ενός τόσο ζωντανού παρόντος. Μάλιστα, ὅστερ' ἀπ' τις διαπιστώσεις, τις συγκριτικές ἀξιολογήσεις καὶ τις διαγραφόμενες προοπτικές, πὸν ἐκτέθηκαν καὶ πὸν ἐπεσημάνθηκαν στὸ συνέδριο, πιστεύομε πὸς δὲν θὰ εἶταν ὑπερβολή, ἂν σταματοῦσαμε εἰδικότερα, σ' αὐτὸ τὸ μήνυμα. Γ' αὐτὸ, μαζί μὲ τὴν ἀναγνώριση, πὸν δικαιούται ἡ διοίκηση τῆς Πανηπειρωτικῆς Συνομοσπονδίας (ἰδιαίτερα, φυσικά, ὁ Πρόεδρος κ. Λεων. Λιαμάντης καὶ ὁ Γεν. Γραμματέας κ. Γ. Σωτηρόπουλος) καὶ οἱ στενοὶ συνεργάτες πὸν ἐπωμίστηκαν, μὲ τόλμη καὶ συναίσθηση τοῦ ἀπαιτούμενου μόχθου, τὸ βάρος μιᾶς τέτοιας πρωτοβουλίας, θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε, τώρα, καὶ τὴν ὑποχρέωση, πὸν ἔχουμε νὰ βοηθήσουμε, γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γεγονότος. Ἡ εὐθιὴν εἶναι κοινὴ ὑπόθεση ὅλων τῶν Ἑπειρωτῶν.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΙΕΡΕΥΣ Γ. ΠΑΪΣΙΟΣ — ΧΑΡ. Δ. ΠΕΤΣΚΟΣ — ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΝΑΣΟΥΛΗΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», πὸν κλείνει τὴν ἡλικία μιᾶς ὀλόκληρης γενεᾶς, ἔχει καὶ τὸ θλιβερὸ προνόμιο νὰ ἀποχαιρετᾶ, κάθε χρόνο, πολλοὺς ἀπ' τοὺς συνεργάτες της. Καὶ νοιώθει, γιὰ τὸν θάνατο, αὐτῶν τῶν συναθλητῶν, ὄχι μονάχα τὴν ἀραίωση τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς τῶν πνευματικῶν ὑποστηρικτῶν καὶ φίλων της, ἀλλὰ καὶ τὴν πτώχευση, ὀπωδῆποτε, τῆς ἡπειρωτικῆς γραμματείας. Γιατί, παρ' ὅλο πὸν ἡ ἀναπλήρωση, εὐτυχῶς, συντελεῖται μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ, μένει πάντα ἐκεῖνο τὸ δυσαναπλήρωτο κενό, πὸν ἀφήνουν, μὲ τὸν θάνατό τους, ἓνα πνευματικὸ ἄρωμα ἡθους κι ἓνα κεφάλαιο ἀπ' τὴν μακραίωνη παράδοση. Γιατί, οἱ ἀξίες αὐτές, πὸν δικαιώνουν τὸν μόχθο καὶ πὸν καταξιώνουν τὴν θητεία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, ἀποτελοῦν γιὰ τὴν ἐποχὴ μας τὴν καταβολὴ τῆς μόνης ἀφετηρίας, γιὰ τὴν ἔθνικὴ μας φυσιογνωμία καὶ τὴν αὐτοσυνείδησή μας, ἐνώπιον ἐνὸς καινούργιου κόσμου οἰκουμενικῶν διαστάσεων.

Κάτω ἀπ' τὴν θεώρηση τούτη, μὲ πολλὴ θλίψη καὶ αἰσθήματα πραγματικῆς ἀπώλειας, σημειώνουμε τὶς λίγες γραμμές, τονίζοντας πὸς θὰ πρέπει, τόσο γιὰ τὴν διαφύλαξη τῆς μνήμης, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς κληρονομιάς, πὸν ἀφήνουν στὸν τόπο μας αὐτοὶ οἱ ὄνειροπόλοι τῆς ζωῆς, νὰ ληφθεῖ μιὰ στοιχειώδης — ἔστω — πρόνοια, γιὰ νὰ μείνει ἡ προσφορά τους στοὺς ἐπιγενομένους. Καὶ αὐτὸ τὸ χρέος, πὸν βαραίνει ἰδιαίτερα γιὰ τὴν γενέτειρα τοῦ καθένα, ἐπιβάλλεται νὰ τὸ συνειδητοποιήσουν καλύτερα, οἱ παράγοντες, οἱ ἀρχεὲς καὶ ἰδρύματα τοῦ τόπου μας. Γιατί, διαφορετικά, θὰ μείνουμε χωρὶς παρελθόν, χωρὶς παρὸν καὶ χωρὶς δικὴ μας πατρίδα.

Στὸ παρὸν τεῦχος, δίνουμε τρεῖς σύντομες παρουσιάσεις τέτοιων γεγονότων, ἐνῶ εἴμαστε χρεωμένοι, δυστυχῶς, καὶ μὲ ἄλλες ἀκόμα, πὸν θὰ προσπαθήσουμε, στὸ περιορισμένο μέτρο τῶν δυνάμεών μας, νὰ τὶς καταχωρίσουμε προσεχῶς.

ΙΕΡΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ: Ὁ λενζόριξ αὐτὸς λευίτης, συνεχίζοντας τὴν λαμπρὴ παράδοση τῶν ἱερομένων λογίων τῆς Ἡπείρου, μαζί μὲ τὴν ἐκκλησία, διακόνησε καὶ τὴν ἱστορία, μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ μεταβυζαντινὸ κλίμα τῆς ὠραίας παράδοσης πὸν διάστρωσε τὴν ἔρευνα στὸν χῶρο τῶν ἐκκλησιῶν. Μ' ἓνα ἕφος, πὸν τὸ χνῶτιζε ἡ γλαφυρὴ γραφὴ τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ πὸν τὸ χαρακτήριζε ἡ ἠθικὴ παρηγοσία, ἡ μακροθυμία καὶ τὸ ἅγιο πάθος γιὰ τὴν ἀνάδυση τῶσων ἀφανῶν ἀγιο-

γράφον καὶ ἱερομονάχον, ἔδωσε μοναδικῆς ἀξίας, ποῦ ἀποτέλεσαν, πολλὰ ἀπ' αὐτά (ὅπως τὸ βιβλίον του «Ἡ Ἀγιογραφικὴ Σχολὴ Χιοννάδων»), τὸν βασικὸ κορμὸ γιὰ τὴν μετέπειτα βιβλιογραφία μας σ' αὐτὸν τὸν χώρον. Ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Παῖσιος, δυστυχῶς, δὲν προσέζητε ἀπ' τοὺς κατὰ καιροὺς προϊσταμένους μητροπολίτες του, δὲν βοηθήθηκε ἀπὸ κανέναν καὶ ἀφέθηκε νὰ ξοδεύει, τὰ λίγα χρήματα τοῦ μισθοῦ του, γιὰ τὴν συλλογὴ τῶν στοιχείων καὶ γιὰ τὴν φωτογράφηση, ποῦ ἔκανε μόνος του, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν. Ἔτσι, ὑπῆρξε μιὰ ξεχωριστὴ φυσιογνωμία, ποῦ τίμησε τὸν κλῆρο, ποῦ πρόσφερε στὴν ἐθνικὴ μνήμη καὶ ποῦ, μὲ τὴν χριστιανικὴν πραότητα, τὴν καλλιεργημένη σκέψη καὶ τὴν ἡρεμὴ σεμνότητά του, θὰ μείνει, ἀπειραχτος ἀπ' τὸ χρόνο, στὰ γράμματα, στὸν τόπο του καὶ σὲ ὅλους ποῦ τὸν γνώρισαν. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ὀφείλει τὴν ἀναγνώριση — ἔστω καὶ τώρα — ποῦ τοῦ ἀρνήθηκε, ὅταν ἦταν ἀκόμα ἀνάμεσά μας.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΗΜ. ΠΕΤΣΚΟΣ: Ἐνας ἀπ' τοὺς καλοὺς Ἠπειρώτες λογοτέχνες, ὁ Χαράλαμπος Λημ. Πέτσος, ποῦ ἔδωσε μιὰ θαυμάσια πεζογραφία, ἓνα ἰθαγενὲς θέατρο καὶ μιὰ ἐκτεταμένη πνευματικὴ παρουσία, ἄφησε πράγματι κενὸ στὰ σύγχρονα γράμματα τοῦ τόπου μας. Τὸ ἔργο του, ἔχοντας ἓνα βαθύτερο ὑπόστρωμα ἀπ' τὴν ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μας, κρατεῖ τὴν βιωμένη ἐκείνη ποίηση τῆς καθημερινότητος, τοὺς μαχόμενους στὴν κοινωνικὴ συμβατικότητα καὶ διαποτίζεται ἀπ' τὴν ἀτιμωσίαν καὶ τὸ κλίμα μιᾶς ρεαλιστικῆς ἀφήγησης. Ἔτσι, μὲ τραυματισμένη συνείδηση καὶ διαφρασμένους προσδοκίους (ἀτηγήσεις τῆς ἀσοπευμένης γενεᾶς), μᾶς ἔδωσε μιὰ ζεστὴ αἴσθηση ζωῆς καὶ μιὰ προσωπικὴ μαρτυρία ποῦ κρατεῖ τὸ κῶρος τῆς ἀμεσης συμμετοχῆς καὶ τὴν ἀλήθεια ἀπ' τὴν ὄραση τῆς λαϊκῆς αὐτογνωσίας. Γι' αὐτὸ, ἡ πεζογραφία του, ἀπλωμένη μὲ ἄνεση λόγου, χωρὶς πειραματισμοὺς καὶ ἀμφίβολες ἀναζητήσεις, κρατᾶ τὴν ἀξία ποῦ ἀφομοιώνεται ἀπ' τὸ εὐρύτερο κοινὸ καὶ τὸν κατατάσσει ἀνάμεσα στοὺς λογοτέχνες ποῦ ἔχουν πάντα ἓνα σοβαρὸ ἀντίκρουσμα στὸ ἔργο τους. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῶσμα, ὁ Χαρ. Λ. Πέτσος, πρόσφερε τὴν δική του κατάθεση, μὲ ὀριμότητα καὶ προσωπικὴ, ἀγωνιζόμενος γιὰ ἓνα κόσμο καλύτερο, ποῦ πίστευε πὼς θὰ ἔρθει ἀπ' τὴν κάθαρση καὶ τὴν ἀποσχηματιστὴ ἀποκάλυψη, πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα πάσχιζε νὰ δώσει ζωντανὴ τὴν ἀπεικόνισή τους. Πολυγράφος καὶ ἀκούραστος, ὡς τὸν θάνατό του, θὰ εἶχε νὰ δώσει ἀκόμα πολλὰ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΝΑΣΟΥΤΑΗΣ: Ὁ προικισμένος, μὲ σπάνια εὐαισθησία καὶ διακυμαίνοντα ψυχικὸ ἰδιωματὸ, Ἠπειρώτης λογοτέχνης Δημοσθ. Γ. Νασούτης, ἔπληξε μιὰ μορφή στὰ σύγχρονα γράμματά μας, ἀπὸ ἐκείνες ποῦ ἀδικιήθηκαν. Γιατί, πιστεύοιμε, δὲν δόθηκε, στὰ μέτρα ποῦ τὸν ἀντιπροσώπευαν, ἡ προσοχή καὶ ἡ ἀξιολόγησις τῆς παρουσίας του. Βέβαια, σ' αὐτὸ συνετέλεσε καὶ ἡ δική του ἀργοπορία, γιατί δὲν ἀξιώθηκε νὰ κυκλοφορήσει, ἀπὸ καιρὸ, τὰ θαυμάσια διηγήματά του. Γι' αὐτὸ, παρ' ὅλο ποῦ, γιὰ πολλοὺς, δὲν ἔγινε ἀσχετὰ γνωστός, ὁ Δημοσθ. Γ. Νασούτης θὰ πάρει, πολὺ σύντομα, μιὰ ξεχωριστὴ θέση. Τὰ διηγήματά του — νομίζω πὼς ἐκεῖ θὰ πρέπει, κυρίως νὰ τὸν ἐξετάσουμε — φέρνουν, ἀπὸ πολὺ μακρυνά, ἓνα ποιητικὸ μῆνυμα, μιὰ κοινωνικὴ συνείδηση καὶ μιὰ ἐπαναστατικὴ ἀντίληψη, ποῦ ἀντανάκλᾳ στὴν παράδοση τοῦ τόπου μας καὶ ποῦ, μὲ τὴν μουσικὴ εὐαισθησία μιᾶς γνήσιας γλώσσας, παίρνουν τὸ βάρος ἀπ' τὴν ἡλικία τῆς γῆς του. Ἀκόμα, ἡ ἀνόθευτη ρίζα τῶν ἡρώων του καὶ τὰ ἰθαγενῆ στοιχεῖα τῶν σκηναίων, ποῦ ὀλοκληροῦν τὰ δοθέντα στὰ κείμενά του, πολλὰς φοεῖς, κρατοῦν γὰρ ἀπ' τίς τραγωδιακὰς ὑπομνήσεις ποῦ ἐνυπάρχουν στὸ βαθύτερο ὑπόστρωμα τῆς μυθολογίας τῶν λαϊκῶν ἡθογραφημάτων. Μάλιστα, ἡ καλοδουλεμένη ἀρχιτεκτονίση, ἡ ἔνταση τῶν λέξεων καὶ ὁ ἔντονος ψυχισμὸς, φορτίζουν τὸ λόγο του μ' ἓνα ποιητικὸ θάμβος, ποῦ διαχέεται στὶς ρέουσες πάντα ἀπεικονίσεις τῶν βιωμάτων του. Καὶ

αυτό, ακριβώς, είναι που πρέπει να μην μείνει αναξιοποίητο, δεδομένου ότι πάσχουμε, άλλωστε, από μια επικίνδυνη λυμφαντική οστία στις ανερχόμενες λέξεις των καιρών μας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΙΕΡΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

Στις 31.8.82 και στη γενέτειρά του στο χωριό Χιονάδες της Κονίτσης, απέβισε ο γνωστός ιστοριοδίφης ιερέας Γεώργιος Παΐσιος. Η κηδεία του έγινε την επομένη και παρευρέθησαν σ' αυτή ο Σεβασμώτατος Μητροπολίτης μας κ. Σεβαστιανός και άρχηγοί ιερείς και κάτοικοι της περιοχής.

Επιζήδειον έξεφώνησε ο Πανοσιολογώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Ανδρέας Τεοπέλας.

Ο άειμνηστος Γ. Παΐσιος γεννήθη κατά Νοέμβριον του 1895 στο περίφημο χωριό των Άγιογράφων, τους Χιονάδες, από φτωχούς και έναρτους γονείς Δημήτριον και Δέσποινα. Έμαθήτευσε στα Σχολεία του χωριού του και μέχρι ηλικίας σαράντα έτων εξάσκησε το πατριπαράδοτο έπάγγελμα του ξυλονογού. Κατόπιν χειροτονήθηκε ιερέας στις 8.2.1935 από τον Μητροπολίτη Ίωάννη και ύπηρέτησε ως έφημέριος ως τον Ιούλιο του 1937 στο Καβάσιλα, κατόπιν ως τα 1940 στην Πηγή (Πεζλάρι), 1949—43 στη Μόλιστα, 1943 Ιούλιος 1954 στο χωριό του Χιονάδες, Κατόπιν 1954—59 στο Νιμφαίο της Φλώρινας, 1959—65 στο Δολό Πρωγονίου, 1966—71 στην Καλλιθέα Κονίτσης και τέλος, για λίγο διάστημα ως το 1972 που συνταξιοδοτήθηκε, στη γενέτειρά του Χιονάδες.

Άπό νέος αγαπούσε τα γράμματα και τις μελέτες και συγκέντρωνε ιστοριοδιπικό υλικό και ιδίως σχετικό με την Άγιογραφική Σχολή του χωριού του και με την εκκλησιαστική ιστορία της Μητροπόλεως Βελλάς και Κονίτσης.

Άπό το 1935 ως τα 1940 διάφορες εργασίες του δημοσιεύτησαν στην εφημερίδα Άωός της Κονίτσης όπως: Άρχηγιον Ίερομονάχου Χρυσάνθου Λαενά, Άρχηγιον Ίωάννη ο εκ Κονίτσης. Περί της Ίερωάς Μονής Μαλίστης κ.ά. που αναδημο-

σιεύτησαν στο περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ. Στην Ήπειρωτική Έστία επίσης δημοσίευσε πολλές εργασίες του: Τίτλος ιδιοκτησίας Χιονάδων, Γεράσιμος Τιτουλάριος Έπίσκοπος Άρίστης. Όλίγα περί Άμυλικού Χιονάδων. Η Άγιογραφία των Χιονάδων. Το κατάστιχον της Ίερωάς Μονής Άγίου Νικολάου Σκαμνελίου. Έπιγραφαί και Ένθυμώσεις (σε πολλές συνέχειες). Χρυσάνθος Ίερομόναχος ο Λαενάς. Παΐσιος Έπίσκοπος Βελλάς και Κονίτσης. Βαρθολομαίος Ήγούμενος Ίερωάς Μονής Κακιωμένου. Έπιγραφαί και ένθυμώσεις από την Δυτικήν Μακεδονίαν κ.ά.

Άπό αυτά και από άλλο ιστορικό υλικό που ύπόκει στο άρχείο του έγραψε και εξέδωσε και τρία αξιόλογα βιβλία: Άγιογραφία και άγιογράφοι Χιονάδων. Τα Σχολεία Χιονάδων επί Τουρκοκρατίας. Και τη μικρά Συμβολή εις την ιστορίαν της εκκλησιαστικής επαρχίας Βελλάς και Κονίτσης.

Πρώος και ταπεινός ο αγαθός λειψτής και χωρίς να επιδιώκει τίτλους και τιμές — όπως και ο ίδιος έλεγε — κατά τις μετακινήσεις και περιοδείες του συνέλεγε έπιγραφές, ένθυμώσεις, παλιά σκονισμένα έγγραφα σαν το εργατικό μνημόγυ και μας άφησε τα έργα που προαναφέραμε.

Τα τελευταία χρόνια είχε χάσει την όραση και σχεδόν την άκοή του και στενοχωριόταν που δεν μπορούσε να ασχοληθεί με τις αγαπημένες του μελέτες. Του παραστάθηκαν στοργικά η πιστή συμβία του, ή κόρη του και οι τρεις υιοί του. Άπό την Πολιτεία και τους έπισήμους δεν έλαβε κανένα βραβείο ή διάκριση όσο ζούσε. Τον έλησμόνησαν...

Έμεις όμως οι φίλοι του πάντοτε θα τον θυμόμαστε. Άς είναι ελαφρό το χόμα της πατρώας γής του που τον σκέπασε και η μνήμη του αιώνια.

ΑΝΑΣΤ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΔΗΜ. ΠΕΤΣΚΟΣ

(Βιογραφικά)

Ο Χαρ. Δ. Πέτσκος γεννήθηκε στο χωριό Μεσοβούνα Ίωαννίνων το 1908. Τα πρώτα 10 χρόνια της ζωής του τα πέρασε στο χωριό του. Τα υπόλοιπα ως την ηλικία 30 χρόνων στα Γιάννενα και κατόπι μόνιμα στην Αθήνα, όπου πέθανε στις 3 Οκτωβρίου 1981.

Φοίτησε στη Ζωσιμαία Σχολή και στη συνέχεια τελείωσε την τετρατάξια τότε Δημόσια Έμπορική Σχολή Ίωαννίνων.

Από νέος ακόμα έγραφε μικρές ήθογορφίες και εθιμογραφήματα στις τοπικές εφημερίδες και στις Ήπειρωτικές των Αθηνών.

Το πρώτο του βιβλίο με τίτλο «Καλύζι - Καλαμάς» τυπώθηκε στα 1948. Είναι θεατρικό έργο και πρωτοπαίχτηκε στο κινηματοθέατρο ΠΑΛΛΑΣ των Αθηνών τον ίδιο χρόνο και σε πολλές έπαρχιακές πόλεις με έπιτυχία. Έγραψε πολλά μικρά θεατρικά έργα που παίχτηκαν σε έφορτα-στικές εκδηλώσεις των Ήπειρωτών στην Αθήνα και στην έπαρχία, καθώς και πλήθος άρθρα με διάφορα θέματα (λογοτεχνικά, αισθητικά, κοινωνικά) σε εφημερίδες και περιοδικά.

Η βιοπάλη, ο πόλεμος και οι καταστροφές δεν του επέτρεψαν να ασχοληθεί όσο ποθοίσε με τη λογοτεχνία. Έμφανίζεται ύστερα από 20 χρόνια με τη συλλογή διηγημάτων «Πριν απ' το ήλιοβασιλέμα» (190 σελίδες). Από τότε η παρουσία του στα ελληνικά γράμματα είναι έντονη.

Το 1970 εκδίδεται η συλλογή διηγημάτων «Ταβέρονα ή Εύτηγία (190 σελίδες)». Το 1972 κυκλοφόρησε τη συλλογή διηγημάτων «Το Άλσος των Απομάχων» (182 σελίδες) και το 1974 το μυθιστόρημα «Μια ιστορία από τα Γιάννενα» με 350 σελίδες. Το 1975 τυπώθηκε η συλλογή χιονομορσιζών διηγημάτων με τίτλο «Πρό του φροβέου δήματος» (160 σελίδες).

Το 1976 κυκλοφόρησαν δύο βιβλία του. Το μυθιστόρημα «Άψα ζωής» (248 σελίδες) και η συλλογή διηγημάτων «Άνθρωπινη μοίρα» (160 σελίδες). Το 1977 τυπώθηκε «Το φάντασμα του Άουσοβιτς» διηγήματα (112 σελίδες). Το 1978 εκδό-

θηκε η «Πηνελόπη σε Ήπειρωτικό χωριό», θέατρο με ένα δίπρακτο, ένα τετράπρακτο και δύο μονόπρακτα (152 σελίδες). Το 1980 κυκλοφόρησε το βιβλίο του «Ζητούνται Άάθροποι», με τρία διηγήματα και μία νουβέλα (192 σελίδες). Τέλος, το 1981 τυπώθηκε η συλλογή εθιμογραφημάτων «Η νοστιμιά των άπαγορευμένων» (95 σελίδες).

Στα γραφτά του δεν άκολούθησε καμιά συγκεκριμένη σχολή. Έπηρεασμένοι από τους αντιπολεμικούς και γενικά τους προοδευτικούς συγγραφείς του μεσοπολέμου και ακόμα από τη ζωή των άπλων ανθρώπων της ιδιαίτερης πατρίδας του, προσπάθησε να διατυπώσει τις σκέψεις και γενικά τις ιδέες του άπλά και σε προσωπικό ύφος. Είχε τη γνώμη ότι ο άναγνώστης πρέπει να διαβάσει και όχι να λύνει «σταυρόλεξα», όπως έλεγγε.

Τιμητικές διακρίσεις;

Η Ήπειρωτική Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών στις 27.8.77 βράβεωσε το διήγημά του «Το φάντασμα του Άουσοβιτς».

Στις 31.10.78 σε θεατρικό διαγωνισμό βραβεύτηκε το δραματικό του μονόπρακτο «Τά κούτσουρα».

Στις 17.1.81 ο Σύλλογος Έλλήνων Λογοτεχνών του άπένευσε τιμητική περιγραμνή, τιμώντας την άξιόλογη συμβολή του στην άνύψωση και καλλιέργεια του Έλληνικού Πολιτισμού, άλλά και την έναρξη

πολιτεία του.

Στό λογοτεχνικό διαγωνισμό της Ήπειρωτικής Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών την 25.1.81 του άπονειμήθηκε ο Α' Έλλάνος για το διήγημά του «Η Ανάσταση της

Αγάλης».

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Έπισημών, εκτιμώντας τη συμβολή του στα έλληνικά γράμματα, του απένευσε από το 1977 τιμητική λογοτεχνική σύνταξη.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΝΑΣΟΥΛΗΣ

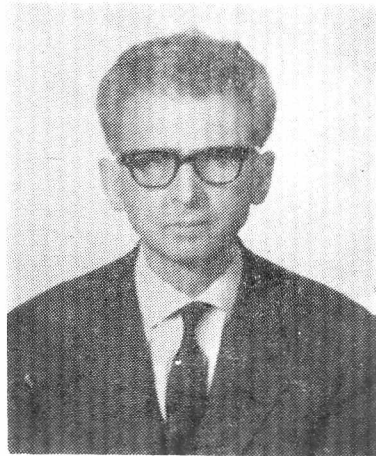
Ό εκπαιδευτικός - ό λαϊκός αγωνιστής - ό λογοτέχνης

Αυτό ήταν το τρίπτυχο του Δήμου Νασούλης, που ξαφνικά μς έφηνε το περασμένο Μάρτη. Γέννημα και θέμμα του Γραμμένου. Και είχα το προνόμιο της καταβολής και του περιγύρου της ιστορικής «κόμης». Άλλά στη γραφική Σκόπελο τον έταξε ή μοίρα να ξεδιπλώσει τις καλύτερες άρετές του. Τοπικός ήγέτης στην Έθνική Αντίσταση. Και στα ζοφερά χρόνια της άντεπανάστασης, που έπακολούθησε μέσα σ' ένα κλίμα διώξεων και περιπετειών, ποτέ δέν έχασε τον προσανατολισμό του.

Πνευματικός άνθρωπος και στοχαστής καλλιέργησε τα βιώματα, που άπόχτησε ζώντας κοντά στο λαό. Πίστευε, πως ή λογοτεχνία είναι μια κοινωνική λειτουργία. Γιατί την ύπηρετεί και την παιδαγωγεί. Έγραφε έμμετρα και πεζά. Και ή μεγάλη δωρεά είναι όρατή στο έργο του Νασούλη. Ήταν προικισμένος με τη δύναμη της δημιουργίας και της λαϊκής έναισθησίας. Σαφήνεια στο διαλεχτό περιοχόμενο και άρτίωση στη μορφή. Πάντοτε σμιλεύει τα πνευματικά του δημιουργήματα. Και το βρος του λιτό, όλόδροσο και όφραίο.

Στό βιβλίο του, που έγκυκλοφόρησε πρόσφασι «Ταξίδια στις Βόρειες Σποράδες» και στα διάσπαρτα γραφτά του σε περιοδικά και σε τοπικές έφημερίδες διαφαίνεται ή μάχη για την έξαράνιση της άδικίας και της κοινωνικής άθλιότητας. Για τη λύση του κοινωνικού προβλήματος. Για το άνέβασμα το πνευματικό, πολιτιστικό και προπαντός το ήθικό.

Τό 1950 έγκυκλοφόρησε την πρώτη ιστορική μονογραφία για τη Σκόπελο, την όνομα Ηελάρησο. Πέφουσι άχτιδοβόλησε με το έξαίρετο λαογραφικό του έργο για τη Σκόπελο, τη Σιάθο και την Άλόνησο. Τουτό το έργο του έπαινήθησε. Κορυφαίοι

πνευματικοί άνθρωποι, όπως ό Ί.Μ. Παναγιωτόπουλος, ό Γ. Βαλέτας έντυπωσιάστησαν. Όπως και κριτικοί έφημερίδων της Άθήνας έγραψαν εννοιακά σχόλια. Άκόμα το έργο του αυτό πήρε βραβείο από τον ΕΟΤ και από την Έταιρεία Έλλήνων Λογοτεχνών.

Ό Νασούλης είχε έτοιμο για έκδοση τον τόμο των Ήπειρωτικών διηγημάτων, καθώς και μια σύλλογη ποιημάτων.

Πετυχημένος δάσκαλος. Και είχε φοιτήσει και στη γεωργική Σχολή της Μεσοαρίας της Κρήτης. Μά ήταν και πρωτόπρος στην έξοσχολική του δραστηριότητα, ιδιαίτερα στις πολιτιστικές έκδηλώσεις. Άλησμώνητη θα μς μείνει ή περυσινή διάλεξη του στην Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία για τον Ζώη Καπλάνη, που ήταν μεστή και τεζμηριόμενη.

Και ό Δημοσθένης Νασούλης είχε χτίσει στον ψυχικό του κόσμο έναν άνθρωπισμό, στέρεο και άταλάντευτο και έκδηλο σε όλους τους τομείς της ζωής του.

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δημοσθένης Κόκκινου: «Ο ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ», Διηγήματα, Θεσσαλονίκη 1981.

Συνηθίζω, κάθε φορά που κρίνω ένα βιβλίο (λογοτέχνημα ή οικονομική διατριβή), να δίνω πρώτα σε λίγες γραμμές την προσωπικότητα και το σύνολο των έργων του συγγραφέα. Προκειμένου για το συγγραφέα του «Αφοπλισμού», τα εισαγωγικά αυτά στοιχεία θα τα παραλείψω. Δέ χρειάζονται. Ο Δημοσθένης Κόκκινος, καταξιωμένος επί ανωτάτου επιπέδου Ποιητής, Πεζογράφος, Κριτικός της λογοτεχνίας και του θεάτρου, Ζωγράφος και σπάνιος Άνθρωπος, έχει ήδη από καιρό ύψωθεί σε κορυφαία προσωπικότητα, πασίγνωστη ανά τον έλλαδικό και ευρωπαϊκό χώρο. Για το λόγο αυτό, αν αποτολμούσα σύντομη επισκόπηση της βαρυσήμαντης, πολύχρονης και πολυδιάστατης πνευματικής προσφοράς του, θα κινδύνευα να μου καταλογιστεί πώς «κομίζω γλαύκα εις Άθήνας».

Περιορίζομαι λοιπόν στην κριτική εκτίμηση του νέου του βιβλίου, του «Αφοπλισμού». Πρόκειται για έναν καλαίσθητο, με μακέτα εξώφυλλου φιλοτεχνημένα από τον ίδιο το συγγραφέα, τόμο 133 σελίδων, που περιλαμβάνει έννιά κείμενα από σελίδες 10 μέχρις 27 το κάθENA. Διηγήματα τα ονομάζει ο συγγραφέας τους, στηριζόμενος — πολύ σωστά — στην κλασική μορφή πεζογραφίας, που έχει δώσει στην κρινόμενη δημιουργία του. Έγώ ωστόσο σαν κριτικός, που δε διάβασε άπλως, αλλά μελέτησε και άφομοίωσε σε βάθος τον «Αφοπλισμό», συνεπαρμένος όχι μόνο από την άκτινοβολία της άβυστα ρέουσας επιφανείας αλλά και από το βαθύ, με φιλοσοφικές προεκτάσεις, στοχασμό του — άλλοτε μαγικές, μυστηριακές ένταύγειες όνειρικού φάσματος κι άλλοτε άστραπές φορισμένου ούρανού — που κατακλύζει τα πεζή γραφή κείμενά του, θα χαρακτηρίσα ειδικότερα τον «Αφοπλισμό» πρωτότυπη για την ιδιότυπη τεχνική μορφή της, μοναδική ίσως στην έθνική γραμμα-

τεία μας, σπονδυλωτή έλεγειακή πεζογραφία. Διηγήματα βέβαια! Άλλα διηγήματα που έχουν άποδεσμευτεί από τα όρια του όποιασδήποτε μορφής (σχολής) κατεστημένου, συνιστούν μια νέα, αυθιπόστατη, ύψηλης ποιότητας, τεχνοτροπία και όδηγούν την πεζογραφία μας προς νέους όρίζοντες.

Θά ήθελα να τονίσω πώς τα έννιά αυτά κείμενα, αν και με νοηματική αυτοτέλεια το καθένα, άποτελούν μιαν ένότητα με κοινό συνδετικό άξονα τον όμοιας ύψης γενεσιουργό πυρήνα τους. Πρόσωπα, πράγματα, χρόνοι, χώροι και σκηνακά παρμένα άπ' τη φύση ή από τα άνθρωπινα πεπραγμένα, διαφέρουν μεταξύ τους στις λεπτομέρειες.

Καθένας όμως από τους παράγοντες αυτούς του «Αφοπλισμού», που, μέσα στην άρμονική σύζευξη των ιδιών, των όραμάτων, των βιωμάτων και των ιστορικών άληθειών μορφοποιούνται έσωτερικά και έξωτερικά από τον πολυδύναμο συγγραφέα με άριστοτεχνική έντελέχεια, είτε λουσμένοι από λάμψη είτε αιώρούμενοι, σε δεύτερο πλάνο, σαν άχνες φιγούρες σε αυγινό μισόφωτο, κανέναν, λέγω, από τους παράγοντες αυτούς (ό άρχηγός, ό πολυβουλευτής Δημήτρης, ό Σπάρτακος, ό Λένιν, ό δουδόμορφος Στάλιν, ό Τσάρτσιλ, ό Τρούμαν, ή άγριόπαπια, ή κηδεία των όπλων και των ιδανικών των άγωνιστών (= ό άφοπλισμός), ή Χαιρώνεια, ό σταυρωμένος στρατιώτης της Κιουτάχιας, ό Καύκασος με τους γύπες και τους δεμένους ποιητές, ή Μακρόνησος, ή Κέρκυρα, οί Γερμανοί και οί ταγματσαφαλίτες τους, ή ταριχευμένη Άνοιξη, τα γκρεμισμένα όνειρα, το ούράνιο τόξο...) δέν είναι διαστατός από το θέμα και τη θεία πνοή του βιβλίου τούτου. Η μίξη τού παρόντος με το παρελθόν είναι έμφανής. Διακριτική αλλά πλήρης. Και τούτο γιατί ό Δ. Κόκκινος έχει την προνομιακή δύναμη να άφουγκράζεται τις φωνές των αιώνων, τα δήματα των περασμένων γενιών, έπιμηκύνοντας έτσι την έμβέλεια του στοχασμού του έξω από τα έθνικά πλαίσια, προς την οικουμενικότητα.

Είναι ό «Αφοπλισμός» μια άρτιότη-

τα σταθμισμένη με πολλή σύνεση και λαξευμένη με μεγάλη τέχνη. Τίποτα δεν της λείπει, τίποτα δεν περισσεύει. Άφου κι αυτή άκόμα ή συχνή έλλειπτικότητα της αφήγησης, των σκηνικών και μάάλιστα των συνεχώς εναλλασσομένων λογοτεχνικών εικόνων, με όμοπύρνη ώστόσο διάρθρωση και άλληλουχία, όχι μόνο δεν κουράζει, άλλ' αντίθετα έπαυξάνει τὸ ενδιαφέρον και τὴ γοητεία της ιδιόρρυθμης γραφής, παρακινώντας τὸν άναγνώστη, άφου πλησιάζει τὸ βαθύ στοχασμό του συγγραφέα, νά επιχειρήσει, στο μέτρο των έποπτικών ίκανοτήτων του, έσωτερική άνίχνευση και ψυχική έμβάθυνση στα έννια κείμενα, για τὴν έρμηνεία των άλληγοριών, με τὴς όποιες ό δημιουργός του «Άφοπλισμού» δίνει νέες διαστάσεις για τὴν αίσθηση της συγκαλυμμένης πραγματικότητας. Της πραγματικότητας αϊμόφυρτων χρονικών, πὸ μετουσιώνονται σέ έντεχνο λόγο άσυνήθων διαστάσεων, σέ κείμενα πεζογραφικής μορφής συγκερασμένης με τὸ πάθος της ποιητικής ιδιοσυγκρασίας του συγγραφέα.

Κλείνω τὸ σημείωμά μου προσθέτοντας τούτο μόνον: "Ότι ό Δημοσθένης Κόκκινος με τὸν περισπούδαστο πρωτοποριακό «Άφοπλισμό» του έμπλούτισε τὴν ένθνική γραμματεία μας με ένα άριστούργημα. Άθήνα, 6.10.1982

ΒΑΣΙΛΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ - ΓΑΖΗΣ

Τ ζ έ κ α ς Τ Ι Λ : «ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΣΤΙ-ΓΜΗ», Άθήνα 1982.

Ή κ. Τίλ είναι συγγραφέας: είναι όμως συγχρόνως μιά έξαίρετη γυναίκα, πηγαία καλή, πράγμα πὸν δέν συμβαίνει με όλους τὸς θηλυκὸς συγγραφείς. Σάν συγγραφέας κυβερνιέται από ένα συμπαθητικό αὐθορητισμό πὸν εκφράζει όμως μιά γνήσια καλλιτεχνική φήση. Δέν προσχεδιάζει σὶς κουζίνες, σάν ήθοποιός, κατάλληλους τρόπους εκφρασης για κείνο πὸν θέλει νά πεί. Άνγει με άφέλεια παιδιού ότι αίσθάνε-

ται μιά γνήσια και εὐαίσθητη ανθρώπινη μονάδα. Είναι όμως μιά άφέλεια διαποτισμένη με τὴ βούληση της δικής μας εποχής.

Έχω εδὸ τώρα μπροστά μου μιά συλλογή της: ή Μοναδική Στιγμή, πὸν τὴν λέει διηγήματα. Ή κάπως μακριά ζωή μου πὸν με έφερε σέ παλαιότερα χρόνια σέ έπαφή στενή με τὴν λογοτεχνία του τέλους του 19ου αιώνα μου χάρισε μιά ειδική γεύση μέσα στον χώρο των σημειῶν Γραμμάτων. Αυτό συμβαίνει και με τὸς περισσότερους συγχρόνους μου, ως προσπαθοῦν τώρα αὐτοί νά καβαλλήσουν νεότερους Πήγασους και νά νίκοθετήσουν καινούργια εκφραστικά μέσα πὸν δέν ταιριάζουν στα χρόνια τους, συνεπώς σὶν χροματισκή κλίμακα της εὐαίσθησίας τους. Σάν παλαιότερος λοιπόν, άκούγοντας διήγημα σζέαφομαι σέ κάτι πὸν αρχίζει με δική μου τον άρχή, τελειώνει με δικό του τέλος και λέει άκριθως εκείνο πὸν ό συγγραφέας, ως πούμε ό Μολασάν ή ό Παπαδιαμάντης, θέλει νά πεί. Τὸ καινούργιο είδος πὸν οί συγγραφείς του, τουλάχιστο πολλοί άπ' αὐτούς, και μαζί τους ή κ. Τίλ, τὸ λένε διήγημα, συνήθως δέν έχει οὔτε δική του άρχή οὔτε δικό του τέλος.

Ή οργανωμένη γραφή δέν είναι πολύ συμπαθητική σὶν εποχή μας. Έξ άλλου πὸς θά μπορούσε νά ανταποκριθεί σὶς άνάγκες μιās εποχής πὸν άπωθει πὸς τὸ πῦρ τὸ έξώτερον τὴς λογικῆς διαδικασίες σὶν περιοχὴ της Τέχνης και μαγειρέται από τὴς καταδύσεις σὶν ψυχική σκοτεινιά, στα γιγανταϊσθήματα του σουρεαλισμοῦ και σέ εκφραστικά μέσα όπως ή αὐτομάτη γραφή.

Λέπει λοιπόν τώρα από τὴν λογοτεχνία μας, εκτός από τὴν μετοική πὸν αναφέρεται ειδικά στον τομέα της ποίησης, και ή οργανώση και τὰ πλαίσια και οί σκοποί και ή θεματολογία πὸν χαρακτηρίζαν σέ παλαιότερα χρόνια τὴν λογοτεχνική μας παραγωγή. Πόσο ενδιαφέρον όμως και πόση πρωτοτυπία της έχουν χάρισει τὰ νέα εκφραστικά μέσα και ό πλοῦτος των διαφερόντων της και ή άπόλυτη άνάγκη νά εκφράσει ένα φάσμα συγκινήσεων πὸν πὸν πλοῦσο σέ άγωνίες και κινδύνους ά-

πό κείνο που αντιμετώπιζε ο χαρούμενος κόσμος ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

Η κ. Τίλ δὲν κόλλησε σὲ σχολές. Οὔτε σὲ θεωρίες. Βλέπει μὲ τὴν ἀμεσότητα πὸν χαρακτηρίζει τὸ μάτι τοῦ παιδιοῦ. Ἔχει δικό της τρόπο γραφῆς, πὸν δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ καμιά Πυθία γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν κοινὸ ἀναγνώστη, πὸν ἔχει ἐπιτέλους καὶ αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν θεοῖά του μὲ τὸν κόσμο τοῦ συγγραφέα χωρὶς τὴν παρέμβαση τοῦ μαντινοῦ. Ξέρει ὅτι ἡ ζωὴ τὰ λέει ὅλα ἀπλῶς στὴ χωματικὴ τῆς κλίμακα, ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση καὶ τὴ χαρὰ ἕως τὸν πόνο καὶ τὸ πάθος. Δὲν ψάχνει γιὰ αἰτίες καὶ ἀποτελέσματα. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν δημιουργεῖ σπαζοκεφαλιές, μέσα σ' ἕναν κόσμο προσιτὸ καὶ θλιμμένο μὲ τὴν γνήσια συμπάθεια πὸν τοῦ χαρίζει ὁ δημιουργὸς του.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ, τὸ βιβλίο τῆς κ. Τίλ, διαποτισμένο ἀπὸ τὴν εὐαισθησία τῆς συγγραφέας του καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κατσούφικες σπαζοκεφαλιές καὶ γοῖφους καὶ συγχρόνως καθόφτης πιστὸς μιᾶς ἐξαιρετικῆς ἀνθρώπινης μονάδας, τῆς γυναίκας πὸν τὸ ἔγραψε, ἀξίζει τὸν κόπο νὰ διαβαστεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς καὶ τοὺς ἀφελεῖς σὰν χαρὰ, ἀπὸ τοὺς σολοιοὺς καὶ δύσκολους, μάθημα. Γιατὶ ὅταν γράφει ἡ κ. Τίλ ἔχει τὴν ωραία δύναμη νὰ γίνεται συμπαθὴς.

Ἰωάννου Ν. Νικολαΐδου:
«ΖΑΓΟΡΙ», Δοκίμιο ἀνθρωπογεωγραφίας, Ἰωάννινα 1982.

Τὸ Ζαγόρι, σὰν πλάσμα τῆς φύσης, εἶναι ἕνας θαυμάσιος γῶρος. ὅπου ἀδελφικὰ ἀνταμώνονται σκληροὶ καὶ ἐπαναστατικοὶ πέτρινοι ὄγκοι μὲ μιὰ πεισματικὴ ἐλαστικότητα πὸν ἀγωνίζεται γιὰ νὰ ἐπιζήσῃ. Καί, σὰν γῶρος ἱστορικός, εἶναι μιὰ περιοχή ὅπου ἰδιότυπες οἰκονομικὲς συνθήκες πὸν τὴν κυβέρνησαν κατὰ τὴ διάρκεια αἰώνων, δημιουργήσαν ἕναν ἰδιαίτερο τύπο ἀνθρώπου: τὸν ἀστὸ τοῦ βουνοῦ. Ἐναν τύπο ἀνθρώπου πὸν κρονοιάστηκε πρὸ ὕστερα καὶ σ' ἄλλες περιοχὰς τοῦ ἐλληνικοῦ ὄρειοῦ γῶρος, ὅγ: ὅμως μὲ τὴν ἴδια ἔνταση καὶ τὴν ἴδια διάρ-

κεια. Τώρα στὶς μέρες μας εἶναι πιθανὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος γῶρος, ὅπου παλιὰ ἢ ἀνεξαρτησία κερδίζοταν ὄχι: μὲ τὰ πρωτόγονα ὅπλα τοῦ πολέμου μὰ μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ νοῦ, καὶ ἀσφάλιζε ὄχι: μονάχα τὴν τοπικὴ ἐπιβίωση μὰ καὶ τὴν πολιτιστικὴ ἔνοβο τῆς ἀνθρώπινης ὁμάδας, νὰ γίνῃ ἕκτα τὸ καταφύγιο πολλῶν πὸν ποθοῦν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη δουλεία τῆς ἐλληνικῆς πόλης. Αὐτὴ τὴ δουλεία πὸν μπορεῖ νὰ μὴν ἀπειλεῖ ἄμεσα τὴ ζωὴ μας μὰ πὸν μεθοδικὰ νεκρώνει τὰ μάτια μας καὶ τ' αὐτιά μας, ταράζει τὴν κυκλοφορία τοῦ αἵματός μας, σπάζει τὸ νευρικό μας σύστημα καὶ μὰς ἀναγκάζει νὰ περνᾶμε σημαντικό μέρος τῆς ζωῆς μας στοὺς προθαλάμους τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰπποκράτη.

Φαίνεται λοιπὸν, μᾶλλον, ὅτι μελλοντικὰ τὸ Ζαγόρι: θὰ σταθεῖ ἕκτα τόπος σιτηρίας γιὰ τὰ σπαρμένα νευρικά συστήματά, πὸν εἶναι τὰ θύματα ἑνὸς πολιτισμοῦ, πὸν ὅμοιος μὲ τὸ μάγο τοῦ Γκαίτε, δὲν μπορεῖ νὰ χλιναγωγηθεῖ πιὰ ἀπὸ τὸ δημιούργητό του. Ὅπως στὴν ἐποχὴ τῆς ξένης καταδρομῆς στάθηκε ἕνας τόπος ὅπου μεθοδεύονταν, μὲ ὅπλα τὸ νοῦ, ἡ σκληρὴ διαδικασία τῆς ἐπιβίωσης, καὶ στὸν αἰῶνα τῆς ἐνοπλῆς ἐξέγερσης τοῦ λαοῦ, γέννησε ἕνα σημαντικό ἀριθμὸ μαχητῶν τοῦ καλῆμου, πὸν ἐτόνωναν τὸ νεῦρο καὶ ἀκονίζαν τὸ νοῦ του. Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, πὸν μόλις εἶχε θγεῖ ζωντανὸς ἀπὸ τὴ δραματικὴ του ἐπανάσταση.

Τὸ Ζαγόρι, λοιπὸν, πὸν ὕψωνε: μπροστὰ μας τοὺς ἰδιόρρυθμους ὄγκους του. γεμάτους ὄρεσιὰ καὶ ἡρεμία καὶ κελάδηνια, μὲ τὴν ἱστορία του, τὴ γεμάτη πλοῦσια καὶ γόνιμη καρτερία, μὰς δίνει ὁ Γιάννης Νικολαΐδης στὴ μικρὴ του μελέτη. Μὰς δίνει λιτὰ καὶ ὁμορφα τὸ τοπίο: μὰς δίνει καὶ τὸν κάτοικο, πὸν στάθηκε, καθὼς εἴπαμε, στὸν ἐλληνικὸ μας γῶρο, ὁ ἐντελέστερος τύπος τοῦ ἀστοῦ τοῦ βουνοῦ τοὺς τελευταίους τρεῖς αἰῶνες τῆς ξένης κατοχῆς. Τὸν κάτοικο, ἄντρα καὶ γυναίκα. Γιατὶ ἕναν ἰδιαίτερο τύπο γυναίκας δημιούργησε ὁ ὄρεινὸς ὄγκος τοῦ Ζαγοριοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν περασμένων αἰώνων. Δὲν ἔσκυθε αὐτὴ τόσο στυγνὰ ἐπάνω στὴ γῆ, ὅπως ἡ βασανισμένη γυναίκα τοῦ ὑπόβουλου κάμπου: μὰ ἡ ψυχικὴ

ἀγωνία που γνώριζε συνεχώς, περιμένοντας τον ξενιτσαμένο, θακάρηζε το νευραϊκό της σύστημα και λείπωνε την εύπισθησία της, ενώ συγχρόνως ή οικονομική άνεση και ή επαφή με εἶδη της καθημερινής ζωής, παρακαμένα στις ευρωπαϊκές εστίες του καλού γούστου, έθρεφαν και τόνωναν το δικό της καλό γούστο και λείπωναν τους τρέπους της και χάραζαν την ιδιότυπη φυσιογνωμία της.

Αυτὸν τὸν τελευταῖο καιρὸ οἱ Ζαγορίταις ἔρχισαν νὰ ἀσφαλῶνται ἐντατικὰ μὲ τὴν περιοχὴ τους καὶ τὸν πολιτισμὸ της. Ὁ ἀγαπητὸς παλιὸς μαθητὴς μου ὁ Φρίξος Τζιόβας μὰς ἔδωσε τὴν ὥραια μονογραφία του Ἰὸ χρονικὸ τῆς Δοδῆς. Ὁ Γιάννης Σουλὸς τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ του, τῆς Μπούτσικης. Ὁ καλὸς φίλος, ὁ Κώστας Λαζαρίδης, τὴ λαμπρὴ δουλειά του γιὰ τὴ γλωσσίδα τοῦ Βήκου, μαζί μὲ παικίλη ἄλλη δουλειά, αὐτὸς ὁ ἀκαταπάνητος ἐργάτης τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ χῶμα ποῦ μὰς γεννάει. Τώρα ὁ Γιάννης Νικολαΐδης μὲ τὸ ὥραιο μικρὸ του δονικίμο, τὸ Ζαγόρι, μὰς δίνει τὴ φυσιογνωμία ἑνὸς τόπου καὶ ἑνὸς λαοῦ. Καὶ τὰ δίνει αὐτὰ μὲ τὴν καλλίτερη πρόζα ποῦ ἔχει ἔως τώρα γράψει. Ἀκρίβεια νεῦρο, ἐρῆμὴ ἐκλογὴ τῆς λέξης, σωστὴ εἰκόνα χαρακτηρίζουν τὸ πρῶτό του. Ἀντίθετα ἀπὸ ἄλλους, γράφει γεράζοντας περισσότερο νευραϊκὰ.

Αὐτὰ ἀπὸ ἕνα ξένο, ποῦ διανοητῶς γνώρισε τὸ Ζαγόρι, τουλάχιστο σὺν χῶρο, πολὺ λιγότερο ἀπὸ ἐπιθέλει νὰ τὸν γνωρίσει.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΩΝΤΙΚΟΣ

Γι ὠ ρ γ ο υ Μ. Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ
«ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟ», Ἀθήνα 1981.

Ζήσωνα γιὰ λίγο τὸν στοχασμὸ μου τὸ θεματικὸ «Θερμοκήπιο» τοῦ Γιώργου Μ. Οικονόμου. Ὅταν διαβάξω αὐτὰ τὰ μικρὰ πεζογραφήματα αὐτοῦ τοῦ συγγραφέα, αἰσθάνομαι μὲ κερπίστη μταφυσικὴ φρικιότητα, μὲ μὴ συνάμα τρομακτικὴ αἰθόρα τοῦ ἀρχαίου τρόμου.

Παράλληλα, καθὼς πέρανω πάνω ἀπὸ τὴν ἀπέψη μου αὐτὰ οἱ μὲν ἴσως, καταλαβαί-

νω καὶ: πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοῦ ἀπλὰ νὰ ἀπέπταμαι καὶ κερταρικὰ ἐπομένως νὰ ὑπάρχω. Καταλαβαίνω πάνω μου μὲ ὑπερφυσικὴ προστασία. Ἄν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ στοργικὴ προστασία, ποῦ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν πρόζα τοῦ Γιώργου Οικονόμου, μάλις θὰ θέταμε τὸ ἐρώτημα στὸν ἐαυτὸ μας. Γιατί νὰ ὑπάρχει ὁ κόσμος καὶ ὄχι τὸ τίποτα; θὰ ἔπρεπε νὰ πρελλαθῶμε ἢ νὰ πεθάνομε.

Οἱ ἤρωας τοῦ Γιώργου Οικονόμου κινεῖνται σὺν σύμβολα καὶ σκιές τρομακτικῶν ὑπάρξεων. Ὑπάρξεων, ποῦ ζοῦν κάτω ἀπὸ ἀίνητους οὐρανοὺς, κάτω ἀπὸ ἀνέμους λησιμονημένους, κοντὰ σὲ μικρὰ μίνα ἀγγίγματα δίχως κεφάλι, σὲ δρόμους μὲ σιωπηλοὺς τοίχους.

Μέσα στὴ στοχαστικὴ λυρική πεζογραφία, τοῦ Γιώργου Οικονόμου, ὑπάρχει ἕνας κόσμος, χωρὶς κανένα προσδιορισμὸ. Προπαντὸς ὄντας κυριαρχεῖ τὸ τοῦ παράλογου αἰσθημα. Ἡ ἐρημία μὲ τοὺς χιλιάδες ἤχους, ὁ φόβος ποῦ σὺν νὰ χαμογελᾷ μέσα στοὺς καθρέφτες.

Πολλὲς φορές ὁ κόσμος, ποῦ πλάθει ὁ διηγηματογράφος, ἀποσύρεται πίσω ἀπὸ ἄδειους δρόμους καὶ χαμίνες φωνές. Κι τότε σὺν νὰ καταρρέουν ἔτσι οἱ θεσμοί, ποῦ ἡ ἱστορία εἶχε σφυρηλατήσει καὶ ποῦ συνῆδεν κάποτε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν κόσμο.

Μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ἄνθρωποι, στερημένοι τῆ φυσικῆ τους ὀντότητα, νάναι, ὑπάρχουν σὲ μὴ ἐρημνὴ ἀκτῆ, ἔπου καὶ παίζον τὸ θερὸ τους ἐμβατήριο. Ὄστόσο, ἡ λογικὴ του εἶναι ἀνθρώπινη, μὲ καὶ ὁ κόσμος στερεῖται λογικῆς, συνεπῶς εἶναι ἄλογος — IRRATIONNEL. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ δρόμος τοῦ κόσμου ἔξω, λέρ καὶ λάμπει σὺν διαμάντι... ποῦ τὸ σφάζουν. Κι ἐκεῖνο τὸ τυφλὸ παιδί, κρατᾷ τὴν ἀνθισμένη κούκλα του καὶ παίζει.

Τὸ παράλογο κατὰ τὸν Γ. Οικονόμου εἶναι ἕνα σημεῖο διηρηκοῦς ἐντασης. Ἐνα σημεῖο ἐκκενρῆς, μὲ ἀκατάπαυστη αἰόρηση, ἔπου ὁ ἄνθρωπος δὲν δίνεται πουθενά. Ἐκεῖ εἶναι τὸ φῶς καθὼς ἕνα μεγάλο μαχαίρι ἐκεῖ, ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἀναιρεῖται νὰ κῶδει κάτσορες παπαροῦνες στὴν ἀπορησιαλὴ καὶ νὰ ζυπνάει τρομακτικὸς τὰ χαράματα.

Ὁ ἄνθρωπος-ἤρωας τοῦ διηγηματογράφου τοῦ «Θερμοκήπιου» δὲν μπορεί νὰ κερ-

δίσει την γαλήνη του, γιατί δεν δέχεται να άρει την έργρηγορία της συνείδησής του. Και δεν δέχεται, επειδή ή σιωπή είναι αντίνητη από αιδώς. Όπου άνθρωποι - καλόγεροι σκαρφαλώνουν στο κρεμασμένο σκονί και όπου αλήθινά ό παρά - λογος άνθρωπος δείχνεται ό δλοένα μαχόμενος.

Πάντα φαίνεται να είναι καθαρή ή παραδοχή του παράλογου στο «Θερμοκήπιο» του Γ. Οικονόμου. Παραδοχή ότι δεν υπάρχει τίποτε πέρα απ' αυτή τή λογική μας, που διαπιστώνει τό παράλογο και παραδοχή ότι δεν υπάρχει μεταφυσική έλπιδα. Έλπιδα τέτοια καμιά παρά ένα όνειρο διαλυμένο, ένα όνειρο θολό, μέσα στο αίνιγμα και μέσα στην άπουσία του.

Διαβάξεις τό «Θερμοκήπιο» και διαπιστώνεις πώς τό παράλογο είναι ό διαυγής λόγος, που θεσπώνει τά όριά του. Ό ήρωας του Οικονόμου... «Μάτια βασάνιζε τις λέξεις και μάτια πάσχιζε να φτάσει εκεί στην τελευταία κραυγή τους, που θα θά πάγωναν μονομιάς κι ό Λόγος θά ξανάβρισκε τή χαμένη σιγή του.»

Οι ήρωες του Γιώργου Οικονόμου μάχονται για τήν αξιοπρέπειά τους, που θεμελιώνεται σαν παραδοχή της «παράλογης» κατάστασής τους. Αύτην τήν κατάσταση του παράλογου τήν αντιμετώπιζουν με τή «λογική» και τήν «τιμότητα» τά χέρια της χορείας αύτης των ήρώων του «Θερμοκήπιου», σφίγγουν αδέξια στη μοναξιά και θαρρείς πώς πνίγονται σ' ένα θερμό ποτάμι, που κατέβαζε αδιάκοπα σπασμένα τύμπανα και κοδάκας...

Μέσα στην ατιμωσφαιρα του «Θερμοκήπιου» υπάρχει ό κίνδυνος σε κάθε αδιόρατη στιγμή, που σμπνίγει τον άνθρωπο. Μέσα σ' αυτό τό βλαλο ρίγος θα να παίρνουν έπιτέλους τό κόψιο τους νόημα, είταν που έπεφτε ξανά ή ίδια άγωνία και τόν έπνιγε. Οι ίδιες, ναυαγισμένες λέξεις του να μωζούνται κλαμένες στα χέρια του, ζητώντας πίσω τό χαμένο τραγούδι τους.

Τό να γνωρίζει κανείς να κρατιέται στην ύλιγγιώδη ακρόφωρα τήν ανάμεσα λογικής και παράλογου ίδου ή έντιμότης — τά ό-πόλοιτα είναι ύπεκφυγές. Κι όταν λέμε ύ-πέκφυγές, νοούμε διαφυγές, προς εύρύτερους ύποστασιακούς και όντολογικούς όρίζοντες. Ό συγγραφέας του «Θερμοκήπιου» ζει σαν

τόν Άλμπερ Καμύ τή «Θυσία της έργρηγορίας συνείδησης». Μπορεί να θλείπει κι αύτός να έρχεται ή άπουσία των άφανισμίν κα-θώς... άμέτρητα μαύρα καπέλλα θα θυθίζονται σε μια πανάρχαια, σκονισμένη άνα-μονή. Έκεί... ή κίτρινη βροχή. Έκεί και ή λυπημένη μελωδία για δαλασμιωμένα που-λιά.

Και παντού ή ζέστα του «Θερμοκήπιου» θαμμένος ήχος να μιιάζει. Μιά ξενιγεία ά-πέλιπδη, που ώστόσο δεν άναίρειται, γιατί είναι συνέπεια της παράλογης θέσης του άν-θρώπου στον κόσμο.

Ό ξένος του Γ. Οικονόμου είναι που κρατεί στη χέρια του τή φωτιά. Ό ήχος τυφλώνεται, ή κραυγή τελειώνει άστεγη και γρηνή. Ένας μακρινός παγκοσμικός σί-στρος, μέσα από ξωτικούς άγνωστους κόσμους φτάνει έως έμάς. Ό συγγραφέας μας δεί-χνει πώς ή μοναξιά είναι στοιχείο της ού-σίας του ανθρώπου, χωρίς τή συντροφιά κα-νεός θεού, καμιά παραγορίας.

Τό κυρίαρχο λυρικό στοιχείο, χαρακτηρι-στικό γνώρισμα της διήγησής του Γ. Οικ., είναι που σαγηνεύει. Γιατί ό συγγραφέας αύτός φέρνει τήν ψυχή σμα σε άγρια και άνοπτάχτα πράγματα, σμα σε σκοτεινές σιωπές, σε άποκεφαλισμένους εικόνες, σε συν-τόμμια στο άπειρο. Ζεις με τό «Θερμοκή-πιο» τήν πικρή σου ανθρώπινη περιπέτεια, τήν άνοπαξία της διαφυγής που είναι στε-ρημένη από τις άναμνήσεις της χαμένης πατρίδας ή από τήν έλπιδα μιας ύποσχε-μένης γής: «Ήγγικεν — λέει ό Γιώργος Οικονόμου — ό μεγάλος καιρός της άπελ-πισίας, που θα δεις και θα καταλάβεις, ότι τά μάτια είναι άχρηστα σ' αυτόν που δεν έρχεται ποτέ στην έποχή του».

Μανώλη Πράτσικα: «ΤΟ ΗΜΕ-ΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ».

Άπό τά σημαντικότερα βιβλία της νεοε-ληνικής πεζογραφίας, που έχω μελετήσει τελευταία είναι και τό βιβλίό του Μανώλη Πράτσικα τό ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΠΕΜ-ΠΤΗΣ.

Δεν είναι ή πρώτη φορά που έπι-κουνο-

νώ με την διηγηματογραφική παρουσία του Πράτσεικα, που είναι: άδρή και γενναία στο χώρο των συγκατερινών μας Γραμμάτων. Άλλά κάθε νέα φορά βρίσκω και κάτι καλύτερο και ουσιαστικότερο.

Στο 'Ημερολόγιό του, λοιπόν, ο Πράτσεικας ένδοσκαπεί τις προσ-δάσεις της Ψυχής του συν-ανθρώπου του. Παρακολουθεί τους αδιανόητους ρυθμούς της ζωής και ιχνεύει τους χώρους, όπου εξέλισσονται οι δραματικές περιπέτειες των ήρώων του. Βρίσκει, ακόμα, τους σφυγμούς της απελπισίας του κόσμου, τα αδιέξοδα, ακόμα, που κρύβουν έρημητικά το τί είναι, το Είναί, ιχνεύοντας με τον τρόπο του την έννοια του χρόνου και του χώρου. Ένδιαφέρεται: ακόμα για το πικρό μέτρημα της θλίψης, το άπροσδόκητο, τη λογική, την παρα-λογική και το θάνατο.

Άπό το πρώτο ακόμα διήγημα του Μ. Πράτσεικα «Μετα ληξιαρχική Πράξη», βλέπουμε τις περι-γραφόμενες υπάρξεις να διαδραματίζουν τον χρόνο τους, πολιορκημένοι από το χρόνο. Τα πρόσωπα είναι άσαφη και σχεδόν άνόνημα και ο διάλογος ελλειπτικός, με σιωπές και έναλλαγές, ανάμεσα σιωπής και σκέψης και τ' ανάπαλι.

Στο δρόμο της αφήγησης και στη διαδικασία πλοκής και έμπλοκής των ήρώων έμπλέκεται και η συνείδηση, που με τις 'άποψεις' της άρθρώνεται σε κριτήρια, μέσα στα όποια και διακαίνεται ο αναλυτικός στοχασμός, που διερευνά την διακίνηση της ύπαρξης από κάποιο έξωατο κίνδυνο.

Παράλληλα, ο Μ.Π., που δέν γράφει ποτέ συνηθισμένες ιστορίες, προβληματίζει τον έαυτό του και σε επέκταση τον άναγνώστη του, με φαινόμενα, που καταταυρανούν την σύγχρονη ψυχή, καθώς το φαινόμενο της άγνωσης, του άγους και της ά-φροσύνης. Συναρκαστικές είναι και κάποιες φράσεις του συγγραφέα, που έγγιζουν το βάθος και την έκταση των «Δουδινέζων» του Τζόνς καθώς: «Τό σπίτι μας τό νοικιάσαμε στο χρόνο» ή «Οί τέσσεροι τοίχοι σκουρόχρωμοι στην βψη και ή βδισ πίκρα στην κάτοψη και στο καθαρό μάτι της μοίρας, που έβλεπε από ψηλά και οδηγούσε την ιστορία στο σταλήμο που βριζε».

Ο Μ.Π. νοιχζεται πάντα για ένα πέρας, μια προς βελτιότερες συνειδητοποιήσεις έ-

που συν-τελείται έν ψυχρή ή φρικιαστική έκρίσηση του 'Ουτος. Συγγρόνος, ο συγγραφέας, ένδιαφέρεται για τό αίθημα της άπομόνωσης, της μοναξιάς και της άλλστρώωσης του ανθρώπου. Στις «Διαφάνειες» του έχει στοχεύει στην πικρή άκίνησία του ύπάρχοντος, μέσα στη λημονία του χώρου.

Ο άνθρωπος του Μ.Π. είναι φευγάτος άπό τό προσκήνιο της 'Ιστορικής ζωής. Υποφέρει με πρωτοφανή θανατούτητα άπό τις διάφορες «ακοπιμότητες». Η συνείδηση του δέν είναι διαγιής και ή κάθε του έξανάσταση γίνεται μέσα στις διαδικασίες του παρα-λογισμού.

Άκόμα, ο άνθρωπος-ήρωας των διηγημάτων του Μ.Π. είναι: έκείνος φορέας του Καμή, που δέν συναπαντά στους δρόμους της έγγχρονης περιπέτειας του, παρά μόνο το παράλογο. Μέσα λοιπόν στον παραλογισμό του ύπάρχειν ο άνθρωπος μένει: μόνος και άνασπασίτος. Άνασπασίτος άνάμεσα στη σοφία της ζωής και του θανάτου, που δέν είναι τίποτα άλλο παρά ή γη του, ο άνθρωπος και ο ούρανός του.

Τό πρόσωπο των ήρώων του Μ.Π. βλέπει κατά πρόσωπο τό θάνατο. Είναι ένα πρόσωπο μ' ένα μοναδικό νόμο χαραγμένο μ' ένα νόητωμα, που σκεπάζει την όλοένα νέα πίκρα και δδύρι. Οί χρώς που κινείται: τούτο τό πρόσωπο είναι: έσωτερικοί: αΐθουσες προβολής, δικαστήρια, παλιά σπίτια. Γιατί ο χώρος για τον Πράτσεικα προσφέρει την άπαιτούμενη φαντασία για τον καθένα ήρωά του. Ένώ ο χρόνος έχει κάποια μνήμη. "Όμως χωρίς διάρκεια».

Και στην πιο άκραία περίπτωση του ανθρώπου ύπάρχει: μέσα στην πρόξα του Πράτσεικα, ή συνείδηση που έξανάσταται ένάντια στο παράλογο, άλλά πάντα χωρίς αποτέλεσμα. Η άκύρωση των όρίων της συνείδησης γίνεται: φορές στο όνομα αρχών που ή διαγιής συνείδηση τις έχει άπορρίψει, κι αυτό φαίνεται: σε πολλά διηγήματα, ως άνχίες του «παραλόγου ανθρώπου».

Σε στιγμές καθαρά έξωπραγματικές οι ψυχικές καταστάσεις των ήρώων του Μ.Π. ακολουθούν Καρκινικές διαδικασίες έκτόνωσης του ένδότερου. Είναι: τους. Υπάρχει: μια έντονη ώστόσο άσαφής δια-μαρτυρία, για τό ό.τι: έρημώνει: και τό έξωτερικό άν-

θρώπινο περίγυρο. Παράλληλα και το «be-hevior» αυτή ή ανθρώπινη συμπεριφορά παραλλάσσει τον χαρακτήρα σε συνάρτηση με το περιβάλλον κι αυτό το βλέπουμε στο πιο χαρακτηριστικό δείγμα της συλλογής το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ της Πέμπτης, που αποτελεί και τον τίτλο του βιβλίου.

Σε κάθε ήρωα του «Ημερολογίου» παραλαμβάνουν πιο πολύ οι ανθρώπινες καταστάσεις όπως γίνεται και στο «Ημερολόγιο ενός τρελλού» του Γκόγκολ. «Αλλά απ' αυτό το τελευταίο κείμενο είναι: ασφαλώς ανυποψίαστος ο Μ.Π. και η σύμπτωση είναι: έντελως τυχαία.

Έκείνο που προ-έχει στην πρόξα του Μ. Π. είναι, όπως είπα, οι καταστάσεις ψυχής με όλες τις κινήσεις του στοχασμού του συγγραφέα. Κινήσεις ζωής μέσα σ' ένδογενείς χώρους και παράξενοι διαλογισμοί κι αυτοί εν κινήσει και απογοητεύσεις και κρυφές απελπισίες. Ένας κόσμος οδόνης και βραχυμάς, που πάσχει χωρίς να ξέρει γιατί.

Και στο πρόβλημα της μοναξιάς και της αλλοτρίωσης ο συγγραφέας του «Ημερολογίου» δεν μένει άμετοχος. Κοινωνεί ακόμα με μεγαλύτερη έμφραση που επιδιώκει: να σπάσει τον κλοιό των τειχών που τον συνθλίβουν για να γίνει κάποτε αυτεξούσιος και ελεύθερος.

Το άτομο ωστόσο στη διηγηματογραφία του Πράτοινα δεν είναι ξεκομμένο και έντελως ανεξάρτητο αλλά είναι ένταχμένο στο κοινωνικό σύνολο όπου του έταξες ή μοίρα να ζήσει και να υπάρξει. «Αλλωστε ο πιο ενδιαχρητος ήρωας του καλύτερου κειμένου επι-τελεί κοινωνικό επ'άγγελμα, φέρνοντας ως έμπε το έγγραμ-πές μήνυμα, που εγκρίνει απ' τις διαρραχές της έσωτερικής μας διάστασης, που ξνοίξε, ή δια-μαρτυρία, σύμφωνα με τα ανθρώπινα μέτρα του Πανικού!

Και σ' αυτά τα πρόσφατα διηγήματα του Μ.Π. έχουμε ένα λόγο ριγυλό και θαθή που φέρνει στην επι-φάνεια έλο το κοσμικό δράμα του ανθρώπου των καιρών μας με τρόπο, μορφή και σκέψη που συγκλονίζουν αλλά και προβληματίζουν ταυτόχρονα.

Γ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Ρούλας Παπαδημητρίου:
«ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ»,
Μυθιστόρημα, Θεσσαλονίκη 1981.

Πανελλήνια γνωστή ή Θεσσαλονικιά συγγραφέας Ρούλα Παπαδημητρίου, με από τις πιο γόνιμες και δυναμικές γυναίκες πέννες του πεζού λόγου.

Η προσφορά της πλούσια, έλκεκτη, ύπολογίσμη. Πνευματική όσο και έθνική. Γιατί κυρίως τα θέματά της τα άντλει από την ιστορική και αγωνιστική πορεία, τη μεστή και περίλαμπη, όπως διαγράφεται, στα ήρωικά Μακεδονικά χρώματα. Είναι ή Έλληνίδα λογοτέχνηδα που ζει έντονα τα ιστορικά γεγονότα, τα μετονοσιώνει σε τέχνη, και τα φέρει ζωντανά κοντά μας, με λόγο γλαφυρό, γεμάτων Έλληνικό παλμό, ανθρωπιά, αγάπη, φως. Η Έλλάδα σαν Έθνος, ιδέα και σύμβολο τιμής και έλευθερίας, αποτελεί τη σπονδυλική στήλη, στα περισσότερα έργα της, το κίνητρο της έμπνευσης της.

Αναφέρουμε μερικούς τίτλους βιβλίων δηλωτικών του περιεχομένου. «Στην Έποποιία του '40» «Προσφορά στην Κύπρια Μάνα». «Αγώνας για τη Λευτεριά». «Στη δοξασιμένη γη της Μακεδονίας». Τα δυο τελευταία, πολυσέλιδα, βραβεύτηκαν από την «Έταιρία Μακεδονικών Σπουδών».

Όμως ξεχωριστά από τα αιώτελη βιβλία, και τις άλλες πνευματικές δραστηριότητες, που γεμίζουν με την παρουσία της διάδοχα την κίνηση της Θεσσαλονίκης, θάλεπε να τονιστεί κι εδώ, επί τρεις δεκαετίες, ή ένδοση του «Περιοδικού Έλληνίδων Βορείου Ελλάδος». Ένα ήγμα από τη όποιο προβάλλεται κάθε γυναίκα δραστηριότητα, σ' όποιονδήποτε τομέα και καταξιώνεται. «Γράφεται από γυναίκες και απευθύνεται σε γυναίκες» έγραφαν. Αλλά είναι ένας άθλος καταδικός της, με δική της κατάκτηση. Επί τριάντα χρόνια όρθη στις επάλξεις του, με πολύ μόχθο, θυσίες, αγώνα, στέκεται περήφανα, όπως ακριβώς ή εικόνα του έξοφύλλου, από έργο της Θάλειας Φλωρά-Καραβία, που ει-κονίζει τη Μακεδόνισσα της περιοχής Γι-δά, με την περιεργαία του Μεγαλέξανδρου.

Τὸ νέο ἔργο τῆς Ρ.Π. εἶναι τὸ μυθιστόρημα «Μάρτυρες τῆς Λευτεριάς» καὶ ἀναφέρεται στὸν πόλεμο τοῦ 1940—44. Ἡ δράση του εἶναι τοποθετημένη στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ξετυλίχθηκαν καὶ πραγματοποιήθηκαν, ὅλα ὅσα μὲ τόση ἐνάργεια, ξεστή μνήμη, πατριωτισμὸ καὶ ἀπειρη συγκίνηση, περιγράφονται μέσα στὶς 160 σελίδες τοῦ βιβλίου.

Τὰ στοιχεία πὰ ὅποια στηρίζεται ἡ πλοκή, εἶναι αὐθεντικά, ὅπως ἡ ἴδια μᾶς τὸ λέει, στὸν ἐπίλογο. Τὸ ἱστορικὸ ἀρχίζει μὲ τὸ καταπληκτικὸ Ἑλληνικὸ κατόρθωμα τοῦ 1942, τὴ βίθιση τοῦ ὑπεροκεανείου «Θεόφιλος Γρωτιέ» ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀκολουθεῖ ὁ τουφεκισμὸς τοῦ ἥρωα Σμηναγοῦ Παπανικολάου, καὶ σὲ συνέχεια ἀνάμεσα μὲ ἄλλα δραματικά καὶ συγκλονιστικά, τῆς μικρῆς ἐξέινης ἐποχῆς, τὸ ξεκλήρισμα τῆς οἰκογένειας ἐνὸς ἀξιωματικοῦ, ποὺ ἔφυγε στὴ Μέση Ἀνατολή, νὰ συνεχίσει τὸν ἀγῶνα, ἀφίνοντας στὴ θέση του, τὸ γιό του Νικήτα, ἕνα δεκαπεντάχρονο, ψυχρὸμένο Ἑλληνοπούλο. Ἡ δράση αὐτοῦ τοῦ ἀγοριοῦ καὶ ἡ γενναϊότητα ἐνὸς ἱερέα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναλήψεως Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν τὸ θέμα, καὶ τὴν κεντρικὴ γραμμὴ, τοῦ ἀληθινοῦ αὐτοῦ μύθου. Ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος παπᾶς, ποὺ λεγότανε Εὐάγγελος Μουρτζίνος — πρόσωπο ὑπαρκτὸ καὶ γνωστὸ, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα — εἶχε κομμένον πομπό, στὸ γυναικωνίτη τῆς ἐκκλησίας. Δέχονταν καὶ μετέδιδε σημαντικὰς πληροφορίες, σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς, χωρὶς νὰ τὸν ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοί.

Μνημένη καὶ ἡ ἴδια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀφηγήσεις τοῦ γενναίου κληρικοῦ, συγκέντρωσε, ψηφὶ ψηφὶ ἡ συγγραφέας τὸ πολὺτιμο ὕλικὸ τοῦ βιβλίου, ποὺ μᾶς τὸ δίνει τώρα, σὲ συναρπαστικὴ ἀφήγηση. Ἔστησε ἕνα πνευματικὸ Μνημεῖο Τιμῆς καὶ Ἀνδρείας, στὸ Μακεδονικὸ χῶρο, ὅπως τοῦ ἄξιζε, καὶ τὸ ἀφιερώνει «Στὴ μνήμη ὅσων μαρτυρήσαν γιὰ τὴ Λευτεριά... στὴ μνήμη τῶν μητέρων τῆς καταχῆς, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τῶν βασανισμένων παιδιῶν ποὺ μὲ τὸν ἠρωισμό τους, ἐκπαράζον οἱ μορφές τοῦ τραγικοῦ Νικήτα καὶ τοῦ αἰσθαντικοῦ Ἀν-

δρέα». Εἶναι οἱ δύο νεαροὶ ἥρωες τῆς «Λευτεριάς».

Ὅλα γραμμένα ἀπὸ χέρι ποὺ ξέρεει νὰ φουσᾷ πνοὴ καὶ νὰ ζωντανεύει.

Ἄς εἶναι εὐλογημένο αὐτὸ τὸ χέρι ποὺ ἔρχεται νὰ διασώσει γιὰ νὰ παραμείνουν ἱερὰς παρακαταθήκες, καὶ κληρονομία, στὶς ἐπόμενες γενιές.

Τὸ βιβλίο πρέπει νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ Ἑλληνοπούλα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Ὅπως καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Εἶναι ἕνα κομμάτι τῆς κοντινῆς ἱστορίας μας, μεταφερόμενο στὸ χῶρο τῆς συναισθηματικῆς λογοτεχνίας, στὸ χῶρο τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Μ α ρ ί α ς Μ ι χ α ἴ λ - Δ έ δ ε : «ΑΛΗΣΤΗ», Ποιήματα, 1981.

Ἡ ποίηση τίμησε πάντα — ὅπως τῆς ἄξιζε — τὴ μορφή τῆς μητέρας καὶ τῆς ἀφιέρωσε τὶς πιὸ συγκινημένες νότες τῆς λύρας τῆς, γεμάτης ἀγάπη, σέβας, εὐγνωμοσύνη. Πνευματικὸ ἀντίδωρο πρὸς τὴν ἀπέραντη στοργή τῆς τὶς θυσίες καὶ ὅσα ἐκεῖνη προσφέρει ἀνυπολόγιστα στὸ δρόμο τῆς ζωῆς τῆς. «Ὁ Θεὸς — λένε — δὲν μπορούσε νὰ τὰ φροντίζει ὅλα καὶ ἔπλασε τὴ Μάνα». Εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ κάτω στὴ γῆ μας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πιὸ θεόπνευστοι ὕμνοι, στὴ θρησκευτικὴ ποίηση, εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀφιερώνονται στὴ Μεγάλῃ Μητέρα, τὴν Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν. Πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν εἶναι κάθε Μητέρα, καὶ ἡ ποίηση ἔστησε τὸ βάθρο, πάνω στὸ ὁποῖο τοπθέτησε τὸ ὄνομά τῆς, στὸν πιὸ ἱερὸ χῶρο τῆς. «Σ' ἕναν τόπον ἄυλο, ἀνεγγίχτο ἀπ' τὸ χρῶνο...»

Σ' αὐτὸν τὸ χῶρο, στήνει ἕναν ἱερὸ Βωμὸ καὶ τὸ ἐλεγείο τῆς Μαρίας Δέδε γιὰ τὴν «ΑΛΗΣΤΗ» καὶ τὴν ἀγαπημένη.

«Μάνα μου Ρήγισσα / Μάνα μου Ἀρχόντισσα / ἀγαπημένη τῶν χελιδονίων / τῶν ἡμερων ἀνθρώπων...» Ἔτσι ἀρχίζει τὸν θρηνητικὸ ὕμνο τῆς, ἡ ποιήτρια, μὲ λόγια λιτά, γεμάτα μὲ βάρος οὐσίας, βγαλμένα ἀπὸ τὴν πονεμένη καρδιά καὶ

άναπλασμένα με τὸ φιλοσοφικὸ ἀντίκρουσμα μιᾶς πλατύτερης πνευματικῆς ἐνατένισης.

«... κι ὁ σπαραγμὸς γιὰ τὴ χαμένη Μάνα / κι ὁ λυγμὸς τοῦ χωρισμοῦ / μαζί κι δέος ἀγιωσύνης / ρίγος μιᾶς ὕπαρξης / στὶς διαστάσεις τ' οὐρανοῦ / τῆς ἀπεραντοσύνης...»

Ἔχουν εὐγένεια κι ἀνώτερη πνοή, τοῦτοι οἱ στίχοι, μέσα στὸ βαθθὺ πόνο τους. «Τὴ θλίψη μου πῶς νὰ τὴ μετρήσω / ... πῶς νὰ μετρήσω τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀπουσία σου; / ... ποῦ νὰ βρεθοῦν οἱ λέξεις γιὰ σπαραγμῶ...»

Κοινὴ ἡ μοίρα τῶν ἀνθρώπων. Ὅμως τῆς Μάνας παίρνει μιᾶς ἀγιωσύνης τὸ νόημα. Εἶναι τὸ ἱερὸ πρόσωπο τῆς ζωῆς. Ἀδελφώνει με τὴν Ἁγία Μητέρα.

«... Ἡ μοίρα σου Μητέρα μου
μοίρα τῶν ἀνθρώπων
μοίρα τῆς κοιμισμένης Παναγιάς»

Κατίνας Βέϊκου - Σεραμέτη: «ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΣΕ ΑΛΗΘΙΝΟ ΦΟΝΤΟ», Διηγήματα Ἐάνθη.

Πολυγραφώτατη ἡ Ἐανθιώτισσα λογοτέχница Κατίνα Βέϊκου—Σεραμέτη, μᾶς στέλνει πολὺ συχνὰ τὰ πνευματικὰ της μηνύματα, ποὺ καλύπτουν πολλοὺς τομείς. Ποίηση - πεζογραφία καὶ λογαφία. Κι ἔλα ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς ὑπευθυνότητας, ποὺ παίρνει τὴ συνείδηση τοῦ πνευματικοῦ χρέους.

Τὸ βιβλίο ποὺ ἀναφέρομαι, περιέχει τρία συγκλονιστικὰ διηγήματα, γραμμένα κατὰ καιροῦς: 1951 — 1954 — 1956. Χρονικὰ θὰ λέγαμε, τῶν ὁποίων ἡ ἐμνευση πηγάζει ἀπὸ τὴ ρίζα γεγονότων ποὺ γράφτηκαν μὲ αἷμα κι ἔγιναν ἱστορία.

Ἀφηγήσεις - μαρτυρίες ἀνθρώπων, ποὺ οἱ ἴδιοι τὰ εἶψαν, φερμένες στὸ χῆρο τῆς λογοτεχνίας, μὲ λόγο ζεστὸ καὶ ζωντανό, μ' ἔλη τὴν τραγικότητα τῆς πικρῆς ἐποχῆς καὶ τὴ μορφὴ τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας.

Ἡ ἱστορία καταγράφει τὴν πραγματικότητά, τοποθετώντας τὴν στὴν ἐποχὴ ποὺ ἀνήκει. Ἡ τέχνη τῆς δίνει τὴ διαχρονικὴ διάρκεια καὶ τὸ ζωντανὸ παρόν.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔργα μὲ τέτοιο περιεχό-

μενο, ἔχουν διπλὴ σημασία. Νὰ μαθαίνουμε κι οἱ νεώτερες γενιές, εἰσεὶνα ποὺ μοιάζουν σὺν ἡρωϊκὰ καὶ μαζί ἐφιαλτικὰ παραμῦθια. Στὸ πρῶτο ἐξιστορεῖται ἡ δραματικὴ περιπέτεια ἐνὸς Ἑλλήνα στρατιώτη, ποὺ μετὰ τὴν εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν γυρίζει ἀπὸ τὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο, ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὸν μικρότερο ἀδελφὸ του. Δίνεται ἔλη ἡ ψυχολογία τοῦ ἥρωα, ποὺ εἶναι μαζί καὶ ἡ ψυχολογία ἄλλων ὄσοι πέρασαν κι ἐξῆσαν τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες.

Τὰ ἄλλα ἀναφέρονται στὴ Μικρασιατικὴ τραγωδία καὶ στὸν ξεριζωμὸ τῶν χιλιάδων Ἑλλήνων ἀπὸ τὶς πατρίδες τους. Τὶς ἀφανταστες ταλαιπωρίες, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχικὴ δύναμη, ποὺ καθέννας ἔκρυβε μέσα του. Αὐτὸ ποὺ μᾶς κάνει σὺν φυλὴ νὰ νικοῦμε καὶ νὰ προχωροῦμε.

«... Κάτι τέτοιες στιγμὲς ὁ καθέννας μάχεται νὰ παραμερίσει τὰ θαριὰ σκοτάδια, ποὺ τοῦ πιέζουν τὴν ψυχὴ. Κοιτάει νὰ πάει βαθύτερα, ὅπου ἀγρυπνᾷ πάντα μέσα του ἓνα ἀκόμητο φῶς...»

Σὰν διηγήματα, εἶναι σφιχτοδεμένα, μ' ἐνάργεια καὶ δομὴ.

Ἄντρης Κροκίδου: «ΠΟΡΕΙΑ ΣΙΩΠΗΣ», Λευκωσία 1981.

Ἀπὸ τὴν Κύπρο μᾶς ἦρθε ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Πορεία Σιωπῆς». Εἶναι ἡ τέταρτη κατὰ σειρά τῆς Ἄντρης Κροκίδου. Οἱ προηγούμενες εἶναι: «Τὰ ποιήματά μου» 1979, «Σὲ σένα Ἀνθρωπε» 1980, «Σημειώσεις σὲ μιὰ μέρα» 1980. Τὴ νέα συλλογὴ, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 160 σελίδες, πρλογίζει ὁ Κύπριος κριτικὸς Γιώργος Λυσιώτης, μὲ θερμὰ λόγια, μέσα στὰ ὁποῖα τονίζει πῶς: «... Ἡ ποίηση τῆς νεαρῆς ποιήτριας ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν ὠριμότητά της καὶ τὴν πνευματικὴ της οὐσία...»

Αὐτὰ τὰ δυὸ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα χαρακτηρισίζουν, ὅπως διαπιστώσαμε, καὶ κυριαρχοῦν καὶ στὴ νέα αὐτὴ προσφορὰ της. Στίχοι πυκνοί, μ' ἐσωτερικὸ βάθος. «Συνεννοοῦμαι, ἐπίμονα μὲ τὴ ζωὴ / καὶ μαζεύομαι σὲ στίχους». Λιγόστιχα τὰ περισσότερα, μὲ ἓνα-δυὸ-τρεῖς, περιεκτι-

κούς στίχους, που όμως αφήνουν τη φιλοσοφική τους προέκταση και δημιουργούν προβληματισμούς.

«Ο θάνατος δεν είναι λυγμική τραγωδία / είναι η ευλάβεια της φύσης».

Έτσι εκφράζεται συνήθως κι έτσι μ'ας υποβάλλει τη φιλοσοφική της θεώρηση. «Μακρόπνοα τὰ όνειρά μας / δέχονται κάθε πρωί την ύποταγή».

«Συντρίφευσα τους κύκνους / στην απόχρωση του λευκού».

Η ποίηση της Α.Κ. έχει προσωπικό τόνο και δική της έκφραση.

Μιά άλλη πρωτοτυπία είναι το πώς όλα τὰ τμήματα δίνονται, σαν να τονίζονται πάνω στην κλίμακα, της αλφαθητικής σειράς, της ελληνικής γλώσσας, χωρίς και να σχετίζονται μ' αυτή. Συνειδητός απόηχος της λαϊκής ποιητικής παράδοσης, που στην Κύπρο γνώρισε ακμή και δόξα, κι ακόμα συνεχίζεται.

Τελειώνουμε μ' ένα ακόμα τετράστιχα ποίημα της συλλογής.

«Η καινούργια όψη που έπαιρναν
με πείσμα οί όψεις μας
ήταν ανθρώπινος φόβος
χωρίς διακοσμητικά και Παναγιές.»

Χρήστου Ντάλια: «ΔΑΣΟΣ 1»
«ΔΑΣΟΣ 2», Ποίηση, Θεσσαλονίκη
1981.

Έκδοση περιοδικού «Νέα Πορεία».

Δύο νεότερες συλλογές, με τον ίδιο τίτλο «Δάσος 1 και Δάσος 2», παρουσίασε τήρα ο γνωστός ποιητής Χρήστος Ντάλιας, από τη Θεσσαλονίκη. Είναι το όγδοο και το ένατο κατά σειρά ποιητικό βιβλίο του, από το 1940, που πρωτοεμφανίστηκε με τη συλλογή «Πρώτες Πνοές» σε παραδοσιακό στίχο. Από την αρχή τον χαρακτήριζε η συναισθηματική έσωτερικότητα, η λιτότητα κι η νοηματική πυκνότητα.

Αυτές οί άρετές, στοιχεία της ποίησής του, επεκράτησαν απόλυτα στα μετέπειτα χρόνια, έγιναν κυρίαρχα, προσωπικά, μιὰς ξεχωριστής δικής του ουσίας. Ίδιαίτερα μετὰ τη συλλογή του «Στην Έξαπατημένη» που άρχισε να εκφράζεται με τη νέα μορφή του

ελεύθερου, σύγγραφου, άόριστου στίχου.

Από τότε καλλιεργεί μιὰ ποίηση μ' έντελώς δικό του ύφος, που πάει σε βάθος, άδιαφρόντας για την επικοινωνία με τον άναγνώστη. Η πυκνότητα γίνεται έριμεισιμός κι η διατύπωση του στίχου μαθηματικός ύπολογισμός. Κι όμως, σαν διά μαγείας, δλοι οί στίχοι, κρατούν μιὰ μουσική αίσθηση και μιὰ ρυθμική άρμονία. Σικά και φώς, σε μικροανδρική ανακύκλωση. Η άγωνία της λύτρωσης, έλο και δουλεύει, χωρίς διεξόδο. Το φιλοσοφικό αντίκρουσμα, των γύρω και των έντός, βρίσκεται σ' άμχανία, μέσα σ' αυτή τη δύσκολη ποιητική περιογή.

«Σπινθήρας νερού ή άκίδα / ξεθάρασαν κι οί παράπλευρες ρίζες / πλατάρισαν στον κηθέφρη του γτές / στυλιπνότητα όψιμης έγερσης / και θέλεις να φανείς μέσα στο συνουσιασμό και δυνατότερα / βρίσκεσαι παραμέσα...» — Δάσος 1 —.

Είναι ένα μικρό δείγμα της ποίησης αυτής με τις θωρικές λέξεις, τις εικόνες χωρίς περιγράμμα, το άτομικό χωρίς προσέγγιση και την υποβολή άλληγορίας. Όσα συνθέτουν την ποίησή του κι υπογραμμίζουν την ιδιαίτερα δική τους οντότητα. Στο δεύτερο βιβλίο «Δάσος 2» επικρατεί το ίδιο κλίμα. Τὰ ποιήματα έδώ είναι εκτενέστερα και μπορούμε να πούμε πως υπάρχουν περισσότερα σημεία έπαφής και προσέγγισης. Άνοίγουν μιὰ πλατύτερη διάσταση.

«...Νά ύποκρίνεσαι τούς συλλογισμούς σου / άτράνταχτους και να μιλάς / με το άρνητικό της φωτογραφίας...»

«...Νά πιάνεις τη στιγμή που όλα μικραίνουν / που όλα περίπου θαυματουργά / διασπώνται / και πολλαπλασιάζονται / μέσα από τις άκτίνες Χ...»

Μέσα στη στιχοπλημμύρα του καιρού, είναι μιὰ ποίηση που με το βάρος της, μιὰς σταματάει την προσογή. Η έκδοση είναι έξαιρετικά καλαίσθητη.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΙΛ (Τζέκας Ι. Λαγωνίκα):
«ΜΙΚΡΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ» (Νουέλλα),
Άθήνα 1980.

Στην παραπάνω νουέλλα, που διαπο-

τίζεται απ' τόν πόνο και τή σύγκρουση, ή συγγραφεύς στήνει τὸ ἄτομο ἐνώπιον μιᾶς ἀμλετικῆς μοίρας, θέτοντας τὸ ἐρώτημα: Ἀξίζει νὰ ὑπάρχω, ὅταν οἱ ἀτυχίες και ἡ στέρση τῆς ὑγείας μὲ ἀναγκάζουν νὰ θεώμαι παθητικὰ τῆ ζωῆ; Πρόκειται γιὰ μιὰ ὑπαρξιακὴ σήμανση, πού σημαδεύει τὴν πορεία τῆς συγγραφῆς, δίνοντας μιὰ εὐρύτερη διάσταση στὰ βιώματα, στὶς ἀποτιμήσεις τῆς, ἢ ὅποια ἀποτυπώνει — ὅπως, ἄλλωστε, τὸ ὁμολογεῖ και ἡ ἴδια — τὴν προσωπικὴ τῆς πάλη νὰ ζήσει, κάτω απ' τὴν φοβερὴ δοκιμασία πού τῆς ἐπέβαλε μιὰ ὀδυνηρὴ κατάσταση τῆς ὑγείας τῆς. Ἔτσι, ὑποχρεώνεται σὲ μιὰν ἀσκητικὴ ἀναμέτρηση, πού ἡ βαθύτερη ἀπήχησή τῆς χαράσσει τὶς ἀφετηρίες γιὰ κάποια συγκλονιστικὴ προβληματικὴ, πού ὀδηγεῖ στὸ ἔλλειπτικὸ παραλήρημα και χρωματίζει τὴ φωνὴ τῆς μ' ἕναν χρησμικὸ τόνο. Καί, απ' αὐτὸ τὸ χωνεμένο ὑπόστρωμα, πού παίρνει τὸ βάρος ἐνὸς ψυχικοῦ ἀντικρύσματος, προσδιορίζει, πὶδ πέρα, τὸ ἰδιότυπο ὕφος και τὴν ἀπλότητα τῆς εἰλικρίνειας τῆς γραφῆς. Γι' αὐτὸ, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἡ νομβέλλα τούτη ξεχωρίζει τὴν Τίλ και προσθέτει τὴν ἔντονη ἀπεικόνισή τῆς, ἔξω απ' τὸ βάρος και τὴν πεζότητα τῶν λέξεων τῆς συμβατικῆς γλώσσας, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ τὴν ἀπομονώνει απ' τὴν αἴσθησι ἐνὸς προσωπικοῦ ἄλλογος. Ἐπὶ πλῆθον, ἡ εὐσασίθησι και ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοσυγκρασία τῆς, μαζί μὲ τὴν ὄραση τῆς συνειδήσης, ὄχι μονάχα δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ παρασυρθεῖ σ' ἕνα λεκτικὸ κατασκευάσμα δίχως συνοχή, ἀλλὰ και τῆς ἐπιτρέπουν νὰ δέσει τὸν πόνο μὲ τὰ ὄνειρα, πάνω σὲ μιὰ μουσικὴ κλίμακα συναισθημάτων, πού ἐνορχηστρώνει τὶς φράσεις μὲ κάποια ἀνεπανάληπτη συνομιλία: «... Ἦθελα φῶς, ἦθελα νὰ μὴ χάνω τοὺς κλαηδισμοὺς, ἦθελα νὰ παρακολουθῶ τὴν ἐξαντλητικὴ ἡμέρα και τὴν τροφοδοσία τῆς νύχτας. Χανόταν μὲ τὶς ὥρες ἡ ψυχὴ μου και κλεινόταν στὶς ἀνησυχίες τοῦ πράσινου...» Ἀξίζει, πρὸ παντός, νὰ σημειωθεῖ ὁ ἐρμητικὸς αὐθορμητισμὸς, πού κάνει τὴν ἔντασι νὰ δονεῖται ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ ρίγος. Γιατί, ἡ Κα Τζέκα Λαγωνίκα γράφει ὅπως τῆς «προστάζει ἡ

καρδιά τῆς», ὅπως τῆς ὑπαγορεύει τὸ συναίσθημα και ἡ θύμησή τῆς, χωρὶς νὰ καταφεύγει σὲ περιττὰ λεκτικὰ σχήματα, σὲ πομπώδεις φράσεις ἢ ἠθελημένες περιγραφὰς ἀκατανόητων πράξεων, πού θὰ ζημίωσαν τὴν γνησιότητα τῶν βιωμάτων τῆς. Καί ὅλη αὐτὴ ἡ θερμὴ ἐκτύλιξι ἐπιτυγχάνεται μ' ἕνα δυνατὸ και καλοζυγισμένο γράψιμο, πρᾶγμα πού εἶναι δύσκολο, προκειμένου νὰ κρατήσουν οἱ λέξεις μιὰ τέτοια διαφεύγουσα πνοή. Διότι, τὸ «Μικρὸ βιογραφικὸ» εἶναι μιὰ καταγραφή τῆς ταραχύνους ἐκείνης περιόδου πού ἄφησε ἔντονα ζωγραφισμένη τὴν δραματικὴ πάλη τῆς. Μάλιστα, πάνω σ' αὐτὸ θὰ θέλαμε νὰ σταθοῦμε σὲ δυὸ σημεία. Τὸ ἕνα εἶναι ὅταν ἀγωνίζεται ὡς διανοούμενος και ὡς ἄνθρωπος νὰ ἐκτελέσει ἕνα χρέος στὴ ζωῆ, ὑψώνοντας τὴν μητέρα και τὴν σύζυγο πάνω απ' τὴν ἀτομικὴ ἀντίληψη, και τὸ ἄλλο ἡ δραματικὴ ἀναμέτρησή τῆς μὲ τὴν καταλυτικὴ δύναμη τῆς ἡμιπληγίας πού ἔπρεπε νὰ νικήσει. Κι ἐδῶ ἡ Τίλ δίνει πρᾶγματι ζωντανές εἰκόνες απ' αὐτὸ τὸ δράμα πού ἔζησε τόσο αὐτὴ, ὅσο και ὁ σύζυγός τῆς Γιάννης, καθὼς και ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς οἰκογένειας και τοῦ περιβάλλοντός τῆς, δίχως καμμιά μυθοποίηση, ἀλλὰ ὡς ἐπώνυμοι πλῆθον ἡρώες.

Ἔτσι, ἡ ἴδια, καίτοι ἄρρωστη, παραδειγματίζει ἐνώπιον τῆς ἀδιαφορίας και ἀποτυπώνει μὲ ἀκρίβεια τὰ συναισθήματα ἐνὸς πού ὑποφέρει: «... Ἡ ἀδιαφορία τῶν πάντων μὲ τσάκιζε. Γούρλουνα πὶδ πολὺ τὰ μάτια μου πρὸς κάθε τί. Καί ὅλα τούτα, φυσικὰ σὰν ἔξω ἀπὸ μένα, σὰν ὄχι ἐγώ, ἄλλος νὰ τὰ σκεπτόταν...» Τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς εἶναι ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία πού προέρχεται απ' τὴ μάχη τῆς γιὰ τὴν ζωῆ. Γι' αὐτὸ, μὲς ἀπ' τὶς ἀπλῆς και ραφιναρισμένες ἐκφράσεις τῆς, ὁ ἀναγνώστης διακρίνει μιὰ δυναμικὴ ὑπαρξι, πού πιστεύει στὴ ζωῆ, γιὰ τὴ τῆς δίνει σκοπὸ και πορεία, πρᾶγμα πού τὴν καταξιώνει και τὴν δικαιώνει φιλοσοφικά. Αὐτὸ θὰ τὸ καταλάβει και ὁ σύζυγός τῆς, και ὁ Φρίξος, πού κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τὴν βοηθήσουν νὰ νικήσει, πέρ' ἀπ' τὴν ἀδυναμία τῆς ἐπιστήμης. Ἔτσι, ὁ ἀγώνας παίρνει κάτι

ἀπ' τὴν τραγικότητα καὶ τὸ μεγαλεῖο ποὺ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπ' τὴν δική του ἀνεπάρκεια, πρᾶγμα ποὺ εἶναι γιὰ τὴν συγγραφέα ἡ μεγαλειώδης κατὰκτηση μὲ τὴν σχεδὸν μυθικὴ δύναμή της. «...Ναί, νὰ φανταστείς πῶς σχεδὸν ὅλοι προτιμοῦσαν νὰ ζήσω, ἔστω καὶ σὰν φυτὸ...» Καὶ στὴν συνέχεια εἶναι ἡ μητέρα ποὺ ἀγωνίζεται καὶ ποὺ κάνει αὐτὴν τὴν ἀναμέτρηση μὲ τὸν θάνατο, περιεχόμενο καὶ ἀντίκρουσμα ὑπαρξιακὸ γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ της.

Ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πηγὴ τῆς ἀφετηρίας, ὁ κόσμος της ἀνοίγεται σ' ἓνα εὐρύτερο πεδίο λογοτεχνικῆς δημιουργίας, σχεδὸν συγκλονιστικῆς. Καὶ κινεῖται σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα, ἔξω ἀπ' τοὺς θορύβους καὶ τὴν φθορὰ τῆς καθημερινότητας. «...Ἀνοίγανε ἄλλοι οὐρανοί. Ἐνα ρίγος λὲς μὲ κάτεχε, κι ἤθελα νὰ γίνω καλά, νὰ ἰδῶ τὰ παιδιά μου κα νὰ θυιστῶ μέσα σ' αὐτὴν τὴν συγκίνηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποίησης...» Πράγματι, μιὰ μαρτυρία ποὺ ραγίζει ἀκόμα κα τὶς πέτρες. Ἔτσι, λοιπόν, ἀντιμετωπίζει, ὡς πάσχων ἄνθρωπος, τὴν κατάθλιψη καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ νοσοκομείου, γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ ἐκεῖ μέσα πιὸ δυνατὴ, ὅπως ἀπ' τὴν μυστικὴ πηγὴ τῆς Κασταλίας, φέρνοντας στὴ λογοτεχνία μας μιὰ παρθενικὴ μετουσίωση τοῦ πόνου καὶ τοῦ ψυχικοῦ της ἄλγους καὶ πλουτίζοντας τὶς λέξεις μὲ κάποια σπάνια γοητεία, ποὺ ἀναδίνεται ἀπ' τὴν εὐγένεια, τὴν καλωσύνη καὶ τὴν χριστιανικὴ γλυκύτητα τῆς ἴδιας.

Γι' αὐτὸν τὸν λόγο, σκεπτόμενοι βαθύτερα πάνω στὸ «Μικρὸ βιογραφικὸ» τῆς ΤΙΛ, θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι τὸ μακρὸ αὐτὸ διήγημά της δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἓνα προσωπικὸ βιογραφικὸ, ἀλλὰ καὶ μιὰ οἰκουμενικὴ βιογραφία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ποὺ ὀφείλει νὰ παλαίψει μὲ τὴν ἴδια του τὴν προσωπικότητα, γιὰ νὰ ξεπεράσει τὶς ἀντιξοότητες ποὺ τοῦ στήνει ἡ ζωὴ τοῦ αἰῶνα μας. Μάλιστα, τώρα, ποὺ ὁ βιομηχανικὸς πολιτισμὸς ἔφερε νέους ρυθμοὺς καὶ φοβερὲς ἀλλοιώσεις στὴν ψυχοπνευματικὴ του ὑπόσταση, ἐνῶ ἀπειλεῖ νὰ ἐξαφανίσει τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν θέλησή του.

Γι' αὐτό, τὸ «Μικρὸ βιογραφικὸ», μὲ

τὴν πρωτοτυπία καὶ τὸ ἰδιότυπο ὕφος του, τὴν ζωντάνια καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐσωτερικῆς του ἀρχιτεκτονικῆς, πιστεύουμε ὅτι ἀποτελεῖ μιὰ κατὰκτηση γιὰ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα, ποὺ τοποθετεῖ τὴν Τζέκα Ι. Λαγωνίκα σὲ περίοπτη θέση.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Γ. Ε. Γ ε ω ρ γ ά κ η: «ΔΙΧΩΣ ΜΥΘΟΥΣ», Δοκίμια, Ἀθήνα 1981.

Ἐνας διανοούμενος, ποὺ προβληματίζεται καὶ ποὺ ἀνιχνεύει, μὲ δική του ὄραση καὶ προσωπικὲς ἐπισημάνσεις, δὲν μπορεῖ, παρὰ νὰ φέρει ὅπωςδὴποτε κι' ἓνα μῆνυμα, πρᾶγμα ἰδιαίτερα πολὺτιμο γιὰ τὴν ἐποχὴ τούτη. Καὶ ὁ Γ. Γεωργιάκης, ποὺ ξεκινάει ἀπ' τὸν ἀθόρυβο χῶρο τῆς καθημερινότητας καὶ ποὺ στήνει, τὸ παρατηρητήριό του, σ' ἓνα ἐξέχον ἀντέρεισμα, φέρνει αὐτὸ τὸ μῆνυμα καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἀρχικὴ του ἀφετηρία, γιὰ νὰ μᾶς δώσει, μαζί μὲ τὴν σκέψη καὶ τὰ ἐρωτήματα ἀπ' τὴν δική του σκῆτη, τὴν θέρη καὶ τὸ βάθος μιᾶς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας, ποὺ ἀναδύεται ἀπ' στὸ στέρεο χριστιανικὸ ὑπόστρωμα ἑνὸς ἀνόθευτου ψυχισμοῦ. Γιατί, πέρ' ἀπ' τὶς θεωρητικὲς ψεύσεις καὶ τὴν διαλεκτικὴ θεώρηση, στὰ παραπάνω μικρὰ δοκίμια τοῦ συγγραφέα, ἐκτὸς ἀπ' τὸν φιλολογικὸν ὄπλισμό καὶ τὴν ἐλεγχόμενη συγκρότηση τῶν προβληματισμῶν, ἐνυπάρχει μιὰ αἴσθηση ἄμεσης συμμετοχῆς καὶ μιὰ ἰδιάζουσα ὄραση, ποὺ διαχέεται μ' ἓναν λόγο ἄτριφτο, δυναμικὸ καὶ ζυγισμένης ἐκφραστικῆς ἐπάρκειας, ποὺ διανοίγει τὸ φάσμα τῆς ἀναζήτησης, ὄχι μονάχα στὶς ἀφηρημένες ἔννοιες, ἀλλὰ δῶθε ἀπ' τὴν φιλολογικὴ οἰκονομία. Ἔτσι, τὰ ἐρωτήματα ποὺ μένουν, σχεδὸν χωρὶς ἀξιόλογες μετακινήσεις, ἐνώπιον τῆς ἀνθρώπινης μοίρας καὶ ποὺ κρατοῦν, πάντα, τὴν ὑπαρξιακὴ τους συσσώρευση, ἐδῶ ἀντιμετωπίζονται (ἔστω γιὰ μιὰ προσπέλαση καὶ γιὰ ἓναν πρῶτο σηματοδοτικὸ καθρέφτη) μὲ πρωτότυπη ἀπλότητα, ποὺ ἀναγάγει τὸν προβληματισμὸ σ' ἓνα ἐπίπεδο ἀτομικῆς θεώρησης. Καί, γι' αὐτό, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἔκταση τῆς ἀναφορᾶς καὶ

την επίκληση τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, ἔχουν ἀκόμα καὶ τὸ κύρος τῆς προσωπικῆς μαρτυρίας, πράγμα ποῦ τὰ διευρύνει ὡς τὴν θεωμένη γνώση, ποτίζοντάς τα καὶ μὲ τὴν ὑγρότητα τῆς καλλιτεχνικῆς γλώσσας. Οἱ παρατηρήσεις, τὰ καθημερινὰ γεγονότα, ὁ ἄνθρωπος ἀνάμεσα στὸν χρόνο καὶ στὸν χώρο, ἡ κοινωνικὴ ἱεράρχηση καὶ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης ἐνώπιον τῶν ἀξιών του καὶ ἐνώπιον τῆς ἄρρητης συμπαντικῆς ἀλήθειας, κρατημένα στὸ μετὰ τὸν αἶμα τῆς ποίησης καὶ τῆς διαλεκτικῆς, παίρνουν ἕνα ἀπροσδόκητο διάνυσμα λογοτεχνικῆς διάστασης. Καί, δίχως τὶς ἀμφιβολίες ἐξισορροπήσεις πάνω στὶς χαράξεις τῶν ἄλλων, προσφέρουν γιὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο ἕνα νέο ἔδαφος υπεύθυνης κατάθεσης.

Ἐεκινώντας ἀπ' τὶς παραπάνω ἀξιολογικὲς παρατηρήσεις, νομίζουμε πὼς ὁ νέος διανοούμενος λογοτέχνης καὶ προικισμένος φιλόλογος, μὲ τὴν παρουσία του στὴν ἀνερχόμενη γραμμοσειρὰ τῶν ἡμερῶν μας, καταλαμβάνει, δίκαια, μὲ δίκαιή του θέση καὶ πὼς, ἀκόμα, μᾶς χαρίζει τὶς καλύτερες δυνατὲς ὑποσχέσεις γιὰ ἕνα σιάνο ἦθος καὶ γιὰ μιά συγκινητικὴ παρηγορία ἠθικῆς τάξης, ποῦ χαρακτηρίζει τὸ βιβλίο του «Χωρὶς μύθους».

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἄριστοτέλη Μητσάκου:
«ΥΠΝΟΒΑΤΕΣ», Ποιήματα.

Δὲν σόζει ἡ μονοτονία τὸν «πικρὸ» δοκιμὸ λήραση ποῦ συναντᾷ τὸν χοροὸ ἀϊώνιον στὴν ἔκρηξη τῶν ἡσυχαστῶν τῆς μεγάλης. Ἄλλὰ ὁ ἐπαναστάτης «ποῦ μᾶς καθοσοσοπεῖ», ἐκποιώντας τὴν ἀλήθεια, καὶ στὴ θέση τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μας κομμάει δεξιοσύνη. Ἄξιοι νὰ γίνουμε γιὰ τὴν τρωσονή τοῦ Ἰούδα. Ἡ πάρη πιά γεννοβολὰ τὸ μέλλον, μὲ καὶ ἡ δομὴ τῶν τύπων ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν ἡλίων».

Ὁ Ἄο. Μητ., ἀιχμαλωτίζει τὸ ἄριμεσο μὲ τὴ σκληρότητα τῆς λέξης καὶ τὸν ἦχο κοπῆλασίας δούλων, ποῦ ματαιοδοξοῦν νὰ συναμομολογήσουν τὴν ἡγυῆ τοῦ κόσμου. Καὶ ξερινὰ σοιστά: νὰ ἀποτελειώσει ποῦτα τὸ

ἠθομένο. Καὶ πετυχαίνει ὁ χοροὸς του νὰ μᾶς λείσει:

...νὰ μὴ γράφεις ποίηση
ἀπονενομημένα
μὲ σχήματα καὶ χειρονομίες
ποῦ τοῦ βούντου λάνε.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Νίκου Σταφυλοπάτη: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (Ἐκλογή: 1940—1980), Ἄθινα 1981.

Ὁ Νίκος Σταφυλοπάτης εἶναι ἕνας γνήσιος καὶ δοκιμὸς ποιητῆς. Μὲ τὶς προηγούμενες συλλογές του «Ὅστρια» (1955) καὶ «Θαλασσινὴ Συμφωνία» (1964) εἶχε ἤδη καθιερωθεῖ. Μὲ τὴ νέα του ποιητικὴ συλλογὴ: «Ποιήματα» (ἐκλογή 1940—1980) σταθεροποιεῖ ἀκόμη περισσότερο τὴ θέση του στὸν νεοελληνικὸ Παρνασσό. Στὸ πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς: «Τῆς πικρῆς ζωῆς», ὁ Ν. Σταφυλοπάτης δονεῖται ἀπὸ τὰ πανανθρώπινα ἰδεώδη, ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς Εἰρήνης, τῆς Ἀδελφότητος τῶν λαῶν καὶ τῆς Κοινωνικῆς Δικαιοσύνης. Καὶ συγχρόνως διακηρύσσει τὴν ἀκατάβλητη δύναμη τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων:

Εἶσαι, τὸ ξέρω, τόσο δυνατὸς
καὶ θῆναι δύσκολο πολὺ νὰ σὲ νικήσω,
ἐσὺ ἀρματωμένος ἀητὸς
κι' ἐγὼ μικρὸ πουλάκι πελαγίσιο.
Π' οὔτε τὰ νύχια νοιάστηκα ποτὲς
πάνω στὰ βράχια τῆς κακίας νὰ τρο-
(χίσω,
εἶμαι φτιαγμένος ὅπως ὅλοι οἱ ποιητῆς
κι' ὄπλα δὲν ξέρω νὰ κρατήσω.
Μὰ δὲν φοβοῦμαι. Μέσα στὴ φωτιά
ἡ σκέψη μου, πυρίμαχο λαγῆνι,
ἀλόδρωση μιά πίστη θὰ βαστά.
Κι' ἡ δύναμή σου θρύφαλα θὰ γίνει.

(«Ἡ Δύναμή μου», σελ. 22)

Ἀκόμη ὁ ποιητῆς ἐμπνέεται, στὴν ἐνό-
τητα αὐτῆ, ἀπὸ προσωπικὰ βιώματα καὶ

ἐμπειρίες καί, ιδίως, ἀπό τή νοσταλγία τῶν παιδικῶν χρόνων. Στή σειρά πού ἔχει τόν τίτλο: «Τῆς Θάλασσας», ὁ Ν. Σταφυλοπάτης ἀναβακχεύεται — νομίζει κανείς — καί οἰστρηλατεῖται ἀπό τήν παρουσία τοῦ ὕγρου στοιχείου.

Μετασχηματίζεται σ' ἕναν ὕμνωδό, πού ψάλλει, ἀνεξάντλητος καί συνεχῶς ἀνεωμένος, τῆ μαγεία, τῆ γοητεία αὐτῆς τῆς θάλασσας τοῦ Αἰγαίου. Αὐτῆς τῆς θαυμάσιας γαλανῆς περιοχῆς, πού ὕμνησε μὲ τόση κατάνυξη καί περιπάθεια καί ὁ μέγας ἐλληνολάτρης ποιητῆς ὁ Χόιλντερλιν. Ὁ Ν. Σταφυλοπάτης ὅταν συγκινεῖται ἀπό τὸ σάλο τῶν κυμάτων, ὅταν εὐφραίνεται ἀπό τὴν εὐωδία καί τῆ γαλήνη τῆς, ὅταν ἀναταράζεται ἀπό τὴν ὄργη καί τοὺς θυμούς τῆς, ἀσφαλῶς δὲν «θεματογραφεῖ». Ἡ ἔμπνευσή του εἶναι ἄμεση, γνήσια, αὐθόρμητη, ἀναδρυστική. Ἴδου μερικὲς στροφές ἀπὸ τὸ ποίημα: «Ἔδῃ στὸ Γαλάζιο:

Κι' ὡς μοῦ μιλεῖς καί μὲ καλεῖς
τραγουδι γίνομαι κι' ἀχὸς
καί μιάς ζωῆς ἀλλοτινῆς πνεῦμα λευκὸ
(κι' ὠραίο:

Θάλασσα, μάνα θάλασσά μας,
ζεστή ὀλογάλανη παρουσία,
χάδι πραότητος ἀνάλαφρο,
δρόσο αὐγινή, κρουστάλλινη
στὴν ἀπαλάμη τοῦ Θεοῦ.

(σελ. 33)

Τέλος πρέπει νὰ μνημονεύσουμε καί τὰ ἐρωτικά ποιήματα. Ἐδῶ ὁ ἔρωτας δὲν εἶναι ὀδυνηρὸς, καταθλιπτικὸς· δὲν εἶναι διαδρωτικὸ στοιχεῖο. Εἶναι χαρὰ καί εὐφροσύνη. Εἶναι ψυχικὴ εὐφορία καί πνευματικὴ ἀνάταση. Ἴδου τὸ ποίημα «Μαγεμένη Νύχτα» πού σαγηνεύει καί μὲ τὸ πνευματικὸ του περιεγόμενο καί μὲ τὴ μουσικὴ τῶν στίχων του. Μόλις «ὑποφώσκει»: τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο:

Ἀπόψε ἡ αὐλὴ σου μάγια ἔχει γιομίσει,
παίζει τὸ φεγγάρι μέσα στὴ μουργιὰ
κι' ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἔχει ξεχειλίσει
ἀπὸ τῆ γαλήνη καί τὴν ὁμορφιά.

Χαίρεται τὸ μάτι ὅπου κι' ἂν γυρίσει

μέσα στῆς αὐλῆς σου τὸ μικρὸ νησί,
σκάλωσαν τ' ἀστέρια μέσ' στὸ κυπα-
(ρίσει
καί μᾶς νανουρίζει μιὰ βροχὴ χρυσή.

Ἄπ' τὸν κάθε κλῶνο κι' ἀπ' τὴν κάθε
(βρύση
στάζουνε διαμάντια μέσα στὴν καρδιά.
Ἦλιε, πού ζυγώνεις, γύρισε στὴ δύση,
ἄστρο τῆς ἡμέρας, μὴν ξαναβγεις πιά.
(σελ. 55).

II. Ὁ ποιητῆς ἀκολουθεῖ καί τὴ νεότερη τεχνικὴ τοῦ στίχου καί τὴν παραδοσιακὴ. Ὁ παραδοσιακὸς του στίχος εἶναι ἀπλός, ἀπέριττος, μελωδικός, οἰκείος, ἐνῶ ὁ «σύγχρονος» διατηρεῖ τὴ νοηματικὴ ἀλληλουχία, τὴ λογικὴ διάρθρωση καί ἔναν «ἑσωτερικὸ» μουσικὸ ρυθμὸ.

III. Ἄς συνοψίσουμε: Ὁ Νίκος Σταφυλοπάτης εἶναι ἕνας γνήσιος ποιητῆς, ὅπως προείπαμε. Ἕνας ποιητῆς πού γράφει ἀπὸ ἑσωτερικὴ παρόρμηση, ἀπὸ πιεστικὴ ἑσωτερικὴ ἀνάγκη. Ἀκόμη εἶναι ἕνας ἐπιδέξιος τεχνίτης, ἕνας θαυμάσιος σμιλευτῆς τοῦ στίχου. Καί τέλος εἶναι ἕνας ἰδεολόγος καί δραματιστῆς· ἕνας πνευματικὸς ἀγωνιστῆς πού φλέγεται ἀπὸ ὑψηλὰ ἰδεώδη καί ἀποβλέπει σὲ ἄλλα πρότυπα ζωῆς καί πολιτισμοῦ: ἀνώτερα, πληρέστερα, δικαιοτέρα. Ἀκολουθεῖ τὴν περίφημη ρῆση τοῦ μεγάλου Γκαίτε:

Πάντα ψηλότερα νάνεβαίνουμε,
πάντα μακρύτερα νὰ κοιτάζουμε!

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Η

Μὲ ὑπηρεσιακὴ μετάθεση ἐγκαταστάθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ὁ συνεργάτης μας - βιβλιοκριτικὸς κ. ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ.

Ἡ διεύθυνσή του εἶναι:

Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ 46
Θεσσαλονίκη

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Πραγματοποιήθηκε στις 11 Ιουνίου η έτησα τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Έθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Κατά τη διάρκεια της ο Διοικητής της Τράπεζας καθηγητής κ. Γ. - 'Α. Μαγκάκης, με την παρουσία των Υποδιοικητών κ.κ. Γ. Μίρκου και Κ. Γεωργουτσάκου και των λοιπών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, διάβασε την Έκθεση των πεπραγμένων της Τράπεζας κατά τον προηγούμενο χρόνο 1981.

Στην αρχή της ομιλίας του ο Διοικητής της Έθνικής Τράπεζας κ. Γ. - 'Α. Μαγκάκης αναφέρθηκε στις οικονομικές εξελίξεις του 1981 τόσο στο διεθνές όσο και στον ελληνικό χώρο. Ίδιαίτερα τόνισε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία γενικά και ο τραπεζικός τομέας ειδικότερα.

Άρνητικοί ρυθμοί ανάπτυξης, ύψηλός ρυθμός πληθωρισμού, ύποτονικότητα στην επενδυτική δραστηριότητα, αύξηση της ανεργίας, υποχώρηση των πραγματικών άποδοχών των εργαζομένων, μεγάλα έλλειμματα στην δημοσιονομική διαχείριση και το ισοζύγιο πληρωμών αποτελούν τα κύρια προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Σ' αυτά, θα πρέπει να προστεθεί η εμφάνιση στο προσκήνιο όλων των δυσχερειών των επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται σήμερα ως προβληματικές. Η κατάσταση που δημιουργήθηκε υπήρξε αποτέλεσμα συρροής παραλείψεων και αδυναμιών των φορέων της οικονομικής πολιτικής και των ίδιων των επιχειρήσεων.

Εξάλλου, η επιτάχυνση του ρυθμού της πιστωτικής επέκτασης στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, κατά το 1981, είτε στην συνέχεια ο κ. Μαγκάκης, έγινε στην πράξη με τέτοιο τρόπο, που όδηγησε σε περαιτέρω χαλάρωση της οικονομικής δραστηριότητας, με παράλληλη ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων. Η αλόγιστη πιστωτική επέκταση είχε ως αποτέλεσμα τη συνέχιση της διαρροής σημαντικών ποσών, από τις πιστώσεις που χορηγήθηκαν, σε κερδοσκοπικές τοποθε-

τήσεις και στην κατανάλωση. Οί συνθήκες αυτές συνέβαλαν στην ενίσχυση των αντιπαραγωγικών δομών της οικονομίας και στη διατήρηση των διαρθρωτικών προβλημάτων.

Όσον αφορά τα προβλήματα του τραπεζικού τομέα ο Διοικητής κ. Γ. - 'Α. Μαγκάκης τόνισε ότι στο χρόνο που πέρασε συμπιέστηκαν ακόμα περισσότερο τα ήδη στενά περιθώρια πιστωτικών και χρεωστικών τόκων που έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια κάτω από την περιοριστική επίδραση των πιστωτικών μέτρων. Πέρα όμως απ' αυτό, η συσταλτική πολιτική που εφαρμόστηκε τα χρόνια αυτά είχε σαν συνέπεια ένα διαρκώς αυξανόμενο τμήμα από τις εισρεύσεις στις εμπορικές τράπεζες καταθέσεις να δεσμεύεται σε χαμηλότοκες τοποθετήσεις, οι αποδόσεις των οποίων δεν καλύπτουν, όπως είναι γνωστό, το κόστος των καταθέσεων, με δυσμενείς επιπτώσεις στη συνολική αποδοτικότητα των τραπεζών. Η συνεχής μείωση του περιθωρίου μεταξύ των πιστωτικών και χρεωστικών τόκων ασκεί πίεση στα αποτελέσματα των τραπεζών και περιορίζει τη δυνατότητά τους για ανάπτυξη και έκσυγχρονισμό, στοιχεία απόλυτα αναγκαία για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητάς τους στο έσωτερικό και το έξωτερικό. Επιπλέον, κάτω από τις σημερινές συνθήκες θεωρείται απαραίτητο να εξασφαλιστεί στις τράπεζες ένα ικανοποιητικό επίπεδο αποδοτικότητας για να αντιμετωπιστούν χωρίς παρενέργειες και οι αυξημένες ανάγκες που προκύπτουν από τις οφειλές των υπερχρεωμένων επιχειρήσεων και από τις ρυθμίσεις που προωθούνται για τη ριζική επίλυση του όλου προβλήματος, με τον πιο σύμφωνο από κοινωνική και οικονομική άποψη τρόπο.

Για το τρέχον έτος ο κ. Γ. - 'Α. Μαγκάκης ανέφερε ότι οί οικονομικές εξελίξεις στους πρώτους μήνες επιτρέπουν τη διατύπωση της άποψης ότι βασικά μεγέθη της οικονομίας που συνδέονται με την

ύφεση, τὸν πληθωρισμὸ καὶ τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν, θὰ διαμορφωθοῦν ἰκανοποιητικά. Ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἀναμένεται βελτίωση τοῦ κλίματος χάρις στὴν ἄρση τῆς ἀβεβαιότητας ποὺ ἐπικρατοῦσε προσεκλογικά, τὴν ἀποσαφήνιση στὸ καθεστῶς τῶν κινήτρων καὶ τὴν ἀπόφαση τῆς Κυβέρνησης νὰ στηρίξει πιστωτικὰ ἐπενδυτικὰ προγράμματα σὲ πραγματικὰ παραγωγικὲς δραστηριότητες, ἰδιαίτερα μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων.

Γενικὰ τὸ 1982 θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία περίοδος μεταβατικῆ, κατὰ τὴν ὁποία γίνονται προσπάθειες νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἐπείγοντα προβλήματα ποὺ κληροδοτήθηκαν ἀπὸ τὸ παρελθόν. Παράλληλα ὅμως ἀναμένεται ὅτι θὰ δημιουργηθοῦν οἱ προϋποθέσεις ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν στὴ συνέχεια τὴν ἐφαρμογὴ ἑνὸς μακροχρόνιου προγράμματος γιὰ τὴν ἀναδιάρθρωση τῶν δομῶν τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἐπίτευξη ἀνώτερου ἐπίπεδου ἀνάπτυξης.

Στὴ συνέχεια τῆς ὀμιλίας του ὁ Διοικητὴς κ. Γ. -'Α. Μαγκάκης ἀναφέρθηκε στὶς ἐξελίξεις ποὺ σημειώθηκαν τὸ 1981 στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ στὰ σοβαρὰ προβλήματα στὰ ὁποία βρέθηκε ἀντιμέτωπὴ ἡ νέα Διοίκηση μόλις ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της. Τὸ πιὸ ἐπείγον ἀπὸ αὐτὰ θεωρεῖται ἐκεῖνο τῶν ὑπερχρεωμένων ἐπιχειρήσεων. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν στὰ πρόθυρα τῆς ἀναστολῆς ἢ καὶ τῆς ὀριστικῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τους, γεγονός ποὺ θὰ εἶχε εὐρύτερες κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἐπιπτώσεις.

Πρῶτο μέλημα τῆς Διοίκησης ἦταν ἡ ἄμεση πιστωτικὴ στήριξή τους στὸ βαθμὸ ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ μὴν ἀναστείλουν τὶς ἐργασίες τους, μέχρι τῆ ριζικῆς ἀντιμετώπισης τῶν δυσχεριῶν τους. Ἡ ὀριστικὴ ὅμως ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τους δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐπιτευχθεῖ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ τραπεζικοῦ συστήματος. Τὸ μέγεθος καὶ οἱ ἰδιομορφίες τοῦ προβλεπόμενου θέματος ἀπαιτοῦν τὴν ἐνεργὸ συνεργασία καὶ τὴ χρηματοδοτικὴ συμπαράσταση καὶ τῶν φορέων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, χωρὶς τὶς ὁποῖες φαίνεται ὅτι

εἶναι ἀδύνατο νὰ δοθεῖ ὀριστικὴ λύση.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίπτωση τῆς χρηματοδότησης τῶν μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων ὁ κ. Γ. -'Α. Μαγκάκης εἶπε ὅτι ἡ ταχεία ἀναμόρφωση τῶν κανόνων τῆς Ἄποφ. Ν.Ε. 197)78 καὶ ἡ κατάργηση τῶν ὑποεπιτροπῶν βιοτεχνικῶν δανείων θὰ δώσουν τὴ δυνατότητα στὶς τράπεζες νὰ ὑλοποιήσουν σωστὰ καὶ γρήγορα τὰ ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰ μέτρα τῆς Κυβέρνησης γιὰ τὶς μικρομεσαίες ἐπιχειρήσεις.

Στὰ πλαίσια τῆς νέας πιστωτικῆς πολιτικῆς ποὺ ἐφαρμόζει ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα καθιερώνονται ὀρθολογικὰ κριτήρια γιὰ τὴν αὐστηρὴ καὶ κατὰ προτεραιότητα ἐπιλογή τῶν προγραμμάτων ἐκείνων, ποὺ ἔχουν ἀναπτυξιακὸ χαρακτήρα καὶ συμβάλλουν στὴν προώθηση τῆς ἐπενδυτικῆς καὶ παραγωγικῆς δραστηριότητας καὶ τῶν ἐργασιῶν. Στὰ νέα κριτήρια λαμβάνεται ἀποφασιστικὰ ὑπόψη ὁ ἀναπτυξιακὸς δυναμισμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ἰκανότητες καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τῶν φορέων τους καὶ γενικὰ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ, σύμφωνα με τὴ σύγχρονη ἐπιχειρηματικὴ καὶ τραπεζικὴ ἀντίληψη, ἐξασφαλίζουν ταυτόχρονα τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τὴν πρόοδο τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ὁμαλὴ ἐξυπηρέτηση τῶν δανείων.

Ἄλλο βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς νέας πιστωτικῆς πολιτικῆς τῆς Τράπεζας εἶναι ἡ συνεχὴς παρακολούθηση τῶν παρεχόμενων δανείων, ὥστε νὰ εἶναι ὑπὸ ἔλεγχο ἡ ἐξέλιξή τους, με σκοπὸ τὴν δισφάλισή τῆς χρησιμοποίησής τους σύμφωνα με τὰ κυβερνητικὰ προγράμματα καὶ τοὺς πιστωτικοὺς κανόνες.

Τελειώνοντας ὁ κ. Γ. -'Α. Μαγκάκης εἶπε ὅτι τὰ γενὰ θεμέλια τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας καὶ ἡ προσπάθεια ἐκσυγχρονισμοῦ της, ποὺ ἤδη ἄρχισε, ἐπιτρέπουν κάθε αἰσιοδοξία ὅτι τὸ πρῶτο Πιστωτικὸ Ἴδρυμα τῆς Χώρας θὰ ἔχει νέες ἐπιτυχίες καὶ ὅτι ὁ ρόλος του στὴν Ἐθνικὴ οἰκονομία θὰ γίνῃ ἀκόμα πιὸ ἀποτελεσματικὸς στὰ πλαίσια τῆς γενικότερης Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς τῆς νῦν ἀσκοπόμενης καὶ νὰ θεμελιώσει τὴν νῦν ἀναγεννητικὴ ἐξόρμησή τοῦ ἔθνους.

delica

Γιά νάχετε πάντα
καλό χαρτί.

ΧΑΡΤΕΛΙΝΙΣ Α.Ε. ΓΕΡΑ ΟΔΟΣ 132 ΤΗΛ. 3470601-4 ΑΘΗΝΑΙ